

En nombre de piedad auiendo oyo,
Baxo su rostro viendose aleuosa.
La noche el medio espacio auia corri-
Y descuydado cada qual reposa. (do,
La Cynaireya virgen solo vela,
Que el fuego incomportable la desuela.

No duermie, dando traga a su contento,
Y furibundo intento de manera,
Que cien vezes gozarle espera, y ciéto
En esse mismo punto deslpera,
Determinada en fin de dar vn tiento,
Verguença tiene, que tal cosa quiera.
Murriendo la cuytada desfando,
No sabe q hazerle, o como, o quando.

La causa en que de porq yo
Y el amar illo cuello auia ya atado,
A su murmurio (dizen) que despierta
El ama, que a la triste auia criado,
Y ala misma ferua de portera,
Y se levanta y parte a ver lo que era.

Abriola puerta, y visto el infrumieto
De la im matura muerte, se fatiga,
Llorando, y remessandose sin tiento,
A la misma mostrandose enemiga,
Quitola el lazo, y dixola al mométo,
Que de tan gran error la causa diga,
La virgen no responde mas que muda,
Y los ojos del suelo nunca muda.

A vn

*est de
Frid. 11*

FERDINANDI
TOLETANI
ALBÆ DVCIS VITA,
& res gestæ.

AVTHORE

P. ANTONIO OSSORIO,
Astorgiensi Societatis
IESV.

TOMVS ALTER.

SALMANTICÆ:

Apud Melchiorem Estenez,
Anno 1669.

Cum Facultate Superiorum.

515
este libro es del Colegio de la
Compañía de Jhs de Soana-

VITAE
 FERDINANDI
 DI TOLETANI
 ALBÆ DVCIS.

LIBER V.

DVM his terroribus in *Ineunte*
 surgentis belli con- *Anno*
 cussa Italia quietem *1557*
 & securitatem non
 inuenit, ciuium manibus occisa, & *Guifus*
 turbata odijs, *Guifus transcens in Italiã*
 Alpibus, inuente anno sesquimil. *cũ exer-*
 lesimo quinquagesimo septimo, *circa ve-*
 Taurinam Augustam Intrauit: vbi *uis.*
 Brisaci Dominus pro Henrico Tau-
 rinorum & Allobrogum governa-
 tor, cum Ludouico Viragine oc-

currit. Copiarum lustrato numero, sex millia Heluetiorum peditum, quatuor millia Gallorum; cathaphractos equites mille ducentos, bis mille leuiter armatos Aumalæ Dux Guisij frater & legatus inuenit. Dux Neuersius legioni Gallorum; equitibus Beufi, Vidamis, & Xantris Marchiones, cum alijs ducibus minoris claritudinis præsidebant. Heluetij habebantur sub eiusdem gentis ductoribus. S. Petri Dominus castrorum præfecturâ; Motæus, & Tabanus honorem Galliaë tribunatus agebant. Guisius, te cum Bñsaco discussa, eoquæ maximè instante, ante quàm Padum superaret, statuit omni vi Sturæ Pontem inuadere, opportunitate munitio- nis inductus, quæ Gallis fluminis commercia vetabat; simul in ea capturus experimentum & auspici- um, si Albanum victur⁹ esset. Sed cito pulsus sensit, ibi quoque absen- tis fortunam adesse, & manus, quas milites in opere intuerentur, pugna-

re: nec posse munimenta cedere, in-
 victa dextra & consilio fundata.
 Inde hausto omine, non lætus Gui-
 sius Valentiam strenuus aggreditur:
 & dierum quinque verberatione
 lato muri spatio deiecto, Galli, Hel-
 uetijque ordinibus instructis inua-
 dunt, velut æqua in acie pugnantes.
 Miles abiectis armis, salute despera-
 ta, & clementia victoris, per auer-
 sam muri partem sese præcipitavit
 in fossam. Arcem verò Piscarij infe-
 lix opus sine verberatione, sine pug-
 na Spoluerinus Comes Guisio tur-
 piter tradidit. Valentini in verba
 Pontificis adactis, eiusque nomine
 & sacramento dato præsidio, Brisa-
 cum, & Viraginem manere iussit,
 Taurinosque aduersum Hispanos
 defendere; & si obueniret occasio,
 Insubres inuadere. At Cardinalis
 virium suarum tenuitatem incon-
 sulte prodens, legatos ad Guisium
 misit petens, Valentiam restitue-
 ret: indignum enim videbarur, &
 æquè pudendum Regis Galliarum

*Stura
 Pontem
 infelici-
 ter tētat*

*Et Valē-
 tiam cap-
 tit.*

Maieſtati, Induciarum foedere Regem amicum decepiſſe; quæ etiam hoſtem petere debuiſſet magna acie, non dolo. Guiſius nulli Hiſpanorum inſenſum ſe veniſſe reſpondit; ſi quietum iter & commeatus darent: Valentiam autem ſatis conſtare Annalium monumentis fuiſſe Eccleſiæ ditionis, cuius auctoritatis & ſalutis vindex in Italiam miſſus erat à Chriſtianiſſimo Rege. Inter hæc Piſcarius Ticiniꝝ clauſus, non audens mouere fortunam, conſilij inops & impatiens, vbi prægreſſos hoſtes nouit, prauam in ſpè erectus, fratrem Cæſarem Daualum cum Italis equitibus miſit, vt veſtigij hoſtis inſiſteret, cum ea debuiſſet præcedere; alimentis que in munitas vrbes receptis Gallos fame vexare. At commeatus per vicos & hoſpitia, qua iter habituri credebantur, non incorrupti modo, ſed venoſi exoſi erant; ſic iubente Piſcario, qualicumque famæ ſuæ iactura exoptante, hoſtem à prouincia comiſſa

missa sibi, non Imperio sui Regis auertere. Quod pessimum gubernatorum est genus, & ignaui duels ratio foedissima; non vnum velut corpus intueri, quæ indiuisa & vni coherentia capiti regantur. Guisus Piscarij beneficio libèter vsus, cum oppidani etiam liberaliter vniuersa concederent, Cæsarque à tergo & latere equitem incurfantem ostenderet, adempta necessitate, & incusso metu prædandi, quieto agmine penetrauit ad Parmenses fines. Dux Octavius cum nullo satis firmo præsidio aut spe esset instructus, inermi Insabria prouincia, eius Præfectorum inuitatus exemplo, commectus & securum iter dare paciscitur. His pacis conditionibus mutuo sacramento firmatis, Guisus per Placentiam superato Pado, Rhegium Lepidi sociam & amicam urbem aduenit. Hic dum lustrat instruitq; copias, Ducem Ferrariæ per honorem excepturam Gallos, magno nobilium comitatu cinctum adesse *Ferrariensis, Guisus* non semutus

*comita-
re salu-
sant.*

nuntiatur. Eum Guisus vt aspexit equo sublimem, acie composita, militari pompa reddito honore, letitiam animorum & gratulationem ostendit. Proprius accedente Duce, Guisus equo desiliens in pedes, tradidit ei insigne militaris imperij, per Deum presentem iurans, se Duci obsequaturum, quem Rex suis armis, fortunæ, & gloriæ præferebat, Ferrariensis etiam equo depositus genero (filiam collocauerat Guisio) baculum imperatorium restituit, eius dextram & amplexum manu sineque infundens. Deinde ambo in equos recepti, ingressi sunt urbem triumphali ornatu nitentem. Longè armorum radiante specie, & comitum splendore Ferrariensis, Guisus mole & elegantia corporis, roboreque exercitus præstabat. Per vicus & suburbia copijs tendere iussis, Duces concilio iuncto diserebant, quænam esset regio petenda. Haud cunctatus Ferrariensis, qua n̄ ob gratiam & prætium se-

quæ

*Etdisco-
des agūt*

quātūs Gallos esset profari, Cremonam, vel potius Parmam petendas armis esse constituit; inductus spe nimirū hanc urbem obtinendi, quam promiserat Paulus, ob fœdus partesq; susceptasse daturum. Contra Guisius, & Carafa Purpuratus, qui citus ad exercitum venerant, Hetruriam aut Neapolitanum regnum esse iuuadendum tuebantur; ut positum erat in fœdese, & Dux à Rege in mandatis habebat. Lodebarius quoque apud Venetos Henrici legatus hanc sententiam ut salubrem, & gloriæ Regis proximam tenens, latè ac facunde disseruit: *Redactis scilicet in potestatem Hetruria, & Neapolitanis prouincijs, cum Sicilia, reliquam Italiam cum solum victariæ futuram Octauium, et si in præsens cum Hispano posuerat fœdus, non ultra in fide duraturum, quam victoria Gallorum audita liberum se metu videret. At Senatum Venetum, qui grauius tulisset, Ferrariensem vicinum Principem in hoc descendisse bellum;*

F *Ferdinandi Toletani Vitæ*

*Iam; suasque vrbes! & maria classibus
& praesidijs armarerit, victores Gal-
los hostium loco habiturum: nemo enim
satis sobrius, nedum artibus adeo ins-
tructa Respublica, potentissimi Regis
victricia arma securus sua in regione
conspiciet. Sat hostium esse; quid novos
irritarent temerario consilio? Sin au-
tem ira quoque flagraret in Venetos, lon-
gè aptius eos vinci posse; si amota spe-
cie armorum securos fallerent, alio
translata victoria. Cum omnium
ducum animi huic sententiæ, quam
nouerant esse Regis voluntatem,
acquiescissent, Ferrariensis agnos-
cens, exigua esse manum, vt tot
prouincias impleret, & caperet, in-
dignationis manifestus edixit; haud
quaquam pro consulto habere in
Hetruriam vires suas mittere, cum
hostis fines pulsans instaret: iret
Guisus, & Deo auspice, foelicia reg-
na disponderet, dum ipse minori glo-
ria contentus, arma Parmensibus
campis inferret.*

2

Iam Romæ nuntiato

Pat

Padum superasse Gallorum auxilia, tanta alacritate erecti sunt ciues, ut qui paulo ante salutem desperabant, arguerent audaces securam nimis iam adesse victoriam. Cardinales ducesque coram Pontifice latti diserebant; an Neapolitanum regnum, an Hetruriam inuaderent? Hanc prius bello esse domandam censuit Petrus Strozza Medicorum infensus opibus; ciuium paratam voluntatem, animos in spem dulcis libertatis erectos, omniumque odia in Ducem reipublice tyrannum extendens. At Neapolitanas provincias Regi fidas, ciues inueterato obsequio addictos Hispanie Maestati, pro ea induituros arma; nec cupere mutare dominos, qui nec presentes fastidiant, nec oderint. Non ante florentissimae pacis & beatæ quietis illos poenitendum, quam suis rebus diffidant, & eas absque defectione saluas esse non posse consenserint. Cum ergo audierint Gallos Hetruria potiri, tunc gram motu conterritos, mutaturos cum animis fidem;

Romæ
iam de
victoria
consul-
tant.

Rectum
Stroz-
ze con-
silium.

dem; his enim victis, cætera strenuè sequantur. Qui magnæ molis rupem excindere aggreditur, summa quæquæ discutit, & terram circumfodit, ut paulatim fundamenta conuellat. Stultus est, qui incipit validissimam partem tentare, ut simul cuncta prosternat. Qui securi accinctus fundamenta quatit, cum amota discesserit turris, ruinis illa victa premet temerarium artificem. Itaque non robur & alta fundamenta diruenda esse primo certamine; sed Heruriam Neapolitanis regnis præteritum vallum, ut ea quoque conciderent sine ruina victoris. Catastræ vero non ex ratione & usu belli, sed ex ira indomitisque cupiditatibus vires suas & consilia metientes, inuadendum esse Albanum decernunt. Multum fæmæ interesse, si primum ardua aggredieretur exercitus, cuius manibus Italia crediderit angustos suos terminos fore. Audendo, & magna sperando confecta esse maiora, quam bellum timide & caute per secura & inferiora trahendo. Nunc præsertim Albano cunstationem fore

*Temerarium
Castrum
farum.*

fore salubrem, cui regni ingentes opes,
 & agri diuites equos, arma viros, &
 commeatus abundè suppeterent; ean-
 dem esse Romanis exitiosam, cum vix
 alimenta militi, nedum iusta stipendia
 darent presentes angustia. Deinde si in
 Belgio; ubi concurrendum inter Reges
 maiori mole, aliam se fortuna monstra-
 ret, exercitum ab Italia quanquam He-
 truria victorem reuocaret Henricus:
 nulli enim est grata externa victoria,
 quæ paratur per regni discrimen. Intra
 prudentiam esse, & clari ducis artes,
 mercenarios milites, qui per ingentes
 sumptus tuendi sint, cum prima occasio
 obuenerit, credere fortune periculo; ut
 fructus ex illis capiat, quos in usuram
 emit, eorum fœneraturus cruore. Nec
 minus sapientem agricolam trunco ad-
 mouere securim, ut ramos etiam faci-
 lius apprehendat; nec turris prociden-
 tis impetus premit artificem, si ruina *Multa*
 præuisa, molem sequentem ictus fuge- *oppida*
 rit. Hac electa sententia, non acer *Romani*
 minus procurator, quam auctor *Ca. capiūt, si*
 rolus, in Picenum agrum, & Sabi- *nitis in-*
 nos ducijs.

nos Ioannem Bap. Tyraïdum inuolare iubet, qui militum nouorum delectus faceret. Bonifacius Symonera cum manu valida Pribernum, Rupem siccam, & Sezzam in dedicationem redegit. Iamque induciarum transacto tempore, cum amnis ostio clauso, nullum maris commercium alleuaret Urbem, nec agri vastati incendio belli frumenta suppetere, fames Romanos urgebat. Cum igitur nouis copijs solliciti comatus Carasæ pararent, nec id, nisi redacta in potestatem Ostia, posset effici, eam summa vi oppugnare Romani se accingunt. Sex peditum millia & octingentos equites ducebant Paliani Dux, & Petrus Strozza à Pontifice ei legatus & instructor admotus. Is incredibili celeritate usus, sex muralibus tormentis directis, compulsi Hispanos diffidere, arcem esse tuendam, cuius ruina nondum essent refecta. Eadem ergo via, qua in victoriam venerat, vici dedicationem fecerat, non sine

militiæ probro, & ignaviæ dedecore. Hinc Strozza alacer castello Fiumicini ostium obtinenti copias admouit: cœloque pro Romanis pugnante, munitionem largo com me atu & reliquo instrumēto belli instructam coacti sunt dedere Hispani. Enim verò Tiber assiduis procellis auctus undas super Insulam fudit; terreisque aggeribus rapida amnis concursatione deiectis, ipsam in arcis aream vis aquarum ingens irruerat. Sed Albanus nulla necessitate aut argumento pro ducum innocentia mitigatus (nam miles obsidionem ferre decreuerat, strenuè se pugnaturum clamitans in hostem toties victum) dolorē adeo alte pectori in hærentem condidit, ut Mendozam in Belgio assequutus, suspendio affici iusserit. Præfatus alter Hierosolymitanus eques in Melitam profugus, Albano postulante, Magistri iussu in vinculis est habitus. Tam fœlicis expeditionis Romę sorte nuntiata, populus vias, quas

14 *Ferdinandi Toletani Vitæ*

quas paulò ante clamore mæsto &
 ululatu turbauerat, nunc effusis gau-
 dijs impleuit. Carasæ Hispanorum
 arma viresque contemnere, auspi-
 cium Galliæ Regis attollere, cuius
 ad exercitus famam ipsa mœnia Al-
 bani erecta manu conciderant, ve-
 lut expeditum iter, & fractam viri
 dextram ostenderent: iam minitari
 exitium, promouere bellum; regna
 sibi, fata, & Italiæ opes iactantia in-
 sana disponere. Hæc gaudia mirum
 in modum auxere læti nuntij, Lu-
 culli-villam, Rupem ferratam, Ma-
 rinum, & Castrum eadem fortuna
 partium à Hieronymo Freapane, &
 Francisco Villa esse recepta. Inte-
 rim Paliani Dux Vicobarem obse-
 dit; quod oppidum Petrus Castella
 tuebatur cum Hispano vexillo. Sep-
 tem muralibus machinis erectis su-
 per aggerem, magno fragilis muni-
 tionis spatio acri verberatione de-
 cussa, Romanos Strozza iubet ac-
 cedere. Petrus cum suis acer & pa-
 ratus mori in ruina muri persistens,
 terri-

terribili conferta pugna, post multa
hostium funera, & suorum sangui-
nem, singulari industria & virtute
vltus tandem pepulit cum strage Ro-
manos. At sequēti die, cum telorū
fulminantium impetus: & hostium
vltà sustineri non posset, in arcem
operis antiqui recedebat. Cum Ro-
mani ab Italo transfuga consilij
Hispanorum admoniti, nondum in-
gressos assequuntur oneribus impli-
citos, & fuga turbatos. Causi ad
octuaginta sunt; septuaginta in arce
seruati. Qui cum primam effugis-
sent rabiē, vitas seruauere adducti
Romam captiui. Paulus vbi agno-
uit eos attineri in vinculis, & Cara-
fas supplicia minitari, edixit; non se
in humani generis cladem, cui da-
tus pater esset clementia diuina; ve-
rū in Ecclesiæ auctoritatis & re-
uerentiæ tutelam arma mouisse. Ita
quē ut fidem faceret, Hispanos di-
misit pecunia & libertate donatos;
lato in speciem dato humanitatis
exemplo, cum sacrosanctis iure gē-
tium

tium legatis poenas eas imponeret, quas remittebat belli iure captiuis. Ostiæ, & Vicobaris fortuna populi Latini submoti, impigre rebellione facta, admisere Romanos. Dux gestis contentus, exitiali ignauia in Urbem reducto exercitu, non nouit se ostendentem fortunam, & in maiora vocantem. Ioannes etiam Vrsidas Volscorum, capta oppida inuadens, fœlici rerum cursu euectus imminere cepit Ananniæ. Sed relato ab speculatoribus, M. Antonium cum robore Italorum ab Albano missum esse subsidio, non ausus pugæ inire discrimen, nec præsidium tentare, protinus se in Urbem recepit.

*Duces in
consiliū
iungit
Albanº*

3 Lenioribus spretis claudibus summi sapientia ducis, in vnum discrimen, ex quo cuncta penderent, intentus, omnia victoriæ necessaria interritus monebat Albanus. Concilio aduocato ducum, in quod admissus erat Ferdinandus Gonzaga, de rerum imminentium

Exitu curarum plenus agebat acri-
 cum inuidia Hispanorum, & gloria
 sua; qui virum Carolo V. probatum
 magnaue bellorum experientia il-
 lustrem, quamuis odio merito in-
 nihilum, sua etiam sententia absoluit;
 ne aut Cæsaris acta rescinderet, aut
 communis inuidiæ se participem
 faceret, vulgari consilio inductus,
 supremo damnato. Rogatus quo-
 que ante alios Gonzaga sententiã,
 postquam debitas honori gratias
 reddidit, & de toto genere bellandi
 non aliter, ac tali ex viro licuit spe-
 rari, disseruit: *Hæc, inquit, duces, nõ*

Oratio

Ferdin.

vanam in ostentationem tactavi; sed vt

Gonzaga

cunctis expositis, liberum iudicium Im-
peratoris relinquerem. Ceterum ne in

Gaza

dubium fidem nostram reuocem, quam
olim nouimus esse vobis ingratham, non
subtraham animi mei consilium auri-
bis vestris. Nostra est, Hispani, senten-
tia; munire strenuè vrbes, montiumq;
fauces, & iuga, qua in regni corpus belli
se inferet tabes. Tu Albane cum exerci-
tu fertili in agro, in vrbe valida ab ino-

18 *Ferdinandi Toletani Vita*

pia securus observa, quam regionem hos-
 tis inuadat. Auxilia ea moderatione
 commites, ut Gallorum orsa frustren-
 tur. Si verò montium finiumque decus-
 sis, victisq; praesidijs, ad interiora regnè
 penetret, tunc vexillis circumlati, &
 castris munito in loco positis, clausum
 tenere: & cum tua in provincia liceat,
 omnia pro arbitrio tractare, fame in de-
 ditionem trahe, aut in fugam malè se-
 curam. Tunc collatis signis funde hos-
 tem mora, inopia, vigilijs, & metu ex-
 tremo deteriorem factum. Sic Fabius
 accerrimum hostem & victorem, in hac
 ipsa amoenissima Campania ora distin-
 nendo & indulgendo fregit; ut eum
 alij minores duces vincerent. Nec Rex
 Franciscus Gallorum (testis ades Alba-
 ne) aduersus Caesaris diuinam mentem
 & inuicta arma, alia arte se tenuit se-
 curum, quam Massilia munita, Auen-
 nionis muris se claudens, & quidem
 modico exercitu. Sed iam ipse maiori,
 quam vellet, doctus erat exemplo; cum
 bello Italiam incendens & rapiens, Ti-
 cini ad moenia haerens, acie victus &

captus serò nimis agnouit, quanto se errore implicuisset. Ratio quoque exemplis est elarior. Etenim vigilijs, labore, operibus debilitatur miles; atteruntur copia fame, egestate, frigore, aut solis aestu; quibus malis oppressa ruunt in seditiones; ignauiam, & prædandi cupidinem. Quod si re infecta discesserint, fracto impetu & armis; si desperatione tabentes, arma & acies per incerta & ardua circumferre cogantur, nouaque in dies pericula & angustias cecos & turbatos incurrere; tunc patet strenuo duci occasio, pugnae locum, tempus, ordinem, & reliqua necessitatem inducentia victoria pro arbitrio disponere; etiam eligere, an malit hostem ferro, an sauiori mora consumere. Contra autem M. Antonius, & Hispani duces, quibus magis auctor displicebat, quam sententia moderata salubriter: Interesse magni Imperatoris gloriae, non in equali virtute pugnando, robur esse Hispanis ostendere, quo extra artem & industriam victores existant; nec eos uti semper hostis ignauia.

M. Antonius
&
Hispani
dissentiant;

dium præterea magis esse civium conti-
 nere fidem, & regni salutem, quam acie
 hostem vincere. Cum enim Neapolita-
 norum animi novarum rerum cupidi,
 præsentem dominos tradito olim more
 fastidiant, nec pauci imbuti adhuc amo-
 re & desiderio Gallorum, expectent mo-
 do fortunam, an foelix illa adiungat fi-
 duciam foeleri, cum his quoque Hispa-
 nis esse pugnandum, qui nunc pro eor-
 um dominatione parati sint mori. Me-
 lior est præterea invadentis conditio, &
 animorum alacritas maior, cum, præ-
 cepto iam ante discrimine, volentes in-
 currant, & spem vincendi cum acie si-
 mul audentes extendant. Sic Macedo
 Alexander Dario occurrit acer apud
 Ciliciam, & Arbella. Sic Caesar Mag-
 num invadens, primo ex impetu fuit
 sortitus victoriam. Sic inclytus ille
 Piscarius, temerario certe errore præ-
 ceptus, quod etiam cogitare propius de-
 mentiam erat, benè audendo confecit,
 exuto Rege castris, & capto. Non
 aliam veritatem maiora exempla tuen-
 tur, quam validiorem hostem fieri, quæ
nostra

nostra ignavia erectus, extendat ad vi-
 ctoriam manus, quam viderit ab alio
 contemni. Pro eo crede stare fortunam,
 cui melius sperare contigerit: magna
 enim imperia magnæ audaciæ præmitti
 illa constituit. Ad ultimum hoc belli
 genere inimici agri vastantur; alieno in
 solo grassantur incendia; & inde peti-
 tur præsidium, unde imminabat discrimen,
 si hostis ea regione intacta potire-
 tur. At Gallos si intra fines recipias, ea-
 dem nos damna consument; & forsitan
 ciues deditioe pacifcentur salutem, &
 incendia rediment. Pessimum est igitur
 victoriæ genus, quæ inducitur peccandi
 necessitas; & quidem magno duci pu-
 dendum, nisi antè sit victus, victorem
 esse non posse. Ast alij, quorum spes &
 ventres inconsultus pavor ademe-
 rat; an ut cætera arguerent; adducta
 in testimonium expeditione Lau-
 trecij, censebant, cunctis omiſſis,
 rerum caput esse firmandum, donec
 ab Hispania iusta adacherentur au-
 xilia; & in Belgio fortuna Regis ma-
 ior vinceret quoque Gallos in Ita-
 lia bellantes.

4. Non tenuit ad hanc vocem iram Albanus, quam acerri-
Soluto concilio Albanº quid sit faciendũ se cum ipse decernit.
 mam ignavia & diffidentia semper
 in hoc viro conciuit. Itaque eius
 sententiæ auctoribus seuera oratio-
 ne & amaris dictis increpitis, cum
 honore Ferdinandum nominans,
 eius consilium vt honestum & salu-
 bre probauit. Et Gonzaga pro tan-
 to merito gratias impensius reddē-
 te: *Quid ni, credebas, inquit, tuam*
mentem à nostra dissimilem posse vide-
ri, cum vnus artifex Cesar vitamque
suis præceptis & virtute formauerit?
Peruelim quidem, Ferdinande, agnoscas
non adeo in te Hispanorum acerba odia
insensum reddidisse, quàm chari amor
Cesaris effecit animo nostro. Huius
enim summum iudicium veneratus, &
vim illam nature prope diuinam ex-
pertus, nisi mei oblitus, aliter sentire
non debeo. Soluta in hæc verba con-
 cilio, reputans quid optimum, quid
 veluti dignissimum esset, ætatum
 monumenta, exitus armorum gra-
 ues, & læta initia reuoluens, ad exe-
 quuꝝ

quationem belli strenuè intendit
 animum; quod non modò propul-
 sare, sed regni mole concita aggre-
 di statuit. Primum quidem ex iuue-
 tutis flore iubet triginta millia cõ-
 scribi; in armisq̃ue à centurionibus
 & tribunis exerceri, vt seruare or-
 dines, & mutare acies agnoscerent;
 ac velut in imagine discrimine æsti-
 mato, non adeo noua facies eius oc-
 curreret. Marchioni Treuici Sam-
 nij Prætori, Ciuitellam, Piscariam,
 Theatum, & cætera prouinciæ cõ-
 finia impigrè munire commendat, *Et mu-
 nit regnũ*
 non ignarus eam inuasturum Roma-
 num exercitum. Quapropter ali-
conspiciã
 menta in arces & munitas vrbes
 conferri præuiderat, tantum suis vi-
 rium additurus, quantum Romanis
 adimeret. Hoc munus Lupus Mar-
 dones celeriter implens, rerum om-
 nium copiã parauit, quæ in annum
 sexaginta armatorum millibus suf-
 ficerent. Enim verò Guisius crede-
 batur, Lautrecij vestigijs insistens,
 eam planiorem ingressurus viam,

nec foeliciores exitum habiturus; si ante copiae debilitatae inopia, periculis & labori redderentur impares; aut urgente fame, dispersae & errabundae in praedam discurrentes, sese Hispanis armis & insidijs induerent. Interim Albanus, vndique belli mole concita, dum egenus hostis, insidijs obnoxius erraret, Latium, Picenos, & Sabinos inuadens, Romam obsidione premeret, & ni Guisus vertisset agmina, oppugnaret securus. S. Florae Comes frater Cardinalis Capuam urbem; Nolanus Vespasianus Gonzaga; Federicus, & Gaspar Toletani, hic Villae francae, ille Curiae Marchiones, Agathopolin, Venosam, atque Ariam aggeribus fossisque cingebant, studio insigni popularium arma, manus, opes, vitalique ipsas offerentium, contra spem Carafarum, & fiduciam, qua sibi ingentes motus, & civium paratas voluntates fore promiserant. Neapolitani illustres equites triginta singulas conscripsere

centurias, quas ipsi regerent, & suis
tuerentur opibus. Ciuitatum Dele-
gati, & Proceres auidi fidem suam
Regi & Duci probandi, ter centies
centena aureorum millia obtulere
in belli sumptus Albano. Huius in-
gentis summæ accepta parte dimi-
dia, & pro obsequio, cui etiam pie-
tatem addijceret, gratijs actis, alsig-
navit certum tempus, intra quod re-
gij quaestores pecuniam ex ærario
cum fide appenderent. Optimati-
bus, quorum voluit liberalitate uti;
vt, per speciem favoris inita gratia,
eis certè vires, forsan nocituras adi-
meret: si namque dubijs se initio
monstrantibus rebus, validi pecu-
nia, qua maximè indigebat hostis,
pro Gallis arma mouerent, ingens
momentum partibus Romanis ad-
iungerent: contra paupertate indu-
cta, & sceleris adempto prætio, ma-
nebat obsequij necessitas. Sed Dele-
gatis postulãtib, urbium quoquè
magnificentiam & gratam volun-
tatem dignaretur admittere, nota-
bilem

Ducis
integri-
tas, &
sententia
notabi-
lis.

bilem sententiam retulit: *Mihi ci-
ues fidissimi gratissima sunt munera
vestra: sed grata magis est civium uti-
litas; hæc si me auctore & duce læta
venerit, vos certe beatos, me foelicem
dicam. Pecuniam à nobilibus accepi;
quæ si eis nocitura non esset, saltem in-
tra breve damnum & tempus maiorem
summam congerent, latis possessionibus
diuites: hæc non ex necessarijs victui
& familia splendori dederunt, sed quæ
otiosa domi essent irritamenta peccandi.
Vos autem Delegati magnificentia &
charitate allecli, non vestras, quæ cir-
cumstant, opes; sed tributa, & misero-
rum sanguinem datis. Præstat cum mi-
nori exercitu quantumcumque bellum
aggredi, dum quiescentes ciues sonitum
armorum non audiant, & non audit,
qui belli dura mala non sentit. Hæc
in eorum benevolentia extremum erit
victo præsidium; tunc illi, & quæ nunc
remitto, & cætera quæ manent, studio-
so amore concedent: dulceque erit no-
bis, a vris esse victos, ut vestra pietate
vincamur. At hæc sufficiunt maioribus
etiam*

etiam copijs tuendis, si ducis absit auaritia, & effecerit eius vigilantia & seueritas, quæ flores & tribunos ararium eadem integritate & fide tractare. Si uero intersit Imperatoris nefaria cupiditas, & præfectorum auaritia eius indulgentia alita, nulli thesauri satis erunt; exhauriendæ regiones sunt, ut impleatur hæc una vorago. Hinc enatae proueniunt exercituum clades, incendia urbium, tumultus, desperatio, lachrymæ, regni denique & Imperatoris exitium; qui auidus pecuniæ, non gloriæ, miserrimam in egestatem, & fata pudenda ruit dignus, quem ciues oderint, & hostes exequantur pœnas, quas incurrit ipse lacerando eos, per quos integros securam victoriã & laudem retulisset. Plures auri scis & cæca cupiditas uicit, quam hostium arma fregere. Quæ enim vis hostium magno Regi nocere potuisset, si stipendijs, armis com meatu, & milite instructas antè ad vrbes hostis accesserit: qui hinc inde castra mutado, continuis prælijs; fame, inopia, & operum labore atritus possit fundi & premi nullo discrimine?

Itaque amici & ciues mei, cum hanc
 potissimam elegerim pugnandi ratio-
 nem enixè contendam, ne Dux Alba-
 nus, nec qui nostro sub imperio merue-
 rint, videamur pro auri infami siti tot
 periculis & laboribus, sed pro digna
 gloria, & salute patrie se obijere. Ad
 hac oratione Delegati in vrbes suas
 egressi, cum inter ciues singulari
 studio & commendatione vulgas-
 sent, qualem virum & Imperato-
 rem haberent; accessi in amorem
 virtutis eius, non modò quæ obtu-
 lissent Delegati, sed actio viritum
 casu, immensam vim pecuniae pa-
 rabant; ut si aliter res acciderent,
 quam tanta ex magnitudine spera-
 re debebant, redderent cum foeno-
 re gratiam.

*Belli ap-
 paratus
 ingens.*

5 Albanus cum in se ci-
 uium animos & amorem conuer-
 tos, abundantemque ex inope vi-
 dit, maiori curarum parte solutus,
 fidentiùs consilia tractabat. Tor-
 menta conflare iubet, parari tela mu-
 ralia, & renouari arma vetustate &
 lon:

longæ pacis otio corrupta. Equitum auxit numeros; & eas copias, quas maritimas per vrbes contra Turoarum classem Henrici precipibus & muneribus accitam dilperferat, vna in castra coegit; satis esse ratus duces strenuos, & Præfectos mittere, qui ciues, datis armis, intruerent. Et quidem tantum erat Neapolitanorum studium, adeoq; aucta & fundata fides Imperatoris amore, vt eum arma sibi & salutem regni tradi conspicerent, verum ciuem & patrem acclamantes Albanum, cohortes & legiones impleuerint, nominibus datis: operibus etiã feminæ insulserent; quin dulcis, eas liberorum amor, sexus imbecillitas, nec imperia ducum possent, à certu virorum arcere. Omnis igitur provincia bello strepere, fulgere signa, litui personare; equites, legiones conseribi; arma, tela, gladios & reliqua instrumenta motus acere, sed mira alacritate & concordia; vt triumpho, non bello, apparatus vide-

*Ciuium
studium
& amor*

deretur ornari, diebus festis indi-
 ctis. Iam Felzenfis Baron, & Co-
 mes Albericus Lodronius Germa-
 norum sex millia contraxerant. Lu-
 douicus Barrientos ad conducen-
 dos hos, & mille equites nationis
 eiusdem, in Germaniam cum pecu-
 nia missus intrauerat Insulres. Ibi
 nuntius ab Albano consequitur, ne
 per Adriaticum sinum, ut in manda-
 tis habebat, Piscariam adueheret,
 sed hostium vitata regione, per Ly-
 gasticum & Tuscum mare, Caie-
 tam. Quod salubre & necessarium
 consilium tardius processit Præfe-
 ctorum Insulre contentione, &
 Auræ mora certè maligna, quæ
 non semel in dubium exitum reuo-
 cauit huius belli fortunam. Etiam
 Germana legio, quam ad Hetru-
 riæ tutelam Dux Florentiæ conf-
 criperat, iisdem artibus morabatur.
 Sed ex Sicilia mille Hispani conue-
 nerant, & Ferdinandus Toletanus
 Magnus Castellæ Prior tria millia
 tyronum ab Hispania ducebat. Dum

hæc

*Pro Du-
 ce auxi-
 liari de
 mouen-
 tur.*

hæc apud Samnites, Æquos, & Campaniam Albanus agit pari industria & concordia inuictus; diuerso longè fato fideque Insubriæ Præfecti Cardinalis & Piscarius, amaris verhis irritato Senatu, supplicijs & exilijs frequentibus ciuium, ac militum irritatis animis, nec fidentes satis, nec cauentes, quod est ignauix proprium, Mediolani clausi tenebantur, hosti gloriae, & vastandi licentia concessa. Brisacus occasionum strenuus, quamuis exercitu & corpore inualidus, segnem se iacere non sustinens, contractis ex præsidijs vexillis, Valfænariam & Clarascum magno cum terrore & de decore Gubernatorum foelix inuasserat. Hic metus acer eos impulit, Germanorum animos omni industria, blandisque promissis tractare, ut communi Italiæ periculo, sociatis armis, occurrerent. At cum Barrientos procurator eorum destinationi se constantius obiecisset, de-

pre-

Insubriae
statio.
2105.

precans iniuriam, quæ Albano, cuius sumptibus & cura erant cōscripti, inferebatur; & Germani suo instinctu tristem & infructuosam militiam aſſervantes, vana egentium promiſſa contemnerent; alias ad artes conuerſi, Auriam amicitia iure, & Regis præſenta utilitate non inultum traxere; vt cauſatus, debilem & naualem turbam, & nauium multas eſſe carie arroſas, Germanos neceſſaria ad arma compelleret; aut ſaltem adimeret inimico præſidia: cuius gloriæ luce, affectas velut contagio mentes, æcluſi ſauciantur, quam vulneribus alte penetrantibus patriam, & propriæ famæ discrimine.

Paulus Philippi ſpernit munera. 6 Hæc inter Franciſcus Pacciecus cum Regis mandatis è Belgio redux Urbem intrauit. Ad Paulum ingreſſus protinus, Philippi dedit litteras plenas amoris, & reuerentis obſequij. Excusabat vſque in eam diem acta, conteſtans: *Nunquam ſe fide, aut animo diſciuiſſe &*
pic;

pietate, & veneratione Apostolicæ Se-
 dis: & quanquam arma intercederent,
 sic cogente necessitate reipublicæ, odia
 tamen abesse: nec ea, quamuis acerbissi-
 ma, suam voluntatem posse mutare, ut
 minus piè ac paternè Carafarum com-
 moda & utilitates foueret, quorum
 opibus obstiterat nunquam; verùm à
 se potius, quam ab Henrico habere vo-
 luisset. Sin autem pro Sæuensi agro tan-
 to motu cõtenderet, vltro se Ditionem,
 & urbem concessurum perpetuo hare-
 ditatis iure nepotibus: modo daret Pa-
 ter finem Orbis scandalis, nec cogeret
 Catholicos Reges tam tristi bello con-
 currere. At Carafæ non iam de secu-
 ritate & opibus priuatis certantes,
 cum tantis se instructos viribus,
 Philippum metuentem, & Floren-
 tinum ad partes inclinantem vidis-
 sent, commercio intereitis pacis,
 minis & contumelijs Pacciecum
 aggressi, protinus Vrbe exire iuss-
 erunt. Ille insigni celeritate & industria
 hostium vitatis manib⁹, equos
 iam antè præparatos subito fati-
 gans.

gans, ad Albanum permeat. Hic ut erat, cella mente præditus, & rerum abundè securus, ex Francisco cognita Carafarum dementia, dixisse fertur: *Tunc maxime eomunere diuinam clementiam venerari; quòd ita ademisset hosti oculos, ut ingenti premio non viso, maiora insano bello requirerent.* At Florentinus, Regis destinatione cõperta (cuncta enim quæ acta erant, hostis retulerat, ut amoueret Hispanis, in maius aucta mendacijs) ingenti motu concussus, & multa apud ministros regios conquestus, ad Gallos vertit animum, inuitatus Pauli promissis. Sed cum præcepit & incertum esset nondum se Gallorum explicante fortuna, Hispano quæ florente regnis, & ducibus, per quos summa & horrentia bella transfegerat, noua fœdera & amicitias, veteribus omisis, inuadere, dubium & hærentem se tenebat curarum mortu fatiscens. Tandem vndique spei & metus fluctu pullante, Albani magni

*Nutat
Florenti
nus ad
Gallos.*

nitudine victus, & in obsequiū ductus æstimatione ex illo viro concepta, ad eum nuntios expedit & litteras: vbi commemorata amicitia, & sanguinis cognatione; eius vnus fidei & benevolentia, dicebat, spes suas, foelicitatem, vota, & dignitatem committere: ipse cum Philippo de Sænenſi vrbe tractaret & doceret; an præmijs essent digniores, qui ea hostiliter nefario bello postularent; an qui obsequio deditus, eiusque voluntate dependens, amice expectaret gratiam, quam æternum seruet, & reddat? An præualeat apud Regem iustissimum, violenter & sceleratè, an obedienter & probè fecisse? Albanus certam sententiam tenens, etiam per damnâ in fide Hetruriam esse seruandam, & Sæna penitus Carafas arcendos, litteras ad Regem dedit, & Ducem. In his monebat Cofmum, legatos quam citissime in Belgium mitteret. Illarum sententia erat; docere Philippum, quam

*Auctor
est Albanus Sæ-
nâ donâ
di Florè-
tino.*

grauia & diuturna in Italia fouerentur incendia, si Galli potirentur Hetruria; qua obtenta a potentissimo & semper inimico Rege, Neapolitanae prouinciæ securæ esse non poterant. Ducis deinde merita inianxit & quibus sollicitaretur præmijs ab hoste gnato, quantum ea prouincia Italiam mediam tenens, ad inferenda arma iam Neapolitanis, iam insubribus, interesset. Sænesem urbem Florentino daret; quæ concessa nihil adimeret virium, retenta Hetruriam omnē Gallis adijceret. Debere igitur eo munere capi Ducem, non secus ac magnus piscis minoris detrimento redimitur.

Is mittit Ludouicum Toletanum ad Regē. Cosmus nimia anxietate diuulsus, vt precibus, quibus diffidebat, dignatio esset, Ludou. Toletan. uxoris fratrem delegauit ad Regem, enixe deprecans: *Ne urbem Sænanam faceret presidium inimicorum audacia; unde per Hetruriam explicatis armis, Florentiæ imminerent ceruicibus; quæ victa, aut afflicta, in armo-*

rum societatem rursus Gallis accitis,
 Neapolitanum ad Regnum indomitas
 cupiditates extenderent. Male enim
 aduersus scelera & perfidiã muneribus
 & indulgentia pugnatur: nec ingens
 regnandi libido, ubi penitus insedit
 animo, prima in spe acquiescit; sed indè
 maior viribus, & auentior facta, ma-
 nus quoque transfert ad summa, &
 violenta rapit; non aliter ac incendiũ,
 cum ex alimentis additis vires accepe-
 rit; mox ventorum animatum flatu
 quæque proxima tenet; dein contineri
 impatiens, huc illuc sparsa flamma, syl-
 uas & regiones inuadens, vniuersa per-
 uastat. At si grane esset, tot bellis distra-
 ctis opibus, vrbis tueri presidia, eam
 imperio fiduciaro, amico Duci traderet
 reddituro, cum Regi placeret adimere.
 Sin autem beneficio & gratia certare
 vellet, Sanadonata, Florentinos Du-
 ces inter suos ciues & stipendiarios ne
 dubitaret admittere. Vel saltem vim
 pecunie immensam, quam patri Carolo
 & ipsi locauerat, restitui iuberet salutis
 propè incerto Duci, & pro fide in He-

etruria bellanti. Aut potius si iustas preces, ultima necessitate expressas dignaretur audire, gratam veniam faceret, ut eo in rerum articulo domus sua securitati & saluti consulere. Hæc ultima denuntiatione, qua videbatur lædi Maiestas, Rex ira turbatus, affectus tamen eluciantes composuit; ne cum ipse Gallico bello, & Romano Albanus esset implicitus, tertius hostis Florentinus insurgeret. Itaque vita sententia Albani, quæ omnem dubitationem ademit, Senam urbem & agrum, Portu Herculis, Telamone, & Orbitello, cum Argentario monte retentis, Florentino Duci concessit. Hæc summa fœderis fuit. Tributarij Regum Hispanorum habeantur Hetruriæ Duces. Populonium urbem veteri domino restituant. Pecunias Cæsari & Regi collocatas remittant. In nullius Principis fœdera venire possint, in consultis aut inuitis Hispaniæ Regibus. Quoties hi bello in Italia certarent, equites quadringentos, & qua-

tuor peditum millia regijs castris adiungant; mutuoque foedere obstricti Hispani Reges, quoties hostis Hetruriam armis inuaslerit, cum exercitu Florētiæ Duces protegāt.

7 His ita compositis, Regioque diplomate accepto, Ioannes Figueroa Hispanus in Hetruria legatus Cosmum ritu solenni Principem Sænæ renuntiat, attonitis & stupentibus ciuibus, templa, araſque; cum gemitu velut vltima in necessitate amplexantibus, & tristius deflentibus morientem libertatē, & urbē, quæ tot officia pietatis, obsequia, & excogitatas artes inuenerat, ne in manus Florētini Ducis, quæ oderat, ac metuerat tyrannum, caderet. Burgensis Cardinalis Sænæ Gubernator, qui ducebatur propria in Cosmum ira, cum inimicum auctum, muneribusque ornatum à Philippo videret, palam contra ire non ausus, obstantibus Regis imperijs, moras necere, & nuntios distingere curabat. Demum in urbem

*Deditur
Sænæ
Florentiæ
no.*

40 *Ferdinandi Toletani Vita:*

contraxit præfidiarios milites, quibus per menses aliquot stipendia soluta non erant; affirmans se non ante dediturum Sænam, quam stipendia redderentur militi suam fidem sequuto, & eo vno pignore securitatis contento. Florentinus haud leuiter ea denuntiatione commotus, quæ spes suas & gaudia turbaret; ne tamen fugeret occasio cunctantem, annumerauit pecunias. Et tandem milite educto, quarto decimo Calendas Augusti Ludouicus Toletanus urbem cum vexillis quatuor ingressus, in verba Florentini

Vnde ad Dacis ciues reculantes adegit.
uersus Hinc promptius in Toletanos ru-
Toleta- morem excitauit inuidia: illos cun-
nos cri- cta in se vertere; his regna, alijs
minatio õpes, & libertatem adimere; alios
exoritur donare miserorum spolijs; suorum
 fastigium extruere innocenti san-
 guine, membris atque opibus Regi
 & patriæ conuulsis. Cur enim dan-
 di Sænensem agrum, Hetruriæ va-
 lidissimam partem Florentino ex-
 titis;

titisset auctor Albanus, ad cætera
 seuerus & tenax, nisi quod illius
 vxor esset è Toletana familia? Has
 nimirum esse egregias artes, quibus
 vnam prouinciam ruerentur, aliam
 vt adimerent Regi. Quantò esset
 facilius dominationem, & quietem
 Italiæ retinere, si eo agro oppidis,
 & castellis frequenti potiretur His-
 panus; vndè Florentino obsequij
 necessitatem induceret, & recu-
 santi imperia terrorem? Cum hæc
 & talia, quæ etiam ad Hispanos
 emanauerant, essent ad Albanum
 relata, haud spernendam ratus inui-
 diam, nimia ex sua claritudine &
 virtute ardente flagrantem, ducum
 aduocato concilio, postquam de
 belli curis adhuc imminētibus egit:

Scitis, inquit, quanta in me per hos dies
 inuidia inimicorum obstruxerit. Sed
 quam plena malignitatis & ignoran-
 tiæ sint, vobis coram ostendam; sensi
 enim ad vos etiam vulgi mala transisse.
 Conscientia mea, duces, arguitur, & si
 dei desideratur constantia, quod dādum

Rationis
 sententiæ
 suæ red-
 dit Alb.

esse

esse Florentino Principatum Sana cen-
 fuerim, meorum scilicet commodis pu-
 blica utilitate postposita. Fateor me
 fuisse auctorem huius consilij; & ex eo
 magnam prudentiae laudem, nec mino-
 res fructus sperare rebus Hispanis; si
 me iudice, quem Caesar Maximus su-
 pra alios ornauit, muneribus Rex au-
 geat, & foueat. Nec tamen eo inficias, si
 ei consilio essem adhibitus, cum Hetrus-
 viam Caesar Medicorum credidit fidei,
 palam medicturum, etiã cum offensio-
 nis periculo, eam non alij, quam here-
 di sua fortunæ tradendam. Sic enim in-
 ter clusa Italia, auctisque Hispanis vi-
 ribus, nec Gallum ausurum prouocare,
 nec Romanis licentiam mansuram in
 dies nouandi tumultus. Quippe vnus
 hominis stulte emitur gratia per damna
 reipublicæ; & eo munere relicta est Põ-
 tificibus inuidia, & audacia obtinendi
 similia: malum æternum duraturum;
 cui ex parte occurrimus, cum effecimus
 vt Senam Rex Paulo negaret. Iam
 autem cum iuris sui facti Mediceæ, &
 instructi securis opibus, regnis etiam
 nos.

nostris immincant, plenum sapientie erit, timoris vincula specie liberalitatis innectere; & ex libero ac potente tributarium facere. & utriusque Maiestatis imperijs obnoxium. Quanto sit ille futurus obsequentior, cernitis, duces, addito potētissimo dominio, qui iniurias possit ulcisci: nam arma Imperij longè sunt posita; & huius Maiestatem tantum valere cognouimus, quantum Imperator suis opibus præsitet. Itaque exiguo dispendio virium maiores nobis accrescunt: nec alia industria aut armis feliciter potuit Hetruria restitui. At præsidijs munita Sena, validius necessitatis vinculum Florentinus, Hispanus opes haberet. Hæc exigui hominis sententia est; cum regionis opes vix sufficiant urbis tuendo præsidio. Quod si bellum inferre placuerit, omne litus nostris clasibus patet, Herculis portus, Orbitello, & Telamone securum. Ergo beneficij nomine accepit seruitutem; cum nec tales sint vires, ut eum possint

44 *Ferdinandi Toletani Vita.*

sint aduersus arma nostra firmare; nec
 ad id vilis possessio, ut se contemni per-
 mittat. Iam nunc rebus feliciter gestis,
 & hoste pulso, metus omnis abscessit;
 eo constantius & gratius durabit me-
 moria beneficij. Sed etiam nostri iuris
 facti Senenses magnos rursus fluctus
 aestusque ceterent; iam Pontifices inui-
 dia, iam Florentinum iniuria pulsan-
 te. Hic hausta offensione, grandem
 pecuniam repetens, si acciperet, vali-
 dus, si negaretur, infensus, renocatis
 Gallis, Itale aequae in visceribus recep-
 tis, bellum, quod est finitum, incenderet
 fauore contagio. At si veteris memo-
 ria beneficij, & sua moderatione Flo-
 rentini quiescissent; vrbs illa staret cu-
 piditatum & irarum Pontificibus cau-
 sa: nimirum ignis aestuans, & aeterna
 flamma bellorum, quae vastaret Italiam.
 Haec Duces impulere animum nostrum
 non meorum utilitas: nunc vos oro, &
 obtestor, censeatis; an ego de re publica,
 an mea censuerim. Quae certe transacta
 sunt iam Guisio perculso, & liberum
 in

In patriam iter, non regna petente;
 ne tamen ordinem rerum turbare
 suis queque temporibus reddita, si-
 cut effectu coherent, ita continuo
 opere adiunxi.

8 Iam rerum cursum le-
 gens, vnde non immerito Senæ de-
 ditionis, quæ effecta est Albani con-
 filijs, cōtemplatio distraxit, sequar
 ad exitum Galli exercitus iter. Gui-
 sius muralibus machinis, quæ Fer-
 rariensis ornauerat, Anconam ius-
 sis inuehi, cum Ferrariæ Principe
 Alphonso, Carafa Cardinali, &
 Strozza Romanam citus intrauit.
 Eum vt vidit Paulus, nimis attol-
 lens fauoribus, honorum omnium
 dato cumulo, Ecclesie liberatorem
 columen D. Petri Sedis & gloriæ,
 diuinæ Maiestatis vindicem, du-
 cemque coelestem nominauit. Vr-
 banis salutationibus, & mutua gra-
 tulatione finitis, amota frequen-
 tia, de bello consultare ceperunt,
 discordantibus animis. Guisius lon-
 ga oratione, magnisque innitens

*Guisii
 Pontif.
 Rom. ho-
 norificè
 tiffimè
 excepit.*

exemplis, Paulum ab expeditione Neapolitana deterrebat. Eadem tuebantur Strozza, & duces; quibus ardua nimis videbatur euincenda moles, quam dux inclytus regeret; & pronior aditus in Hetrariam Ducis inclinata fide patebat. Sed Paulus nepotum concitatus stimulis monere non destitit, ut bellum iustum quam citissimè inuaderet. Tunc Guisus aditurus tam ardua discrimina, Anconam & Centumcellas repetiit vadem, pro eademque securitatis & fidei; ut aduerso fortunæ casu exceptus, auxilia & classem ipse posset recipere, aut recipi in Galliam redditurus. Pontifex, etsi Guisus à Carolo sapius promissa in Gallia poscebat, non occulta indignatione respondit; se nulli mortalium Ecclesiæ munimenta, & vires crediturum; nec aliud sanctius securitatis pignus esse pollicitum, quam fidem suam incorrupta veritate seruatam. Hanc ut argueret Guisus vehementius conquestus

*Etiubet
Neapoli
tanū bel
lum in-
uadere.*

tus est, illum promissi oblitum, ex
 viris decem, quos sacra purpura or-
 nauerat, cum ex fide oblata qua-
 tuor daturus esset Guisij fauori, nul-
 lum præter Strozze fratrem, in gra-
 tiam Ducis eo honore donasse. Pau-
 lus æquitate iuris acta excusare non
 valens, blando alloquio, & diuina
 auctoritate defendit. Imperijs
 itaque coactus Guisius, antequam
 inuaderet bellum, Florentinum ag-
 greditur misso ad eum vno ex in-
 terioribus aulicis. Is Senam urbem,
 Lucam, Genuamque, eiusque filie
 nuptias cum Regis filio Principe
 ostendendo, Ducis fidem trahebat
 in partes, quas non vt externus, sed
 ciuis iam, & Principis Gallie socer
 amplecteretur honoris & constan-
 tiae securus: vel si foedus, nuptiasque
 contemneret, arma, odium, & cla-
 des minabatur. Iamque Galli ex
 composito velut nimio gaudio ef-
 fusi vulgauerant nuptias, vt earum
 necessitate Ducem ab Hispanis auer-
 terent, quibus suspectum reddidif-
 sent.

Florenti-
 ni Guisij
 tentat.

fent. Non latebat Cosmum, quantum vanitatis subellet Galli promissis; sed timens potentis Regis iras, nec abnuens, nec admittens fœdus, quod tutissimum prætentium erat, incertum responsum dedit:

*Solertia
Florenti
ni.*

Tale se consilium extra infamiam inire non posse, dum collo amicitie signa gestaret; expectaret Gallus, donec torquæ aurei Velleris cum amicitia renuntiaret Philippo: tunc omni solutum reverentiæ vinculo, non ingratum se occursum favori & muneribus Regis. Cū his mandatis Gallo dimisso, eius nuntiis, ipsisque Guisij litteris traditis, Philippum incunctanter admonuit, quanta Galli monstrarent, & quanta pro fide ipse contemneret. Rex quamvis intuebatur facile ea vitio vanitate Carafarum esse composita, ut mutandi fidem necessitatem maiorem imponerent; laudata tamen pietate & constantia Ducis, respondit, Sænenis vrbis spem à se è proximo ostendens, quam expugnaturus hostis erat, ut

pos.

posset munus facere liberalitatis suæ. Albanum quoque Florentinus, anxietate simulata, ultra quam credi posset, aggreditur, discrimen enuntians; quod summum etiam & impendens, si auxilijs firmaretur vltro amplexurus erat, nunquam beneficiorū, quæ à Cæsare & Philippo accepisset, oblitus. Non minus artes Cosmi, quibus Sænam captabat, quam Gallorum vanissima promissa irridens Albanus, & ipse gnarus simulandi, occultisque verborum sensibus validus, credere se fingens, & laudibus immodicis attollens eius fidem, dedit litteras: Non aliter se sperasse de eius animi integritate & reuerentia fidissimam ovīs; quæ propter enixe curaturum, ut ea, quæ per scelus recusasset habere, beneficio Regis acciperet. Quod autem pertineret ad hostis minas, sciret, non antè Guisum Neapolitanos fines inuasurum, quam ipse magno cum exercitu occurreret. Si verò consilio murgō, Hæcruviam violentus peteret, Dux

Eius artes penetrat, & fidem laudat Alb.

50 *Ferdinandi Toletani Vita*

sustineret impetum dies modo triginta; dum regni collectis viribus, adesset confirmaturus amicum, & acie decreturus an possessio Italia Gallorum esset futura, an satis magno imperio & robore eam Hispani tenerent. At Guisus, Hetruriae spe certissima omisa, cum præceps ira Pauli raperet, de Neapolitano bello cum Carafis agebat. Et electa planiori via, Ciuitellam obsidendam esse constituunt; cuius urbis excidio Neapolitanis exteritis, non arduum bellum, certè quæstuosum fore credebāt. Abruzzi enim regio (Samnites partem olim, partem tenuere Piceni) fertilis est & portuosa. Hanc Truentum amnis ab Ecclesiæ ditione determinat: pellucidi & foelices amnes rigant; multaque arborum, frugum & florum varietate distinguunt. In ea sedem quoque habuere Præguntini & Marrucini populi, pars Samnii. Sinus Adriaticus ab Oriente alluit, inuehendis copijs utilitas ingens: à Meridie Frentus amnis claudit.

Abruz-
zum des-
cribitur

dit, Apulos & Daunios fines secans: quâ in Septemptrionem vergit, latis campis aditur: cætera tuetur Apennini iugum; quod Alpes contingens, mediam Italiam vsque ad Locros diuidens, Siculo in mari terminatur. Ex Abruzzo per Apenninum non arduum nimis iter natura, vel industria molita est in Campaniam, Æquos, & Lucanos, validissimas quondam Italiæ gentes; tunc aditu & munitionibus arduas. Castella namque & vrbes, & montium arctissimas fauces tenebant armatorum iesta præsidia. Samnitiū autem nomen, sicut olim ingenijs asperis & prælijs acerrimis clarum, ita nunc hominum ingenijs mollibus, & vrbiū tenuitate obscurum omnes antiquæ gloriæ vires perdidit; Campanorum vitia retinuit.

9 At Guisus quamuis sæ- *Neapoli*
uo omine plenus, in bella strenue te- *tanos fi-*
accinxit, Pontificis adactus impe- *nes Gui-*
zio; simul incensus fama, ne dum *sius ag-*

greditur

Anno

1557.

Brissacus Insubres insigni cum gloria vastaret, iners ipse & segnus videretur assidere foelicibus campis. Sed dum Romanas copias expectat, Franciscum Columnam, Antoniumque Tyraldum immisit; qui cum magna peditum, equitumque manu fines Neapolitanos adirent, & Latij reciperent oppida Hispanis firmata cohortibus. Columna Cauri, Carpaneta, & Vaticano receptis, milites Ananniam & Monfortium recedentes sequi non ausus, occasionem explendi iras, & belli leges omisit. Tyraldus Campopolim tribus millibus a Ciuitella disunctam vicis cruento praelio. Taramo deinde, & Contra guerra subactis, Corropolitano, & Colonelenses agros euastans, tristia & maximè nocitura Gallis ea in regione bellaturis sparsit incendia. His quibus Carafarum implebantur mentes, haud lætus militiae expertus Guisus, ad signa collecto milite, avidus tentandi fortunam,

ante;

antequam Albanus instructo exercitu occurreret, Truento superato celeriter, octauo Calendas Maias in conspectu Ciuitellæ castra munijt. Et numero copiarum inito, sex decim millia peditum, equitum quatuor millia inuenit. Die sequenti instans, vt instruerent vallum, ipse cum Gallis à regione Orientis in Sanctæ Martæ ædicula stationem posuit. Heluetios à Meridie orfos opus, cum Italis iussit castra iungere. Hi medium sortiti locum validum erexere castellum, vnde septem grauioribus machinis quasiata sunt mœnia. At dum moram trahit Guitius tormenta, quæ mari aduehebantur, expectans, S. Floræ Comes, & Franciscus Valentia cum duabus equitibus alis, auro ante ephippium alligato, quod duum mensium stipendio sufficeret, in urbem penetrantes confirmauere ciuium & militum animos, cognito Imperatorem de salute, & suorum commodis adeo sollicitum agere. Quan

Truento

Ciuitellam obsedit.

quam enim Carolus Omphredus
 Treulci Comitis filius ardentis in-
 dolis iuuenis cum mille delectis Ita-
 lis tenebat urbem, vitum fuit Duci
 immittere expertos bello viros,
 qui iuuenis consilia regentes, fla-
 grantes eius spiritus retinerent gra-
 uiori sapientia. Vbi super aggeres
 tormēta locata antiqui operis mœ-
 nia euerberare ceperunt, magnum
 spatium nudatum muris apparuit.
Inuadit. Tunc Galli admixtis Italis audacter
 ruinam terribili cum fremitu ad-
 cendant: pugnaque aspera confer-
 ta, ac diu sustentata impari fato, tan-
 dem promptissimis suorum amif-
 sis, fetsi prælio, & vulneribus exha-
 usti, in castra recessere turbati. Hæ-
 rebat Guitius fremens, exiguæ mu-
 nitionis pretium, tot virorum for-
 tium animas dari: insuper in memo-
 riam reuocans, Albanum apud Me-
 tim à se victum, nunc verla sorte,
 cogitabat se ab eius ducibus esse
 vincendum, non quidem validissi-
 mam urbem maiori præsidio firma-
 tam,

*Et cum
 clade re-
 pellitur.*

tam, sed ignobilē & male securam oppugnantem ; vndē nulla aderat infamiæ excusatio ; quam iustissimam habuit olim Albanus, non humana vi, sed cœlestibus minis & inclementia deterritus. Accessit etiam his malis assidua procella, qua emollita humus impetum Gallorum retardabat ; non densi in ordines ire, non vti celeritate & armis poterant lapsantes per ardua ruinæ. Vrbis enim erecto in colle fundata haud facilem præbet accessum. Et quamuis mœnia inualida sternebantur ictibus ; ea industria ducum, militumque & ciuium labor erat, vt instructo vallo, sinuatique aggeribus obiectis aditum hosti clauderent. Non foeminae extragloriam stabant ligone & dolabra accinctæ : victo animosè sexu, trabes, rudera, & cætera instruendo vallo portantes ; cibum etiam, lectulos, & omnia per quæ tuetur vitam homo, maritis, filijque suggerbāt, ne ab statione discederēt. Nō

*Constantia foemina
navi in
signis*

pauca ultra vires ausæ tentare pe-
 ricula, in nodum collecto sinu, ga-
 leas & thoraces indutæ, hastas ac
 tela vibrantes, seruire excubias, oc-
 currere discrimini, ardua cuncta, &
 viris concessa deposcere. Postquam
 reddita fuit cœlo serenitas, Guisius
 iterum instructas copias admonit;
 & Galli contumelijs irritati ingen-
 te vi premebant obsessos, & simul
 læti cadebant; nec pugnam omise-
 re, donec Guisius suorum cæde cõ-
 territus, signum receptui dedisset.
 Hæc inter miles Italus transfuga
 (quis miretur tot inter fortissimos
 viros vnum sceleratum inuentum)
 Guisio fluctuanti animo debilio-
 rem munitionis partem, & pronos
 monstravit accessus. Ille strenuè
 machinis circumlatis, murilatum
 spatium quati iussit, & instructas
 acies expectare ruinæ fortunam.
 Muris ergo velut glacie futili cadē-
 tibus, Romani Galli que strenuè
 succedunt; & præsens Guisius insta-
 bat. Sed cum extra omnium opi-
 nio

*Rursus
 inuadit
 Guisius.*

Nonem fortissimus quisque mora-
 fetur, & caderet, Ipeculatum citò
 misit strenuos: his referentibus ob-
 iectos introrsum aggeres, & densa
 armatorum manu teneri, miratus
 celeritatem hostis, in aliud confi-
 lium reuolutus, vineis plateisque
 compactis, pendentem à rupe tur-
 rim dolabris & securibus subruere
 aggreditur. At non sufficientes *Virtus*
 asseres pondera deuoluta sustinere, *indus-*
 testudine multis locis effracta, pa- *trique*
 tentem militem vulneribus dabāt: *obseffortis*
 & tabulata illisa super infestam ma-
 gis edidere perniciem. Comes au-
 tem, & Omphredus vbique auda-
 ces & multi militem, ciuesque fir-
 mabant exemplis, & oratione con-
 stante: foeminas laudare, reuereri, &
 viris pudorem, si vincerentur, ostē-
 dere. Tormenta, quæ duo omnino
 erant, hinc indè circumferre, vt ma-
 iorem numerum ostenderent repe-
 tito labore. Iuuit quoque fors telo-
 rum egestatem: nam cum ea iam
 prope deficerent, immittas ab hos-
 te

*Et fortuna
na.*

re pilas tormentis nostris inuen-
runt esse conformes. Itaque ex
ruina sumpto praesidio, in collem
prope arcam tormentis erectis, cas-
tra hostium, ipsamque Ducis ita-
tionem infestam habere exeperunt.
Guisius sui non potens, ac frendens,
vincis opere firmiori constratis,
ruinas ingredi statuit, & per mutua
damna obsessos euincere. Intrare
fossam iubet duo millia Gallorum
secunda vigilia; & monstrante se
luce per ardua securos & laetos in-
currere, dum ipse cum robore exer-
citus partem in auersam terrore
circumdato, in se hostium manus
oculosque conuerteret. Haec adeo
salubriter destinata, & primo adiu-
ta fortuna (nam Comes ad tormen-
torum excitatus sonitum, eo inuo-
lauerat cum delecto milite) virtus
Italorum, & Albani auspiciam
amouit ab exicidio, quod certissi-
mum imminebat obsessis. Etenim
qui in fossa excubauerant Galli, va-
cuas milite munitiones aggressi,

*Guisi
frustran-
tur artes*

minarum & concursu civium destrusi sunt primo; deinde milites accurrentes præcipientes in fossam Gallos egere: nec cohiberi quicum minis & precibus poterant, quominus etiam foeminae in recedentes & turbatos erumperent. Adeo semel visus hostis contemnitur, ut semper vinci posse credatur.

*Turbat
Guifij
castra dis-
cordia.*

10 His lævas inter curas, & animi desperantis æstum Guifium indignantem & attonitum novus pavor, & inopinatus magis exterruit. Legiones Italarum, quibus dum mensium stipendia debebantur, acrem seditionem mouerant, compenlaruræ male gestam militiam extremo dedecore. Verum ante omnia penetrabat Ducem Neapolitanorum promissis discordijs, non suis viribus fidentem civium pro Hispanis obstinata constantia; foeminasque ipsas intuebatur mæstus stare in muris armatas; hinc facile inducens, quanta profide viri essent ausuri, tali exemplo fir-

firmati. Suam ergo spem damnans, fidemque sociorum, & in Pontificem rei male gestæ causas vrgens, (quæ infelicium solet esse conditio) ira tenibus victis, multa contumeliose in Carafas effudit; quorum promissis & vanitati crediderat, sine vulnere & telo Neapolitanos se in fidem volentes recepturum. Lustratis deinde copijs, sex millia sociorum inuenit; cum ex foedere decem millia esse debuissent; quorum quatuor millibus Pontifex, reliquis Gallus stipendia penderet. Hinc vt erat ardens, iusta indignationis causa suscepta, Carafam Montisbelli Comitem Ecclesiæ militum ducem terribili aspectu perlustrans, tandem hæc in verba prorupit: *Quid ni deuotum caput, Regi potentissimo illuditis? an illum fore creditis segnem & ignauum vlciscendis iniurijs? An Galliam vestris opibus niti? An nos sub Carafarum umbra latere, qui toties clarissima Imperia, ipsamque Neapolin contra inuidiam*

Montisbelli Comitem Ecclesiæ militum ducem terribili aspectu perlustrans, tandem hæc in verba prorupit.

diam Orbis armaque tenuimus? Nonne satis erat circumuenisse fraudibus Gallos, immensa ostentando auxilia, innumeras iungendo civium manus, per quas tenens ego Neapolitanas provincias, urbem regni caput membris destitutam quaterem? Hæc quam inania, & falsa, rerum experientia, & exitus infelix ostendit. Sed leuia tamen essent animo nostro: nec idè vir fortis nimiam incusaret fortunam, si proditorum manibus circumuentus, aut acie magna victus caderet. Quis enim aliam ex desertoribus sui Regis vicem non insanus expectet? At nunc cum omnes perfidis vincatis, etiam fures esse cognouit; quia reuerentia fama, pudore ingenuo, vestraque ipsa spe, & digna saltem hostis cogitatione abiecta, traditam à Rege pecuniam scelerate subducitis; ut miserorum saginatis sanguine, viles cupiditates, sitimque pudendam impleatis. Vbi milites, vbi arma sunt, & illæ ingentes opes, illæ innumerabiles copie, quibus cælum terrasque nobis aperiebatis insani? Omnia in contrarium re-

eidis.

cidisse video; & infelix sentio, vos se-
 uiores esse, qui fallitis amicitie specie,
 quam hostes qui palam ex aduerso mi-
 nantur. Iam ego sceleratum caput, per
 Deum immortalem, qui humanis re-
 bus testis adest, & perfidie vestre testis
 adsit oro, ni Pontificis Maiestatem re-
 uerenter intuerer, ultimo te supplicio
 afficiens, compensarem vestra saeuissi-
 ma scelera, & tot ludibria meorum. Co-
 mes haud inferior iræ licentia, sese
 obiecit Ducis oratione procace:
 qua maiorem in rabiem Guisius du-
 ctus, imperat ut castris excedat, an-
 tequam debitam eius impudentiæ
 poenam infligeret. Comes, cui iner-
 mis erat ira, tam absoluta denun-
 tiatione Guisij territus, cum eum
 sensisset rabie extrema flagrantem,
 relicto exercitu, se ad Pontificem
 contulit. Guisius etiam S. Petri Do-
 minum in Urbem misit, proprijs
 simultatibus Carafis inferens. Hi
 accerrime inuecti senis miseri de-
 licatas aures Guisij temerariam au-
 daciam, & immodicam licentiam
 argue-

ozuebant. Ille contra magnis cau-
 nis Ducis indignatione probata, fe-
 rociter minatus est Gallorum abs-
 cessum in patriam, ni e vestigio ius-
 tum militum numerum, pecunias,
 commeatus, & instrumenta belli
 pararent. Paulus nec iram, quam
 collegerat tacendo ingentem fusti-
 gens, nec irasci volens, medium se
 inter erumpentes affectus, & pre-
 mentem necessitatem tenens, tem-
 perata blandicij oratione respon-
 dit, & promissis oneratum Gallum
 remisit in castra. At Itali, amoto du-
 ce, nulla certa spe, quem sequerentur,
 cuius gloriæ & utilitati sanguinem
 funderent, quis gratiam meritorum
 referret incerti, cum in dies
 periculam vrgeret, & inopla, erra-
 bundi per castra ferebantur. Pars ad
 Albanum signa vertere; pars do-
 mum rediere, vexillis relictis, pau-
 ciores Guisio adhæserunt comites in
 omnem fortunam; non amore aut
 dignum ob præmium, sed quod non
 haberent præsentiozem opem: &

*Itali cas-
 tradese-
 runt.*

amabant in castris notis abscondere egestatem, quibus scelere aut inopia patria fastidio erat, vel pudori.

Alb. ad exercitiū venit.

II Neapoli interea egressus Albanus, magno nobilium comitatus agmine, Theatum, ubi instructus expectabat exercitus, decimo die Aprilis mensis venit. Cuius rerum curam permisit uxori, & Federico filio, quem pater non minoris indolis speique iuuenem senserat, ac eum in Belgium sequutus clara virtute monstravit. Vrinam non adeo prouida fortuna timuisset, ne gloriæ suæ radijs Federicus patris claritudini officeret! An quod vni domui non liceat duos summos duces habere? Nam sicut regionibus sua munera natura diuisit, huic lætas vites, illi fertiles glebas, alijs amœnas frondes, & odorum copiam, alijs aurum, gemmas, aut quæstuosum mare, nulli cuncta beneficia concedens; sic diuina Prouidentia indulgens, virtutes, & cla-

ros viros gloria dispensat. His Franciscum Pacciecum admonuit longa rerum foeliciq̄ue experientia illustrem, penes quem starent consilia, penes suam domum auctoritas. Exercitu lustrato ad Vmani fluminis ripam, in hunc modum disposuit acies. In prima ibat Mardones tribunus cum tribus Hispanorum millibus: Feltzensis Baro duo circiter millia Germanorum adiunxit. Mediam octo millia Italorum sub Niconteræ Comite, Carolo Spinello, & Salvatore tribunis, implere sunt iussa; quibus accessit Treuicæ Marchio ductor trium millium Neapolitanorum, quos nobiles triginta equites ducebant, suisque tuebantur opibus. Huic agmini Vespasianus Gonzaga, primo Garfias Tolertanus Præfecti sunt dati. Populeus Comes mille quingentos equites leuiter armatos per cornua diuisit. Tantum has acies intercedebat spatij, vt possent equites inoffensis ordinibus, si ratio belli, aut necessitas

*Lustras
copias,
& instruit,*

posceret, hinc indè discurrere. Extrema in acie stabat Lodronius Comes Albericus cum tribus Germanorum peditum millibus; iuxta aderat Ioannes Portocarrerus cum septingentis equitibus graviter armatis: Petrus Henricus Albæ Comititis frater Hispanos, quibus præerat, equites mediam inter & extremam aciem locavit. Huic iuveni arcta propinquitate sanguinis sibi coniuncto Albanus Lupū Acunniam admouerat, qui maturis consilijs mitigaret ardorem rapientis iuuentutis, & moderaretur nimiam

Alb. in gloriæ cupidini. Etenim Acunnia, cuius memoriam & egregias laudes in superiore volumine attigimus, *Acuniam* in superiore volumine attigimus, *favor.* Piscarij victus odijs, & fato suo, relicta Insubria, se in hoc bellum contulerat gnarus, quem apud Ducem gradum insignis virtus haberet. Et quidem Albanus, constantiâ viri, & egregijs artibus ex Vulpiani obsidione præcognitis, lætus recordatione virtutis, humanissimè veniē-

tem

tem excepit; & in graduum, quo
 pulsus erat, honoris restitutum præ-
 esse voluit Henrico magistrum. Sic
 distributo & per armato exercitu,
 machinis, & apparatu belli, cum
 alimentis, & vestibus militi tuen-
 do receptis, Vmano superato, mu-
 nitissimo in loco castra posuit. At
 dum Ciuitellam in Samnio Itali ad
 versus Guisum immortalis gloria
 defendunt; non inferiori laude, mi-
 nore præsidio Menicon in Tauri-
 nis contra Brissaccum Cunium ob-
 tinebat. Hic quoque foeminarum
 celebrata virtus enituit, pugnan-
 tium pro muris ruina lata conuul-
 sis. Armatae viros, si cessabant
 fessis, contumelijs, & exemplo cie-
 bant in pugnam, supra vires, supra
 virorum fortium constantiam au-
 dentes. Sed hi, quanquam muni-
 mentis auulsis, & plurimo effuso
 sanguine alsidua velut in acie præ-
 lia in dies vehementius vrgerent,
 sustentata spe, & nunquam in extre-
 mis fallente constantia, etiam ad-

*Cunij ob-
 sidio cū
 Ciuitel-
 le con-
 fertur.*

uerſus famẽ ſæuiſſimum hoſtem
 acerrimi pugnabant. Non aliam
 Numantiam fuiſſe credas, ſi oble-
 diſſet Scipio; & hunc quoque vin-
 cendum, aut loci modo victorem
 agnoſcas, ſi Cuni ad moenia pug-
 naſſet; quæ penitus conuulſa & ſtra-
 cta non vallum, non aggeres, ſed pe-
 ctora inuicta reficiebant. Pilca-
 rius etiam auſus foeliciter in tantæ
 virtutis partem veniens, Briſacco
 pulſo, ſeruauit inclytas animas. Et
 quando vtramque prouinciam Im-
 perator regebat Albanus, non extra
 modum ſynceræ veritatis agnoue-
 rim, eius ſpiritum, & ſingulare auſ-
 picium ex Samnio ad Taurinos eſ-
 ſe tranſſum. Similes vtrimque
 caſus, eadem virorum foeminarum
 que virtus, Galli hoſtes, Præfecti
 ſocij Itali; omnia denique ſeſe in-
 tuentia mirabili concordia ad mag-
 nitudinem Albani geſta reſpondet.
 Guiſius tamen vincendi urbem ſpei
 tenax inſiſtens, quamuis Hispanum
 aduentare agreſtes, & miſſi explo-
 ratoꝝ

fatores retulissent, vrgens operibus & irrito conatu obsessos, occasionem omisit idoneum locum castris occupandi. Sed iam diffidens rebus & anxius S. Petri Dominum exploratum misit cum lecta equitum manu. Is in tenebras inclinante luce egressus, media ferme nocte non procul Iulia noua confedit: quam Albanus castris tenere constituens, Populeum Comitem cum sexcentis equitibus leuiter armatis, & Garsiam Toletanum cum legione Hispana præmiserat. Comes vt erat promptus in omne discrimen, & contemptor hostium, nõ expectato robore legionis, cum speculatores exiguam Gallorum manum se per tenebras vidisse nuntiassent, insequitur habenis effusis, nam fugam hostes adornare credebat; & id quoque exploratores retulerant. Gallus, qui multum abhorrebat à tali consilio, vbi temere prolapso vidit, cogit agmen; impetue ruentes telis infestis excipiens,

*Gallorum
leues
ale, &
Hispana
con-
currunt*

*Hispani
turban-
tur.*

audacissimum quemque proster-
nit, aut vulnerat. Itali, qui in fu-
gam motos, non prælio instructos
sequi crediderant, attoniti impro-
visa vi mali, equos ceperunt educe-
re: deinde cum acer hostis infilte-
ret, & nox pudorem abtolueret, or-
dinibus solutis, sine mente, sine cer-
to duce, per viam fossis inleptam fe-
rebantur: quæ cum tot fugientium
agmina vna non caperet, sese in fos-
sas præcipites dabant; nec duces
poterant sustinere ruinam, nec ad-
monere turbatos. Donec subita
etiam hosti incussa formido locum
tempusque dedit Italis, ut concita-
tis equis ad vicinum Hispanorum
agmen se reciperent male multati.
Gallus imminente iam luce, ne suo-
rum paucitate prodita, aciem victi
rursus intruerent adiuti noua pedi-
tum manu, strenuè recessit in castra
aliquot nobiles captiuos secum fe-
rens. Inter quos fuit illustrior Pe-

*Petrus
Henri-
cus capi-
tur.*

trus Henricius: qui inconsulto ar-
dore cæcitus, ignaro Acunniâ, im-

prof.

prosperè quidem non instrenuè pos-
sunt rudimenta militiæ. Albanus
ob infelicem pugnam & Populei
temeritatem indignatus, hunc ta-
men blandius admonuit; ne alioqui
fidum & generosi spiritus iuuenem
seueritate intempestiua alienaret.
Male enim per damna & odia mili-
tum clades accepta redimitur: nec
aliud sæuum magis, quam odium
ex calamitate consurgens: quippe
altius hæret affixus miseris dolor;
eum discutit alacritas sociæ foeli-
cium. Ducibus in consilium oc-
catis, Iuliam nouam celeriter vo-
cupandam esse constituit; ne sal-
tem ea opportunitate ingenti hos-
tis potiretur. Locus castrorum
satis capax modico fastigio se attol-
lit, quatuor à mari stadia, ab Vma-
no octuaginta recedens. Campo-
rum subiectum æquor frequentes
riui, & fossarum implicati errores
interfecant. Fertilis regio est, &
maris aperta commercio. Hunc si
Guisus obtinuisset locum, haud

*Alb. ad
Iuliam-
nouam cas-
tra ma-
nit.*

72 *Ferdinandi Toletani Vita?*

dubiè posset bellum trahere, & pro arbitrio gerere, vndique alimentis inuectis; quæ, deficiente classe, Hispanus prohibere non poterat. Hæc omnia Dux impigrè aduertens, dum milles accinctus castra munit, Acunniam cum magna equitum ala præmisit, qui simul vicisceretur cladem, & hostem ab oppugnatione urbis auerteret.

*Arden-
tius Cui
tellam
Guifius
oppug-
bat.*

12 Hanc Guifius ex metu properantior, quæ est viri fortis conditio, in dies vehementius urgebat, machinis & vi aperta nitens. Contra Omphredus iuuenis. S. Floræ Comes, Valentia, & reliqui duces ac milites solliciti & audaces crebris eruptionibus Gallos amoueabant fœlæ crepidine: hæc etiam superata, duobus Gallorum signis excubantibus fufis, instrumenta, & machinas ad subruendum murum præparatas in urbem retulere victores. Ultima contumelia incensus Guifius (nam eius quoque nomini procacius illuserant) acies vndiquè

ad:

ad noueri iubet, oppleri fossam, & iam pro salute & patria Gallos, non pro gloria & vrbe certare. Dum sa- uit inter partes dura pugna, præ- sentissimam fortunæ suæ nouit opem: nam cum inter acies pron- ptissimè assisteret, suorum animos dictis & exemplis stimulans, incer- tum quâ ob causam, citissimè equo *Eius ra- depositus, in eundem iussit equito- ra fortu- nem ascendere; qui è vestigio mu- na.* rali telo discerptus fortunam domi ni suo capite luit. At ubi Hispanos equites, quibus post Hêricium captum præerat Acunna, assultare campis vidit, castrisque fidentius accedere, non ultra venientem hos- tem expectare ratus interesse salu- tis, Montorium Comitē, & Stroz- zam consilio adhibuit post duos & viginti dies circa inualidæ urbis munimenta plurimis locis strata consumptos. His quoque rece- *Recedit dendum esse tuentibus, antequam Albani fama cõ- Albanus præmens fugientes adel- territus,* lectis impedimentis, & ma- *chi;*

chinis grauioribus premiffis, desperatione, & famæ reuerentia confusus Guifius in Corropolitanum agrum castra mouit. Hostium nuntiata fuga Albanus, eos non insequutus est; quippe ftatuerau sine pugna vincere Ecclefiæ nomen præferentia figna. Sed de industria cunctatus, S. Floræ Comitem, Omphredum, Valentiam, & Montefocam ad fe venire iuffit, & fecum militum & ciuium clariffimos ducere. His pro fingulari uirtute & fide redditis ante exercitum gratijs & laudibus, vniverfos, prout fingulorum eminebat gradus aut uirtus, præmijs affecit: duplex militi ftipendium, & ni mallent foelici uirtute uti, vacationem militiæ conceffit. Ciues perpetua tributorum exemptione donauit, ad foeminas etiam neptes, & earum maritos ac nepotes gratia transfufa. Qua liberalitate Ducis oneribus tributorum foluti ciues urbi fuæ non modicum incrementum addidere per negotia-

*Hono-
res, &
premia
obfeffis
donat Al-
banus.*

*liberitate
Ducis
tributorum
foluti*

torum frequentiam; & dignitatem
 per filiarum nuptias, quas ea dote
 præstantes ditissimi Neapolitani
 certatim in coniugia petebant. Hæc
 inter Hanzas V Valteras Auricæ ve-
 ctus ciulle, ad Campaniæ oram sex
 millia Germanorum expoluit. Al-
 banus per emissarios, quos intra ip-
 sa Romæ moenia tuebatur magnis
 expensis, certior factus, Heluetio-
 rum legionem Latij fines ingressam,
 duo Germanorum millia M. Anto-
 nio misit auxilio. Ea tempestate
 Antonius, Voltcorum agro sæuo
 incendio vastato, aliquot oppidis in
 fidem acceptis, alijs visibaculis, Pa-
 liano imminebat, alimenta subtra-
 hens, & castella circum tenens præ-
 fidijs. Tunc nouis copijs auctus,
 Annania & Frosalone munitis, lu-
 lium Vrsinum campis assultantem
 repressit; indutumque infidijs com-
 pulit, vt trecentis suorum araisis,
 se castellis & iugis montium clau-
 deret. Sed Albanus, iam victoriam,
 quam intenderat, & exoptauerat

*M Ant.
 Paliano
 obsidet.*

votis, assequutus, fugientium ter-
 gis insistens ad Turturetum am-
 nem castra mouit, Iulia relicta ob
 intolerabilem muscarum plagam
 equorum hominumque ora car-
 pentium morfu pestifero. Inde
 misso Ascanio Corna, cum trecen-
 tis equitibus, & Acunnia cum duo-
 bus leuis armaturæ vexillis, experi-
 mentum statuit habere, qua supe-
 rior virium parte, qua ve esset infe-
 rior. At quamuis strenue cum Gal-
 lis iniuerant pugnam leues Hispano-
 rum alæ, graui tamen impetu ca-
 thaphraكتورum premebantur; nec
 sisti fuga & ruina valuisset, ni Mo-
 quere fratres nobiles centuriones,
 trecentis velitibus Hispanis, quos
 ducebant obiectis, sæuo telorum
 imbree deiecissent promptissimos
 equitum. Legio quoque Hispana
 supra collem se ostendens ademit
 Gallis animos, & victis restituit; ita
 vt circumdato in orbem equitatu,
 infestis telis atque hastis decurren-
 tes, coegerint terga dare paulò ante

victores. Guisus tabescens, & cogitationibus sortis infelicissimæ plenus, Neapolitanos fines omit-
 tendi certus, ad Truenti ripam castra locat: & amnem nauium ponte iungens, fatigabat militem, manus Ducis insequentis euaderent. *Albano quoque transcendens Vipera-*
tam amnem, non procul ab hoste confederat: & ducibus consilio ad-
motis, de rerum promotione cun-
ctabundus agebat. Cunctorum fuit
 sententia indubitata, hostem etiam in castris oppugnandum; dum metu fugæ turbatus, dum in amnis traie-
 ctu diuisus nutat, rapiturque incertis consilijs: posse certè validiores etiam copias deleri, aut saltem fundi, si auderet sequi fortunam.

13 Ingrata fuit Albano *Alb. con-*
 confidentia ducum, qua argui tacite videbat cunctationem suam; dignitatem namq; rem esse de qua plenius ageret credens, aliquantulum silentio fixus, in duces coniecit oculos; & cum in euentum magnæ destinationis

tionis intueretur iuspensos: semper,
inquit, à Deo Optimo precatus sum,
ardentissimas mentes militibus nostris
injiciat; quibus instructi & armati
non intueantur aut exquirant, an sint
supra vires imperia, an arduum belli
discrimen; sed alacritate euecti aspera
& incerta, velut plana & tuta gestien-
tes incurrant. At in ducibus longe alia
constantia ratio deposcitur; scilicet ve
malint acta cum prudentia excusanda
habere, quàm temerariam & inconsul-
tam ex fortuna victoriam. Hæc vestra
moderatio debet ardorem impetumque
fusum militum, se obiectando compo-
nere. Hæc una vos ad solidum glo-
riae fœlices per securitatem deducet, ni
eam audacie postpōnitis. Iam quidem
virtutem vestram ingraram esse nobis
negare non debeo, cum supergressa termi-
nos à ratione præscriptos, in vitium
flectens, ceco impetu trahat. Ergo si
magnæ disciplinae estis capaces, iam do-
cebo, quo in rerum articulo quibus ve
de causis prælium incundum sit, aut de
rectandum. Quoties validissimam
pre-

venit hostis urbem, in qua vertatur
provincia & salus: cum novas copias ad-
uentare, & ex cunctatione maiorem
hostem timeas, aut populos graui sedi-
tionum intestino motu turbari: cum ad
famam & prima initia belli erecti sint
externi, vel ciues, partem sequuturi
victoris, aut eum deseruri, quem igna-
uum timendum esse non credant: quo-
ties in hostilem regionem multum ab
amica temeritas inconsulta, aut virtu-
tis fœlix cursus euexerit: quoties eges-
tas, contagium, fames, aut seditio mili-
taris impulerit, virtutis leges submit-
tendæ sunt arbitrio fortune: nunquam
tamen nisi dignum ob præmium, aut
ultimam necessitatem obijciat se vir
fortis arduo pugne discrimini. Sic Mag-
nus Alexander in Asiam procul à Ma-
cedonia delatus; sic Cæsar Iulius apud
Philippos egens, apud Illerdam clau-
sus; sic Africanus Scipio, cum nulla
spes se ostenderet liberandi patriam, nisi
ab audacia & temeritate petita, per has
exitum inuenere fœlicem. Aut ceri è li-
cet credere, his viris complexis Orbem,

80 *Ferdinandi Toletani Vita*

cuius de Imperio certabant, fuisse concessum, ut aliquid supra mortalitatis communem sortem auderent. Rectè etiam Cesariani duces Franciscum Regem castris & potentissimo exercitu instructum inuassere; cum, amisso Ticino, non insubria modò, sed Italia sub eo acerrimo hoste concidisset. Fortis enim est viri animam seruare reipublicæ; ubi mors ei profit, illam libenter reddere utilitatibus patriæ. Nunc verò, duces, quæ angustia nos premunt? Quæ aduersa rapiunt? Quod dignum pretium vitæ sanguinis, & infamiae insanus belli labor ostendit? Profectò vulnera & gratuitas cicatrices imponet audacibus. Agite iam: vicimus Guisium, fudimus, magna acie postrauim⁹. An Ecclesie vrbes nostro accedent Imperio? An Gallorum exulantium à patria nos expoliatibunt? An aureum paludamentum Guisij nostras manus implebit? Hoc dignum pretium erit tot nobilium ducum, & fortium militum cruoris fusi? Contra verò, si pro eius parte steterit æquior fortuna; quip̃

quippe incerta est; & nulla in rerum hu-
 manarum sorte, quam bello, exercet
 violentius suæ impotentie arbitrium,
 regnum Neapolitanum, & cum eo Ita-
 liam Guisus victor accipiet. Hanc
 ergo mentem ipse induat, quem, si armo-
 rum perpeccerit rabies, mora itinerum,
 egestas, & desperatio consument: qui
 extorris patria, & sine spe reditus nisi
 in victoria, ea pericula incurrat; ut si-
 mul certissima se morte liberet, & bea-
 tas regiones, quas petit acer, fœlix ob-
 tineat: nos enim non curamus Guisum
 vincere, sed Italiam defendere. At etiã
 cum ille terga dederit, apud inualida
 exiguae urbis munimenta victus, quid
 ultra desiderare possimus? Quid maius
 aut illustrius nobis acies cruenta daret?
 Victores sine vulnere sumus: hostis fa-
 mam nostram non sustinet: regnũ Nea-
 politanum cum Italia defendimus. Fu-
 giat ergo, & nos sollicitudine absoluat.
 Instare fugientibus, cum hostium fuga
 sit nostra victoria, nemo mihi suadeat;
 qui immanes Germanorum copias cub-
 stando deleuit. Sin autem ex cunctatio-

ne grauius vrgeret discrimen; si periculis premia non inaequalia peteremus; Saxonici belli memor, flumina, & iſa maria pedes inuaderem. Sed cum in fuga hoſtium perfecta ſit ratio victoriae non alio, quam meo utar conſilio; & contra audaciam veſtram, quae vna inuicta manet, ſolicitus & anxius pugnabo. Dùm his attinebantur Hiſpani duces, Guifius nauium ponte vtraque ripa iuncta, media ferme nocte traiecit exercitum. Die illuſcente, timens adhuc, ne Albanus ante ſuperato inuaderet praelium, an vt infamiae certiffimae obtenderet vaniſſimam ſpeciem, non à ſe, ſed ab hoſte vitatum fuiſſe congreſſum copias per litus extendit, munitiſſimo occupato loco; vnde, etiam non tuente flumine, nulla vis poſſet extrahere, Id autem inſuperabile munimentum erat: vndique enim praetis ripis flumen tenuem in alueum coactum torrens & illiſus fertur arenas ſecum voluens & laxa. Quale ni aquarum

Guifius
interim
in Eccle
ſiae fines
traducit
exercitum

tractu fusus mari se insinuat, incertum fallentique aperit, & tantæ altitudinis vadum, vt pectora ingredientium tingat; arenis vero distictis, vestigio depresso, ceruices hauriat equorum. Quæ omnia si vicisset militum constantia, & industria ducum, terribilior occurrebat ripæ facies, quam peditum equitumque agmina strauerant; & tormenta erecta supra collem modicum discerperent incedentis & pugnantis agminis latus. Sed Albanus, pulso Guisio, non cunctatus ultra se acclamare victorem, Franciscum Valdesium mittit ad Regem, nuntiarum, vacuam hostibus iam esse provinciam, eos pudendam in fugam actos; nimisque citò se ostendisse partibus Hispanis fortunam, quam sequuturus erat memor, Gallorum quidem arma vinci, sed Ecclesiæ nomen & signa prætendi. Deinde strenuè mouens, Ancarranum castellum accessu, & munitione difficile, prædonibus plenum inuasit.

*Alb. Regem ad-
moneat,
iam vi-
ctos hos-
tes esse.*

84 *Ferdinandi Toletani Vitæ.*

*Ancarr.
capit.*

ut eos etiam in pace sanos hostes auelleret. Prædones fidentes saxo, cuius acutum verticem tenebat castellum, præconi aut deditionem hodie, aut in crastinum minitanti ultimas pœnas superbè responderant; non ante se omisso oppidulum, quam pinnas habere Hispanos, aut Albanum de cœlo fulminare cognoscerent. Dux ira incensus, tormenta incollem erigi iubet. Paruit acer miles; adnixique per saxa & ardua montis, quatuor secundæ magnitudinis euexere tormenta. Obtepsi Hispanorum industria & constantia attoniti, cum iam tormenta fulminare sensissent, extra quorum ictus se stare crediderant, dedidere se victoris arbitrio. Albanus, solo a quato castello, duodecim nocentiores suspendio necat, cæteros prædones clais publicæ remis affixit. Alijs deinde castellis celeriter captis, & punitis defectionis auctoribus, cum Ferdinandus filius tria millia Hispanorum

*Ferdin.
filius cū
auxilijs
in castra
venit.*

ad,

aduexisset classe; redditis ob egregiam operam gratijs, laudatiq̄ue ante exercitum Neapolitanorum constantia & fide, equites nobilissimos militia absoluit; peditum quatuor millia magnificentissime donata remisit domum. Ipse cum reliquo exercitu Asculitanos campos ingressus, intentus & paratus obseruabat Guisij consilia.

14. Is autem multum famæ detractam irrita oppugnatione & indecora fuga, secum tacite aduertens, facturus representationem iterum inimicum solum armis & incendijs terrere, S. Petri Dominum cum equitibus quingentis, & terdecim signis peditum Asculum iussit ire; & cum Ioanne Tyrardo eius vrbis Præfeto iunctis viribus, Albano Duci se ostendere. Is quanquam serò exploratores hostium consilia retulerant, equitem leuiter armatum recta cursum dirigere, grauis armaturæ equitem, & legionum agmen iubet, vitata militari via,

*In eune
pugnans
Gallorū
cohortes*

86 *Ferdinandi Toletani Vitæ*

longiore circuitu incedere; ut Gal-
lorum sensus falleret, ne se intra vr-
bis munimenta tenerent, exerci-
tum adesse comperto. S. Petri Do-
minus naturâ & genio gentis ala-
cer, pugnae avidus, sub muris phalā-
ge instrata, iaculatores per frumē-
tarias cassas, amnisque Castellani
ripam & pontem diuidit. Ipse cum
equitibus Populeum Comitem, &
Ascanium Cornam inuectus citō
iensit, quā cum strenuis rem ge-
reret. Nam Italorum legio equi-
tem assequuta intento gradu, subi-
tō insurgens Gallos compulit ad
iaculatorum præsidia refugere: &
prōtinus ingruente Hispano, omis-
sa pontis custodia, liberum aditum
dedere sequentibus. Vbi Italos te-
mere prolapsos Gallus vidit, agmi-
nibus stipatis inuadens ac premens,
eos iam nutantes fudisset, ni Fran-
ciscus Hibarra, visa fuga sociorum,
velitum Hispanorum alam, qua hu-
mitem occultus tenebat syluam,
acerrime obiecisset equitibus. Tūc

Vario
euento
pugna-
tur.

Ita-

Itali, & ipsi gnari, quanta Hispano-
rum manus esset, militum accessu
firmati Gallos maiori clade prof-
ternunt: iamque exercitus parabat
erumpere: sed prohibuit Albanus
pontem ingrediti tot mentis arcis im-
minentis infestum. Ac unquam ta-
men militum cum duabus equitum
alibus, & velitibus Hispanicis quingen-
tis, ut Gallorum iam turbatos pedi-
tes funderet. Ille acer, accepto mi-
lite, hostem ad frumentarias molas
egit; maioraque ad conficiendam
rem expectans auxilia, citos nun-
tios mittit ad Ducem, qui ad mone-
rent, hostem deleri posse, si modo
vna legio veniret. Albanus fortunæ
sue premens pro arbitrio, aut laxas
habenas, tunc iussit Acuniam rece-
dere, gestis contentus vertit ad cas-
tra. Fam inopinati consilij ducibus
& milite inquiringentibus ea causam, pa-
lamque indignantibus, fusos iam
hostes noluisse cadere, aut victos
in deditonem accipere, aulicorum
intimi ostendere, quæ ex ipso Alba-

*Eas tan-
dem fun-
dit Acun-
iam.*

*Causæ
reddun-
tur cum-
Etatio-
nis Alb.*

no didicerant. Ducem scilicet hoc bellum importunum gerere, sicut diues homo & probatus cum egeno & procaci ludo decertat: ille vero magna cum possit amittere, caute, non temere aleæ sortes annumerat; & cum nihili, si vicerit, speret, curat modo non vinci; contra alter habens nihil, quod perdat, si audax sit & ira potens, lucri cupidine incitatus, fortunam sine lege & modo fatigat. Ergo cum ex periculo & vulneribus solum ingratiam victoriam Albanus expectaret, & ex ea pudorem, timeretque insuper icellus; contra si exceptus iniqua sorte esset, regnum opulētissimum cum Italia amitteret; eius sanè prudentiæ fuit non ultra belli aleam tentare, quam ut tueretur ingentes opes oportuit, & egentis hostis acres cupiditates illuderet. Nec Dux ignarus erat quo rumore suorum ardēs virtus laceraret occultam sapientiam & inuisas artes. Sed ille militiæ vetus & callidus M. Antoni

Pa-

Palianum obsidentis operiebatur euentum, inde consilia moturus.

15 Plurimis circum urbem oppidis captis Antonius, militum Romanorum seditione nuntiata ob stipendia debita, praesidijque duces inter se fastidio & mutuis odijs conuelli, in spem veniens motos ad discordiam posse in dedicationem trahi, obuidebat Palianum, longae morae tædijs & inopia fatigans. At Caraxæ certi, amisso Paliano, quod omnium destinationum suarum, & fortunæ sedem esse voluerant, res tuas perditum iri, militem solitudine ingenti cogebant, daturum laborantibus opem. Cum media ea tempestate intrauere Romanam tria Heluetiorum millia VVertzo ductore. Hos Paulus intuens, insolenti gaudio perfusus, celestes dixit esse custodes Ecclesiae nauis procelloso in freto iactatae. Augensque fauorem, centuriones torquibus aureis ornatos equestri honore donauit; tribunum pulchris

Pro Paliano Caraxæ anxie turgent auxiliis.

Romam iniras Heluetiorum legio.

chris donis, & ditioribus promissis affecit. Post hæc iussi quam citissime Palianum contendere, moniti in itinere, quatuor alas equitum, & vnam legionem Hispanam Antonio missas auxilio, non ausi progredi, in vicino colle castra muniant; donec Iulius Ursinus, & Montisbelli Comes cum equitibus, & Itatorum peditum pari robore adessent. Antonius, media in via occupato cliuo, inde excludere parabat auxilia, aut iusto prælio decernere. In id consilium Feltzomisso cum legione Germana, & tormentis grauioribus, ad occupandum iugum in septum rudi aggere, & ascensu difficile, Salinam centurionem cum velitibus Hispanis quingentis latus hostiam iubet, si forte venissent, impetere. In eandem opportunitatem ductus Ursinus, cum sexcentis iaculatoribus Italis occupauerat locum; densaque telorum imbre misso, coegit Feltzum non sine clade subsistere:

*Antonius
 arcere parabat
 auxilia.*

*Aspera
 pugna
 confersit.*

sed

sed Hispanorum auxilio firmatus,
 rursus per ardua iugi cedentem ere-
 xit aciem: & Hispani multorum
 bellorum experti, industriaque vi-
 ctiores, postquam aduertere Italo-
 rum ferreos tubos assidua iacula-
 tione tepentes irritato conatu tela
 vibrare, dato impetu fidentius in-
 currerant. Itaque fuso simul hoste
 & pulso, Feltzus phalangen mo-
 uens, locum tenuit expectans impe-
 ria. Tam foelici pugnae initio in
 summa veat' Antonius, dato signo,
 in Heluetios cum equite irrupit.
 Sed vehementius ab his pulsus, ne
 vanitate mentis fugeret parata vi-
 ctoria, Gualteri cohortibus in tor-
 mentorum & aggeris custodiam re-
 lictis Feltzentem legionem Helue-
 tijs, Italiam obiecit Hispanam. Ipse
 equo depositus, rapta armigeri lan-
 cea, pedes constitit, suos dicitis &
 exemplo confirmans. Non minus
 strenue Vrsinus, & Carafa Italos in
 Hispanos impellunt: quos illi robo-
 re praestantes & numero, loco mo-
 uere;

Ferdinandi Tolétani Vitæ

uere; nec steterisset nudata sclopetariis phalanx, ni velicum cohortes alio fortè distentæ ad suorum auxilium prouolassent. Tunc Italorum repressa audacia, æquis viribus pugnatum est: deinde tormentorum ictibus, quibus media impetebatur acies, & Antonius cum equitibus insistens fregit consertam aciem. Vbi rimam fecit mota & lacerata, non fugæ spatium excedentibus datur: tela, hastas, ferrumque in ora Hispani dirigunt, fundunt, cædunt, stratos obterunt. Montis belli Marchio in sceletere audax, ignauus in discrimine, desperatis rebus, equo prorumpens, vltimum laborantibus traxit excidium, ordinibus incurfu, animis exemplo turbatis.

Fundatur Itali

Trucidatur.

Inter Germanos & Helueticos conseritur pugna terribilis.

Non dispar erat læui cornu dimicantis facies. Feltzus enim aduertens, extenta acie Helueticos media exinanisse, primum telis, dein consripatis ordinibus hostem cominus cædens, tenuemque mouens aciem rupit. Sed iterum Heluetij suo er-

rore docti, densato agmine incur-
rerant. Tunc duas inter ferocissi-
mas bello gentes pugna terribilis
accensa defœuit: armis arma, gladi-
clypeo, pectora pectoribus obnixæ,
manus manibus innexæ oppugna-
bantur. Enituit verò ante omnes
Feltzensis tribuni virtus. Is hac in
acie centurionis, olim seruati ducis
gloria insignis medium perumpēs
Heluetiorum agmen, cæso signife-
ro, ad suos vexillum retulit, eos vir-
tutis documento, & verbis fidaciæ
plenis stimulans. At grauis & con-
serta phalanx moram faciebat vi-
ctoriæ; & fauoris memores Helue-
tij pro fide data Paulo obstinati pug-
nabant. Cum Hispani velites, iam
dextro in cornu transacta victoria,
latus impetens telis, subitani incuf-
sere ruinam. Ergo tot malis fatiga-
ti Heluetij, cedentes laxare ordines
& in vicinam syluam pedem refer-
re cœperunt. Germanus hastis asur-
gens, disiectam & fluitantem aciem
acrius obturbat. Interim equitatus,

*Helue-
tij tandē
fracti re-
cedunt.*

peditibus victis, properans Sennam
 occupare effugium tutissimum, so-
 cios in cursu afflixit adhuc in acie
 stantes, obtestantelque pro fide &
 gloria morituros. Qui egregij viri,
 digni æquiore fortuna, siæ discri-
 mine in syluam euassissent, serual-
 sentque inclytas animas, si equiti-
 bus obiectis tegerentur: nunc eorū
 impetu accisi, omni spe destituti,
 vndique hostium vi & multitudi-
 ne oppressi, infelicissimis abiectis
 armis, fugam cædemque per diuer-
 sa itinera & anfractus montium
 sparsere. Iulius Ursinus vltimus, vt
 decebat virum fortem, excedens in
 felici pugna, graviter sauciatus re-
 tractus est ab Hispanis captiuus.
 Duo millia ex Pontificijs occubue-
 re, septingenti sunt capti. Heluetij,
 in quos vt fortissimos belli rabies
 incubuit, octo centuriones, septem
 amisere vexilla magnificis defen-
 sorum Ecclesiæ, & Sedis Apostoli-
 cæ argumentis inscripta. Ex regijs

*Et cedi-
 tur.*

ad centum quinquaginta desiderari sunt. Cæterum præda haud quanquam militum avaritiæ sufficit: namque Virinus, ut agmen expeditum incederet, impedimenta Sennam ante contulerat. Antonius hac victoria supra modum lætus, qua sibi mœnia Paliani absque dubio aperta esse credebat, Felzum Rupem Maximi oppugnare iubet; ipse Sennam maioris molis urbem inuadit. Rupem tenebat Ioannes Lorinus eius Dominus; qui spre-
tis minis Germani, certus ad qua-
tienda mœnia euchi tormenta non
posse, responsum præconi dedit, se
pro Ecclesia & fide mori esse para-
tum. Felzus, ubi minarum terror,
& virtus proficerent nihil, calli-
dum inueniens consilium, vanam
speciem tormentorum finxit, lig-
neis tubis super vehicula impositis
vimineos deinde corbes intexi, ins-
trui aggeres, tela, ignes, & omnia
ad veram fraudem necessaria ad-
ferri curauit. Horum vana repræ-
sen-

*Dolo Ru-
pem Ma-
ximi
Felzus
inuadit.*

*Sennam
Antonii*

sentatione Lorinus in expertus iu-
uenis attonitus, omiffa, qua innite-
batur, fiducia loci, oppidum con-
cessit arbitrio Germani. Eo iure
belli direpto, & dato praesidio, ver-
tit laetus signa ad Antonium Sennam
strenuè oppugnantem. Non hæc
illa Hetrusca, sed Volscorum in
agro sita, quondam Romana colo-
nia, edito in colle erecta prospectat
late campos. Mœnia aduersus
antiquas machinas satis firma, sed
nullo propugnaculo, & nocendi ar-
te fundata, nullo sustentata obiectu
aggeris, cum ad auernales huius
temporis flammæ, aut cœlestia ful-
mina est ventum, peruia telis erant,
mure terebrato, ædibus simul pro-
cidentibus. At tamen oblessi, quam-
uis undique premente ruina, non
omissere animos, & spem urbis tuen-
dæ. Vallam introsum, qua parte
mœnia conciderant, orbibus linua-
tis, & angulis transversis erigebant:
non die non noctu quietem pati,
dirigere tormenta, & se fidentius,

nam

nam numero pollebant, ostendere. Perfecta munitione, eam inter & collapsa moenia ingens spatium relictum sulphureis insepere machinis, ut ingreſſi ad pugnam milites subito haurirentur incendio. Hæc impigre curabat Ioannes Cōtus militiæ gnarus, & artibus fecundus. Antonius in huius vrbe excidio ratus, optatam Paliani stare victoriam, vbi planum est ascensum exploratum missi retulere, dato tuba signo, in frontem Germanos direxit. At Hispani, qui iuxta tendebant, eorum tarditate ingentia, aut metu remorante auidius vsi, incitatissimo cursu ruinam super euadunt: editoque clamore terribili, velut iam sese immissuri pendentes, audaci calliditate hostium frustrare consilia. Etenim ut imminentes viderunt, haud dubij protinus excensionem facturos impetu, tormentis vna, & machinis occultis admoto igne, salubriter destinata præuerrere festinatione incō-

sulta Romani. Tunc Hispani, telis
 flammisque in vanum absumptis,
 sese imperu fidentes emittunt; &
 caeso milite, diripiunt urbem om-
 ni copia refertam. In ea enim Vrsi-
 nus, & Montisbelli Marchio, (ut
 supra retulimus) Paliano ferentes
 auxilia, impedimenta exercitus,
 arma, commeatus, tela, & nitratum
 puluerem tutissima velut in arce
 posuerant. His iam in Palianum ver-
 sis auxilijs, Antonius propius urbē
 castris admotis, erectisque castellis,
 vallo fossaque circumductis, obsi-
 dium cepit urgere.

*Vrbs vi
 Clorae
 Antonij
 fama
 turba-
 tur.*

16 Vrsini clades Romæ
 nuntiata populum & optimates di-
 uisit in partes, irasque Carasarum
 accendit, quasi probris minisque
 debellaturi essent Albanum. Indig-
 na & miserabilis profectio erat Vr-
 bis almæ facies, multiplici horrore
 confusa. Per vias incertum vulgus,
 mirabundus miles cuncta discoloro
 clamore turbare: execrari artifices
 tanti mali Carasas; nomina eorum

contumelijs excindere; libellos famosos spargere. iam cœlum Deum que, & D. Petrum intuentes, ad tēpla & aras fusi precabantur, quietem tandem daret civibus suis, aut Vrbi finem, quam sanguine cœlesti sacratam Imperij sui sedem elegerat; ob cuius Maiestatem Orbis amisso, tot læua ac toties prope extrema vidissent. At quibus nobilitas aut gradus celsior erat, vno agmine adiere Carafas, spe, metu, & defectionem Romanorum minitantes, ni protinùs ad pacis æquitate venirent, in desperationem eos, seuioresque cogitationes trahabant. Paulum nec monere audebant, nec poterant, in septo aditu acri adulatione & custodia. Sed cum voces fama que infelicis pugnae, & Gaijs pudendi recessus ad senis aures emanassent; eo quod subtraherentur clades, maiores esse coniectans; ad vltimum cognito Sennam obtinuisse Hispanos, tanta est omnium sensuum perturbatio-

ne correptus, ut sacro Purpuratorum aduocato Senatu, inter pailentes confusi vultus notas dixerit: *Hostem quoque iam Roma potiturum, qui tam munitam & instructam urbem potuisset euincere: se in tormenta & vulnere firmare corpus animumque; ut quando suum legatum tanto dignum beneficio agnouisset Deus Op. Max. ipse alacer & promptus occurrens, martyrii palma inclita triumphans, beatas sedes, tot ioceleribus relictis, & graui mortalitate, conscenderet. Nimirum sanctissimus Pater libertatem Ecclesiæ & diuinam religionem tuebatur: sic Orbis Romani concordiam, & D. Petri Sedem fundabat, bellis Europa concussa, accisisque Ecclesiæ opibus, quam tunc miserrimam lacerabat multiplex libido suorum. At Guisius non minus sociorum perfidia, quam bello tristi percussus, in Cisalpinam Galliam statuit arma conuertere. Vocatus enim sæpius litteris à Ferrariensi Duce, fore ex utilitate*

publica agnouerat, cum socero armis iunctis, simul per Taurinos irumpente Brisacco, inermem & diuitem prouinciam occupare; vnde gradus facto victoriæ, Neapolin rursus & Siciliam inuaderet. Hoc consilium dudum cogitatum salubriter nimius Carafarū ardor apud senem properantium inscitia & impotentia evertit insanus. Iam autem post res amissas, & transacta tempora, sera prænitentia durabat; cum immineret viribus collectis Albanus, hostium pressurus vestigia: translatis itaque in agrum Mediolanensem signis, solum mutabatur, non bellum. Sed cum Guisus innata alacritate gentis, & ira sua apertus, hæc multo cum gemitu effudisset, minitans se è vestigio discessurum ad vocatam socerum, Carafa, & Turonensis Purpurati, cum Petro Strozza Galli destinatione attoniti, apud Anconam eum alloquuti, preces, questus, iras & cætera doloris tentamenta mis-

*Et duces
inter se
discordes
aggere*

centes, hostiam manibus communem Patrem traditum esse ab illo clamitabant: almam Urbem, delubra Apostolorum, & diuinam in terris Maiestatem sacrilego obiecta rifatori. Cur in Latium venisset, amicos proditorus, cum immineat necessitas præfens, cum non aliter eorum rebus nisi per Gallorum arma possit venire securitas? Cur cederet primo ictui fortunæ, non aliã ob causam victus, nisi quod recusa-uerit vincere? Timeret sui nominis famam, & consensum Orbis meritam æstimationem benè ac malè factis reddituri. Se vero Deum Superosque ciendo, pijs votis imprecaturos esse vindictam; vt quales essent Galli, tales sortirentur amicos, tales commilitones haberent. Contra Guisus sibi datam fidem requirens, culpam omnium & miseram fortunæ sortem vertebat in socios: non iustum militum numerum, non arma, comineatus, & stipendia data: cuncta extitisse fraudibus

bus plena, & diuersa promissis: auariciam, superbiam & contemptum pro liberalitate, amicitia, & honoribus reddita. Deum inuocare testem, sanctè & constanter ad vltimum coluisse se fidem: nec deindè, si per eos liceret, pietate & obsequio aduersus Romanam Sedem mortalium vlli cessurum. His moribus animorum æstuantibus nuntiata Vrfini clades, & obsidio Sennæ vrbs oppressit. Cunctis ergo ommissis, Romam inuolant, coram Pontifice acturi de rerum bellicque nuntante fortuna; si nul ut pecunias, quas otiosas condere auarus senex credebatur, exigerent. Is autem ut erat à metu recens & ira (iam enim expugnatam Sennam tristes nuntij retulerant) vbi Gallum aspexit Ducem, nimius semper in favore vel odio, defensore cum, & primogenitum Ecclesiæ dixit; ad eius manus se, fidem, pietatem, atque arma confugere. Tunc etiam Carasæ, quidquid metus acer

suadebat & immensa cupido, pollicentes, diuitem Guisio describunt in Neapolitano regno prouinciam; honores congerunt; opes, arma, commeatus ostentant, & copias militum augent, nunquam magis falsi, quam cum veriori mouerentur affectu. Horum obsidem prædamque Caius Marchionem Paliani Ducis filium, vnicam ipem domus offerunt; quem in Gallia Henricus haberet. Guisius tantarum rerum vanitate impletus, postquam non Inanes esse aut fictas iræ suæ causas ostendit; Regis nomine pollicetur, quatuor Heluetiorum millibus, & nouo equitum Gallorum delectu copijs auctis, se obedienter facturum imperata, dum Pontifex stare promissis. Inde Guisius ad tuédos Ecclesiæ fines egressus vrbe, copias vndique in vnam sedem contrahit, avidus iterum inuadendi Neapolitanum regnum; vel si occurreret Albanus puer quem mansura esset Italia, cer-

tus magna acie decernere.

17 Paulum iam vi aperta
& Gallorum armis diffidentem
nondum artes & simulatio defee-
rant; quibus, ni suorum velana te-
meritate raperetur, facile illuderet
cupientem falli, ne vincere cogere-
tur. Equidem eo tempore, quo Gui-
sium vehementius in arma ciebat,
Florentino, Venetoque legatis cō-
silio adhibitis aperuit; se tot malis
suorum, tot laboribus Ecclesiæ nau-
fragantis ratis, & Italiæ precibus,
non minus Hispanorum & terrori-
bus victum, pacem Orbi fatigato
dare voluisse, ni pertinax Philippus
obstitisset; qui toties paternè ad-
monitus, toties in amicum fœdus
prouocatus, contumelias, arma &
incendia pietati ac benevolentia
retulerat. Legati, cum lateret ani-
mi vera sententia, verasque timo-
ris causas, & oras ex necessitate
conspicerent, affectus quoque ver-
bis & rebus conuenire credentes,
iram eius blando alloquio mitigare

*Paulus
intendis
fallere
Albanis*

ceperunt: laudare bonitatem; pa-
 ternam charitatem attollere; & im-
 minens vrgere discrimen: se inter-
 nuntios, & obsides offerre, Alba-
 num, armis positis honestam in pa-
 ctionem venturum; dum ipse amo-
 ris odijs. ad eum legatos mitteret,
 qui acta vtriusque publica auctori-
 tate lancirent. Exarsit ad hanc vo-
 cem Paulus, ira que senili, quam ne-
 potes accendebant, raptus: *Antè*, in-
 quit *decussum his humeris caput obstu-
 pescens Orbis inspiciat, quàm adeo in-
 dignam nostræ Maiestatis, & puden-
 dam sortem admittam. Ego cum Alba-
 no in leges & condiciones pacis ex
 æquo descendam? Nos summus terra-
 rum & cæli pro Christo moderator, præ-
 cepta & leges non quidem à Rege da-
 ras, sed à proditoribus meis & inimi-
 cis accipiam? Ego cum rebellibus &
 sceleratis subiectus agam, quos penden-
 tes ultima supplicia videre festino? Ex-
 cedat Latio Albanus, arma deponat:
 mittat oratores & inermes preces Phi-
 lippus habiturus, quamcumque dede-*

Sed sua
 impatiē-
 tia pro-
 ducitur.

vit fortunam clementia nostra. Tributarius noster est, quem iure suorum scelerum Neapolitanis regnis expulim⁹. Si tamen supplex veniat, forte amissam gratiam recipiet & regnam, non praedam violentiae suae, sed donum liberalitatis nostrae. Attoniti & haerentes tam abrupta sententia legati, cum obstinatum eum vidissent, & nimia etiam in æquiori fortuna perentem nihil ausi contra proferre, discesserunt domum mæsti, desperata concordia. Inde per Urbem sparsa celeriter fama, quid timerent, aut quid vitarent incerti, Romani operiebantur suspensi, quò se tam ætuan-
 tus iræ fluctus inueherent. Nec cunctatus Paulus abundè satisfecit expectationi mortalium, Morone Cardinali arctissimè custodiri iussit; quem hæreticæ superstitionis infamare constituit. Verius crediderim in talem virum deflagrasse inimicorum invidiam, ob egregiam fidem & operam erga Hispanos exhibitam. Quæ postea à iudicibus sum,

*Herese-
 os crimi-
 ne Moro-
 nem Car-
 dinalem
 infamat*

lammō studio discussa suspicio, et sū
innocentem & clariorem reddidit,
supremum tamen, debitum eius vir
tutibus ademit honorē. Sed etiam

*Et Polū
Cardin.*

Cardinalem Polū eandem ob in-
vidiam munere legati Pontificij
expoliatum Romam ad dicendam
fidei causam accersijt. Id quod Ma-
ria Regina Britannia, & honor una
omnium dolor acerbè tulit, insig-
nem pietate virum, qui in fatigabi-
li studio verum Dei cultum & reli-
gionem procurans, singularem ope-
ram Ecclesiae & cœlo locabat, ad eò
turpi crimine infamæ & vitæ peri-
cula esse deductum : dumque ille
pro fide & religione sese obiectat
hæreticorum odijs, labores eius à
Patre summo onerari, Imposito ex-
tremo flagitio. Hinc quoque ad
iram tandem motus Rex Anto-
nium Valentiam (quem missum re-
tulimus nuntium cæptæ victoriæ
Londinum, vbi tunc Philippus age-
bat, in Gallos armaturus Britan-
niam) celeriter cum mandatis ad

Albanum expedit; bellum quacumque arte posset, aut violentia finiret; ne illustribus viris, & Christiano Orbi pericula, gaudiaque hominibus hæreticæ prauitatis accrescerent.

18 At partium fortuna cognita, sociorumque perfidiam & vanitatem expertus, aliter affectus Henricus, Latium, & spem Neapolitani regni statuit omittere. Iamque dederat mandata ad Guisium, ut armis cum Ferrariæ Duce iunctis, Parmenses atque Insubres, facilem prouinciam & vicinam præsidij Gallorum innaderet. Ea enim tempestate per Belgium ingruente bello, extra prudentiam censuit esse, procul vites tantas, strenuumque ducem retinere. Cùm Petrus Strozza cetera nauis delatus maxime opportunus aduenit; qui fidei vnico pignore Marchione Causis tradito, & Pontificis litteris, quibus Protector diuinæ religionis, & Primogenitus Ecclesiæ filius dicebatur, aliquan

*Terrere
Vrbē statuit Alb*

quantulum flexit Henricum. Et Strozza æquè gnarus aulæ & belli militiæ, vbi introspectit motum, blanda & medicata manu offensio- nis alius inhærentes causas eulsit. Deindè assurgens paulatim, reuolu- tis ingentis spei titulis, & beatis Ita- liæ regnis monstratis, allexit, vt ra- ta haberet omnia, quæ sponde- rat Guisus. Ergo puerum ingenua disciplina asseruandum magistris & custodibus tradito; nouas equitum peditumque iussit copias in Helue- rijs, & Gallia conscribi; vt simili- Belgium premens vastaret Italiam, inquieto & vasto animo infinita complexus. A Rege lætus Strozza digressus, maiori in reditu celeri- tate vsus, Romam velocior fama mandata detulit. Guisus, Regis vo- luntate comperta, ex imperio cun- cta facturus intrauit Latium, Pon- tificis legiones expectans. Carafa- soem nouissimam mouentes stre- nuè, tributa inuenta exigere, alie- no æregtauari; raptus, delectus fa-

re; nihil linquere intentatum, quo
 soluerent Paliani obsidionem, &
 Guisium mitigarent. Albanus om-
 nium, quæ apud hostem agebantur,
 per occultos emissarios arbiter,
 quâquam multum abhorrebat eius
 inuicta pietas tali victoria, Regis
 tamen imperijs, & Carafarum de-
 mentia coactus, in Latinos campos
 signa conuertit, daturus scandalis
 & periculis finem. Lauicanum in-
 gressus, eo in oppido per otium cas-
 tra muniuit, Pontifici terrorem an-
 te, quàm manus illaturus & arma.
 Nuntiato Romæ hostis aduentu,
 & minis, quas de industria Albanus
 iactauerat, cognitis, metu ingenti
 Romani trepidare, munire instan-
 tiùs Urbem, vigiles & stationes dis-
 ponere; & iam de extremis cogi-
 tantes fortunæ operiebantur arbi-
 trum. Guisium Pontifex confestim
 inuolare cum exercitu iussit Ur-
 bem defensuram. Ille verus dux
 & callidus, suas hostisque vires me-
 titus, credere se campo non audens,
 per

*Valmon-
 tonè in-
 greditur*

*Guisus
non au-
det oc-
currere.*

per multa loca eunq̄ abundus, singula ad milliaria subsistens, tandem procul Vrbe confedit, magnitudinem Hispani exercitus, & sui imbecillitatem causatus, donec iusta auxilia, quæ in Heluetijs & Gallia cogebantur, adessent: plenum temeritatis esse & dedecoris, cum hostis robore & multitudine præstans vicinos campos obtineat, viæ, id est cladi, exercitum dare. Et quidem compertum habeo, eam fuisse destinationem Albani, relicta Vrbe, in auxilium venientes inuadere. Sed frustra Guisus expectabat ab Henrico subsidia, Galliæ opibus & armis versis ad tuendam regni salutem. Eadem enim tempestate & iacebantur semina bellorum ciuillium, quæ alia discordijs latius fuderunt incendia, Caluini & Lutheri in vnum chaos mixtis erroribus, per Galliam miserabilem in modum grassantibus. Et Philippus, Britannis in arma compulsis, ingenti mole imminens premebat *Quinto*

tinopolin, vlturus iniurias, & fidem
 male seruata. His malis, quorum
 ipse auctor erat, Henricus in consi-
 lium adactus, à patre tristissimum
 & luctuosum inuentum, Turca-
 rum classem Italiae ad oras acciuit;
 vt vastatis infanda clade regionibus
 ciuibus in duram seruitutem actis,
 per nominis Christiani ruina im-
 manes cupiditates suas expleret.
 Nec oblitus rerum humanarum
 hoc facinus diuinus auctor inspexit.
 Amoto enim consilio, quod Regi-
 bus e caelo mitti crediderim, hære-
 ticæ prauitatis & discordiæ artifi-
 ces ex Germania missos, & in Gal-
 lia ortos recepit ignarus, quantum
 sinu foueret incendium. Albanus
 timens Apulis, & Magnæ Græciæ
 litoribus, agnoscens quam atra in-
 surgeret à mari tempestas, occur-
 rus cum robore exercitus, ad tuen-
 das ab incendio regiones, Latij bel-
 lo dare finem statuit, etiam per Ro-
 manæ vrbs excidium. Nihil enim
 extra æquitatem, & pium religio-

nis sensum videbatur, dum Christianum Orbem aduersus commune n̄ cœli & terrarum hostem defenderet; etiam Orbis capite bello concusso. Proprijs quoque in Mahometanos ferebatur stimulis, magnamque eorum aciem optabat, ut perfido crude fuso, iustæ ac veræ gloriæ litaret.

Anno

1557.

*Albano
Valmon
tone sig-
na con-
uellit.*

19. Quarto Igitur Calendas Septemb. (iam res erat ab Hispanis ad *Quintinopolin* foeliciter gesta) conuulsis Vaticano signis, oppidum *Columnã* undecim milibus ab Vrbe situm venit. Hic duobus copiarum vocatis, suppresso, quod ageret, consilio, omnes sacramento adegit, nullam cladem aut incommodum illaturos vrbi, quam erat ea nocte inuassurus; milirum etiam repressuros manus, quorum fidem & capita eodem sacramento deuouerant iræ diuinæ: sic Regis interesse gloriæ, & se esse pollicitum. Enim vero Cardinalis *Toletanus* *Compostellanus* Antis-

tes, cognito mouisse in Urbem Duce-
 cem, timens, ne forsitan ultimis iniu-
 rijs irritatus eam acer inuaderet,
 missis rursus litteris admonuit. *Ius-*
ta christianæ mentis æstimatione intue-
retur, non ita illustria Albanorum Du-
cum titulis victæ Ecclesiæ accessura ve-
xilla; ac Saracenorum rapta insignia
memorabili cum laude fulgerent. Repe-
teret memoria Borbonij recens exem-
plum; nec aliam sibi ab irato Numine
speraret fortunam; nec militum reueren-
tiam, quos victores rapit cæcos auari-
tia in omne flagitium. His Albanus
 non tanta indignatione respondit-
 se fertur: Se magnarum rerum expe-
 rientia & victorijs edoctum, tot per
 annos & labores vni gloriæ & pietati
 militat: em didicisse satis amplis docto-
 ribus & exemplis, quæ in victoria stant
 vere laudes & fama: nec eius in-
 digere præceptis, qui impeditus sacris,
 iura potius, & aula otiosæ artes inue-
 nerit. Verùm ne angeretur metu sollici-
 tus, iurare se per Deum immortalem
 & Romanas sacrosanctas aras, nullo

Cardin.
Tol. ad
Ducē lre
teræ,

Alb. res-
ponsus.

violaturum Urbem cruore; nec futurum unquam ut tantum ira posset mortalibus infusa pectoribus, ac valebat apud mentem suam reuerentia cælestium. Hanc epistolam Cardinalis lætus, & exultans, eam mentem suis diuinitus esse concessam, è vestigio retulit ad Paulum; non tamen eleuauit metum: noscens enim quæ ex Albano meruerat, ignarus quanta illi esset pietas, securitatem inuenire non valuit. Sed etiam suspicione hausta, quod verbis incertis erat usus credens velle occupare imperatos, vigilias & stationes intentius seruari iussit; Gallos vigilare armatos, ut si mœnia oppugnaturus hostis accederet, a tergo adortus Guisus duplici distentos acie funderet. Albanus, iussu milite, candida velamenta armis super imponere, primis tenebris Columna copias eduxit. Prima in acie ipse cum Hispanis legionibus & equite leuiter armato constitit; medio in agmine Germanas, & Italas; in subsidijs grauis

armaturæ equites posuit. Et quia Gallorum equitatus Tiburtinos campos infederat, Eretumq; Guisius cum legionibus tenebat armatis; validam manum equitum, & mille iaculatores Hispanos misit ad occupandas, quæ hostis aditurus erat, angustias: ne Gallus circum moenia diuisos terrore inopinato concuteret. Iam media nocte elapsa, quinque stadia ab Vrbe intrusus expectabat exercitus, avidus satiandi se præda; cum Ascanius Corna, & Mosquera centurio cum trecentis velitibus & ala equitum missi ad metiendam murorum altitudinem, strenui renuntiant, æquales esse scalas, & cuncta muto silentio torpere. Dux ante ephippium equi inclinato corpore, caput dextra sustentans, similis stupenti ferebat æstuantem animum per diuersas cogitationes, curarum læuo morfu diuulsum. Stimulabat Carfarum odium, & in scelus obstinata temeritas; Regis sui decus, & gen-

*Monte
rotundo*

*Statante
te Vrbe
Alban.*

*Multi-
plici re-
rum mo-
tu turba-
tus.*

118 *Ferdinandi Toletani Vita*

tium iura inter aras & hospitia violata; prouinciam, seque bello peti-
tum; accersitos in auxilium Gallos
& Turcas; Orbem concussum ar-
mis, & nihil non tentatum esse,
quo Hispanos Italiae regnis expel-
lerent. iam contumeliae, iniuriae,
tristitia omnia, si recederet, & plena
pudoris, facilis si inuaderet, tot ma-
lis occurrendi se ostendebat occa-
sio. Famæ quoque suæ, cui multum
timebat, momenta perpendens,
quid Orbis dicturus esset consensus
reputabat, si recipientem signa vi-
disset Albanum; armis scilicet Gal-
lorum territum non ausum aggre-
di, quod patrauerat Borbonius oc-
cumbens. Sed hæc eadem calami-
tatis imago multiplici rerum spe-
cie mentem religiosam confunde-
rat: almæ Urbis ante oculos obuer-
sabat excidium; captiuum atti-
nendum summum Patrem, aut ex-
cipiendum forsan esse inter nocis
& victoriæ errores parricidalis fla-
gitio; sacra horrendaque Dinorum

penetralia militum vesanæ exponi
 licentiæ; Cardinalium & sacerdo-
 tum sanguine Vrbe ac templis inun-
 datis, inexpiabili scelere exercitum
 esse polluendum; & quod vnus pec-
 casset, diuinę iræ obnoxia omnium
 capita daret, vel ducis tantum, qui
 facies atque arma sceleri primus au-
 ctor intulerat. Iam ergo nihil stimu-
 labat fortem virum, vt auidus de
 victoria cogitaret, nisi quod eius
 difficultas in dubium verterat, an
 posset animo destinata perficere.
 Nam prope ignauiam videbatur
 consilium tanto motu cæptum,
 tunc præsertim cum Gaius im-
 minebat in agro Tiburtino copijs
 iunctis, imperfectum & intentatum
 reliquisse. Vnde emulorum rabies,
 quos plurimos insignis quæq; vir-
 tus in se concitat, obijceret pericu-
 li impendentis metum, non religio-
 nis sanctam reuerentiam summo
 Ducem amouisse flagitio. Vicit ta-
 men virum ad pietatem natum, &
 sanæ abundè securum tot scele-

220 *Ferdinandi Toletani Vitæ*.
rum, tot lætuum triftis medita-
tio.

*Stimulo-
lat Alb.
Anton.*

20. His adhuc inhæren-
tem & iactatum fluctibus Marcus
Antonius admonuit, ne feignis ex-
pectaret imminentem lucem, fed
noctis occasione arrepta, Urbem
malorum, quæ patiebantur, caput
inuaderet, quam apertam dabat in-
dulgentia fortunæ: marcidam eſſe
Romanorum quietem, in ſomnum
laptas excubias, Gallorum animos
fractos; noſtrum paratum exerci-
tum, & milites in pugnam ardere;
iuſtas eſſe ſcalas, iuſtiorẽ cauſam
vltionis ac denique modo reſtare,
vt Urbem paratam, & victoriam
vellet ſinu recipere. Tunc Albanus
ad Mardonem propè ſtantem con-
uerſus: *Quam ſolicitè, inquit, hoſtis
humani generis præparat, quæ Deo pla-
cere non poſſunt.* His ex verbis facile
inducens Antonius, procul Ducem
ſtare à tali facinore; nec implendas
manus ſuas avidas inimicorum
cruoris, auerſa facie, inter muros in-
dig-

dignationis erumpentis affectus,
 proiecit violentus arma; & inclina-
 to ad Vespasianum ore: *Deus, in-*
quit, amice, me deuotum perdat, si vl-
trahuius hominis probauerim virtu-
tem & fidem, qui pericula suorum, la-
bores, & funera pati mauult, quam
vno, nec arduo praelio discordia finita,
aut semel aduersa tolerare, aut citò op-
tata gaudia presumere. Sed ò quantum
exoptarem, Albanum ad cò religiosum
propria ex calamitate concepisse dolo-
rem, qui me impium & temerarium in-
cusat, vt addisceret vna formidine ex-
cussa, iusta obsequi vltioni. Albanus
potius tono excepto, quam sermo-
ne, suspicatus tamen maligne An-
tonium fuisse loquutum, rogauit
Vespasianum; eius sermonis copiã
illo reddente, & non pauca, vt ac-
cenderet contumelia Ducem, libe-
rius iactante, quam Antonius dixe-
rat: Non idcò Vespasiane, respondit, me Respon-
impelles, vt victoriam tam pudendam det Alb.
volens incurram. Nec Antonio succen-
seo, cuius lingua temeritas ex animi
 dolo.

dolore, non malignitate prorupit. Verum equum fuisset duces (plurimi circumfusi acierant) quibus exercitus & regni tutelam, gloriam Regis, & meam cum civium salute commisi, ex & plo vestro militem ad obsequium cogere, non in seditionem accendere. Graue profecto est & ignominie proximum, quoties in re ardua à vobis diversus sentiam, exigere rationem imperij. Quà ego, recto à militie tenore deflectens amore vestro ac fide praclara victus reddidi: sed iure moderationem animorum & virtutis postulo; quæ vos ardentius rapit, & frangit militie robur. Quod malum, an ex odio & contumacia, an ex amore & virtute proveniat, ad rem pertinet nihil; cum æquè lucuos fines habeat discipline transgressio: nisi quòd virtus nimia & charitas nullum scelus, nihil sibi inconcessum agnoscat: ita quæ apud concordēs & moderatos vincula imperij sunt valida, apud nimie effusos seditionum & tumultuum sunt acerrimæ faces: quas si severus Imperator extinguat, saluus

& publicæ status esse non valet. Animi
 & prompta arma sint vobis, mihi ar-
 bitrium liberum censendi relinquite.
 Alia centuriones, alia tribuni, multa
 Præfecti: scire miles debet in procinctu
 stare Plura ad occasionum velocitatem
 mutantur; multa palam dicuntur; me-
 lius alia in silentio habentur. Sic vi-
 gor disciplinæ, sic imperij durat aucto-
 ritas: & illi in acie fortissimi stabunt,
 qui hanc in castris & præsidijs constan-
 tiam retinuerint. Quæ cum ita sint, du-
 ces, amari nunc etiam consilij nostri
 copiam dare, à quo tam longè pudor
 abest, ut eo uno gloriam nostram &
 exercitum servatum esse non dubitem.
 Age, irrumpat miles audax & acer; foe-
 liciter mœnia transcendat; fundat im-
 petu armatos: fundantur & ipsi nec esse
 est decurrentes ad prædam. Quis enim
 in victoria coerceat auaritiam, quæ
 cuncta profana & sacra pari audacia
 miscentur? Credit enim miles hoc præ-
 tium iure belli statutum esse fuso san-
 guini; hunc illis modo fructum relin-
 qui; ducibus gloria & diuturnis ceden-
 tibus

ribus præmijs. Ergo cum exercitu Gui-
 sius haud segnis occasionum superue-
 niens turbatis & fufis, gratiffimum
 parabit victis munus, & Carafis ex
 arce visentibus. Tunc strenuos & igna-
 uos eadem calamitas auferet; tunc do-
 lor, rabies, indignatio sero nimis ardes-
 cent. Extra rationem est, & longè ab
 imperatoria sapientia, inimicam intra-
 ve & opulentam urbem, etiam hostibus
 vacuam, dum exercitus hostilis im-
 mineat, qui premat spolijs oneratos &
 lasciuia urbana corruptos. Sed Galli
 strati sunt, nullus hostis obsistat. An ego
 ductor ero exercitus profani sacra Vr-
 bis incendio? An templorum ruinas,
 cœlestium aditorum iniurias violatas
 ceremonias, aras sacra vassa conuulsa,
 miserorum gemitus lachrymasque, &
 virginum pudorem viuus inspiciam?
 Auertat à me Deus Opti. tam sacrile-
 gam mentem, vt hunc exercitum tan-
 tam per insaniam & cruorem innocen-
 tium pollutum ducam. Date igitur
 hanc duci & commilitoni vestro glo-
 riam, de salute potius & incolumitate

Romanae urbis, cum posset de ruina, triumphasse: quae urbs dum maior sit nomine, & domiti à se Orbis fama, animisque vestris flagrantius incitamentum, ut vincatis; cetero clarius singularis pietas, religio, & moderatio vestra inter reliquas virtutes laudesque fulgebunt. At si rupto imperio, perseveratis ire; sine duce quantes moenia transcendite: ego iam hinc citus abscedam: nec ultra patiar vestram contueri faciem; nec meos milites dici; praestat enim tam fortibus & bonis amicis carere, quam tanti sceleris esse consortem. His & pluribus de industria cunctabundus impetum suorum morabatur Albanus. Et cunctis, praeter Antonium, dignam duce Hispano mentem induisse fatentibus, vulgi tamen extimelens iras, ne seuerius coercitum ex impetu violentius erumperet, tuba dare signum non ausus, necessitatem facturus & metum, Ascanium rursus exploratum misit, adhibitis socijs, quos in deposcenda urbe ferocios aduerterat.

*Deinde
tria can-
statur
Alb.*

*Miles
seditio-
nem mo-
uer.*

21 Interea miles fremere cunctatione Ducis & maligno consilio virtutis suæ & laborum præmia manibus eripi: non se tribunorum & centurionum iurata fide ligari; etiam si sacramentum fuisset, quod Regis sui gloriam & patriam proderet, non verius sacrilegium: si ne Imperatore & ducibus capturos Urbem, satiataros manus ocaloque opibus & Romano cruore, sui Regis Maiestatis vindices, quæ adeo vilis ducibus esset. Nec verborum temeritatem minor sequebatur audacia; ni Albanus primos ordines in fronte ad equitans, Hispanos sua maiestate terruisset. Iam enim Germani in seditionem lapsi, prout iræ impetus trahebat feroces & audaces, aut bonos & constantes obsequij reuerentia morarentur, ceperant ordines lacerare, & rapere vexilla. Nox pudorem ademerat; metum & reuerentiam cupiditas: læuunque marmur Germanorum mouerat quoque proximas Italo-

tum cohortes: minaces voces, con-
 tumax ira, cuncta in scelus parata
 eruptura esse videbantur. Cum re-
 pentè turbati equites, (eos subor-
 narat Albanus) habenis effusis in-
 uecti, ingentem perturbationem re-
 ferentes vultu, exercitus discordan-
 tis auribus inhelanti implerere cla-
 more nuntiantes; in acie Guilium
 iuxta Urbem stare, Albani expectā-
 tem irruptionem grauiori consilio.
 Ascanius quoque & milites reuerfi
 nuntiant, iam proditum esse exer-
 citum nouisse ex collucentibus fa-
 cibus, quæ per mœnia hinc inde ce-
 leriter discurrentes micabant. Et
 quide in die proxima ex captiuo fact
 cognitum, Carafas rerum anxios,
 cum Romanam plebem in Colum-
 nenses pronam sensissent, eius fide
 damnata, densis militum stationi-
 bus tradidisse Urbis tutelam; ipsos-
 que funalibus accensis excubias &
 mœnia lustrare. Relatis his, quod
 omnes eadem testarentur confor-
 mes, fide habita, timor pectora de-

*Sed in-
 dustria
 Ducis,
 & reue-
 rentia
 compri-
 mitur.*

*Recedit
imminē
re die.*

obsequij amor intravit. Albanus appetente iam luce verso agmine, quintum ad milliare castra munijt; non leuiter offenso milite, nec duobus eius famæ parentibus. Verum celsi animi laudes si extra amorem & odium seuerus iudex æstimes; inuenies religiosum virum, constantem Imperatorem, strenuum, & sapientem Albanum, qui vno consilio præuidit; ne alma Vrbs, & exercitus eadem sub clade & scelere conciderent; illa Hispanorum manibus & sociorum afflictæ, vel incensa flammis; hic libidine prædandi inductus, contemptæ disciplina, & sacrosancti horroris penetralibus, ira cœlesti obnoxius; & Guisus superueniens esset vindex scelerum, dissipatos & onustos inuadens: vel saltem nimis voluptatibus saginatus miles, & licentiæ deditus (quæ olim mala Cæsarianorum inuidtum fregere robur) debiliior ac deterior redderetur. Denique spreuit Albanus famam, cuius

amo;

*Contem
platio
eius pie-
tatis &
pruden-
tiæ.*

amore ad gloriam nati viri maxime impotentius aguntur; malens feruator esse Romanæ urbis, quam victor dici; & religionis conscientiam præposuit fortitudinis laudi. Equidem ex hac victoria maiorem Ducem inuenio, quam ex cruenta Germaniæ. Eas namque fortibus & temerarijs, etiam ignavis & turpibus victorias Mars communis pro arbitrio distribuit: non saltem arduum est egregio viro vitam animumque sublimis gloriæ imperio submittete. At timuisse victoriam, infamiam laudi claræ præponere, & ea, quæ per labores & ardua quæ fuerit, ubi ad manum in plano habeat, fugere pietate victum & religionis amore, adeò est inauditum & incognitum, ut ante Albanum nullus hac summa laude floruerit. Nec Ducis moderatio effectum caruit, nec aliam utilitatem, nisi sceleris & inuidiam flagrantem, ex incendio Urbis & ruina traxisset. Etenim Henricus post illam ad Quinti-

nopolin nobilissimam cladem, cæ-
fos duces, Proceres Galliarum strato-
tos & robur iuuentutis, nobilita-
temque captiuã inspiciens, ad pro-
pria tuenda conuersus, Guisios fra-
tres, & cæteros egregios duces, qui
in Latio militabant Paulo, citis
nuntijs accersijt. Sed Guilius dùm
naues comparat, famam victoriæ
suppresserat, morte his, qui attule-
rant, denuntiata, si per eos emanaf-
set in vulgus. At postquam Belgij
& Galliæ terminis contineri non
potens cladis magnitudo in Orbem
diffusa Romanam etiam impleuit, Ca-
rasæ, cum spe obstinatione depoli-
ta, Albano significant; Pontificem
bello & discordia damnatis, iam
mentem placabilem Hispanis ad
æquitatem pacis lætæ vertisse; se-
que ipsos paulò ante discordiæ au-
ctores, nunc pacis arbitros, & ami-
cos Hispanis futuros; quos iustos
magis & pios hostes, quam socios
Gallos inuenerant: itaque ex illis
maiora, & tantæ imperij magnitu-
dine

dinis digna præmia sperare, si eos
 charitate Paulus & muneribus veri
 affectus coleret. Epistola perlecta,
 quæ Cardinalis nomine subscripta
 notabilis erat insigni comitate, ag-
 noscens ea, quæ deferebantur, vero
 ex affectu & metu prouenire, sta-
 tuit pari comitate, & maiori bene-
 uolentia contendere. Conuersus-
 que ad duces, incredibili perfusus
 gaudio: *Immortales*, inquit, *amici*
gratias habeo Deo Op. Max. quod
utrique Maiestati abundè honore ser-
uato, diuinæ & Hispanæ gloriæ satis
fecimus vna victoria pietatis. Data
 igitur acceptaque fide, Carafa, Vi-
 tellotius, & S. Floræ Purpurati Ca-
 pi cum Albano statuta die conue-
 niunt. Is functus gratulatione urba-
 na, & S. Floræ Purpuratum arcto
 amplexu tenens, eius fidei & constan-
 tiæ se testem apud Regem, &
 auctorem præmiorum fore promi-
 sit: Carafæ verò dextram fidei pig-
 nus dedit, se immemorem iniuria-
 rum id tantum quæsiturum, quod

*Mirè la-
 rus Alba
 de pace
 cum le-
 gatis
 agit.*

*Et quas
victi
amarent
leges cō-
ordie.*

Pontificis & Regis Maiestatem de-
cere credidisset. Et primum mag-
nis argumentis innixus esse de His-
pani Regis gloria, tali in causa eius
innocentiam palam Orbi ostendi,
Paulum fateri postulabat, bellum in
Hispanos & eorum socios à Cara-
fis fuisse iniquè susceptum. Sed
cum intueretur maiores inde flu-
tus, & iratum motus insurgere, al-
tiusque æstimata dignitate Ponti-
ficis; eas concelsit leges, quæ face-
rent Caratas victores; ni eos ante
Albanus pietate vicisset. Nimirum
Rex Catholicus debitum obse-
quium & venerationem Pontifici
per legatos deferat. Pontifex verò
paterno fungeris munere, æquato
examine teneat affectus inter Re-
gis vtriusque discordiam. Albanus
demolitus quas munitiones in Sa-
binis & Latio erexerat, castella, &
vrbes, quæ armis occupauerat, Ec-
clesiæ restituat. Daci per Romanos
fines hostem sine præiudicio sequi
liceat. Vtriusque partis rebellibus

Venia concessa, eis cum fide red-
 dantur opes. Excepti sunt M. Anto-
 nius Columna, Alcanius Corna, &
 Balnei Comes; quos opum magni-
 tudo infelices maxime fecit: nam
 quò maiora amiserant, eò magis ar-
 dum erat in gradum pristinae for-
 tuna restitui. Horum integra causa
 ad curiam Pontificiam attineat. Pa-
 lianum autem tradatur Ioanni Bap-
 Carboni notæ probitatis viro, Pau-
 li sorore genito, qui ex auunculi cla-
 ritudine inuidiam tantum hauserat
 & laudem moderationis insignem:
 is iure iurando in vtriusque Princi-
 pis verba se adigeret, neutri urbem
 dediturum ante, quam inter vtrum-
 que conuenerit. Guisio autem non
 alimenta Paulum, non securum iter
 per ditionem Ecclesiæ daturum.
 Hec in publicum lata, gaudij imi-
 tamentis, & solennibus ad aras in-
 dictis precibus, magna cum gratu-
 latione mortalium per multos dies
 celebrata sunt Romæ. At Carafa
 Purpuratus monitus Albani fido

consilio, ut mallet habere, quæcumque ille donasset, qui à Pontifice data posset auferre, tradidit libellum fidei pignus, publico instrumento & Pauli auctoritate firmatum, quo pollicebantur obstricti sacramento Carasæ, aliam se pro Paliano urbem in Neapolitano regno sextum intra mensem assignandam accepturos esse cum fide: protinusque Antonium, Ascanium, & Balniensem Comitem suis opibus restituendos in solidum.

Socij, auditis pacis legibus fremunt.

22 Non eadem lætitia Hispanarum partium duces & socios affecerunt leges pacis auditæ. Violenti, indignabundi frementes nimiam Albani facilitatem incusabant; etiam conscientiam arguebant. Quæ enim prudentia, & sana ratio probaret, ea victis concedi, quanta nec in victoria potuissent extorquere Carasæ? Quid tristius importaturum esse bellum, quid Hispanis regnis minus securum, quam perfidiam, audaciam, atque

odia

odia inimicorum præmijs virtutum & amoris cumulari; redimiq; largitione insana flagitia, quæ ultimis exemplis insequenda erant? Hoc certè venturi Pontifices nostra arma laceffendi haberent incitamentum, cum victos etiam tanta foelicitas maneat & dignitas. Antonius autem, Ascanius, & Balnienfis, in quos præcipua redundabat calamitas, dolore & desperatione correpti, multa indigna & sæua imprecantes Albano, sese in Belgium contulerant ad Regem, mortalium fidem, Deumque obtestantes ultorem, proditos se, & destitutos à Principe, cuius ob utilitates, gloriam, & obsequium tradidissent vitam, famam, opes incertæ fortunæ; quæ bonos fidosque socios etiam post victoriam, cuius non exigua pars fuissent, tam aduersa premebat ut extorres, inopes, errabundi, & propè incerti, vitæ, an mortis optabilior esset vsus, an finis, per Orbem cogantur circumferre dolorem;

*Et. M.
Ant. cū
Ascanio
& Bal-
nienfi fi-
dem Re-
gis im-
plorant.*

non

non aliam ob causam, nisi quia fidi;
 nullam ob necessitatem, nisi quod
 Albano placuerit. Hæc apud Re-
 gem iactantes, vehementius apud
 Rhodericum inuidiæ pronas aures
 dantem leuiori questu incede-
 bant. Philippus cuius arcanum sen-
 sum & imperium lequutus erat Al-
 banus, regiæ fidei pignore data dex-
 tra curaturum se enixe respondit,
 ne illos obsequij, & amicitia ad vl-
 timum conseruare pœniteret. At
 ea clementia Ducis (de pietate & re-
 ligatione dubitari non licet) tam uti-
 lis victori, quam grata victis extitit.
 Enim verò, si omnia fateri non pu-
 det, ea liberalitate & fauore dedit
 bello finem, quod aliter exitum in-
 uenire non debuit, nec certe po-
 tuit. Quippe insitens irritare Cara-
 fas inextinguibile aluisset incen-
 dium. Paulus enim, primas leges pa-
 cis, quibus postulabat Albanus Pō-
 tificem se auctorem iniusti belli fa-
 teteri, cum ad eum Cardinalis Tole-
 tanus detulisset; exardescens ira,

*Ue pro-
 mittere
 auxiliū*

visceribusque & vultu commotis, minatus est, omnes se Ecclesie vrbes Henrico traditurum; quibus imperio fiduciaro obtentis, Italiam magno & diuturno bello concuteret. Melius ergo Christiani Orbis commodis consuluit Albanus, non modò parca religionis & pietatis gloria, verum singularis industriæ; qui tot malis insurgentibus occurrat vna constantia.

23 Guisus fatali horrore attonitus, comparata classe, cum duobus fratribus, & nobilissimis ducum, delecto que milite in Galliam tunc bello & cladibus flagrantem soluit. Helueticorum cohortes castella & vrbes Sænenis agri, quæ erant in potestate Gallorum, obtinere sunt iussæ. Reliquum agmen mærens & tabescens, signis infelicibus versis, in patriam remeabat per Ecclesie ditionem. Galli quidem itineris labore, & rerum omnium inopia afflicti ab Octauio de-
 feri potuerant, si ab Insubria Ioan-

Galli fugientes misere conficti sunt.

nes Figueroa Prætor auxilia misisset. Id quod facile eventurum credens Albanus, facilius Pauli precibus & honori concessit, ut tutum per te esset fugientibus iter. Inhumanum quippe videbatur Paulo & inuidiæ plenum, illos, qui amici & socij venerant, nondum quietam fugam habere. Nec alio sæuiori hoste indigebant, quam cœlo, ut tempestatibus obruti, sine castris, sine comœatu & impedimentis egeni, & inuisi populis, quoscumque attingissent, exitu miserando animas indignantes emitterent. Hic enim annus fuit adeo procellosus & tristis, in Latio, & Hetruria præsertim, ut famæ proditum sit, Tiberim immenso aquarum auctu humilia Urbis loca inundasse, quinquaginta in altum pedes aquarum mole supergressa terræ fastigium. Hanc ob causam Albanus distulerat legatum Romam mittere, Pontifici obsequium, ut conuenerat inter leges pacis, redditurum. Postquam

desç;

defæuit pertinax autumnî tempestas, delegauit Federicum filium Cauriæ Marchionem; qui Regis deuinctum animum Pontificis sanctitati commendaret, & patris reuerentiam. Carafa Purpuratus monitus Albani consilium, auidus iam eum obsequijs obligandi & hospitio fouendi, simul metuens, ne Paulo grauior ira resurgeret, si Ducem ipsum non venisse pro contemptu Maiestatis aduerteret; equum strenuè conscendens, non procul ab Vrbe occurrit Federico: & cum rogasset eum, ne tunc temporis Romam importunus intraret, ad Albanum prouolans, iam officiosè petens obtinuit, vt ipse fungi vellet legati munere: ita cordi esse Pontifici exoptanti videre Ducem, cuius paulo ante arma timuerat; iamque pietate victus nomen & gratissimum conspectum amabat. His motus Albanus, celeriter assequutus filiū, primis tenebris ingressus festis luminibus Urbem coronatam, & tormentis;

*Alb. Vr-
bem in-
greditur*

*Pontifi-
cis favor
in Ducē*

mentis ab arce salutantibus pompa
victrici, à cuncto Populo Romano
in occursum effuso lætus excipitur.
Magnæ frequentia nobilium aditi-
patus, sacrum ad palatium recta cō-
rendit. Postquam iusta veneratione
adoratus est pontifex, in amplexus
alleuato Duce, summis eum hono-
ribus, & modo regij fastigij viris
concessis attollens, virtutem eius
& singularem Industriam in arduis
rebus conficiendis, præsertim reli-
gionem, & Apostolicam in Sedem
reuerentiam laudibus extulit. Digi-
natus etiam iras exulare, ignotum
sibi fuisse, dixit, quem virum armis
appeteret; iam autem tam magna
se daturam, vt palam faceret, non
ex malevolentia, & odio, sed igno-
rantia, & falsis criminationibus,
quæ amâtes sæpe diuidant, in eum,
quem iam toto affectu amaret, du-
ra bella mouisse. Albanus, gratijs
immortalibus redditus tanto fauo-
ri, imparemque animum suum,
quamuis deuinctum eius Sanctita-
tis

ris reuerentiæ confessus, ab omni nobilitate Romana ad præparata hospitia deducitur, in laudes effuso populo, & sequente clamore triumphali. Auxit eius aduentus dignationem, & communia gaudia libertas eadem nocte concessa Archiepiscopo Columnæ, Ioanni Pasio, Hypolitio Capilupio, Pyrrho Omphredo, Garcilasso Vegæ, & cæteris ob fidem erga Hispaniæ Regem captiuis. Hos ad se venientes Albanus humanissime amplexatus, digna eorum meritis præmia, suamque operam apud gratum Regem, & memorē beneficiorum, & ciuium reuerentiæ ostendit.

24. Sequenti die ad Pontificias inuitatus epulas, militum Romanorū custodia cinctus, equo sublimis & conspicuus in palatium venit, vix angusta semita interfluantem populum relicta, qua ipse & Optimates incederent: & ni prætoriana cohors amcuisset euerantem turbam, ad atria penetrare non

Ad conuiuium Pontificis inuitatur,

*Omnium
admira-
tio, &
studium
in Ducem.*

non possent. Cuncta enim ciuitas
mirata virum, oculos in eum & sus-
pensula ora conuerterat. Laudabant
pietatem simul, & mirabantur vir-
tutem. Caras inter se obsequio
certabant; an acerbius in Ducem
arma & contumeliosius probra dum
hostes intulissent; an hospitem ami-
ci magnificentius & honoratius ha-
berent. Populus fruendi viro cupi-
dus, cuius paulò antè audire nomen
horruerat, impleuit publicas vias;
illis veteribus Romanorum gaudijs
renouatis, haud dissimili fauore,
quàm cum Æmilium Paulum, &
Superiorem Scipionem, illum Ma-
cedoniæ, hunc victorem Africæ,
captiuosque Reges Perseum, & Sy-
phacem visurus occurrit. Hunc pa-
trem, conseruatorem Urbis, inui-
ctum armorum & pietatis laude,
iuxta amabilem & venerandum ef-
se clamitabat. Nulla erat pars vacua
lætitiæ; non fœminæ, & pueri, non
virgines intra limina contineban-
tur, quin sequerentur Ducem ani-

nis, & inquirerent; humanus ne il-
 le esset, cuius tanta vis erat, vt eius
 ad nutum fieret mutatio fortunæ;
 cuius aspectus & præsentia securos
 omnes redderet, cum absens & in-
 uisus omnium mentes oculosque
 terruisset. Albanus interim, ser-
 uato more, fruebatur conuiuio Ponti-
 ficis, gaudio solutus & facilis, multa
 comitate & reuerentia satisfaciens
 Paulo varia & iucunda roganti.
 A motis mensis, cum alacritate hos-
 pitij affectus liberiores erumperent,
 ob insignia erga Sedem Apostoli-
 cam merita Paulus indulgit, vt om-
 nia Ecclesiæ bona ad curiam Roma-
 nam pertinentia, quæ essent in Al-
 banorum ditione, Dux ipse pro ar-
 bitrio impertiret, gratia in domus
 successores perpetua hæreditate
 translata. Ita Albani Duces in præ-
 sens usque tempus in beneficiorum
 Ecclesiæ dispositione per ditionem
 suam Pontificis Romani vices exer-
 cent. Dein superuacuos & lætos
 miscens sermones, cum intellexis-
 set

*Mune-
 ra dat
 Ponti-
 fex Dux
 ci*

set è Duce, prorinus in Belgiam dis-
 cessurum, haud dubitans, quam gra-
 tum talem virum & Imperatorem
 Regi optimo & bellanti fore oport-
 teret, & quanta illo in moliendis
 rebus industria præstaret; pristino
 iam fastu & supercilio deposito suo-
 rum vota, fœlicitatem, salutem &
 gratiam apud Regem, eius beneuo-
 lentia & protectionis curam esse
 precatur; eosque ab iniurijs & acer-
 bitate inimicorum defenderet: in-
 teretur Carafas non vt externos
 & hostes, sed ciues iam, & à se geni-
 tos beneficijs amaret. Albanus non
 cedens honoribus, pollicetur se nun-
 quam beneficiorum, quæ ingentia
 eo die accepisset, iam memorem,
 vtrumque facturum: cire se hostes
 ex amicis fortiri, si boni publici in-
 terit: contra si reipublicæ non in-
 tercedat vtilitas, sodales & amicos
 facere, quos ante inimica castra di-
 miserint. Nunc verò tot muneribus
 auctum, tot beneficiorum obstri-
 ctum legibus, nihil intestatum se

omil.

*Et suorū
 vota cō-
 mendat.*

omissurum, quo gratum animum obsequio & amore ostēderet. Tres ergo dies inmoratus Romæ, dūm Sanctorum monumenta & cœlestia deposita veneratur, Neapolim strenuè contendit de Turcarum classe sollicitus; quæ infesta litora Calabriae vastabat. Hac de causa maritimis firmatis præsiidijs, magnam peditum equitumque manum adiecit; quæ intenta excurrēs oram Barbaros arceret à litore. Tria Hispanorum millia, & vnam legionem Germanam: quæ secum statuerat vehere, sub signis iussit retineri: donec ornata classe, coniugi & Federico provincia commissa, Genuam nauigaret, Belgiam aditurus; ut Italiae bello patrato, etiam Belgico consilijs adesset. Genuam ubi est ap-

Nauis. 7
gat in
Belgicis
Alb.

civium deprædator, ex sententia
 Ducis missionem orans, titulum
 honestum imminenti infamiae præ-
 tenderat. Piscarius etiam, cum præ-
 fecturam equitum modo exercere
 esset iustus, ne parere Governatori
 cogeret, se avidius munere exsol-
 vit. Ioannes etiam Figueroa Oro-
 pesæ Comitis frater utriusque substi-
 tutus, vitio omnium, qui primum
 ingrediuntur imperia, strenue ma-
 gis inuasserat bellum, quam esset ex
 utilitate provinciae. Quæstorumque
 detectus fraudibus, importunam se-
 veritatem ad exigenda tributa con-
 vertens, civium offensionem sibi,
 non militi stipendia paravit. Alba-
 nus ad se optimo quoque vocato,
 & ex his cognito statu provinciae,
 adversum fraudes acuens arma, pri-
 mum avaritiæ vulnus, quod altius
 penetrabat, curare aggreditur. Non
 paucos quæstorum immensis, quas
 congererant, opibus exutos infam-
 ia & exilio puniit. Centuriones
 & tribunos, avaritiæ, aut nimiae pro-
 di-

*In via
 res Insu-
 briae cõ-
 ponit.*

digentia conuictos, honoribus ademptis, redegit in numerum. Non nullos Senatores, quorum maleuolentia & contumacia Cardinalem & Piscarium asperatos, & inter se diuisos esse constabat, senatorio ordine amouit. Decumanis quoque gradipecunia multatis, alleuauit tributa, quibus nisi fuisset modus impositus, urbem negotiatores & artifices, quibus abundat Mediolanum, reliquissent. Multis flagitiosis & potentibus legis poena remissa, magnam vim auri & argenti expressit: sic malis punitis, extra ciuium calamitatem imminenti Germanorum seditioni occurrit. Ciuili statu composito, verrens ad belli consilia, decem veteranorum cohortes viribus Insubriae adiunxit: & memor, quantum ea in regione Lupus Acunnia meruisset, & quantum interesset rerum Sturae. Pontem duce ab Itrenuo teneri, hunc virum praesidere iussit munitioni cum quatuor peditum, & duobus equitum

Acunnia
Sturae
Ponti
praesicite

signis. Quæ vniuersa summo cum imperio; & sine offensione exercebat: an quod artem fœlicissimam rara sapientia inuenerit; qua inter inæquales & dominantes posset cōcordia parari: an quia tanta moderatione se gessit, vt non iubere, sed monere ea, quæ posset imperare, videretur. Vel potiùs tanta erat grauitas viri, tanta apud Hispanos auctoritas, & maiestas oris, vt cuncta dicta eius non aliter ac suprema oracula ciues æstimarent. Certè hæc breuis instructio, & ciuibus grata seueritas adeo aliam fecit Insubiã; vt vnus Acunnia, in se conuersis armis Gallorum, securitatem reliquæ prouinciæ dederit, continuis eruptionibus inimicos campos euastãs. Igitur amorem ciuibus, stipendia, & reuerentiã militi, bonis certam spem, improbis acrem metum Albanus paucorum graui pœna restituit. Tantum scilicet reipublicæ prodest, summos, & extra inuidiam viros statum prouinciarum oculis & æsti:

& æstimationi subijcere: hi enim constanter ea, quæ publico ex bono cognouerint, statuunt, contempis malorum & potentium odijs; quæ non semel gubernatorum acres animos fregere, magna cum publici status iactura. Supra æmulationem namque oportet esse, qui novos fundaturi sunt mores, ne offensibus, iris, minis, & ruina turbentur.

25 Infubriæ rebus egregiè fundatis, valida Hispanorum manu cinctus, per Rhenum & amicas vrbes facto itinere, Brussellas citus ingreditur. Exceptus est à Rege non ficta & simulata charitate: saltem id intelligi Philippus intendit. Eius enim viri singularem virtutem celsumque consilium tacite admirans, habuit inter prudentiæ suæ arcana, vt amore, & communi in benemeritos animi inclinatione, non necessitate, & commodis, sibi Ducem gratum esse crederetur. Nec alium certè Principem deside-
rare,

*Multò
cum fa-
uore à
Rege ex-
ceptitur.*

rare, augendis & ornandis illustribus viris, magnisque fovendis virtutibus; ni se claræ mentis luci nebula infesta suspicionum obtendisset. Albanus in aula Regis Præfecturam agens, cuncta eius acta firmabat recto consilio; gratior & potentior eo, quod sæpius rogando quid esset factu optimum, non monendo doceret; nisi cum pertinax adulatio, aut error in diuerta traherent: tunc enim promptam exercens libertatem, Regem etiam constanter arguebat. Pontifex verò se partibus æquum ostendens, tot malis ut occurreret affectu paterno, vel honesto titulo condens, quam retinere nequibat, suorum ambitione, ad Henricum Tribultium Purpuratum delegavit, qui excularet pacem cum Hispano Rege compositam, & Christiani Orbis commoda promoueret. Ad Philippum Carafam Purpuratum amoris prætextu misit; ut vera ut efficaciores preces essent. Rex ad usque portas

urbis egressus, legatum omni honore & magnificentia habuit exceptam. Hoc ille ex favore strenuè audax, vt erat nouandis molliendisq; rebus intrepidus, Pontificis vota significans, leges pacis & munera flagrantius repetiuit. Annuit haud ingratè Rex, & se omnia concessurum humanè respondit. Sed vbi ad altiora progressus, Pontificiam potestatem in Hispania & America postulauit augeri; grauitè offensus Rex, se cuncta exequuturum dixit, quæ filium obsequentissimum Ecclesiæ facerent: verum de augenda potestate inuidiosam contentionem, si pacem vellet & concordiam, omitteret: aut saltem per Galliam apud deuotissimum Regem eam tantum extenderet, quantum in Hispania valebat; tunc se longè promoturum Pontificias leges, vt cunctos Romani Orbis Principes anteiret obsequio. Legatus citò sentiens, friuolam esse artem apud constantem, summa postula-

tulare, vt media concedat, omiffa
hac contentione, Barij Ducatum
Sfortiæ Bonæ Poloniæ Regis viduę
morte in fifeum devolutum auda-
cius petiuit. Rex offentionem
condens, caufatus Poloniæ Regem
matris poffeffiones expetere, fe
tamen confulturum effe promiffit;
an eam urbem dono dare è repu-
blica effet & pace, quam Poloni
Aultriacis amici bona fide cele-
brant. Sic legato in præparata
hospitia dimiffio, Rex confilio ad-
hibitis, quorum maximè fapientia
yrebatur, oftendit vota & postula-
ta Carafæ. Post longam excufio-
nem rei, ex fententia Albani Roffa-
num offerendum effe conftituunt,
nobilem Calabriae urbem, & Ar-
chiepifcopali Sede ornatam. Car-
dinali verò duodecim aureorum
millium cenfum ex Toletana Ec-
clefia, ex fifeo oñto millia dari, His-
pani etiam ciuis iure concefio.
Hæc fatis magna, cum hominis au-
diiffimi minimè defideria imple-
rent,

Tent, non oculis indignationis no-
 tis Brusselis violentus excelsit. Pau-
 lus autem, cui nunquam naturę suę
 bonitate vti nepotũ flagrãs audacia
 permisit, quam maximas Catholi-
 co gratias habere, respondit; se ve-
 rò sine Rege Hispano consulturum
 suorum commodis. Philippus
 tristi bello rursus implicari timens,
 sollicitus cum Albano & Rhoderi-
 co Sylua dissetabat. Sed cum hic si-
 bi negotij expeditionem officiosę
 deposceret, Rex eius ambitionem
 penetrans: *Falleris, inquit, Rhoderi-
 ce; circumueniet te Carafarum inex-
 perta calliditas. Melius Albanum,
 qui non semel eorum artes & arma
 frustravit, muneri iam noto sufficiam.*
*Prudentia enim & medicos docet, ut è-
 dum semper esse remedio, quod semel
 vim grassantis morbi repressit. Nec
 aliud idoneum magis esse iudico, ut ra-
 pidis consilijs, flagranti que cupidini
 obijciam, quam qui cunctando inimi-
 corum armatos etiam impetus fregerit.*
 Albanus non spectato honore ere-

Rex,
 quid do-
 nandum
 Carafis
 esset,
 quid ve-
 negandũ
 Alb. cõ-
 mittere.

Vnde
 Rhoderi-
 cus offen-
 sus.

ctus.

ctus, nec parum Rhoderico percusso, censuit optimum præsentium fore, octuagenarij senis obitum expectare.

*Eius oratio,
et ar-
tes ex-
plicatur*

26

At quia is dies fuit primus magnæ offensionis, & concordie inter Albanum & Rhodericum ultimus in aula Catholici, non extra operis institutum habui, si de eo, cum quo assidue Albanus contendit, plura adhuc iniungam. Rhodericus ex Lusitania in Castellæ regna translatus, adhuc puero Philippo coniunctus est. Educatio similis conciliauit amorem; hunc comitas auxit & obsequium, & facto quodam nascendi non dispar utriusque natura. Postquam viriliter n̄ sentit se & Principem novit, artes fidentius intendit; quibus devinciebatur Regis animus; indolis similitudo tacito impulsu iungebat in gratiam. Illa enim potentissima in amicitie congressu Reges etiam privati exæquat mira dulcedine. Similes inter se prono affectu

fociantur ita, ut eam, in quo tui
imaginem videris, odisse non va-
leas. Etenim animamus picturam dul-
cis nobis corporis lineamenta fini-
gentem oculis gratissimo errore.
Quid ergo si effigiem animi nostri
non fictam, non vanis coloribus &
vibrarum subtilitate formatam,
sed eandem firmè, & virtutum af-
fectuumque veritate distinctam ar-
tifex natura sociaverit? Cum ea
animę potentias vitamque partiri;
sensus intimos, vocesque censere;
gratiam, honores, opes ex æquo di-
videre, ut colendo & ornando per-
similem reddamus amicitia; cuius
validissimum est vinculum, affe-
ctuum & voluntatum summa &
perfecta concordia. Quapropter
hac ultima in terris beatitudine Re-
ges privari dicuntur; vel quia domi-
naturam mentem disparem à civi-
bus natura formavit; an verius
quod humano vitio omnibus dis-
similem ipsa se faciat; & reliquos
inferiori in gradu positos crudelis
sibi

sibi fastidiat. Hac lege Principum amicitie intractabiles sunt, non illis veterum fatis, quæ imponere necessitatem credebantur: nulla vis potentia ve cœlestis inuitos trahit humanæ mentis affectus; sed horum inconstantia vrget, & libertas immoderata rapit. Itaque Albanus constans & diuturna fuit gratia, non blanda assentatione, & similitudine affectuum, sed innixa vi sua, & necessitate virtutis. Rhodericus autem dulcior erat voluptatibus Regis: Albanus extra gratiam æstimabatur. Ille quoties in pace de urbanis rebus ageret, acceptior: hic potentior, quoties belli consilia tractaret. Ergo haud ineptè usurpans à Macedonibus comparationem dixerim, Rhodericum Philippi, Albanum fuisse Regis amicum: duoque aptissima instrumenta esse, alterum voluptatis, alterum regni.

(..)

VITAE

FERDINANDI

DI TOLETANI

ALBÆ DVCIS.

LIBER VI.

ID impigrè Rhodericus ad-
 uertens, suæ potentiaë ti-
 mens, & anxius apud ar-
 matum Regem non fore
 locum gratiæ per dulces volupta-
 tum artes quæsitæ, eum etiam per
 reipublicæ damna in Hispanias ni-
 tebatur abducere. Nec ultra men-
 tis suæ distulit aperire consilium,
 quam fuso exercitu Gallorum, &
 Quintinopoli victa, Proceres Ca-
 tholici & duces in Senatum belli

 Anno
 1558.

iuncti coram Philippo consultarent magno dissidio; an Regem interesse bello; an ad Hispanias nauigare oporteret. Pro hac sententia, quam Regi non ingrati esse cognouerant, Rhodericus vehementius mouens, quam posset vera causa latere, multos blando aulæ otio alluctos, & quibus ingratus erat belli labor, vel certior spes ex gratia Rhoderici, suam in mentem facile induxit: *Triste uimirum esse & exitiale reipublicæ, Principis amato aspectu carere; quæ parente orbata, expoliata præsidio & claro lumine in cæcas & abruptas cogitationes scinditur. Quod si ob egregiam Hispanorum fidem non turbent arma ciuilia, auerti tamen ciues à Principis charitate, quem absentem ut peregrinum fastidiant. Grauiam quoque Hispanos, præter desiderium, incommoda sequi: longa itinera; incertus mensuris casus; prædonum manus esse subeundum, quoties miseri Principis auxiliũ inuocare cogantur. Imprudentis & insani hominis esse, per capitis ruinam in-*

feno;

*Nititur
Rhoderi-
cus Regẽ
in Hispanias di-
cere.*

feriora membra tueri. Rectius statuisse naturam, in eo velut celsa in arce meliori parte locata; quæ lux & sensus animæ assistens, cæteris membris cōsiliū vires, & salubritatem affundat. Hispanias igitur sui imperij nobiliorem partem totus ipse regeret; vnde, velut ex capite, collectas vires & spiritus reliquis provincijs diuideret. At præsens bellum post inclytam victoriam, quæ Galliarum opes, nobilitas, robur concidissent, per legatos fœliciter administrari, inferri nec præsentē Rege iam posse; cum Henricus immensis contractis viribus, inuassurus esset Belgium, antequam ex præsidijs in aciem coirent Hispani. Procul à ratione bellistare, tantum gloriæ cumulum discrimini vnus ictus obycere; cū morarum radio, suaque ipsa mole, quam nullæ opes diu sustentare sufficiunt, Galli opprimi valeant. Sed etiam amorem ciuium efficacius esse procurandum, quam ex hoste victoriam: ille namque inuictum munimentum est; hæc longius promotæ exitium assuevit inferre. Hæc Annibalem,

hæc Pyrrhum, aliosque duces & Reges celebratos fama, quod ultra concessum institissent victis, affluxit. Hæc eadem illum Caralum à quo ipse veniret, dictum ex animorum impetu audacem, dedit in ruinam precipitem. Nihil enim mortalibus deterius iniunxisse naturam, quam nimium oblitam mentes felicitatis suæ, & obnoxias fallacem obsequio fortuna. Ingrata hæc erant militaribus viris, & quibus maior gloriæ, quam patriæ cupido. Sed quod Rhodericus palam esset auctor sententiæ, qui arbiter regni mentis censebatur, quanquam multorum vultus dissentiret, nemo tamen ire contra audebat, adhuc Regis voluntate alto silentio, & vultus securitate velata. Albanus, qui non blandientis assentationis industria, sed virtutum pondere stabilem & fixam gratiam apud Philippam inuenerat, grauis semper æmulatione Rhoderico in hunc modum maximè alloquitur. Si credidissem, Rex præsentiam tuam Hispaniâ

nis maiorem utilitatem afferre, te admonerem potius, & amari concessa libertate exigerem, ne cuius de te optime meritis tantum iniuria, tantum doloris imponeres. At si verum audire non pudet, inutilis & exitiosus est Hispanis iste discessus: hac enim tempestate idem esse credas relinquere Belgium, & amittere. Te in Hispanias nauigantem sequentur nobilissimi duces, militum robur, classes, opes, & cetera, quibus ad hanc diem hosti prestitimus. Igitur qui praesentere, vix illi pares habemur absente, vires eius aequabimus? Sed hostium formidinis est plenus, multoque fuso sanguine exhaustus, noster ardens & paulo ante victor exercitus. Ecquid ubi est ille? An sub signis an in castris degit, an praesidijs diuisus attinetur? Imò per Deum immortalem ex tanta hominum multitudine super sumus pauci: partim vulneribus inutilis, & seuum in modum affectos dira belli rabies exedit: partim ex polijs crenari reportarunt in patriam diutem pacem. Hæc tamen, quæ ignavos & im-

Contra
arguit
Alb.

peritos terrent, leuia essent damna, manentibus ducibus; hi namque, velut corpora fuso per venas sanguine exhausta, nervorum atque ossium compage illaesa, facile conualescunt, magnum firmumque exercitus corpus celeriter instruent: eos si abduxeris, Rex, si tuum non adsit nobis auspiciu, inutilis erit collectitij militis onerosa moles. At Hispanorum affectus, & pia voces Regis de absentia queruntur. Nunc Hispania intacta & opulenta secura & leta pace fruuntur. Italia pacata est, Gallorum fuso exercitu: & Dux Ferrariae, cuius arma quietem morabantur, conuenit non inuitus in partes. Vnum Belgium discrimini est obuium; hoc ergo tuendum, huic sunt adhibenda fomenta. Mens quoque, vbi inferior pars aegritudine afficitur, tota in eo membro laborat; quo amisso, vel infecto, caput saluum esse non potest: manu enim corrupta, vel pede, tabes omne in corpus redundat; aut abscindenda sunt aut summum effectura dolorem. At tantam gloriam partam satius erit tue-

vi, sinibus regionis munitis; non hostem
 iam armatum provocare. Id verius in-
 citamentum adest, quo generosi spiritus
 acti, felicitati suæ habenas laxius ef-
 fundant. Verum ex tanta fortuna ma-
 nebit nostris commodis nihil, nisi vi-
 ctricem eam Gallis intuleris. Hi Quin-
 tinopolim cum exercitu amisere; sed
 Caletum & Gesnam obtinent, quas ur-
 bes nunquam, victores etiam, tentare
 sunt ausi. Itaque nos victoria, præmijs
 Gallifruuntur. Aeterna hinc in nos
 Britannorum odia consurgent; nec ar-
 ma quæta erunt, vlcisci cladem suam in
 socios ardentius cupientibus; quorum
 fœdera & amicitia eam induxisse præ-
 tendant. Celeritate opus est Rex, ut pa-
 lam facias ante discrimen, penes quem
 stet rerum arbitrium, claram & muni-
 tam urbem invadere: ne saltem Galli
 ex calamitate se prudentiores ostendat,
 quam nos ab indulgentia fortunæ vo-
 cantis. Hanc, ubi adesse cognoveris,
 pressis manibus teneas; quam merito
 velocem antiqui dixerunt, ut nos quo-
 que docerent, quanto debeamus impetu

sequi: illa namque sui & suorum domi-
 na, nunquam retinetur inuita. Eam
 celebrati duces Regesque infelici exitu
 clari deseruere, non illa desistit. Cum
 tamen aduersa aut dubia prænoscitur,
 caute procedendum sensi; secus ubi la-
 ta, & capi volens adspirat. Difficilis
 est prima victoria; hac parta, cetera
 adsunt sequentibus. Sic pater tuus Ca-
 rolus cunctando ad Danubium victor,
 ad Albim raptus per fluctus agmine, fœ-
 licitatis suæ cursum terminauit, vno
 temporis & victoriae momento Saxo-
 nia perdomita. Iunge ergo viues, opes in
 lucrum non auarus funde. Præsentem
 Belgæ sequentur; absentem Hispani
 non deserent: Germani tuum ad nomen
 excitati impigrè alas & legiones emit-
 tent. Vtere Rex tua fortuna memor,
 quoties hæc gens parenti tuo impia ar-
 ma intulerit beneficijs, non odijs prouo-
 cata. Consilium fidele habes, quod apud
 sapientem superuacuum est multis vr-
 gere: nec illo uti poteris, nisi celeritatem
 hostis festinando præripias. Aut si cordi
 læta pacis est amor, vnicuique am-
 ple

plectere, cum eam videaris donare beneficium, non accipere. Tunc dum iusta cum gloria, & non vana securitate licebit optatos ciues visere.

2 Rex silentio clausus, dimisso concilio, multis rerum imaginibus turbantibus mentem male securam, tandē Albani sententiam vt potiozem, quamuis gratior erat Rhoderici, eligens, iussit magnum equitum numerum, & decem in Germania & Belgio conscribi legiones. Sed tantæ belli raiinæ, quæ exigerēt cito igne rapi, tardius mouebantur industria Rhoderici; qui etiam per damna publica & clades Regem ardebat in Hispanias abducere. Donec Egmontij Comitij victoriæ ad Grauelingam fama maiori igne vniuersos accendit, vt territis fasitque Gallis instarent, antequam se a metu colligerent. At strenua magis spes, quam olim acer metus, iam excitarat Henricum. Etenim ex Germania & Heluetijs legionibus accitis, factoque perreg-

Sequitur
Rex Albanicum
filium,
armari
exercitum
iubet.

Amiēſ.

num nobilitatis, & ingenuæ iuuentutis delectu, quadraginta peditum equitum millia quindecim iungens ad Ambianum metatus est castra. Catholicus haud inferiorem numero obiecit exercitum: an robore & industria præstantior foret, Henricus fieri experimentum non dedit. Quin etiam provocatus ad aciem munita se intra castra tenuit, non incertus Catholicum superiorem fore, si æqua in arma venirent. Accis enim cum nobilitate & ducibus exercitus neruis, parum sequitatu fidebat, quæ viriū parte Galli opes suas, & clarum nomen belli sustentant. Albanus cunctatione hostis visa, & insolita diffidentia Gallis, pro victis cunctantes habens, quibus in impetu & alacritate sunt vires, admonuit constantius Regem, ut copias admoueret Durlani: forsan Henricum incitatum eo dedecore, dum opem ferre obsessis aggreditur, copiam decernendi esse facturum. Quo igitur in sententiam Rege, quæ-

Durlan.
urbem
obsiden
dam cen
set Alb.

Dis aliter differebant duces, & dis-
 sentiebat Filibertus Imperator, ip-
 se strenuè ad opus, cuius auctor erat
 se accingens, cum Parmenū Octa-
 uio, & Francouillæ Ducibus, vali-
 daque manu locorum situm & re-
 gionis faciem exploratum missus,
 obuias in Gallorum copias offen-
 dit. Horum signa vt fulgere vidit,
 Montinij Dominum iubet ad Phi-
 lippum celeriter ire, & hostes ad-
 se nuntiare. Dux ultra progressus,
 oculis regione subiecta, & loco cas-
 tris destinato, vicinam recessit in
 syluam, exspectans Regis imperiū.
 Montinius strenuè reuectus indi-
 cat, Regem dato signo iussisse in
 aciem copias exire, & protinus mo-
 ueri vexilla. Tunc equis in orbem
 circumfufis, Albanus rogauit sen-
 tentias ducum. Octauius, & Fran-
 couillius ineundum pugnam esse
 censebant: cum verò hostis medio
 in ardore certaminis fusius seque-
 retur Hispanos de industria ceden-
 tes, ordinibus constipatis oram syl-

*Et specia-
 larum
 valida
 cum ma-
 nu pre-
 cedit.*

*Obuios
 Gallos
 cupit in-
 uadere,*

ue tenerent, donec maiores copiae
 festinantes adessent: tunc Galios in-
 sidijs circumuentos, itineris agita-
 tione, & inopinato incurſu turbā-
 tos, haud quaquam futuros pares
 Catholicis nullo labore exhaustis, ro-
 bore, numeroque præstantibus. Nō
 multum ab hoc consilio abhorre-
 bat Albanus, inductus etiam natu-
 ra loci apta militaribus dolis. Sed
 dux vetus multa experientia edo-
 ctus, consilia & morus hostium in
 momenta perpendens, ubi agnouit
 aduenisse Guisium egregium arti-
 bus belli, omni spe fallendi deposi-
 ta, imperum suorum, ardoremque
 inconsultum repressit, ne inutiliter
 virtutem contumerent. Guisius au-
 tem earum artium haud rudis, quæ
 maximè ignaros belli capiunt, &
 noscens ipse Albanum ex aduerso
 stare, non ausus eius ultra tentare
 fortunam, non lacessi contentus
 proximo in colle subiliterat. Nimi-
 rum rectè censuit, esse contra mili-
 tiæ artes & iura, nobilitatis florem,

& il-

*Sed Guisium ad-
 esse non-
 tiato, re-
 cedit
 magno
 consilio.*

& illustres viros, quos secum speculaturus adduxerat, tam valido hosti, certoque periculo obijcere, ut seruaret urbem munitionis & opportunitatis exigua, Ergo Albanus sine cunctatione procedens, ipsa urbis mœnia per lustrans, iterum ad hostem vertit signa; sed cum ille securus ioco, & pugnam non inire certus assideret, reuersus est Albanus ad Regem non leui gloria potitus, Guiſio, quo nec fortior, nec audentior alius in Gallia arma tractabat, suo aspectu deterrito, ne iusiam intraret urbem, aut monstratam aciem, nec inaequalem admitteret. *Ad fir-*
 At dum potentissimi Reges labore *mandas*
 inperuacuo, inutilique mora vires *pacis le-*
 suas opesque consumunt, occasio- *ges mitti*
 ne enata ponendi discordias, ad pa- *tur.*
 cis bona confirmanda legati utrim- *Et au-*
 que conueniunt. Hos inter lectos *tor fuit*
 viros effulſit prudentia Albani; quæ *Caletū*
 quia multis & magnis sententijs *nō resti-*
 premitur, nostri esse muneris duxi, *tuēdum*
 eam ab inuidia tueri. Caletum au- *tem esse Brit.*

tem & Gifnam vrbes validissimas
omittendas Gallis esse enixius cen-
suit Albanus; nec modò detrimenti
nihil indè sequi, verum sic cum Hæ-
rico pacisci Catholicum interesse
Hispanæ securitatis & quietis. Hinc
veria in auctorem inuidia, eum in-
fanix, etiam proditionis legati &
socij insimulare cæperunt. Verum
repetitis altius causis, etiam intus
præsentia mala inuenies foelicissi-
mi ingenij id extitisse consilium.
Etenim dum Britanni Caleto po-
tiebantur, veraq; obfessa ripa, clau-
debat fauces Oceani. Itaque si ar-
ma nostra in Britannos consurge-
rent, & opes Galli foelarent, graua
indè accrescebant incommoda na-
uigateris Hispanis: & classe inter
fauces obiecta, Britanni, quibus tu-
tissimè receptus erant, maris pro-
cellosi, & iniquis vadis incerti cõ-
mercia adimerent penitus. Sic na-
uigationis opportunitate amissa,
per Germaniam Rheno & Mosa
cogeremur militem & opes cir-
cum;

cum ferre longo circuitu, grauissimo detrimento reipublicæ. Belgæ etiam, quorum præcipuæ opes mari versantur, in egestatem primam, & solitudinem, nec post multum in seditiones, raptus, & ciuilia arma venirent. Iam autem Galli inuitati utilitate commercij, & metu, ne cum Hispano iungerent fœdus; nos verò ne ad Gallos inclinarent solliciti, semper cogebamur, Britânos tanquam rerum arbitros colere, & amicitiam fouere muneribus. Nunc ea necessitudine omissa, ut sunt Gallorum animi genio suo, & assidui belli memoria Britannis infensi, & hi magnarum cladum, quas Gallis intulerint, titulis insolenter feroces, mutuas inter se iras, & nouas clades accendant. Ut ista se habeant, præsens ætas, cum potentissimæ Britannorum classes nostra obsident maria, & littoribus imminet, utilius nobis fuisse docet, eius maris possessionem esse diuisam.

*In Gal-
liã mit-
ticur,
pro Rege
nuptias
celebra-
turus cū
Elisabe-
tha Hen-
rici filia.*

372 Hæc & plura coram Phi-
lippo referente Albano, adeo eius
menti probata sunt, vt non alium
dignorem habere se dixerit, qui
dextram suam animumque haud
disparem regio offerret Elizabethæ
Christianissimæ filia, iam pactæ
Catholico. Dux itaque, quamuis
eum honorem ambitiosè petente
Rhoderico, cunctis prælatus, cum
magno & perillustri comitatu Lu-
tetiam Parisiorum aduehitur, non
rheda aut lectica mollis (quibus
nunc principes nostri vtuntur mag-
nificentiæ luxuriæ) sed equo insig-
nis & acer. Nondum suburbanos
hortos attigerat, cum ingens Pro-
cerum Galliarum frequentia in me-
dium venientem recepit. Cuncti
auidi noscendi, & nosci à Duce,
quem adeo gestarum rerum cele-
brauerat fama, manum eius, hume-
rosque officiosa beneuolentia tan-
gebant: quibus ob generis aut gra-
dus humilitatem propius non da-
batur accessus, oculos animosque
eius

eius aspectu complebant: & ut faciles & prouisi in comitatem & hospitium fauorem sunt Galli, nihil omisere, quo dulcius longum & amoenum iter seminibus iucunditatis infererent. Omnibus Albanus satisfaciens, Guisium præsertim intuens, ut pudorem victo, & si quæ iræ hostili animo hæerent, blanda auelleret manu: *Tu quidem, inquit, ille dux es, agnosco, cuius virtutem in Samnio miratus sum equitoribus fatis: sed ne te pudeat fateri, amicorum dolis antefuisse victum, ut posses nostris armis cedere: nec poeniteat ultra illius infelicis expeditionis, quam decet virum fortem, & gnarum, quoties fortuna aduersa soleat vere refragari virtuti.* Ducis orationem Guisius occupans laudibus, asseruit versus ad Proceres, diuinam ei inesse industriam, & virtutem, quibus se incertis belli casibus eximeret, semper victoria præuisa. His sermonibus, etiam salibus urbanis (nam linguæ Gallicæ peritus erat Albanus) delectati mediam

Guisium
 multa
 comitate
 alloquitur.

per urbem triumphali ornatu illustrem venerunt in regiam. Primo in atrio Rex filijs comitatus occurrit. Albanus genu posito, sui Regis veneraturus socerum, dextram repetebat. Obtulit amplexus Henricus, & alleuatum manu ad Elisabetham induxit. Simili veneratione adorata Regina, cum hæc admonuisset, ne intectus capite multis de causis honoratissimo staret; ille comitate & elegancia insignis, sic perseueravit stare, addito egregio responso. *Non aliter tantæ Maiestatis seruum stare decere: quod si hanc regendi coram Regibus caput sui gradus esset, non tamen conuenire tunc rusticam dignitatem animi studentis officio.* Philippi sponsi litteras & munera è genu dedit Elisabethæ, amorem Regis blande, seruato tamen decore grauitatis, commédans. Adeo certè per has artes Reginae lætum animum deuinxit sibi, vt cum reliquæ industriæ deessent, eius fauore innixus posset gratiæ securum iter ingre-

*Rex cū
filijs oc-
currit
Alb.*

*Huius
elegancia
& comi-
tas.*

gredi. In aulae deinde partem hospitio designatam deductus discubuit cum Galliae Proceribus. Omnes dum onerantur mensae, dum fusa vino gaudia discurrunt, in eum ora oculosque conuerterant, aestimantes indefessum mentis ignem, & celsitudinem ex vulsus ardenti lumine. Postquam a motis mensis, & Inhibita parumper conuiuij licentia, de rebus belli & pacis multa rogatus, multa sponte disseruit; cum eundem iam arduum & sapientia celsum, iam facilem in sales, & temperatum moribus alienis vidissent, palam ac libenter exclamare ceperunt, illum unum virum dignissimum esse, in quem omnia dona & munera fortuna & virtus congestis sent ex æquo certantes. Verum sapientiae Ducis, & venerabili alacritati fauentes, ingratum obsequium dabant fatigato: nec tamen Albanus vtriusque militiae vigilas obseruare edoctus, eorum satisfactorius desiderio sermones in lucem re-

Conuiuij multa elegancia celebrata

Anno 1558.

fasset extrahere. Ea vbi plurima in-
 fluxit, natalibus diuini Præcursoris
 sacrata (annus erat sæculi quinquage-
 simus nonus) in templo diuinæ
 Matris, vt omnia essent diuina, Al-
 banus Reginae suæ dextram pro Phi-
 lippo recepit in fidem, astante nobi-
 litate Galliarum, & Catholici Re-
 gis legatis. Borbonius Cardinalis
 salutis nostræ celebrato rite myste-
 rio, more Ecclesiæ Elisabetham
 Philippo collocauit. Vrbs protinus
 festis acclamationibus, & ludorum
 apparatu strepere: per diem pugnae
 equestres, circi spectacula, trium-
 phalis pompa, & insignis ornatus
 opulentia viscebantur: per noctem
 tecta & viæ luminibus redimita ful-
 gere; equites aruati facibus accen-
 sis in varios cursus & sinuatos orbes
 volitare. Henricus eos ludos suo fu-
 neris præmitti ignarus, nimia alacri-
 tate perusus cunctis aderat huma-
 nus & facilis. Sed cumulans in Al-
 bano fauorem, manu eius infusa
 dextrae suæ: *Tu, inquit, Dux honoris.*

tissimè. Regis Hispaniæ & filia nos-
 træ eris optimus pater: & rogo illi nup-
 tias velis assistere, quas ipse Philippus
 celebravit; enim quæ paterno affectu du-
 cas in uxoris amorem. Albanus Re-
 gis dextram strenuè premens oscu-
 culo, honorem admisit pollicitus,
 non modò se Reginae nuptiis, ve-
 rum omni eius voluntati adfutu-
 rum; ut quantum vires suæ possent
 nihil illa pietatis, nihil desideraret
 obsequij. Dona regalis magnifi-
 centiæ, quæ Henricus offerebat, re-
 cusavit accipere, respondens libera-
 liter, se non donis & muneribus Re-
 gi, sed amore esse deuinctum; &
 quidem beneficium iam esse perfe-
 ctum, cum dignum iudicauerit;
 nunc superesse ut agnosceret, quem
 virum cæteris Rex Hispaniæ præ-
 tulerit, & quem ipse supra fastigium
 priuati hominis eoleret. Munera
 tamen ab Elisabetha donata au-
 dius accepit; sic temperamento ele-
 ganti distinguens, quid negaret aua-
 ritæ, quid gratiæ & fauori conce-

*Henrici
 dona as-
 pernat,
 Regina
 audius
 accepit.*

deret. Vel quia arduam Philippī
mentem leniscit (suspicioni paratā;
& amulorum odia timens, noluit
inuidiosa dona ab hoste referre;
quæ semper malè secura claros &
innocentes viros falsa sub inuidia
assuescunt premere. Nec defuisset
Vlysses Rhodericus, cuncta Ducis
facta in deterius vertens. Proximo
die armorum expectaculo, quod
Rex ipse celebraturus, armatus in
arenam processit, iudex virtuti sin-
gulorum datus præfuit. Et postquā
Henricus hasta obuios strenue &
foeliciter non paucos excepit, Al-
banus primam virtutis palmam ei
merito deferens, rogauit enixius
Regem, vt tandem satiatus gloria,
saluti suæ consuleret: quod idem
Elisabetha filia, & fidissimi ciues
postulabant, ne forsan inopinatus
casus raperet. Sed audax iuuenis sua
in fata (id est cœlestis Numinis ar-
canam prouidentiam, quæ ducit,
non trahit libertatem) cæco impe-
tu rucns, *Mongomerum Scoto-*

rum militum Præfectum strenuum
 & elegantem iuuenem acer inuas-
 fit: fractis que in pectoribus lanceis,
 Scotus equo celeriter verso, fractâ
 in os dirigens hastam, galeam Regis
 malè cohærentem aperuit, & tere-
 brato oculo, fudit exanimû. Adeo
 infelici extremi aâus catastrophe,
 nuptiali in funebrem mutata pom-
 pa, non vltra in vrbe funestata im-
 moratus Albanus contulit se ad Re-
 gem tristi iam nuntio perterritum,
 & indignantem, regij fastigij viros
 communi egentium sorti esse sub-
 iectos. Antequam Rex solueret in
 Hispaniam classem, magnis consi-
 lijs interfuit, quæ sollicitè pro Bel-
 gij religione, & motu tractabantur.
 Hæc transcurram celeriter, causas,
 & ardua initia bello, quod Albanus
 summo cum imperio gessit multos
 annos, daturus: vt palam indè fiat,
 meliores reliquisse Belgas, quam in-
 venerit. Is enim est sauisissimus in-
 uidiæ scopulus in quem sese inue-
 hens scriptorum acerbitas Insanos

*Sancianus ca-
dit Hen-
ricus.*

*Reuertitur ad
Philip-
Alb.*

criminationum fluctus aduoluit: Albanum scilicet impotenti sæuitia irritatis populorum animis fida pace quiescentibus, Belgium amisisse. Itaque si eorum ante aduentum Ducis conspirationes in Regem, in Deum ostenderim summa flagitia, satis clare patebit, contumaces ciues, longè ab amore Principis indulgentis positos, timoris acris vinculis contineri debuissent.

*Exponit
belli Belgici causas.*

4. Iam Belgæ, ex Gallia & Germania contagio irrumpe[n]te afflati, hæresim animo induxerāt: multos etiam nobilium tenebat incendium; quorum auctoritas, Regis amota præsentia, & muliebri imperio contempto, eosdem in errores traheret ciues audaces & egētes: in diesque contumaciores redditi, peccandi libertate gustata, frequentes ad hæreticos magistros accurrerent. Britanni per occultos emissarios ostendebant auxilia, ut Hispano, & Romanæ religionis iu-

go excusso ceruice, animorum corporumque pararent libertatē, quæ destituit nunquam strenuè sequentes. Gnarus omnium Philippus, & certus mentes in deteriora prolapsas Principis expectare discessam, vt ab eo simul & religione deficerent, tantis occuriurus malis, potētissimam aduersus religionis vulnera medicinam, in Belgio more Hispano iubet statui sanctissimum Fidei tribunal. Sed remedij impatientes Belgæ, renouato hiantis cicatricis dolore, in rabiem perciti dedere responsum: ante emissuros animas, quam vltimam seruitutem admitterent: aut vassa exilia quaesituros, vbi saltem miseris, quibus non licuit vti vita, contingeret liberum mortis arbitrium. Percussus Rex obstinatione ciuium quanquā id vnum medicamentum efficax censebat esse, incepto abstinit, aliter quoque sperans se nondum exulcerato vulnere posse mederi, nimirum, si aucto numero & opibus

*Prima
offensio.
nis, cau-
sa.*

Secunda

Episcoporum, Ecclesiæ valeret auctoritas. Hoc etiam inflammauit accensos, Episcopis, & Abbatibus, quibus ademptæ sunt opes, ut ditarentur egeni, incendio ministrantibus faces. Mutari leges patrias; Caroli Cæsaris instituta contemni; trahi inuitos populos in pudendum externi dominatus seruitium: exhaustos ciues esse & fessos, quorum miseras Princeps alleuare debebat, non diuites Episcoporum census augere: eo religionis prætextu noua seruitutis vincula imponi: illi enim, suam in potestatem omni pecunia redacta, magnam tuerentur satellitum turbam; quorum auaræ manus miserorum cruore saginatae subditis religionis criminibus, in eadem destinarent innocentes, quos opum magnitudo auaritiæ ostendat infensos. Nobilium fuit querela altius repetita, quò eorum seruitus altior erat, & causæ obtendebantur iræ grauiores. Cum enim impense dedisset operam bellanti Re-

Tertia.

gi nobilitas, tantis meritis redai-
tam nullam gratiam esse dolebant.
Regem ministris uti Hispanis; ho-
rum consilij & destinatione cun-
cta moueri; in eos præmia, hono-
res, & opes cumulari, Belgarum
damnata fide, quos ab aula, & late-
re, tanquam peregrinos & hostes
excluderet. Egmontius Comes Le-
moralis, in quo auctoritas emine-
bat, & decor, grauis erat Hispanis
immodica iactatione virtutis, ge-
minas victorias ad Quintinopolin,
& Grauelingam dicens suæ operæ
fuisse: nunc amissis ob fidem & ob-
sequium opibus, tantum odij & pu-
doris reddi fortibus factis, quantum
gloriæ & dignitatis meruisset. Hæc
intima fuit, & tristissima nobilita-
tis offensio: quam nimirum Princi-
pos strenuè amouere contendant,
ni miserabiles exitus suorum habe-
re maluerint. Etenim accisis opibus
cum grauissimum sit nobilibus to-
lerare pudorē, & arduum bene uti
paupertatis laude, scelera & pericu-

la arduas incurrunt; ut subita mutatione rerum maiorem in potentiam erumpant, aut honestiori morte functi infelici vita se exsoluant. Sæuissimum telum paupertas est, secum pudorem trahens & infamiam: quod si aliter euelli non possit, sua vulnera scindit, funditque in Regem sanguinem cencitata nobilitas. Hæc & alia referens Albanus, Regem constanter admonuit nobilium decorem audivit tueretur, quam ærarij magnitudinem; illius enim cura incendia ciuilia, huius externa reprimit. Et quidem egestatem Procerum intulisse sæpius publico statui ruinam; nam paupertas sollicita est, & tarda fœlicitas. Ciues autem ubi se florētes & beatos inspexerint, quid ultra desiderent, nisi stabilem & diuturnam presentis fortunæ durationē? Sic Tiberius Cæsar, nec prodigus, nec indulgens, amorem ciuium per iacturam opum redimebat; nec pietas erat aut magnificentia, sed me-

*Suadet
Alb. Re.
gl, ut occurrat
pauper
tati nobi
lium.*

tus, ne vltima egestate efferati in rem publicam manus anhelantes extenderent. Contra Granelanus: securum Regem esse non posse, Optimatibus potentia Florentibus: in mentem esse humanam cupiditatem, nec finibus concessis terminari: sed more incendiij, dum plura rapit, ad maiora se extendere; & his obtentis summa quoque inuadere. Tunc denique Principem esse vere securum, cum omnes ab eius manu & nutu dependeant. Multorum egestatem donis alienasse Tiberium; sed etiam Hortulum primæ nobilitatis iuuenem cum ignominia repulisse, causa scilicet reddita; ne quantum pauperum in republica esset, principem oneraret, & is, perfractio ærario, communes opes ad tuendam nobilium inertiam, & libidines funderet. Plebs igitur diues esset & foelix; quæ necessitatis absoluta vinculo à nobilitate se posita, & eam ingenito odio fastidians, æternum

dis.

*Contra
arguit
Granelanus.*

discordaret ; & huius sine duce arma facile contempnas ; & Proceres nullo negotio contineas vulgi obsequio & amore nudatos. Non fistas quidem esse dolorum causas ; sed iniquas & pudendas ipsius, prodigiam, & luxum. Etenim Hispanorum magnificentiam cupientes æquare, non sufficientibus paternis fortunis, quod illis auxit dignitatem & gloriam, Belgis pudorem & ruinam intulit. Hinc ruere in cæcas cogitationes ; meditari sibi patriæque excidium. Albanus (preta inani Granuellani sententia, Regem monere non destitit, grata & facili liberalitate tot odia & arma redimeret: quod si graue esset exhaurire ærarium, minus nociturum imponere tributum plebi, quo nobilium Ordinem sibi & paci firmarer. Sic verius, quod esset tutissimum imperijs, causas seminari discordiæ; nihilque timendum, vbi odijs multitudo agitata à nobilitate dissiuerit; illa enim sine consilio

& mens

*Et refu-
gat Alb.*

& mente ruit; nec longius exempla
 reuocanda, pulsante adhuc animos
 Communitatum fatali dissidio.
 Nobiles contra pudore ingenito &
 Maiestatis reuerentia constricti,
 eius crimina nisi ob vltimum odiū
 & calamitatem non subeunt; sus-
 cepta semel arma non nisi cum vi-
 ta deponunt. Rex ad asperiora
 motus, sumptus belli causatus, libe-
 ralitatem, quæ tunc esset gratissi-
 ma, distulit, pollicitus, vbi primum
 venisset in Hispanias, se Belgarum
 egestati ducenta aureorum millia
 daturum esse subsidio. Sed tarda re-
 media sunt, quæ, instante vi morbi
 reseruantur in tempus calamitatis
 extremæ, cum nullæ iam sint ad
 connitendum vires. Et iam per Bel-
 giam tacitum grassabatur incen-
 dium.

5. Etenim Orangius Prin-
 ceps mirus artifex scelerum, iam
 Deo rebellis multorum conscien-
 tias implicabat, spe inductus, popu-
 larem animis in arma concitis, vo-
 caris.

*Conspira-
 tio Belga-
 rum.*

catilque in societatem belli Germanis, se posse Belgij dominatu, aut saltem in gubernatione potiri. Ad mixti sunt protinus Egmontius, Hornaues, & Hocstratanus Comites: per hos contanguini ei, & familiares adducti; & multi suo instinctu erant parati, quos iam hæreticus furor inuasserat. Incertus rerum Philippus, Belgarum certa discordia, ne in bellum & incendia erumperent timens, dubitavit, an malo subrescensenti præsens occurreret. Id lætum Belgis foret, an triste magis, arduum erat discernere. Nã omni ex parte ad Regem facto concursu, venalium rerum in aucto pretio, ingens mercatoribus, & agricolis utilitas aderat, data copia vendendi. cæteros egestas, & se tuendi difficultas vrgebat. Vnde tam nocens videbatur Regis præsentia, quam abscessus: nec diversis & compugnantibus morbis vna medicina fatiserat. At Rex Hispanias inuisendi cupidus; & consilio Rhoderici,

& Gra;

*Difficile
remediũ*

& Granuellani, quorum hic cum
 Belgio sibi Gubernatricem, alter
 cum Hispania destinauerat Regem,
 ventis dare vela constituens, vni-
 uersis salubritatem, vel inducias sal-
 tem grassanti morbo daturus edi-
 xit, post breuem & necessariam ab-
 sentiam se reversurum esse confes-
 tim ad inuisendos Prouinciarium
 charissimos ciues: vt illos interim
 spe, hos metu sollicitos & suspensos
 haberet. Cæterum ex parte vsus Al-
 bani consilio, quatuor integras le-
 giones Hispanorum cum duce egre-
 gio relinquendas esse cęsentis, duas
 munitis vrbibus & castellis impo-
 suit. Sed vt amoliret inuidiam, in-
 duceret que ex honore & fiducia ne-
 cessitatem obsequij, Egmontium
 & Orangium præfecit Hispanis. Il-
 li velato, quod pectore fovebant,
 scelere, actis pro honore gratijs,
 quo fidem vtriusque cæteris prætu-
 lisset, orare instantius cęperunt, ne
 tam ingrato munere viros de se op-
 timè meritos, & mori pro fide pa-

ratos, inuidiæ ciuium obijceret.
Vel potius si amaret Belgas, si eorum
amori confideret, militem peregrinum
abduceret. Belgas enim assuetos proprio
sub Principe viuere, non toleraturos vrbes
suas, & arces milite externo occupatas
velut iugum imponi ceruicibus: & eorum
absolui pudorem, cuius damnaueris fidem.
Præsertim eos populos ab origine, & memoria
mortalium maiori libertatis umbra imperia
pati assuetos, fortiùs & constantius amore
& beneuolentia retineri. Non metu, non
horrore mortis Belgas ad obsequium trahi,
qui contra mala inuicti, nullum satis magnum
libertatis pretium esse didicerint. Preces
deinde contumaces addunt, iure iurando
se obstringunt, nauaturos operam, vt soltis
prouinciæ vexillis pacem & quietem tuerentur,
punitis seditiosis auctoribus. Si verò
hostilis terror ingrueret, tunc ipsos reuocatos
Hispanum, nullo officio, aut discrimine præter
mils

misso, quo magis fidos animos, & charitatem aduersus suum Regem ostenderent. Philippus grauiora incendia in dies lacessi conspiciens, tandem victus pertinacia, se educiturum Hispanos esse promisit; vt Belgæ terroris soluti vinculo, amoris tantum necessitate, & suo ingenio vterentur. At cum grauis adhuc ex honore gubernationis inter Proceres maneret offensio, sequutus iudicium patris, qui semper Principi Austriaco Belgij tutelam commiserat, Margaritam Parmensem ad-mouit gubernaculis, haud dubitans in ea fore pergratam Caroli parentis imaginem, & lenitatem ingenij. Verum Antonius Granuellanus consiliorum arbiter datus asperitate ingenita, & superbia animi vniuersos accendit. Quæ vitia eo in homine sauiores intulere faces, indignantibus palam Optimatibus, cum haud contentum eo gradu, qui summo erat proximus, adhuc moliri maiora; cum sordida è caligine emergēs

*Margarita
Austri.
Belgio
præcipue
Rex,*

*Quarta
offensio-
nis causa
sa,*

supra nobilissimos Proceres extu-
 lerat caput. quod certè, si viri essent
 breui periturū, ne diutius in nobi-
 litatis contumeliam staret, invidia
 cunctis, & bonis periculum. Sen-
 sit hæc Albanus, & cognito exi-
 tiali consilio, Regem cepit argue-
 re; ne fœderis committeret Bel-
 gium, cum arma, & erupturum
 immin-ret scelus: saltem clarum
 virum, fidumque, & cuius nobili-
 tatem Belgæ dedignari non pos-
 sent, nec virtutem spernere vale-
 rent, iniungeret. Aliter accisam
 rempublicam, procelloso in pe-
 lago iactatam, sine magistro &
 gubernaculis ferendam esse ad se-
 ditionum scopulos. Et cito pa-
 tuit, quam fidam atque utile fuisset
 Albani consilium. Quippe non
 ultra rebelles fœderati agitatam
 distulere scelus, quam ex Zelandiæ
 ora classem soluens Philippus in al-
 tum vela daret. Tunc etiam Hispa-
 norum amoto presidio, concio-
 nes & tumultus licentius agebant.

Arma, iras acuerere; mouere per Gallias & Germaniam auxilia, noua fœdera inire, vrbes inuadere; sceleratis manibus Dei sacraria rescindere, & Cœlitum delubra polluere, nulla pars integra ab incendio esse; quod libere discurrens omnem tenuit citò regionem. Fœdus prope rantius Bredæ percussum: nouem audacissimi fuere: hæc autem fœderis summa. Nulli exempturos se Summa labori aut periculo, quò Dei veneratio fœderis, nem, obsequium Regis, patriæ salutem & libertatem defenderent; Fidei Quæstitoribus, tributorum incomportandis oneribus, & externo milite pulsis. Ob id accusatos, & traditos custodiæ defensorum armis, opibusque. In hæc verba mutuo sacramento iurati; per vrbes se spargunt, nobilium conscientias non irritò conatu tentaturi; nam de studio popularium minimè dubitabant. Tanta fuit cupido dulcis libertatis, aut veræ religionis odiū vel in Regem ira, vt intra duum mensium spatium Tosondolus Au-

rei Velleris fœcialis duum millium
 nobilium nomina affirmauerit
 scripta habere se in tabulis. Certè
 constat non minus quingentos fuisse,
 præter mercatores, & plurimos
 obscuri generis, sed diuites. Princi-
 pes erant Henricus Broderodius,
 Ludouicus, & Alphonfus Orangi
 fratres, Philippus Marnixius S. Al-
 degundæ Dominus, Collemburgi-
 cus, & Bergensis Marchiones. Orā-
 gius verò, Egmontius, Hornanus,
 & Hoelstracanus Comites maiori
 sub umbra, & scelere latentis expe-
 ctabant, quid Rex, aut Gubernatrix
 lætum, vel triste censerent. Sed
 Austriacablandis artibus decepta,
 in promptu habebant Fœderati eius
 occulta consilia. Egmontius enim
 verbis magnificus, multa que ele-
 gantia & lepore ad alliciendum mu-
 liebre ingenium idoneus, sibi gra-
 tiam & credulitatem Gubernatri-
 cis addixerat: & quoties illa in tu-
 multuantes exarserat, mitigabat
 iras blando sermone, vt interim in

*Princi-
 pes conf-
 piratorum*

punitate data flagitijs, cōiurati violentius auderent.

6 At postquam Belgicus Alcibiades Egmontius ab Hispania redux, in quam nauigarat accersitus à Rege, nuntiauit illum, graui in Belgas ira collecta, exercitus atque arma parare, non ultra cunctabundi Fœderati Teneramundæ conueniunt. Ibi statutum est; si Rex ueniret armatus, armis excludendum esse prouincia: priùs tamen Cæsaris Maximiliani intercessione, & conscientia tentatis, ei Belgij dominatum offerrent. Sic discordia implicatis, & mutuis odijs inter se conuulsis Austriacis, simulque in partes accita Germania, arduum in Hispanos bellum ardesceret. Alij autem non adeò cæci, ut crederent humanum opus fore, domus Austriacæ turbare concordiam, nec Hispanis armis obistere, rebus desperatis censebant, non expectandum esse armatum & sæuientem principē; sed antea per exilia spar-

*Novæ
fœdera,
& tur-
bæ.*

si vastam & inanem solitudinem
 Regi de Belgio triumphaturo relin-
 querent:chariorem esse vitam quã
 patriam, & vita libertatem: fortes
 viros vbicumque terrarum posue-
 rint sedes, locum inuenire & præ-
 mia virtuti, & patrij soli amorem;
 præsertim cû a natura datum adeò
 esset infestum, vt ex eo id vnum ha-
 buissent, poenitere in seruitutem
 fuisse genitos. Quod si æquior for-
 tuna aspiraret virtutis operibus, vi-
 ri fortes & miseri armis repeterent
 infelicem patriam: nihil in rebus
 perditis tutius, exoptata morte, &
 simul sperata victoria: ignauos ad
 fati extremi nomen pauescere; stre-
 nuos eius ipsius discrimine accen-
 sos validiores assurgere; vt si mo-
 riendum sit benè audendo tamen
 consequantur, ne eos terra simul, &
 obliuio sepeliat. Hæc sententia vt
 proxima desperationi facillè reiecta
 est a sanioribus. Quorum Egmon-
 tius, & Orangius suscepere in se, re-
 liquos Proceres, & equites eiusdem

sceleris conscientia implicatos ad
 arma concire, validaque per Gal-
 liam & Germaniam auxilia moue-
 re. Nunc verò consilium fido silen-
 tio tegerent, quod magis tractan-
 dis rebus certissimum præsidium
 esset; nam si poenitentia occurreret
 vrgeat ve necessitas, facilem ad cõ-
 cordiam esse regressum, cum idem
 sit egisse, ac modò cogitasse. Sed
 conspirati, hæreseos impellente
 flamma, violentius agebant, quam
 possent cœlare consilia. Et Masfel-
 dius Comes in scelus ab Egmont io-
 sollicitatus, primùm quasi metu,
 non constantia auersaretur consi-
 lium, quod perfici non posse crede-
 bat; postquam sermonis internun-
 tius, vt metum eius expelleret, con-
 iuratorum nomina, & ingentia au-
 xilia detexit, protinùs Egmontij
 litteras Gubernatrici, & ordinem
 conspirationis aperuit. Ergo ex
 periculo audentiores facti Rebelles,
 maiori frequentia hominum, ditis-
 simis etiam mercatorum admisis,

Amstello-dami celebraere con-
uentum. Variantibus pro cuiusque
metu, aut temeritate sententijs,
 tandem assensere Ludouico Nas-
uio: nimirum sacrosancta lex esset,
 vt se mutuo foedere tuerentur ad-
uersus Hispanos; & armato Regi
castris positis in Belgij limite oc-
currerent. Et vt confirmaret nutan-
tes animos, scriptas ad Orangium
fratrem litteras ex Germania, Gal-
lia, & Britannia, à Condæo Princi-
pe, & Colinnijs fratribus Hugono-
rorum factione potentibus, ab Au-
gustalibus Imperij Septemviris, &
Regina Elisabetha recitauit; qui-
bus arma, opes, virosque pro noua
religione cunctos daturus iureiu-
rando se obstrinxerant. Præterea
edocuit, Michesij Iudæi apud Otho-
manum Regem gratia & sceleribus
potentis ministerio Turcarum quo
que arma parari. His Fœderatorum
erectis animis (nec enim sibi ex va-
no hæreticorum auxilia promise-
rant) spe libertatis hausta & impu-
nitas

nitatis scelerum, leti consensere Nassauio. Is conuentu soluto, acceptaque pecunia, ad conscribendum militem in Saxoniam cum Brederodio contendit. Interim Gubernatrix attonita, & suspensa, Orāgium, & Egmontium litteris, populū vanis edictis fatigans dedit Rebellibus tempus, vt dum illa dominationis ignara, & admoneri impatiens vtriusque artibus capitur, ipsi arma, & milites iungerent; tēpla, vrbes excinderent, & sparso incendio, iam desperata venia, in omne scelus ruerent, spreto Maiestatis auxilio. Quapropter numero cohortium adaucto, munire se capit Austriaca aduersus Rebellium incursus: præsentiam Regis instantius exigere, eius protectionis famam augere, rumore vulgato, iam classe ornata iter ad Cantabriæ oras ingressum: an quia credebat præsentem Maiestatem profuturam; an timens, ne minori cogere tur cedere, si essent arma tractanda. Hinc

rursus pax iniquies cepit esse, & occulta formido, strenuè magis & tacitè Fœderatis mouentibus scelus. Austriaca ad omnem auram mobilis pendens, quæ sollicitauerat in Belgium Regis iter, cum res in specie oculis videret compositas, non mente æstimaret, quanta in discordiam moliebatur Orangius, dulci spe alleccta, pacatè Belgij gloria posse frui, iterum ad Regem dedit litteras, remoratura eius aduentum. Prouincias quietas esse dicebat, restitutas in obsequium foelici concordia: procul terrorem & arma habenda esse, quæ grauiores excitarent motus, quam valerent cõprimi sine humana cæde, & vastitate regionum: nec aliter nobilium, & mercatorum fugas, & voluntaria exilia sisti posse, nisi Rex gratiam indulgens, ea condonaret, quæ gens simplex Belgarum non contumacia aut odio in Principem sed cæco patriæ amore peccauerant.

7 At Rex sororis inconstantia indignatus, facile ambitionem agnoscens, & certus, sine armis Belgium non esse pacandum, classem & exercitum præparat, bellum, & impendentes curas allevandi causa, in Segubiense planè regiū nemus (Hispani Valsainum indignant) se contulit. Ibi dum amœnitate vallis retentus venationi studet, parumper onere regnandi deposito, à Ioanne Manrico Lara accepit litteras; quarum sententiam nostro operi interieram; nam egregiè ostendit, quibus artibus præstaret Albanus, quæ ve Rhodericus in eum æmulatione contenderet. Omnes, inquit, magnorum Principum consilijs admotos, si fidei, constantiæ, & dignitatis veram laudem exoptant, oportet siæ utilitatis vitia exuere, & amorem non è republica natum. Agnoscis, sapientissime Rex, quam arctus amicitia vsus cum Albano, & Rhoderico Sylva sit nobis: ex qua, fateor, satis magnum habuerim fructum, si eadem fide

Ioannes
Manri-
cus nota
bilis sen-
tentia
litteras
mittit
ad Regē.

fide & amore, quo illi, te ipse contin-
 gam. Verum ad aures nostras querela
 penetravit bonorum etiam dolore laces-
 sita; eos inter se diuisos, inuictos qui-
 dem fide, ex diuerso tendentes, Senatus
 tui supremi affectus, animosque miras,
 & contentionem diducere. *Albanus*
 dixerit sententiam primus, seruato gra-
 dus & dignitatis honore, eamque omni
 copia sapientiae firmauerit; hunc *Rho-*
dericus velut hostem sese inferentem in-
 uadens oppugnare contendit. Unde cæ-
 terorum expectatio, & argumentum
 est, quis vincatur, aut prematur. & ubi
 hæc discordia inter sit, semper vincitur
 ratio; qua victa, cadit etiam publica
 salus. Hinc ergo licentia accreuit exte-
 ris nationibus, in prouerbum circum-
 ferre moram tui consilij, mouentis post-
 res transactas auxilia; palamque ia-
 ctatur graui cum detrimento rei publi-
 cæ validissimum in nosmet ipsos telum
 esse tui Senatus dissidium. Quis hebes
 adeo ingenio, & obcæcata mente non
 videat, hac praua contentione Senatus
 suam quoque auctoritatem imminui;

que

quæ debuisset nunquam mortalium as-
timationi esse subiecta. Summis Regi-
bus boni potius ministri, quam magni
prodesse dicantur; horum enim animis
si Regis & publicæ salutis amor exces-
serit, regna exhaurienda sunt; ut im-
mensæ cupiditates impleantur: illis ve-
rò contentis modicis opibus parabilis
usus rerum sufficit; & si auaræ manus
extendant, pro fortunæ suæ tenuitate
minimam partem inuadunt: non arduas
inimicitias & reipublicæ nocituras
exercent, non Procures, & gubernantes
regna lacescunt; nec popularium ani-
mos discordia turbant. Hæc ad te scri-
bo, non quibus ipse assenserim, sed quæ
honorum summo cum dolore tradita,
sine crimine non potui subducere. Si au-
tem subit cupiditas, ex me utriusque
artes, & momenta pernoscere, id nullo
negotio inueniet prudentia tua, si cupi-
ditates amborum inspexeris. Qui ab
assentatione & ambitu integer, non præ-
mia, & honores, non domus suæ cupiat
augere fastigium; opes, famam, vitam-
que suam salutis publicæ impenderit;
hunc

hunc optimum crede, & habe tuæ dignitati proximum; hunc inter animi potentias annuera; huic magna imperia trade, nec vllum ei scribas gloriæ terminum. Liber enim est pessimo adipiscendi, & diuitias cumulandi affectu; sui que metus solutus didicit modo Principi & regno sinere. Igitur Rhodericum nulli charitate erga te cessurum esse cognoui, sed cupientem, nimium que audum ipsius amoris qui suos egressus fines in ambitionem transit. Albanum reputo constantiæ propiorem; & qui suadebit vtilia, non blanda; fortia, & plena salutis, non molli aucupio, & prima specie fallentia. Hic educatus in castris formatusque Caesaris moribus, aulicorum vitia nouit, & spreuit, tam extra adulationem positus, quam extra spem & necessitatem, eas per artes obtinendi gratiam, quam inuictam sperat ex vera & immortalī laude bellorum. Hec tecum malui agere, quam sine tecum ijs, qui non remedium hianti vulneri adhibere, sed tantum possunt arguendo mouere doiozem: nec quidem

Ve discordiam faciam, aut gratiam in
 eam; verum ut agnoscas, illos sepositos
 in sua quemque munera haberi prae-
 tantius; Rhoderico in aula, apud exerci-
 citus Albano retento. Ego quamcum-
 que fortuna fortem dederis latus am-
 plectar, oblitus nunquam amoris li-
 bertatem, quam intendit moderatio
 tua, & constantia nostra. Philippus
 praeceptis admoneri impatiens, of-
 fensus viri libertate respondit; se
 quidem inuenisse iam dudum, quae
 ille nouissimè afferret: cæterum di-
 versos esse sensus hominum, etiam
 fide æquali & sapientia tendentium:
 & quando iudicij, non voluntatem
 Interfit in Senatu dissidium, rectius
 moneri Principem; & arbitrio eius
 libera electione permisa, pruden-
 tiam quoque discerni, cum subie-
 cta oculis reipublicæ facie, inter
 pugnantes sententias potiore sem-
 per elegerit. De cætero sibi curæ fu-
 turum, ne civium ambitioni sua au-
 la pateret. Epistola Manrici copia

Respon-
 det indig-
 natus
 Rex.

Rumor-
 res parsi

vel illum inclinantium varios in ru-
moreſ diuiſit. Non pauci Rhoderi-
ci artes manifeſtas eſſe cenſebant,
qui à Rege Albanum amouere cu-
piebat, monſtratis exercitiſus Bel-
gicis. Dux enim gratiæ æmulus, au-
toritate & virtutibus maior ſecu-
rum, & ſtabilem tenebat potentiæ
gradum; à quo erat arduum ſubdu-
cere apud Regem bona publica, &
egregiè facta, ſupra voluptates ſuas
curantem. Ille industria morum, &
lepore in pectus Regis allapſus ſe-
cum voluebat aſſiduè, quam infir-
mis inniteretur potētis vinculis, ex
ancipiti voluntatis pendens affe-
ctu; quæ nulla certa lege adſtricta
faſtidiat prope ſimul, & amet: nec
Regum amori fidendum, quibus
potiſſima voluptas eſt ſumma li-
bertas. Alij, quibus grauis erat alic-
na claritudo, & vita ſeuera, quaſi
Ducis virtus eorum vitia damna-
ret, vanitatis & fiducia nimis inſi-
mulabant Albanum. Exoptauitſe
ſcilicet immodicum æſtimatorum

fui palam cum Rhoderico de potentia & gratia certare, non frustra assequutum, Rhodericum dimitti posse à Rege tanto facilius, quanto potentior ipse esset Principis animo, cui summus utilitatis erat, nullus amoris affectus. Hinc invidia se atrollens, Manricum auidum offensionum, & serendis discordijs prouum arguebat. At viri ipsius mores sanctissimi, & tot per annos uita sine probro acta stat omnium innocentia inuidia defensio. Manrici enim constantiam, & æquales artes æstimans sine amore, vel odio cogimur fateri, hac in re nulli mortaliū indulgisse probatissimum uirum, sed modo usum fuisse innocētis libertatis instinctu.

8 Interea uelox de Regis *Auge*
 profectio in Belgium fama per *Philip-*
 uasserat; quā ipse ornando classem, *pus fa-*
 contrahens veteranos, conscribens *nam sui*
 nouum in Hispania militem, de in *in Bel-*
 dustria augebat; quò magis Foede *gium dis-*
 ratos suspensos habens, Principes fi *cessus.*
 niti-

nitimos occulto metu teneret; eorumque curis varias per sollicitudines distractis, auxilia, quæ pro Belgio mouere dicebantur, ad tuendos proprios fines atque oras conuerterent. Verùm, etsi rumor sparsus non parum Fœderatos perculerat, eorumque non paucos, ut ante arma & sanguinem experiri vellēt clementiam Regis, vrgebat, cunctis famæ vanitatem aperuit Orangius arbiter scelerum: nullam adhiberi causam probabilem, qua motus Philippus natura cunctabundus, vetus expertusque regnandi rerum caput omitteret, timendum potius esse, ne cum summa potestate, & exercitu veniret Aibanus; qui infensus Belgijs, vbi occasio se obtulisset satiaturus erat iras inimicorum sanguine. Hoc terrore submotus, dies noctesque premente conscientia, Bredam suæ ditionis urbem in Batavia concessit. Inde scelerum agitante metu, Dilembergam, antiquam Nassaniæ gentis sedem strenuè

*Orangius
fugit.*

dū se cōtulit. Et ibi quietem mor-
 su conscientie negante, Germaniā
 citas petens, eius Principes, & libe-
 ras ciuitates, Galliam, & Britanniā
 sollicitans, incendia breui post tem-
 pore eruptura fouebat. At Philip-
 pum sēuior & altior cura moraba-
 tur, vastum scilicet filij Caroli &
 terribile ingenium. Quippe inte-
 rioribus aulicis cunctas eius voces
 & consilia prodebat, nouerat, fa-
 uore & humanitate singulari. Re-
 bellium excepisse legatos, multa in
 uicem de patris sēuitia conquestum,
 & promississe, quam primum,
 etiam patre inuito, ad prouincias
 iturum, ut aui sui vera progenies
 nomen quoque, reduceret cum amo-
 re charissimis ciuibus. Hinc Rex
 in contemplationem calamitatis
 imminentis reuocatus, alta in men-
 te agitabat; an secum discedens fi-
 lium adduceret; an in Hispania re-
 lineret? In primo certum discrimen
 occurfabat: si enim Princeps
 manibus custodum elapsus fugeret

*Quæcun-
 se mora-
 bantur
 Regis
 iter,*

ad Rebelles, furori immixto, bellum parricidale confurgeret: aut saltem habita è proximo spe, Belgæ contumaciores redderentur; & quidquid graue censeret in filium, in communem statum flagrante inuidia prorumperet. Alterum, Hispanias credere insano, & feroci iuueni, quem nulla præceptorum indefessa industria, & integritas, non ipsa cohiberet reuerentia patris, temeritatis plenum esse videbat. Etenim non deficiente perpetuo etiam bonorum Principum malo, adulatione, & pessimi cuiusque audacia, Carolus prouincias inuaderet; obfistentes morte terreret; cuncta incendijs & sanguine misceret armatus: certè vt posset ad obsequium trahi, multum ciuilibus sanguinis esse fundendum. Harum calamitatum sub imagine contemplabatur Regis amor æquus, & pietas, quam triste atroxque esset exemplum, tragica olim, & in scenam simulata scelera præsentem in memoriam reuo-

reuocare. Itaque cum sæua omnia
& aduerſa confunderent mentem,
quamuis Pontifex Pius V. verus
magnusque Chriſti Orbis pater lit-
teris inſtantias vrgebat, in ſenten-
tia perſiſtit, non deſerendi Hiſpa-
nias, & iuuentutem filij malè ſecu-
ras. Tamē profectionis ſuæ famam
alens; impedimenta conquirat, le-
git ſocios, duces, arma, militem
contrahit; conſiliumque palam agi-
tabat, cui permitteret Hiſpaniæ tu-
telam. Et ne diutiùs Principes vana
anxietate torqueret, per legatos
deſtinatione ſignificata Belgiũ
adeundi, Regem Carolum rogauit,
liceret amico Principi, exercitum
pacatum, & quietum per Narbo-
nenſem, & Lugdunenſem Galliam
deducere. Ad Filibertum Allobro-
gum Ducem delegauit Ioannem
Accunnam, qui terrarum ſitus, am-
nium altitudinem, pontes, vrbes, &
diuortia montium, qua aditus in
Germaniam erat, graphicè con-
ſcripta remitteret, ne quid inopia-

tum moraretur iter, aut falleret. Has inter cogitationes, & fluctus æstuantem Regem tertianæ febris ardor excepit: vixque non simulare valetudinem credebatur, vt ea mora Principes suspensos ageret, & omnium erga se voluntates eliceret. Sed breui salubritate restituta, acceptisq; ab Austriaca litteris, quibus monebatur, Fœderatos Belgas minitari, primo in limite prouinciæ occursum esse Regi armatos, & iam ex Gallijs, & Germania auxilia concire, tanta fuit indignatione correptus, vt palam eam ostentans, velut discessur⁹ prorinus, delectum militum, classem, & cætera bello necessaria, quæ de Industria tarde mouebantur, iusserit strenuè disponi. Nihil tamen æquè firmavit in sententia Regem, ac ea populorum abrupta licentia. Primum timuit, ne forsan diutino & arduo bello implicaretur; deinde, ne sprete Maiest^{ate}, nulla, præter cædem & incendia, superessent remedia; quæ vali-

Elissima seruari debent in extrema reipublicæ vulnera: nam victo, aut pulso legato, possunt ciues à Rege mitigari, vel terri. Consilium tamen Senatus censuit adhibendum, ne videretur Pontificis vota, & sororis preces contemnere: suorum etiam scrutaturus sensus, quanta esset cuique sapientia, qui animus, quid arduum, quidue optimum, & salubre occurreret præsentibus malis; non quod posset à sententia moueri.

9 Conuenere viros, quorum artibus, ut viam in arduis aperiret, Rex uti assueuerat; omnes egregijs animis & fide præstantes, quamuis non æquali laude florentes. Dux Albanus rerum gestarum fama inclytus, celfo ingenio, & valida sapientia anteibat: sed mentem inter horrentes acies assiduè bellicæ exercitiæ mira facilitate accommodauerat aulæ dulcedini. Rhodeticus Ebolitanus Princeps, temporum, & morum Regis callidus ar-

*Rex de
profectio
ne in Bel
giū con-
sultat.*

canos eius sensus inspexerat. Ambo auctoritate insignes ex diuersis artibus nata; hic placida, etiam nocitura; ille nudam veritatem exponens; Rhodericus diserta, & blanda auribus Principis; fortia Albanus & publicæ salutis conuenientia sua deus, tanto gratia vincebatur, quanto in aula adulatio est virtuti superior. Efflet quoque potentior Rhodericus, ni gnarus dominandi Philippus, se æquiores magnis viris, etiam quos fastidiret, ostenderet. Adfuit quoque Spinosa Cardinalis; qui loco humili emergens, animi dotibus, per quas allicitur gratia, intractus natura, & elegantior arte, supremus Fidei Quæstor, & Senatus Regij Præses euasit: nec post multum Rhoderico submoto, per quem ipse in eum gradum ascenderat, adeo potentiam intendit, vt offensi Hilpani, eum per inuidiam Regem sine nomine dicerent. Dux Ferrianus ingenij iuauitate amabilis, Rhoderico, quam Albano similior.

Ioannes Manricus Lara Naxarini Ducis frater solida eloquentia & integritate spectabilis, Albano constantia & libertate conformis. Antonius Toletanus equorum aulae Praefectus seueritate morum, & elegantia modestia clarus. Bernardinus Freneda confessarius Regis è Franciscana familia, sapientiae & sanctitatis eximius. Antonius Petreus regij scrinij Praefectus, homo apprimè callidus, & nimia se prudentia perturbans. Interfuit consilio Rex, affectus, vultus, fide mique aestimaturus; vel vt auctoritate sua interueniret contentioni Albani, & Rhoderici, quos hac in re maximè discordes futuros agnouerat; vel poti⁹ eorum inhibiturus orationem, qui veteris memoriae exemplis repetitis, Carolum Principem in Belgium mittendum esse censebant, non leuiter indignante Philippo. Rhodericus, cui fiducia maior, voluntatis Regis certus, multa asseueratione praedixit: *Indignum, luctuosum, &*

De Ferdinandi Toletani Vita.

Rhoderi
ci senten
tia.

proximum esse summo discrimini, tot
opulentissimas vrbes, regiones, ciuesq;
omittere sine rectoris. Non sic pacari Bel
gas esse optandum, ut cadat Regis au
toritas: quis enim ferat eum cum rebel
libus suis ex a quo certare? & paruum
nostri imperij additamentum, eius defen
di capite, & redimi e manu predonum?
Sin autem in eo reipublica verteretur
salus, irret egregius Princeps, & vitam
suum ciuium foelicitati dicaret. Nunc
vero cum paucorum scelere vna provin
cia turbet, se ad illam Regem conferre,
non tacitam esse confessionem, non vi
ros, non arma, & duces habere, quibus
sceleratos euincat. Temerarij medici esse
& extremè dementis inijs morbi vl
tima adhibere remedia. ita nunc Belgas
torpentes metu concitari in rabiem,
quorum vulnera possint blanda quiete
sanari. Etenim cum armatum Regem,
suaque scelera sub ense videant, in noua
eos flagitia metus vltimus rapiet: nam
ubi praesens terror mortis instat, sper
nuntur cetera, & genus impunitatis
est, saluum esse non posse. Nullum,

Inſiſtit Rhodericus, in Principem
 telum validius acuitur, ac civium deſ-
 peratio, quorum inſidijs circumventus
 cadat: quod arduum effectu non eſt, cum
 multi vitæ ſuæ ſalutem in Principis
 nece reponant, vel ſaltem ab ſeclore pa-
 trato grauiora non timeant. Nec tamen
 Belgarum error adeo ſe irrevocabilem
 protulit. Quidquid fuit ad hanc diem
 peccatum, apud æquum, & pacatam
 iudicem inueniet innocentie locum: me-
 lius certe argui poſſunt acta, quam cor-
 rigi. Cur ergo teneras adhuc, & cruen-
 tas cicatrices reſcindes? quæ ubi tuis
 oculis detectæ patuerint, dolorem reno-
 uabunt, non ſecus ac turgentia vulnera
 cum frigus, amota faſcia, perſtrinxerint.
 Et quæ quæ ea eſt tua clementia, vt nū-
 quam velis irasci, ſecurius eſt tamẽ non
 poſſe, & dare veniæ genus gratiſſimũ,
 neſcire, quid Belgæ peccauerint: triſtius
 enim eſt timeri à ciue, quæ falli. Sed Re-
 gis ipſa præſentia, cū iã inuiſa ſit, odiorũ
 flamas alet, & pectora incēdet: ſiametur
 aſſidua tractatione vilior efficitur: &
 imminuitur æſtimatio rerũ, quæ frequẽ-
 tes occurrant; fama tantũ cognitas cele-
 bramur.

Sic nomen tuum longè sepositum, telum & praesidium erit inuictum. Cum te inspiciant ad communem ducum, & minorum Regum conditionem redactum, armati, & fidentes excipient; castra castris, viros viros, & virtuti furorem, opponent. Igitur tua virtus & auspiciū per tot obstantia pericula euadens, inferet tamen cladem mortalium generi, quæ, si insliterit pertinax audacia rebellium, in luctum tristissimum versa infelicem tui memoriam relinquet. Sed esto; admittunt Regem Belgæ pacati; reuerenter exequuntur imperia; est verum tranquilla & læta facies; populares animis, pectoribus venientem inducunt. An credis posse acquiescere Orangium, & alios eius prauitatis ministros, cum illi memores quantum per sex annorum turbas deliquerint, misericordiam absumptam esse agnoscant, vel præsumant? Non te armatorum custodia, per Deum immortalem, qui auertat tantam nostrum Imperio ruinam, non ardua & inaccessa moenia, non defendet tuorum industria vigi-

gilans; cum iam nimium sint nota occultae artes, & visus fugientia venena, quae aduersus Principes faeliciter, nedum impunè tractantur. Mitte igitur Hispanum lucem nota clementia & bonitatis; qui inermis, & mansuetus, arbiter pacis, & reconciliator venisse, non vindex scelerum, & hostis videatur. Iam autem Rex d. buisses, filij iuuentutem respicere, & etatem nõ adu-
 ro m adhuc, & in deteriora prolapsam; quam si reuocata m formaueris ad tuæ virtutis exemplar, maiora Hispaniæ beneficia parabis, quam si amissum Belgium restituas.

IO Orationem Rhoderici cuncti exceperere silentio, oculis in Albanum iactis, quem potissimum ea inuidia perebat. Et qui assensere consilio, Spinosa, cui grauis erat moribus & potentia Albanus, & Ferianus Dux, quem tantam in legationem destinauerat Rhodericus non occulto fauore, de Regis voluntate ambo securi modestiam ambitioni prætulerant: nam malè
 con-

Albani
 sententia.

condens Philippus sensus suos, vul-
 ru, & oculis animum prodidisse fuit
 visus. Quapropter nemo contra ire
 est ausus, nec quam auersaretur, pro
 bare sententiam: donec capite dete-
 cto Albanus in hunc modum orsus
 est dicere. *Vocasti nos in Senatum,*
Rex, verum sicut cogitationes nostras, &
intimos affectus erueres; non quod edo-
ceri indigeat prudentia tua. Sed quando
ita fuit placitum, ea non subtraham,
quae tot annorum, tantarum rerum in-
offenso cursu sub Augusto patre tuo ad-
dilici, tanquam bona paterna tibi red-
diturus. Belgas ille magnificentissimè
ornauit, liberaliter fouit, & supra ipso-
rum vota dilexit: ingrata tamen pa-
triam afflixit, iugo seruitutis cervici-
buseius imposito; & illa imprudens
paucorum hominum errore turbauerat.
Non dubitabit per Gallias incomita-
rus ire, quod unum debuit non fecisse;
& cum cetera Imperij in obsequio sta-
vent, emissa Hispania, vnius urbis in-
cendiose obiecit. Alexander, Asia &
Graecia subactis, ab omni parte terra-

rum, quæ sub dominis, aut suo iure, habebantur, missis legatis, de veneratione Regis Babylone conuentū acturis, Atheniensium defectione nuntiata, illuc cogitabat traicere. Quoties Iulius, Octavianus, & reliqui Augusti Roman. Casares disunctas mari, barbarasq; sub axe gentes adiere? Non quod timerent suæ salutis, sed publico bono consulere, gnari, paruo sub incendio magna latere, eruptura, si spes impunitatis aliena ex fortuna prouenerit. Principis munus est, cuncta oculis subiecta facere: hac lege, & libertatē nostrā, & manus vni commissimus; ut quid noxiū, quid vtile sit reliquo corpori prævideat. Sic à diuino artifice docta natura voluit cetera membra etiam per sua vulnera tueri caput mentis domicilliū: sed in eo ponēs etiam oculos, legem dixit, cuncta esse inuisurum, ut gressus inoffensi procedant. Nō manus, non pedes, nisi ab eo iussi se movent. Verum ut insanum habebimus caput, quod, auditu, & mente itinere exploraro, auertat oculos, ita Regē, qui cōtent⁹ audita, & cogitata nouisse, quiet⁹
 & otio-

& otiosus in aula consederit. Fateor
 consiliarios prudentia & fide constan-
 tes, quorum tibi eoptam dedit clemen-
 tia diuina, accensas faces esse, & duces
 ardui itineris, quod Princeps regnatu-
 rus ingreditur: sed plenum recordia est
 ad alienam & fallentem lucem malle
 iter dirigere, diei pura luce contempta;
 aut se lumine orbando, alterius ductu
 & fide vii. Cur ergo, quando alia non
 essent, patris exempla non sequeris? Cur
 alieno lumini, cum tuum a deo viui-
 dum acuerit caelestis sensus, rei publicae
 credis salutem? Occurrent quippe ar-
 mati: occurrant tua virtus, & auspi-
 cium nos edacet iucolumes. Hispaniae
 turbabuntur tanto expoliatae praesidior
 huic turpissimo argumento non coram
 Rege conuenit ex ira responsum. Ea ta-
 men insomnia sunt, quae Rhoderici
 mens accersit, fida equidem, & pro Re-
 ge sollicita. At non exigunt res presen-
 tes iacturam: quid ruimus in acies?
 Quid aeterna odia, bellum arduum &
 cruentum incurrimus? Ego, Rex, vo-
 lens assentio Rhoderico, si pacatus ipse
 & iner;

Et inermis audeat aggredi furorem armatum; illos, inquam, ingratisimos ciues, qui maioribus, ac expediebat ipsis, et tuam deceret Maiestatem, beneficijs acceptis, in cœlum teque dira arma minantur. Subuersa et polluta templi iacent, sine honore et aris, sine custode et sacerdotibus vidua: non agricultores suos; non ciues vrbes alunt, sed incendia, atque arma; quæ in dies agitata violentius iam ad vltima Belgij se extendunt. Hæc certè sine multorum exitio, aut pœna terminabit Rhodericus sapientia sua? Quid ultra expectandum ille censeat, qui pro leuissimis reputat extrema flagitia? Quis tot malis sese obijciat securus, nisi armatus presentia Regis? Hæc vna admotas faces extinguet; illa pro supplicijs et omni se ueritate sufficiet; illa insanos fluctus, et turbantia fulmina subita serenitate discutiet. At melius scelus publicum indulgendo transigitur. Hoc pessimum est ignaui Regis exemplum; si iam protegat sceleris magnitudo nocentes. Sed etiam paucorum pœna exerci-

524 *Ferdinandi Toletani Vita*
tui innocentia redditur; & maior cle-
mentia est, si vnus vel alterius capitis
exitium praestet securitatem vniuersis,
qui, dum scelera impunita manent, se-
curi esse non possunt. Nec tristitia, & in-
honestasua deo; non enim ira crudelitas
sed pietas is est ratio, inutilia secare, ne-
dum tabo infecta & nocentia. An mem-
bra nostra & filiorum odimus, cum abs-
cindenda medico, & lanianda damus?
Tollantur ergo grauiora illaturi, et sa-
iam grauissimos dolores important; &
vno modo quo possunt, desinant esse re-
belles. Initia morborum, fateor, quies
blanda, & indulgentia mitigant. Nunc
autem altius malum penetrans descen-
dit in viscera, nec alia sanari arte est pa-
tiens, nisi ferro, & igne sauientibus.
Verum de Maestate Regis esse non ne-
gamus, valido cum exercitu ducem an-
te mittere, qui fidus & acer, in se inui-
dia conuersa, prepararet venturo obse-
quium, & amorem, quem inueniat fa-
cillimè apud ciues, legati acta velut
saeva damnando, & clemens beneficia
concedens. Ab hac oratione erectus

Man;

Manricus Lara facundè ac latè dif-
 ferat, præsertim magna vi insistēs,
 armatum ducem debere præmitti:
 qua suffragatione haud occultè del-
 tinabatur Albanus, militiæ gloria
 insignis, & integritate morum lon-
 gè probatus. Ferianus sententiam
 Rhoderici, cuius gratia & industria
 maiori elegantia pollebat, confir-
 mans, Albanum & Manricum cæ-
 pit argumentis premerere; ipsosque
 viros stricta oratione inuadens, mo-
 uebat quoque similitudines, & iras,
 quæ potentes erga Reges conuel-
 lunt. Et iam Antonius Toletanus
 commotior ira, Ferianum dicen-
 tem interruperat; cùm Philippus,
 verso in odium consilio, ne irri-
 tati viri in arma prorumperent,
 silentium imperavit seuerus; & se-
 cum discussurus, quod optimum in-
 ter vtrumque esset iter, dimisit iam
 multa nocte Senatium.

*Manri-
cus pro-
bat Alb.
sententiã*

*Rhoderi-
Feriaus*

*Multi-
plex solè
citudo*

II At anxius Rhoderi-
 cus, & oneratus curis, non oculos in
 somnum, non mentem in quietem
 vincere, non vni stare consilio: iam

*Rhoderi-
ci,*

ire in Belgium Regem, arma, acies,
 & fortia cogitabat; iam sine Rege
 Albanum prouincias obtinere ma-
 lebat, sibi aulæ dominatu concessio.
 Nam cum ille tantum militiæ glo-
 ria præstaret, quantum ipse artibus
 blandiendi anteibat, facile erat ag-
 noscere, in illum cuncta vertenda;
 illum gratiam & potentiam apud
 armatum Regem sequuturas; eius
 egressus obseruatuos duces & mi-
 lites; eius vnus consilio Principem
 esse regendum; & elatus forsan gra-
 tia tam valido firmata nexu, æmu-
 lum, vt minorem superbè despice-
 ret. Sed etiam summo cum impe-
 rio Duce missio, dubium non erat,
 ad aucta rerum fama victorijs, &
 bello Hispanis implicitis, ex neces-
 sitate viri, eius solidam potentiam
 fundari, quæ labefactari non posset.
 Creditur à Rege eam expeditio-
 nem petiuisse Rhodericam; quam
 se inermem inuasurum pollicitus
 irrisui Principi fuit; & multorum
 Id suspicantium iras obtinuit; quòd
immoderata ambitione fatiscens,
 in con-

Inconcessa, & infinita tentaret, quorum nullum posset amplecti. Hac de causa ardescens ira Albanus, palam conquestus est, alium inter assentationem, & molle vr̄bis otium inuenisse, quæ ipse vincendo, periclitando, suo labore, sanguine, & vigilijs rempublicam tuendo meruerat: æquari se præterea inferioris gradus & nobilitatis ministris: indiscretum sibi honorẽ cum Rhoderico, & Spinosa haberi indignè ferens ille ingens spiritus, optabat castrorum campi que gloria secerni dispares inæquales que virtutes. Philippus iam dudum certus destinationis suæ, cum statuit delegare virum qui ad modum regis magnitudinis cuncta disponderet: & si postea incesceret cupido inuisendi Prouincias, intraret Germaniæ fines suo milite, & victoria securos. Hæc etiam æmuli Albani iam mirè probabant, improba ipse inducti, si viduus armis excederet, apertum fore criminacionibus locum, & ipse sua

Indignatio Alb.

infamia tabesceret: si verò re egregiè confecta, Germaniæ & Galliæ armis victis, Belgio redderet pacē, vel multos annos eadem in prouincia attinendum esse; vel nimius victoria tanta, & insolens apud Regis aures offenderet: & necessitate finita, vbi non intercedat amor, inuidia iactatus & flagrans, vilis & deiectus ingemeret: etiam sperabant, illū circumuentum fraudibus Oran-gij periturum. At Rex de Albanī profectioe sollicitus, mandata ad legatos suos, & Præfectos Italiæ miserat, quid fieri vellet exponēs. Litteras quoque dedit ad Allobrogum, & Lotharingiæ Duces, Heluetiorumque populos, quietum iter petens amico duci, qui in Belgium pereorum fines transmissurus erat exercitum. Carolus enim Rex causatus sui regni tumultus, tunc maximè ciuili bello flagrantis, negauerat per Gallias iter armatis. Et sanè Condæus, & Colinnius Hugonotorum duces, & principes,

suo

suæ proditioni obrendentes, regni
 fines esse sine custode, posseque ab
 Hispanis in via capi vrbes præsidio
 nudatas, delectu per Galliam facto,
 validas cohortes immisere Gene-
 nam fidam partibus urbem, omni-
 que perfidiæ & scelerum foecundis-
 simam matrem. Huic maximè
 timebant Hæretici, ne Allobrogen-
 sis, occasione arrepta, ditionis quæ-
 dam suæ urbem inuaderet: & cre-
 debatur sic in Hispania transactum
 esse cum Rege. Sed hac solutus Al-
 banus cura, profectio*n*i intentus
 cuncta strenuè mouebat aduersus
 inimicorum cunctationem; qui,
 per momenta increbescente fama
 tumultum, gaudebant, illam ad
 Prouincias contagio inmedicabili
 affectas accedere. Vfus tamen cele-
 ritate ingenti, & libertate maiori,
 classem, ac militem, quem impor-
 taturus erat ab Hispania, collectum
 habuit, vt aperiente se vere, daret
 in altum vela. Rex vniversa Alba-
 no, quæ honoris & potestatis essent

*Alb. adi-
 re Bel-
 gium ius-
 sus, or-
 nat pro-
 fectionē*

indulgens, Italiæ Præfectos monuit, legiones veteranas, equitumque alas Insubriam adueherent, & starent Ducis imperijs. Verùm ante discessum Caroli Principis veneraturus manum, tristius, & præsentius obiit in aula, quam dubia in præliorum sorte discrimen. Ardentius enim tali denuntiatione efferrato iuvene, cum imperium Regis, & voluntatem Albanus perseveraret ostendere, Carolus impatiens iræ, subito pugione nudato, innadens ferox Ducem, inquit, *Ante ego hic te ferro confodiam, quam meas ad Provincias seuus hostis accedas.* Albanus arctè amplexatus iuvenem, Principem multa auctoritate, & reuerentia morabatur. Ille ex cunctatione ferocior, intumescens, atque anxio pectore anhelās brachiorum nexus explicare nitebatur infrensens, ut quoquo modo Ducem sic transigeret. Hic quamuis ætate iam gravis, mole, & industria præualens ad terram victam iuvenem affixit.

Tunc

*Gravis-
simi dis-
crimē si-
bit, dum
P. Caro-
lum dis-
cessurus
salutat.*

Tunc in rabiem concitatus Carolus, ut se vidit in genua prolapsum, intra penates suos à nequissimo seruo opprimi grandi voce clamauit. Ad hanc concurrentes aulici, ut Ducem rogantem, sequae tuentem viderunt, iuuuere Principis manus ne se adeo inexplabili scelere, & viri fidissimi cruore regia limina inficeret. Dux interim elapsus ad Regem (nam in contemplatione flagitij immotus hęserat iuuenis) acta & tentata exposuit multo cum dolore boni patris, & Regis; qui filij irreuocabili temeritate percognita, regnorum suamque vicem dolens reputabat, quid esset ausurus, si illis potiri contingeret, qui suę iuuentutis talem commendationem faceret, neglecta auctoritate paterna. Laudato post breue silentium Duce, quòd non vicisset ira pietatem, ne forsitan tanta inuidia domus regię flagraret, inssit è vestigio discedere.

Anno
1567.

In Bel-
giū mo-
ner iter
Alb.

mo Calendas Maias (annus erat sæ-
culi sexagesimus septimus) subinde
discessurum Rex multo cum fauo-
re amplexatus Ducem, Belgij pa-
cem & religionem commisit: im-
poneret arces, & præsidia, necessi-
tatem obsequij; puniret auctores
defectionis, ignosceret multitudi-
ni, & cuncta ex suo tantam arbi-
trio, inconsulta etiam Margarita,
disponeret. Ille operam fidemque
non aliam, quam eum usque in diē
agnoverat, impendens, cum magno
nobiliū comitatu digressus, Ma-
io ineunte Cartaginem celeriter ve-
nit. Sexto Idus eiusdem mensis so-
luta in altum classe, foeliciori nau-
igatione usus, quam valetudine, de-
cimo tertio Calendas Iunij Genuæ
portum tenuit, adeo fatigatus com-
pressione nervorum, ut dies ali-
quot eripere festinationi cogeretur
ad restituendam corpori fatiscenti
salutem. Inuitatus etiam ciulum
comitate, lecto attineri non susti-
neans, aliquot amœnitatis ædes ex-
ply

plurimis, quas viri nobiles magnificentiſſimas poſuere in radicibus Apennini montis, inuiſit: vbi amore, & hoſpiti) obſequio certantes Genuenſes non parum alleuauere deſeſſum. Inde Alexandriam veniens, Duem Aburquerquium ſalutauit; qui Inſubriæ Praefectus Imperatorem inuiſurus occurrerat: copiarumque robar, quantum eſſet; & Heluetiorum retulit grata promiſſa. Eos Anguilola Comes a Rege delegatus impulerat, vt liberum per fines ſuos iter, etiam delectum militum Albano cōcederent; ſi vellet vti fide & virtute gentis, quæ toties in bellis arduis magnum fuerat victoriæ momentum. Alexandria quoque a ciuibus Caſſalis Mō ferrati excepit legatos, ſuam offerentes urbem, ſi dato præſidio Hiſpano gauderet miſerrimos cines educere impotenti crudelitate Mātuanī Dacis, quem ſauiffimum tyrannum eſſe dicebant. Albanus haud ſperandam occaſionem ratus

tus tam munitam urbem sine bello occupandi, responso non incertæ voluntatis dato, Albarquerque executionem commisit, sed monito, ne ante res Italiae moueret, quam agnosceret Belgium esse pacatum. Tunc demum si Galli arma mouerent, se ipsum cum exercitu venturum, vlturumque clades Insubriae impositas, dum Romano bello distentus vacuum prouinciam reliquerat. Hinc ad Pontificem Pium delegauit Bernardinum Medozam Corunnæ Comitæ fratrem qui Dicis animum eius Sanctitati addictissimum exponeret, & nihil omitturum, quo posset acrius procurare cultum diuinæ religionis in Belgio. Alexandria relicta, Altam Coloniam peruenit; vbi debile & exhaustum corpus ignea febris inuasit. Sed ea cito animi ardore depulsa, decimo septimo Calendæ Iulij ad S. Ambrosij Fanum ibi conuenire iussum lustrauit exercitum, copiarum numero exiguum, virtu-

re, & duce terribilem: cuius inter
 præcepta arcana, vnum erat men-
 ris sapientiæ raræ, & magnitudinis
 index; scilicet non esse oneranda
 castra multitudine. Hæc enim dif-
 ficilius regitur; tardius ad imperia
 se mouet, formidini, & seditioni pa-
 rata: hanc tueri nullæ opes possunt;
 facultatem adimit trahendi per ar-
 tes, & occasiones bellum; regiones
 exhaurit; ac demum vt sit belianti
 vtilis, in impetu, & temeritate est
 ponenda victoria. Nec multum re-
 fert, an plures in acie constiterint,
 cum semper ab strenuis & paucis
 geratur omne discrimen; vnoque
 vel altero manipulo ex tanta mole
 impulso formidine, vniuersi exem-
 plo turbantur. Alphonfus VII. tria
 millia peditum Hispanorum ex præ-
 sidijs Neapolitanis adduxerat. Le-
 glo Infabrica sub tribano Sandio
 Londonnio mille & ducetos æqua-
 bat. Iulianus Romerus præsidebat
 Siculæ mille & sexcentos imple-
 ti. Gunsalvus Bracamontius Sar-
 doa

*Copias
 numerat*

dog tribunus datus numerabat mil-
 le sexcentos: huic Albanus quatuor
 tyronum cohortes adiunxit. Cæte-
 ras, quas secum ab Hispania intule-
 rat, per Italiæ præsidia diuisit. Equi-
 tes Hispani, & Itali, cum Epirotis
 ibant mille ducenti. His præerat
 Ferdinandus Toletanus à Duce ex
 amasia genitus, Hierosolymorum
 equitum magnus in Castella Prior:
 cui pater Lupum Acanniam, eius
 strenui viri meritorum haud imme-
 mor, sub præfectum admouit, & fi-
 lio securitatem præparans, & præ-
 mium celsæ virtuti. Chiapinus Vi-
 tellius Cætonæ Matchio castrorum
 Magister erat, rei tormentariæ Ser-
 bellion. Commissarium equitatus
 agebat Antonius Oliuera, nouam
 in castris præfecturam sub Carolo
 V. Cæsare institutam à Ferdinan-
 do Gonzaga, & tunc primam ab al-
 tero Ferdinando in Belgium ex Ita-
 lia translata. Nobiles præterea
 conuenerat alarum, & cohortium
 duces, militiæ artibus, & vsu vin-

cendi clari. Nimirum Cæsar Daua-
lus Histoni, Marchionis filius, Ra-
phael Marrius, Bernardinus Men-
doza gerendis & tradendis rebus il-
lustris. Ioannes Guevara, Lupus
Zapata aulæ Regis assiduus, &
Christophorus Mondragon; qui
Rodilana exiguo prope Methym-
nam Campetrem pago ortus, ex
gregario milite virtute ardenti eue-
ctus ad honoratissima belli munia
conscendit; Sanctius Auila Ticinij,
Hieronimus Salinas Portus Her-
culis, Ioannes Salazar Panormita-
næ arcis, & Ioannes Sputius Popu-
loniæ Præfecti; quos Philippus ius-
sit, omiſſa Italia, Albanum, in Bel-
gium comitari. Alij etiam aderant
minoris claritudinis, quorum dare
nomina tam in promptu est nobis,
quam erit fastidio legentibus. Dux
latus ac fidens tanto militum ro-
bore, grandiora semper inueniens,
tunc primum singulis iaculatorum
cohortibus quindenos musqueta-
rios adiecit. Quippe ante hanc diem

*Primus
in acie
Alban^o
Musque
tis est
usus.*

præ graues illi tabi (quos Mosquetes dicimus) ligneo insistentes tripodi pro muris tantum aduebant explodi. Sed bicorni furcella admoda, ingestabiles læcertis machinas trātulit ad vsam campestris agminis.

*Prouin-
ciarum
motus.*

13 *Exercitus venientis*
fama compressit Fœderatorum audaciam; & in speciem ostentata quietarum facie precibus Belgæ fatigabant Austriacam. Hæc ingenitæ nobilitatis bonitate decepta, simulque in potentia muliebris anxia sollicitudine, victa Prouinciarum querellis, litteras composuit ad Regem, multa asseueratione confirmans quietas Prouincias esse, & foelici pace concordēs; procul amoueret terrorem armorum, ne in bellum male securi excitarentur representatione pœnarum: sororis etiam consuleret famæ, ne crederetur Rex eius inuidisse gloriæ, quæ obsequio fratris dedita, non leuem famæ titulum obtinuerat, per labores suos,

*Et Gu-
bernatri-
cis an-
xietas.*

& industriam Belgio pacato. Albanum quoque missis nuntijs tentavit non ignara, virum summa auctoritate & imperio in se cuncta tracturum. Sed Dux egregiè constans, Regis voluntatem obtendens, sexto Idus Iulij castra movit, Serbellione, & Francisco Hibarra præmissis, illo, vt castris designaret locum hoc, vt alimenta contraheret. Ipse cum Neapolitana legione, & quadringentis equitibus arduum exploraturus Alpium iter, primam aciem eduxit. In media locavit Ferdinandum cum legione Insubrica, & quingentis equitibus; hic belli instrumenta, & commeatus vehebantur. Ultimam Vitellius cum reliquo legionum, equitumque agmine curabat. Sed cum terra infrugifera, & emoriens non sufficeret simul exercitui alimenta dare, nec propter iuga, & prærupta montium saxa, fectusque impeditos arboribus liceret ea plaustris inuehere; simul vt exercitus diuisus minori cum mo-

Agminis incendis ordo.

tu prouinciarum, quas attigisset, penetraret, secundum agmen noctem in castris, quæ primam reliquisset, iussit agere; tertium deinde succedens, signa inibi vsq; ad meridiem figere, eodem semper tenore seruato. Sic iugis Alpium transcensis, quarta decima castra ad Montem-florem in Sequanorum finibus posuit. Hic ex iuuentutis robore equites quadringentos elegit: & ciues ante omnes mortalium fide erga Hispanos, constantia, & amore præstantes maiorem equitum numerum, & duas legiones obtulere cum suis opibus, & infinita voluntate. Dux redditis impensius gratijs, & vsuram se in tempore eorum beneuolentia promittens, sub finē Augusti intrauit Theodonis-villam nulli finitimo inensus, à nullo prouocatus: licet Tabanus Tribunus Caroli Regis insu in hærens lateri comitantis exercitus, per Gallie limitem cohortes ostendisset armatas. Equidem inter omnis me-

*Theodonis-villam
Alb. in-
greditur*

morie annales, & rerum scripta
 monumenta inuenimus, non alium
 exercitum pari modestia, & concor-
 dia tantum confecisse iuaueris, nul-
 la uillata agrestibus, nec ob oculos
 incurtantibus armentis, & gregi-
 bus. Quo effectum est, ut nemo pa-
 cem eius laceraret, causis iræ sub-
 motis; nullo militem auso ad præ-
 dam manus extendere, præter equi-
 testes, qui totidem uerueces ausi
 abigere, destinati sunt ad capitale
 supplicium. Sed quæsitissimis præ-
 cibus Ducis Lotharingiæ legati,
 qui eius nomine Albanum saluta-
 turus occurrerat, est datum, ut ia-
 cta militari sorte, eorum duo pœ-
 næ eximerentur: nec aleam temere
 regente fortuna, comprehensus au-
 ctor sceleris, dedit innocentiam cæ-
 teris, & exemplum, qua seueritate
 inclytus ille Dux transigeret mili-
 taria flagitia. Belgij fines ingressum
 Carolus Barlemontius Namurei
 Præfectus, & Hannoniæ Philippus
 Norcarmius, plausu militari salu-

*Eius dis-
 ciplina
 militari-
 ris.*

Et seueritas

tantes Austriacæ nomine, postula-
 uere, qua auctoritate & imperio
 armatus ad Prouincias accederet.
 Dux ubi satisfecit, ostenso regio di-
 plomate, officio certans misit ad
 Gubernatricem cum mandatis Frã-
 ciscum Hibarram. Is salutatione, &
 munere legati perfunctus, esse de
 Maiestate venturi Regis restatus,
 urbem principem armatis teneri
 cohortibus, eas per suburbia, & pro-
 ximas ciuitates ex præscripto Alba-
 ni distribuit; frustra Gubernatrice
 clamitante, se lædi. Comes Alberi-
 cus Lodronius in via exceptus cum
 quatuor Germanorum millibus An-
 tuerpiani obtinere fuit iussus. Alba-
 nus postquam securitati consuluit,
 magna nobilitum frequentia comi-
 tatus in Gubernatricis aula inuenit;
 eamque cursim veneratus, deduci-
 tur in Collemburgi Comitis ædes;
 ubi præparatum erat hospitium nõ
 sine destinatione cœlesti, vt ea pri-
 ma errorum sedes exciperet vindi-
 cem. Sequa die ampliori comita-

*Austria-
 cam inui-
 sit.*

et rursus adiuit Austriacam. Illa va-
 letudinem quoque aduersam causa-
 ra; aut quia ira erat; an quia mulie-
 bri vanitate credidit suam augeri
 dignitatem, & Ducis imminui,
 eum aliquantulum coegit obserua-
 re limen: & credebatur offensam
 Ducis festinatione, cui ille die pro-
 ximo itineris iactationem, & vale-
 tudinem adhibuerat causam, eadē
 excusatione voluisse vti Margari-
 tam. Albanus inania, & leuia præ-
 teriens, vbi admissus est, arbitros
 sermonis amouit. Tunc Austriacæ
 omni honore seruato, amplissimā
 à Rege datam potestatem ostē-
 dens, significat concessum sibi, bel-
 lum atque arma ex arbitrio tracta-
 re; arces urbibus, & magistratus im-
 ponere; prouincijs quoque, si ita re-
 rum, & belli vsus exigeret, novos
 dare Præfectos: alia denique per
 multa in scriptis habere, quæ eam
 Rex ignorare voluerit, vt esset illa
 extra inuidiam & odia populorum,
 quos rectora erat (ita vellent Supe-

Potestatem sibi à Rege datam ostendit.

*Austria
ca offen-
diur.*

ri) diuturna foelicitate, & gloria. Austriaca intumescens ira: Ergo Rex, inquit, fidum magis inuenit, cui tradat salutem Belgij, & arcana consilia. Gratulor; & gestio, (sic me Deus amet) tantam illi esse virorum copiam qui sororem officio, & charitate anteire credamur. Nos autem iam fastidio sumus, & viles praterit, quibus negat consilij copiam facere. Quid ultra iam in Belgio expectabimus, nisi vltimum contemptum, & pudorem? Tibi arma, viri, & vrbes sunt datae, nimirum nobis agros, & sacros lucos amantati reliquit. Tu igitur, & ciuiles curas suscipe iura, leges inuade, & cuncta misce armatus belli terroribus. Albanus eam mitigare oratione accomodata sexui muliebri; polliceri obsequium, nihil ea inuita, at: non iubente facturum; se famulum additissimum eius Celsitudini venisse: causas etiam indignationis in gloriam, & fauorem Margaritæ, in amorem constantem Regis flectere: iam Caroli V. filiam, iam Regis

potentissimi sororem, Dominam, Gubernatricem crebra appellatio-
 ne dicendo, animi æstuantis turbul-
 tum sedabat, omni vanitatis vltus
 illecebra, qua sexus ambitiosus ca-
 pitur. Sed Austriaca digna patris
 cogitans exuerat vitia mullebricia, q-
 satis aduersus inania constans, &
 magna luce rationis instructa: Ita-
 que violenta contumelia dedit pro-
 tinus ad fratrem litteras, exigens
 inter frequentes querelas, tot post
 annos inuidiosa & arduæ governa-
 tionis exactos tandem Belgio exire
 liceret, cuius laborem, & onero-
 sam curam semper valetudini suæ,
 nunc demum honori, & æstimatio-
 ni, quod nunquam sperauerat, no-
 xiam esset experta.

Et mis-
 sionē pe-
 tit.

14 Albanus, cum Austria Egmonti-
 tam mitigare non posset, excedens tium,
 aula, se in hospitium recepit. & Horna-
 dies aliquot publico abstinuit: si- num, &
 mulansque de industria gravem va- alios fœ-
 letudinem, palam clementiam os- deratos
 tendit, vt tutius Rebelles fallens, capit Al-
 banus.

singula flagitia dignosceret. Foederatorum etiam nobilissimos, quos
 miserimos fecit vana fiducia, in
 conuiuia, & liberales sermones gra-
 tus admittit: eorum mensas domus-
 que, quanquam inuitatus, timens
 prodi vitauit, excusatione vsus, cor-
 pus adhuc inualidum non tolerare
 intempestiua conuiuia; & Regem
 indignè laturum, armorum Praefe-
 ctum permixta voluptate, & licen-
 tia corrumpi. Ergo scelerum causas
 & incendiij spirantis initijs recog-
 nitis; Regis imperio, humana diui-
 naque instante fide, & grassante
 flamma, capita rebellionis statuit
 abscindere: vt reliqui facti debiles,
 & exemplo territi, truncum velut
 corpus, caderent; & amissis duci-
 bus, sponte ab scelere, & obstinatio-
 ne desisterent. Frideicus Septem-
 bris, Procibus in Senatum accitis
 velut de pace, & sine discordia actu-
 ris, Anarex Salazari, & Ioanni Spu-
 tio mandat, Cacerabrotium Eg-
 montij secretorum arbitrum, foed-
 de

deratorum conscientias in consilio habentem caperent omni fide secreti. Sanctio Londonio, & Comiti Alberico committit captiuitatem Antonij Stralij Antuerpiæ Consulis. Is iam stimulis conscientia impulsus, in curra onusto mercibus occultans fugam capitur. Hocstratanum Comitem aduersa, tunc foelix valetudo eripuit instantibus facis. Etenim ob animi præsagientis metum, & corporis ægritudinem tardiùs ad imperia se mouens, nuntiato in via casu sociorù, fugam celeriter ad Germaniam intendit: vbi assumptus ab Orangio fuit in belli societatem; qui vt cæteros prauitate, & solertia anteibat, non potuit suis artibus vinci. Interea Albanus medius inter Proceres de concordia ponenda, & mouendis contra Orangium armis agebat innectens moras, & protrahens consultò sententiam, donec à centurione est admonitus, perfecta esse, quæ iusserat. Tunc soluto concilio assur-

gens, Egmontium in secretiorem
 ædium partem euocat, velut ei ar-
 cana magis crediturus. Vbi centu-
 riones aliquot cum Sanctio Auila
 se ostenderunt armatis. *Siste*, inquit
Egmonti gradum, armaque trade Re-
gis nomine, qui custodiri te iubet. Ille
 inopinata rerum mutatione confu-
 sus, collecto paulisper animo, gla-
 dium strennè tradens: *Pono*, inquit,
ferrum, quod non semel patrie, & Re-
gis hostium vindex inimico sanguine
intepuit. Sed iam inspicere Albane, ne for-
san cum pudore te coactum videas, &
ferrum mihi, & libertatem reddere, ut
Belgium, quod à me turbatum credis
esse, componam. Hæc dicens, vultu in-
 serenitatem explicato, nulla cala-
 mitatis suæ facta mentione, de re-
 bus lætis cum custodibus sermones
 amice conferuit. Tanta fuit illi vi-
 ro constantia; vel adeo ceteris gra-
 tiæ, & charitatis ciuium agebat; à
 quibus certe patentis loco Egmon-
 tius amabatur. Eodem momento
 temporis Hornanus Comes Belgi-
 ci

ei maris Præfectus à Ferdinando Toletano exutus armis Hieronymo Salinæ fuit traditus: & vterque profinus defertur in Gandauensem arcem iam munitam Hispano præsidio. Obstupebant singuli, & vniuersi, fatali horrore turbante: mæstra simul vrbe, & attonita, iniquus populus per vias incurrens, non consistere poterat, nec opem ferre audebat captis; hinc metu ex Duce, inde Egmontij amore in diversa trahentibus. Sed nullus erat seditioni aditus, cohortibus Hispanis per vicos, & fora dispositis: equites armati tenebant campos. Sanctius Auila Prætorij Præfectus ædes Collemburgicas, & capita viarum densò milite insepserat. Inanes tamen ciues effundentes questus, qua dolor raperet, & inconsultus pavor, tanquam amissio duce ferebantur dissecti, nimiam eius fiduciam incusantes, & approbantes simul Orãgij solertiam. Qui fertur Brabantia excedens, dicenti Egmontio, eum
per

*Orangij
absentis
de Egmō
tio præ-
sagium.*

për vasta exilia fugientem, supplicè,
& egenum toleraturum multorum
superbum fastum, respondiſſe: *iam*
mideo Egmonti, ingentia mihi exilia
patere, & quæ ultimo pati poſſit ex-
tra ſinum patriæ ciues infelix: nec mi-
nus acerbum ſolacium ſubit animum
noſtrum, te, & reliquos veſtræ ſorti
deſtinatos tunc demum cõſilij mei ſpre-
ti rationem redditoros, cum non detur
pœnitentiæ regressus. Ad hæc, irri-
deas Egmontius: Erit ergo mihi ſine
opibus exul conſanguineus. Et alius
mihi ſine capite truncus, reſpondit
Orangius, qui teclera patrare, & eo-
rum magnitudinem nouerat. Nec
deſtitit per emiſſarios, & litteras
monere Egmontium, eligeret po-
tius exilium tutum inops, quam di-
ues patriam malè ſecuram. His Eg-
montius, & ultimo in Germaniam
diſceſſa amici turbatus, callidæ
Orangij menti ſenſum imminen-
tium altiore in eſſe coniectans,
dibrato animo inter merita ingentia,
& paria facinora, æſtu ſæuo di-
uiſus

*Vnde Eg-
montio
fiducia,
& manè
de cauſe*

uisus cogitabat; an clementiæ Regis, an crederet Orangi formidini. Hinc tristia exilia, egestas, & duriores labores occurrabant; quæ si ipse toleraret vir fortis, arduisque bellis exercitus, coniugem, & liberos, prolesque vix egressos infantiam utique non toleraturos: cogite, & trahi, ut famæ, dignitatis, opum, & quietis facta iactura, vitæ quoque non vitaret discrimina, belli fure, & Maiestatis violatæ sequentibus Hispanis fugitium. Nec multum standum esse Orangi promissis, qui ut reclusus, & difficilis, ita summa cupiditate ardescens, parem, nedum superiorem, si bellandum esset, commitem habere fastidiret. In quæ rursus inmania scelera agitata certè, non tamen perfecta obuerlabatur oculis; sed quæ in flagitia extrema prolesque compuerant: nota illi mens Regis in suspiciones prona, & dominationis obseruans; integritas Albani, & Hispanorum in vicicendis criminibus Maiestatis & religio-

gionis seueritas. Nondum tamen
 se tanto Scelere credidit esse conf-
 perum, quod precibus Austriacæ,
 & meritorum bona recordatione
 expiari non posset. Hos inter com-
 pugnantes fluctus iactatum Comi-
 tem liberorum, & coniugis dulcis
 amor, patriæ desiderium, Guberna-
 tricis studiosa promissa, obliuio sce-
 lerum, memoria virtutum, sibi que
 spes indulgens, & cœlestis destina-
 tio vicere, vt mallet Regis experiri
 clementiam.

*Iterum
 missio-
 ne petit
 Austria-
 ca.*

Albanus re egregie con-
 fecta, Mansfeldium, & Bariemon-
 tium Comites ad Austriacam om-
 nium ignaram misit excusatos si-
 lentium. Nimirum sic a Rege in-
 mandatis acceperat; vt quando es-
 set e republica quidquam censerit
 seuerius, inconsulta sorore perfice-
 ret; quam extra inuidiam, & peri-
 culum amabat stare sepositâ. Aus-
 triaca vix animo ab indignatione
 compresso, ne malè sani affectus
 erumperent, nullo responso dato

Comitibus, Machiauellum protinus cum litteris expediuit ad Regem. In his à Duce gestis relatis, nec indignans, nec iræ causas dissimilians, orabat instantius absolui Belgij Præfectura; in qua nouem annos retenta, aduerso regionis cœlo afflictâ, commorari diutius non posset sine certo vitæ discrimine. Curis tamen civilibus aduertens animum, negotiatores, qui mercibus collectis, Belgio agitabant excedere, se uero edicto admonuit, & desertorum pœna contumaces affecit. Regis Galliæ legatum aduersus hæreticos, & perduelles bellicantis auxilia poscentem, Albanum iussit adire. Dux arrepta occasione merendi, Austriacani non uisitato tempore inuisens, cum festinationis causam sollicita illa rogasset: *Imperium tuum, inquit, detulit Gallia legatus, sed incertus sum, an omnes, an copiarum partem mitti iubeas auxilio.* Hispani comitate delectata, se iussisse nihil; imò armorum

rum curam penes se nō stare legato significasse, respondit. *Hæc, inquit Albanus, contumelia insigni est animo nostro, quam ille devotus tuae Celsitudini certè non meruit. Me Philippus armis supremum ducem imposuit; & libens munus accepi, ut quo maiorem, tanto dignius obsequium tuæ magnitudini offerrem. Nec aliter fides nostra, & amor potuit cogitare, nec sine crimine à filie Caesaris veneratione discedere. Itaque non antea Belgio armatum exire permittam, quam tuam voluntatem certus nouerim: omnis enim fauor tuae dextera beneficium erit, & omnis poena mea vite periculum.*

Vita Austriaca elegantia viri, redditis pro obsequio gratijs, ne recusare honorem infensa videretur, gratum sibi fore valida auxilia dari

*Auxilia
Regi
Gallie
mittit.*

significat. Non cunctatus Albanus, & properantior factus nuntiato Regis periculo, (qui etsi Condæum, & Colinnium prælio fuderat, clarissimis suorum ducum amissis, maiorem cladem, ac si extra co-
rum

rum funera victus esset, acceperat, & hæretici contractis à Germania auxilijs, grauiori rursus mole premebant) duo millia, & quingentos pedites, mille, & quingentos equites cum pecunia milit, Comite Arembergio ductore: qui strenuè, & foeliciter multis pugnis exactis, in Belgium conuertit signa, laturus opem Duci, iam in eum armata Germania. Sed Albanus assequutus, gratum Regi suo, & sibi egregium fore, Gallix quoque religionem, & nomen quoque Maiestatis lapsum tueri, se ipsum expeditionis ducem obtulerat; promittens cum millium quindecim peditem, & quinque equitum millium exercitu, dies triginta locatorum operam suam amico, & Christianissimo Regi. At Carolus viri magnitudine territus, non ausus est eum intra regni fines accipere; ne ab Hispano urbibus munitis occupatis, se forsan nouis armis indueret. Quippe inductus

*Et se ob-
tulit du-
cē bello.*

est eo argumento sapientium; non
 ita de intestina civium seditione
 Principem debere esse sollicitum,
 ut externum validumque hostem
 amicitiae societate intra regni viscera
 acciperet: imò illam provocare in-
 ter remedia seditionis habendum:
 facilius enim ciues, si externa vis
 ingruat, ad patriæ, & libertatis no-
 men coeunt armati, fortunis suis,
 & penaribus ab hoste timentes. Sed
 etiam Albanus hac in causa novum
 argumentum ostendit, cum duces
 pecunias, quæ modo petebantur,
 non militem dandum esse cense-
 rent. Et admonens rationem consi-
 lio præstantius esse respondit, &
 militem, & pecuniam dare bellan-
 ti: nam inde accrescit beneficij gra-
 tia, & paratur securitas fidei; quòd
 si ab hac socij defecerint, non mo-
 dò licet se facere ab iniuria secu-
 rum, sed etiam arbitrium rerum; si
 per suos milites vrbe valida obten-
 ta, necum his, spem illis inducat.
 Præterea qui in otio alendi sunt
 mi

milites inter urbium vitia degeneres, periculis alienis, & sumptibus nostro bello firmantur.

16 Interca Machlauellus cum Regis ad Austriacam litteris ex Hispania redierat: quibus discendi venia concessa, traditoque Daci Belgij Præfecturæ diplomate, pridie Calendas Ianuarij (in fine erat annus sexagesimus septimus) Brussellis egressa est Margarita, omni nobilitate vsque in fines Belgij comitante; & nullo a Duce prætermisso obsequio, quod Cæsaris filiam, & Regis sororem addeceret. At postquam reuersus est ex comitatu Austriacæ, protinus venit Antuerpiam; arcique loco asignato, & urbis muro eam spectante iusso conuelli, Serbellionem tribunum, & Patiotum machinatorem ibi reliquit, qui ducentes opus ad lineamenta præscripta, muros validos, & propugnacula imponerent. Ipse Brussellas rediens, constituto quoddecim virali Senatu, ad dicen-

*Margari-
ta Belgio
discedit*

*Antuerpiensem
arcem
fundat
Alb.*

dam Maiestatis causam diem præscripsit Orangio, & cæteris è Belgio fugitiuis. At cum, statuto tempore elapso, nullus appareret; precesque, excusationes, & minas circumferentes per Germaniam Orangius, & Hocstratanus negarent, quempiam ex equitibus Aurei Veleris, Sodalibus inconsultis, posse damnari, vtrumque, & Collemburgicum, Bergensem, Broderodiam, Nassauios fratres, aliosque Dynastas criminum manifestos, & exilij comites, pronuntiat læsisse Maiestatem: eorum bona proscribit: Bredæ præsidium imponit: Guilielmum Orangij filium Buræ Comitem, nondum pueritia egressum, quem pater Louanij studiorum adornata causa, suæ fugæ obsidem, & securitatem reliquerat, Hispaniam adferri curauit. Quod grauitè Orangius conquestus palam, ab innocentia filij suo sceleri miserationem conciturus, verè lætus accepit: nimirum si aduersæ res

Fœderatorum bona proscribit.

premerent, esset superstes filius, in quem innoxium, & moribus Hispanis educatum forsitan Rex amaret ostentare clementiam: sin autem prosperis euectus domus securitatem, & potentiam fundaret, hæredem suæ fortunæ haberet Mauritium datum minorem. Incæpta ruina est à Collemburgicis ædibus, quas super excisas causam in marmore expressit: *Eain area Florentij Palantiij domum solo æquatam fuisse, regnante Philippo II. Duce Albano Belgium gubernante, ob execrandam memoriam natæ ibi, & adultæ rebellio- nis in Deum, Regem, & patriam. Belgæ miti, & muliebri assueti imperio, cum acta intuerentur, quæ cre- diderant ausurum nunquam Alba- num, attoniti, & suspensi de exilio, vellaqueo cogitabant. Orangius cessans nunquam, in eum, quem vindicem prætenfit scelerum, ira- rum, & invidiæ causas cumulando, Batauis, Frisijis, Germanis suade- bat: Albanum intuentes eum tor-*

*Demolita
tur Col-
lembur-
gicæ
ædes.*

*Civium
terror,*

uo supercilio confundere ; rabida
eruptione vocis, maculosa , horri-
daque facie , & micantium oculo-
rum lumine terribilem in commu-
ni ciuium odio versari: ac velut in-
ferna monstra poetæ olim populis
ignaris in theatro monstrabant , sic
Albanum ex animo suo fingebat:
tumidum ira, & furore , incendijs
armisq̃ue vlticibus fœtum ; rum-
pendum eius pectus esse, ni in flam-
mas, & cladem generis humani pro-
rumperet: intelligerent ergo qualis
esset mens , cuius adeò fœda, &
tristia essent indicia. Eadem ceteri
exules multa cum inuidia fremes-
bant apud hæreticorum aures pic-
tati, & religioni Ducis infensas.
Quæ quidem retuli cum volupta-
te, vt manifestum darem, nullum
virtuti, cœlo , & Regi Catholico
Impium indixisse bellum, qui non
eadem causa, & tempore se hostem
fateretur, & inimicum Albano. Sed
Orangius adhuc fallendi artes in-
tendens, dum his Germaniæ popu-
los

Ios iam præsens, iam per emissarios
 accendit, apud Cæsarem, & Angus- Cæsar
 tales. Septem viros agebat precibus pro Bel-
 de finienda discordia. Cæsar Imp- gis inter-
 rij tributariis de Maestate ratus es cedit.
 se tueri, ad Regem, & Albanum de-
 dit litteras officiose petens inter oc-
 cultas minas, vt indulgerent lapsis,
 & suppliciter veniam repetentibus
 antequam pro Belgis se mouerent
 arma Germaniæ. Philippus eò cõs-
 tantius agens, ne videretur timere,
 ad legatum suum integram cogni-
 tionem causæ deuoluit. Is Regis
 voluntate comperta, nec erat inue-
 nice difficile, respondit Cæsari: In- Respon-
 nocentia non esse locum, nec nocentibus det Alb.
 veniam, ni prius fugitui ciues, & son-
 tes ad dicendam Maestatis causam, po-
 sita contentione venirent. Neminem
 posse absolui, qui minitans, & scelera
 armis augens, & protegens iudicis acta
 contemneret; nec decere eos dimitti, nisi
 Principis clementia freti veniam sup-
 plices, & confitentes crent. Quod si in
 Hispania Regem conspirent arma Ger-

mania, & vires esse Philippo, & du-
 æm, qui non semel de eius potentia
 triumphauerit. Tam constanti de-
 nuntiatione ultimam in rabiem
 actus Orangius fremens, & despe-
 rans, ad Principes, & Delegatos vr-
 bium conuentum celebrantes se
 contulit. Relatisque coram iniu-
 rijs, & Albani, quod sæuissimum
 dicebar, imperio, adeo cunctos ora-
 tione inflammauit, vt arma protin-
 us, & inferendo bello necessaria
 promiserint. Primus Lanzgra-
 uij nati maximus filius ob captiui-
 tatem patris; Augustus Saxo Sep-
 temuir, V Virtembergensis, Pala-
 tinus, & Hazemburgicus ob ingen-
 tia beneficia, vitas, opesque datas
 infensi Hispanis; Danus quoque
 Rex, & liberæ ciuitates septemde-
 cim, omnes in odiam religionis
 arma, equos, viros tanto conatu
 mouebant, vt hoc bellum Germa-
 nicum dicendum esse contende-
 rem, nisi in Belgio Europæ gentes,
 & opes concurrisse viderem. Ergo

*Princi-
 pes Ger-
 manie
 in arma
 Orangi
 concitat*

In Albanum undique hæreticorum
 ardua moles incubuit, quorum im-
 manes vires atque opes vnus in eo
 Martis campo funderet. Dux Babar-
 ros in Deum pietate, in Austriacam
 domum amicitia constans, tam la-
 crilego fœderi recusauit adesse. Sed
 ne vnus vacaret in communi dis-
 cordia, orauere Germani, quando
 gratissimus Hispanis ille esset ami-
 citiæ iure, minas Principum ad Al-
 banum, & vota deferret. Dux pre-
 cibus auditis, quibus recordatio bo-
 næ societatis dignationem augebat
 ad Babaram dedit blanda responsa,
 ne illum intempestiua asperitate
 alienaret. Verùm cito nuntiato,
 per Germaniam haberi delectus,
 frustrari se artibus lætens, verso
 animo, & consilio ad securitatem
 parandam, Flissinbergensem, Gro-
 ningensemque arces strenue perfici
 instabat. Antuerpiensi verò cre-
 teras mole operum excedenti Ser-
 bellion, & Paciorus incubuerant
 fossiles ac militem labore assiduo
 fati,

*Flissin-
 ge, &
 Gronin-
 ge arci-
 bus fun-
 damenta
 locantur*

fatigantes. Instructa hæc in pentagoniformam quinque propugnaculis clausa ad superiorem Scaldis ripam sita iugum dedit Belgis, nobis præsidium. Non pauci cum sua ætate modo viuentes, ea intuentes quæ sunt deinde sequuta, arguunt Albani consilium. Arx enim posita in inferiori ripa aduersa Batauis, urbem, & commercium annis protegeret. Sed ea tempestate, qua extracta fuit, non Brabantiam minus, quam Bataulam, & Zellandiam timere debuit Albanus: nec quæ deinde æterna prouidentia regeret potuit diuinare mortalis. Verum etiam humili in ripa fundata, si Antuerpienses deficerent, spe auxilij penitus destitutam eam facilius obsideret hostis, & premeret. Quippe Scaldis aluens pronus in humiles campos Batauicæ coercetur aggeribus manu positis: quibus dirutis, & amne campis infuso, in deditionem fame compellerent.

*Prodi-
gia.*

17. Dum his terroribus

im,

imminet armata Germania, cœ-
lum quoque, & natura irarum por-
tenta dedere. Natus infans in agro
Leodiensi biceps, quadrimanus,
quadupes, ingens argumentum
his, qui sunt otiosè sapientes: aliud
nimirum Belgij caput, monstruosa
fœdera, continua exilia, & fugas,
odium naturę, & patrię, & valida
Germanorum arma ostendi dice-
bant. Coruscantes in cœlo faces ar-
dere sunt visę, sanguinea vexilla
fulgere, auditus tubarum clangor,
armorum se oppugnantium soni-
tus, & cadentium lamentabiles ge-
mitus. Turbatos his, & timentes
rursus Meclinense concussit incē-
dium. Nitrati namque pulveris in-
censismolis, quamvis intra breue
damnum iterit clades, terror vas-
tusque aeris commoti fragor in
omnem se Brabantiam extendit.
Albanus assuetus spernendo fortui-
ta, cœlesti ab ira mentis innocen-
tia defensus, munit se sollicitus
contra arma mortalia. Etenim Fœ-

*Fœdera
inter
se provin-
cias diui-
dunt.*

derati vno impetu Ducem oppres-
suri, inter se Prouincias diuiserant.
A Gallia Vilersius, & Duius No-
hotij fratres, iunctis Germanis
equitibus à Condæo dimissis, &
aliquot Gallorum cohortibus, Ar-
tesiam parabant irrumperè. Frisia
cum septem peditum millibus, &
duobus millibus equitum attribu-
ta est Ludouico, & Adolpho Nas-
sauis. Hocstratæ Comes, & Lu-
mæius à Marchia, cum tribus mil-
libus peditum in arma clebant Bra-
bantinos, multorum ciuium fide
corrupta. Ipse Orangius cum ma-
iori mole sequuturus, Brussellas si-
bi, & opulentas vrbes destinabat;
haud dubia hæreticorum spe, satis
Instructos Fœderatos esse, vt debel-
larent Albanum. At ille impavidus,
aliter virtute ipsius ferente sententiã,
Hocstratani irruptione nuntiata,
Sanctium Londonium iubet cum
legione Insubrica Traiectum ad
Mosam innolare: & Ferdinandus
Toletanus Lupum Acuniam mi-
serat

*Hocstra-
tanum,
& Lu-
mæium
fundit
Sancti
Anila.*

ferat cum octo equitum signis, ut
 Leodiensem agrum ab incēdio, &
 Germanorum irruptione defende-
 ret. Sanctius Auila, quem Dux huic
 expeditioni præfecerat, cum explo-
 ratores attulissent, hostem, frustra
 Ruremunda tentata, Dalenam iux-
 ta confedisse; memor sui Impera-
 toris fortunæ, & quàm magna eius
 uirtuti deberet, Rura amne trans-
 cesso, Germanos acer innadens, in
 fugam protinus vertit; insistentēque
 victoriæ, tuentes te Dalenæ muris
 fuso in orbem equitatu circumdat;
 venienteque legionis robore, Ger-
 manos dato impetu cædit, & capit
 oppidum omni copia armorum re-
 ferrum, quæ instructurus rebellan-
 tes ciues Hocstratanus intulerat.
 Hic cum Lumæio, & paucis fugæ
 comitibus se in Germaniam rece-
 pit. Sanctius non leui gloria potitus
 nouem militaria signa, illustresque
 captiuos reduxit ad Albanum: qui
 amore paterno excipiens, suam mis-
 que laudibus efferens victorem, ad-

monuit Regem citis nuntijs: à quo iussus est iterum, nocentium eadem, bellumque strenue perficere. Hac in pugna quatuordecim omnino Hispani cecidere; cum occubissent quingenti supra duo millia Rebellium. Nec dispar fortuna fuit Megani Comitis Grauiam à Federatis captam obsidentis. Eodem ferme tempore Cocquiullius, qui Gallorum sex millibus iunctis, sociaturus cum Hoestrano copias, Artesiam improvisus inuasserat, fusus, & captus est à Cossio tribuno misso cum manu valida à Carolo Rege. Lutetiam delatum utriusque Malestatis hostem iussit affici extremo supplicio; sic perduellis sanguine amleltiz, & fidei datæ sancta iura confirmans, ob Arembergicum in Galliam cum auxilijs foeliciter missum. Is ea tempestate Frisix Præfectus aduersum Nassauios fratres prouinciam tuebatur. Hi vero exercitibus venturis molientes adiungunt, V Vedam, Dammum,

*Cocqui-
ullium
superat,
capitque
Cossius.*

*Puditor
acie, &
ceditur
Arerber-
gicus.*

Dec

Desalzumque castella tenebant, cum septem peditum, duobus equitum millibus Frisios campos vrentes. Arembergicus cum modica Germanorum manu, Sardoaque legione, & trecentis equitibus, quamvis impar numero ad Dulartum sinum sese incunctanter opposuit. Et Dammo, quod tenebant tria hostium vexilla, expugnato celeriter, ibi castra fundabat, Meganum expectans, quem iussu Albani cum exercitu suo appropere nuntij retulerant. Atferox prima victoria miles, cunctationis impatiens minis, & contumelijs exegit a duce pugnam, iam victo arrogancia, & temeritate suorum. Instructa igitur acie, Hispani inuadunt hostem munitissimo se loco tenentem: sed ubi inuere se caecis erroribus, inter vligines, grauesque caeno campos inulti cadebant. Arembergicus in rebus perditis credens irritandam esse fortunam, equitatum obiecit hosti ea parte virium maximè prestanti. Ip-

se vndique clausus, & oppressus, aliquod nobile editurus facinus, Adolphum Nassauum acerrimè pugnantem inuectus, equo præcipitem fudit exanimum. Sed Comes, equo etiam amisso, multis cōfossus vulneribus, à suis destitutus, agresti vallo subdeficiens corpus applicuit: nec antea se capi, aut expoliari permisit, quam telis vndiq; iniectis, moribundus in arma procumberet. militiæ artibus, & ciuilibus clarus Arembergicus: Deo, an Regi fuerit magis filius incertum; cum eum religiosissimè, hunc cōstantissimè tot intergentis suæ errores coluerit. Dignus ille profecto qui magis lætum suæ fidei testem dedisset. Hispani non leues arrogantiæ exsoluere poenas, quingentis amissis & nobili centurione Aluaro Ossorio; quem ad modum iuuenem è paterno sinu Albani, & gloriæ amor abduxerat. Duo Germanorum millia, qui Hispanis victis, arma posuere, in patriam dimisit

Ludouicus: omnique instrumento belli, & impedimentis potitus, non ausus est sequi victoriam territus inaniformidine. Andreas Salazar erat, qui speculatum cum ala equitū missus fecit hosti speciem Megani venientis auxilio. At is, clade nunciata, cum equitatu præcedens, victi exercitus reliquias coegit ad signa. Nec dubitans quod præmiū victoriæ esset petiturus Ludouicus, mille Hispanos celeriter Groningam iussit adire. Sed Ludouicus interim immanitati suæ indulgens, ducentos Hispanos captiuos militum sæuitiæ concessit. Nil instituit ducis agitati gratissimas inferias infelicibus Adolphi vmbri daturi, trancis alligatos in ludibrium gentis, & odium religionis telis appetebant. Auctores habeo, qui tradant, vitam, & libertatem oblatā, Hispani Romanam abiurarent fidem, non constanter ab Hispanis fuisse neglectam; & hinc iris a surgentibus, perfidos homines eos in tormenta

*Ludonī
ci imma
nitas.*

*Hispa
norū cōs
tantia
foelix.*

rapuisse. Fœlices quidem dicam, & victores ex victis redditos, quibus contigit pro religione cadendo, diuinæ testes esse victoriæ. Hoc munere elaborato, Groningæ copias Ludonicus admouit, quæ in dies augebantur, concurrentibus ad victoriæ famam Germanis, hæud incerta spe, vrbe immunita, & opibus referta portituros.

*Frisia
descrip.
tio.*

18 Albanus non minori, quam pat erat, sollicitudine motus, vrbi simul, & prouinciæ timens, mille, & quingentos equites Brunfuisensis Ducis, vigintique cohortes cum Chiapino Vitellio, & Hiergij Domino, Megano misit auxilio. Groninga est vrbs Frisicæ clarissima, cui, si annalibus gentis adhibetur fides, nomen dedit conditor Grunius Troianus: idem ob memoriam infelicis patriæ (quæ in Orbem tot errores sparsit victa, quot non diuisit Colonias Romanus Populus victor) corrupto Frigicæ vocabulo, regionem Frisiam dixit. Alii

à Frig

à Frigo nepote Sænis antiquioris
 vetustate, & mendacio produnt
 Frisiorum originem. Olim Rheno
 clausi Cymbricam chersonesum
 fermè tangebant. In Orientales, &
 Occidentales (qui nunc Frisij dicun-
 tur) diuidit Amasius amnis, regio-
 nem mediam intersecans. Humile
 solum est, & Aquilonibus patens,
 mitiorum impatiens frugum; sed
 frequentibus irrigui campi canali-
 bus magnam armèri copiam alant.
 Frisios Drusus Cæsar Imperio Ro-
 manorum adiecit: eius filius Cæsar
 Germanicus oppressit rebellantes.
 Multis dein iactati casibus, nun-
 quam ferocia deposita, & amore
 libertatis, mouendis seditioibus
 Idonei auctores sunt habiti. Alba-
 nus quanquam egregios duces mi-
 serat, & robur exercitus; sollicitus
 tamen, ne ex victoria properantior
 Orangius Ludouico castra coniun-
 geret, in Frisiam statuit ipse moue-
 re. In id consilium iubet Chesione-
 rum, muralia decem, octo campe-

tria tormenta Mechlinis educere: Norquermium, in Sequanis equites mille conscribere; aliosque Praefectos, ex Italis equitibus, finito civili bello, è Gallia in patriam redeuntibus conscribere octo vexilla. Reulxi Comes, & Blandæus contraxerant duas legiones V Vallo- num; quorum sex cohortes inuisens Antuerpiani Dux arci praefidio reliquit. Traiectum ad Mosam, Elisingam, Gandatensem arcem, aliasque munitas vrbes cohortibus firmat. Filium Ferdinandum cum magna equitatus parte Dauëtriam celeriter expedit, quam vrbem ad conflendum copijs indixerat; vt alimenta pararet, & aggeres annium, pontesque reficeret. Audi enim assiduis imbribus amnes, & montium soluta niue, clauserant vada; intumescensque Rhenus, & molibus superatis, aut victis, se Batauiæ, & Frisiæ campis affuderat.

Alb. punire noxios statuit.

Ergo nequid obstarat securitati provinciae; Duceque, & armis alio dis-

tentis, Belgæ seditiōnē mouerent, vt extraherent custodia nocentes, eorum pœnam exequendam esse constituit. Amici eum, & duces atâ præcipiti sententia deterrebant: Nihil timendum esse, dùm Principes Belgarum tanquam fidei obfides haberet in potestate: commotos verò ciuium clade, & fuso cruore incensos armas, iras, & vltima desperationis mala agitare ausuros. Meritorum, temporumque vices distingueret: monstraret se ante victorem, quàm Belgæ sentirent iratum. His ille digna Albano cogitatione respondit: Eam cautionem iudicis esse timentis: sibi non alia securitatis pignora habenda, præter arma, & consciētiā recti, animumque ab inermi simul, & armato meritas pœnas exigentem. Hæc expertis daturum arbitrium, vt eligerent, an propiciū Hispanum ducem, an mallent noscere iratum: nec se cum flagitiosis ciuibus de securitate pacisci. Litteras quoque incerti auctoris, inter alios quam plurimos libellos, traditas Albano

Contra
nulli
sentiūt.

Respon-
det Alb.

Litteræ
per eos
dies da-
te Alb.

magnis sensibus foetas inueni: quarum notabilem sententiam reddere, nec ingratum duxi, nec sine fructu legentibus. Quamuis nulla in nos merita effecerunt, Albane, ut moneamus te discriminis instantis, & infamiae; ne tamen obstinatio tua possit ignorantia protegi, & tecum patria bellis ardeat, his litteris certiorem facimus, præcipitem ruinam imminere; & tempus, quod fati alienis destinatum habes, tibi instare supremum. Etenim tuorum quos minimè credideris, corrupta fide, in te venena parantur: & quidem tristia, & valida arma iam aderunt. Tu enim Belgarum lucem extinguere, amores, & communia vota paras adimere; spiritam certè, & vitæ nostræ gaudia depredari vulnere seivissimo aggredieris, Egmontio, & Hornano ereptis clarissimis Belgij sideribus. Ergo orbati lumine, cæci; sine votis stolidi, sine spe audaces, sine vita, & lucis gaudio præcipites, extremis doloribus, & odijs agitati ruemus læti in mortem, aut vindictam. Non iam te

ut iustum hostem insequemur, sed ut
maleficium percussorem civium, & ge-
neris humani tyrannum; non spe erecti
sed instincti rabie; non ut tueamur vi-
tam, sed ne inulta pereat; non intuentes
charissima pignora sed eorum despera-
tes salutem, pro religione, patria, & li-
bertate pugnabimus. Nihil enim ar-
duum aut triste in exequendo vindi-
ctam occurrit morituri. Repete me-
moriam tot Reges, & tyrannos; quorum
alii inter securitatem, & letitiam men-
sa oppressi subito dedere gratissimum
fericulum; inuisum civibus sanguinem:
hos tristia iura, & leges ferentes popu-
lari ira diuisit in partes: illos Dijs pe-
natibus reddentes vota confecerunt suo-
rum militum arma, quibus freti tam
inimania scelera audebant: sed nemo
eum fideliter diligit, cuius vita, & mo-
res placere non possint. Tutius est igi-
tur initia ipsa intueri, quam ultra pro-
gredi oblitum, quantum à tergo insur-
gat crescentis inuidiæ. Omnia prius
adhibenda sunt corpori fatiscenti reme-
dia, quam ultimam vim ferri admo-

278 *Ferdinandi Toletani Vita*
ueas. Sic reipublicæ corpus egregiè cu-
rabis, si nemo percat, qui salutem possit
habere. At verò si decus omne, & lu-
men extinguere crudelis inuadas, Eg-
montio, Etornano, alijsque viris clarif-
simis, & innoxys trucidatis, ea tan-
tum de causa, quia amatur, & profunt
quis tam hebes ignorat, eorum sangui-
ne respersos Brabantia campos, ruinis
iam fertiles, velut nativo humore, &
irarum igne prouocatos arma, incendia
hostes, cadesque prolaturus? Tunc ve-
niam, quæ infontibus negata est, nocen-
tibus offeres, cum nemo iam valeat à
cuius reuocare vestigia. Initia rerum
sunt in arbitrio rationis; vltima nos ra-
piunt: nec in præceptis semel actum ani-
mum, nec corpus retinebis; quibus ad-
dit vires ipsa ruina. Hæc Albane ad
rescribimus, ut agnoscas eadem in pe-
storibus omnium atque ore versari.
His, & pluribus, quæ ipsis in aulæ
portis figebantur, spretis, Iunij Ca-
lendis in Arenario Brullellarum fo-
ro vnde viginti nobiles coniurati
securi percussi sunt. Postridiè co-
dem

Noxio-
rum cæ-
dem per-
ficit.

dem in loco Nohotij fratres cum duobus comitibus poenam subiere. Antonius Stralius Antuerpiæ Consul, & Calembrotius Egmontij secretarius, cum alijs minoris claritudinis, non inferioris audaciæ, Viluordix sunt cæsi; omnes Duodecimumtrali iudicio proditionis in Regem, plerique etiam in Deum impietatis damnati. Verùm ut innotesceret clariùs innocentia iudicis, qui representabat ex iustitiæ amore, non gentis odio supplicia, Ioannem Spellium impigrum veuigandis reis quæ sitorem, & sibi per alias artes conciliatum gratia, laceris conuictum iussit truncari; nullo fauore, nulla arte apud constantem, & religiosum virum potentiore, nuda æquitate iustitiæ.

19 Nonus erat mensis ex quo Egmontius, & Hornanus attinebantur custodia. Interim nullum officij genus, nullas belli minas omiserant aurei Velleris Sodales, libera Germaniæ ciuitates, & August.

Egmontij, & Hornani cedes

gustales Septemviri, ut Regem, & Albanum in misericordiam flecterent; quorum etiam preces adiuvit Margarita. Cæteros tamen anteivit, ut proprio in dolore anxia Maria Memorantia Hornani Comitissæ toror. At præstitit affectu, & lachrymis supra naturæ potentiam Sabina Babarica Egmontij coniux; quam sævior pulsabat dolor, & facies calamitatis horridior. Eius supplex libellus à Margarita Austriaca ad Regem in Hispanias missus altum firmumq; satis animum contra invidiam, & nocentium preces, miserabili humanarum rerum specie turbavit maiorem in modum. Ille enim ultima necessitate inter æstuantis pectoris voces, & tristissimam cogitationem expressus, labores Egmontij, stipendia exacta, victorias, merita, casusque ob eius Imperium toleratos annumerans, fidem, iura, commercia humanitatis, clementiam Regis, cœli providentiam testabatur.

Mouerent generosum pectus tot
innocentium liberorum lachrymæ
& orbitas. Ne pateretur cum vnde-
cim liberis infelicis fœcunditatis
matrem per Orbem circumferre
vltimæ calamitatis, & fortunæ
exemplum miserandum. Ne tot
illustrium ducum sobolem, quo-
rum multi pro gloria Austriacæ gē-
tis, aut in bello occiderant pugnan-
tes, aut steterant in acie victores,
Babariæ certè Ducis, cuius amici-
tia lætabatur, fillam, & nepotes ne
adigeret, supplici victu egenos, &
extorres vitam tolerare miserri-
mam, & ex paupertatis ignominia,
ira dolore que paternæ cædis omni
sceleri obnoxia. Adjiceret ante pa-
tris neci matris, & liberorum stra-
gem; id vnum saltem innocentia
daret, ne viuendo noxij redderen-
tur, & mortis multiplici dolore pe-
rissent. Hæc, & talia inserens episto-
læ, lachrymas, desperationem, que-
relas, rabiem pietati immixtas, vi-
rosque affectus, & præsentis spi-

rans flexerat Sabina ad intempesti-
uam clementiam Regem: ni acer
reuocasset languentem iram Cardi-
nalis Spinosa tunc gratia maximè
vigens, fortibus dictis, & causis, qui-
bus nequiret obsistere Catholicus,
orationem latè confirmans. Nimi-
rum ille suo in dolore mitis iniu-
rias Maiestatis indulgeret, quæ sita
clementiæ laude; in Deum patrata
scelera, excisa templa, pollutas reli-
giones, auulsas aras, truncatos sa-
cerdotes sine graui noxa, & infam-
ia præterire inuita non posse:
imò increpandam Ducem quod
exequens tardiùs imperia, prauo
humanorum metu in communem
statum cœlestem iram accenderet.
Hęc dixerit, quod ita oportere sen-
tiret, an vt Albano inuidiam, & pe-
riculum auget, incertum habet:
nec enim decet semper hominum
altè tendentium facta in deterio-
rem sensum torquere: quamuis ipsi
fraudibus suis, & suspicionibus ma-
lignè exercitis hoc iudicium de

mortalibus mereantur. Albanus acceptis rursus imperijs, cunctabundus tamen, quanta lete inuidia implicaret agrotans, significari reis iussit causam lacerum per quatuor menses a regio Quælitore compositam, quinque illis mensibus datis, ut defensionem intruerent. Summa accusationis fuit: Cum Oratio, & cæteris Fæderatis sociavisse consilia ut Rege, eiusque inimicis exclusis, inter se Prouincias diuiderent, vel iungerent in Reipublica formam. Ad hoc nimirum spectare illa irridenda cuculorum insignia, & sagittarum pileis affixa, manticas è collo pendentes, missionem Hispanorum, & Granuellani è Belgio discessum. Incendiarios enervosque templorum iussu Auspiciæ custodiri iussos ad supplicium, eius voluntate interpretata malignè, restituisse in libertatem, & noua scelera, quæ eorum fauore agitata violentiùs per momenta erumpebant. Teneramundæ interfuisse conuentui, ubi Fæderati decreuerant, Regem castris oppositis Belgicis

Summa
accusa-
tionis.

gicis provincijs arcere. Illos denique in
Deū rebelles etiā, & perfidos immiscuis
sese saltē hæreticorum concionibus, &
illis gratas aures, opèq; dedisse turban-
tibus. Quæ omnia multis indicibus
cōperta erant. His ambo responde-
re, multa in diuersum sensum tor-
quentes, vniuersa inficientes, quæ
violatæ Maiestatis, & religionis
crimen vrgebant. Sed cum ea ne-
gare parum prodesse videretur, no-
ta omnibus, & luce clariora, tan-
dem Albanum iudicem recusabāt.
Quippe aurei Velleris equites ca-
pite damnari non poterant, nisi ad-
hibito sodalium, & sententiam pro-
bante concilio. Tam futili argu-
mento non moratus Albanus, cum
crimina abundè paterent, & Regis
voluntas instaret, inuidiæ sæuæ se
opponens, iussit comites è Ganda-
uensi arce cinctos Hispanorum ma-
nu Brussellas adferri. Et coram
Duodecim virali Senatu, cui præsi-
debat ipse, mortis prolata sententia
Iprentem Antistitem ad Comites
misit, vltimæ necessitatis nuntium

& auxilium. Egmontius, vt erat
 militaris homo, forti, & constanti
 animo sententiam æquus audiuit;
 & litteris Episcopo ad Regem da-
 tis, quibus ingentia merita, labores
 fidem, & virtutem suam in multis
 probatam commemorans, supplex
 pro filiorum orbitate orabat, &
 coniuge, velut omni mortalitatis
 cura solutus, cum ipso Antifilite
 purgatis animi noxis, mentem ad
 æterna conuertit. Hornanus altiori
 silentio pressus religiosè, & con-
 stanter animi salutem procurauit.
 Ipso in Pentecostis peruigilio fera-
 le pegma, atris multum propenden-
 tibus lacinijs in foro Brussellarum
 maximo, quod Iulianus Romerus
 obsederat cum legione Hispana, ap-
 paruit instructum. Huc sub meri-
 diem ducti Comites: Egmontius
 primus in genua procidens ante
 Christi è cruce pendentis effigiem,
 à liçtore truncatur: Hornanus pari
 constantia securi extendit cerui-
 cem. Capita hastis infixæ horas
 duas

*Pœnani
 Comites
 subeunt.*

Anno
 1568.

duas spectaculo data sunt populo,
 ut tandem euenisse intuerentur,
 quod humanæ potentæ non esse
 crediderant. Restituta sunt protinus,
 Albano annuente, corporibus
 truncis; tumulisque maiorum con-
 ditis iustus honor est habitus.

*Ciuium do-
 lor, &
 rabies.*

20 Circumspectabat in-
 gens multitudo, attonitæ hærenti-
 que si milis; duram securis plagam
 timentibus singulis, velut illi subie-
 cta essent omnium capita. Vbi au-
 tem videre emicantem ceruice san-
 guinem, & cum Egmontij capite
 amores ciuium, spes, & communia
 vota concidisse, ad icturna securis
 visceribus commotis tremefacti, in
 cœlum lamentabiles voces, & la-
 chrymas ardentes effuderunt, ex-
 osculantes, qui iuxta aderant, sup-
 plicij locum, sæuoque murmure iras
 & vindictam frementes. Multi lin-
 teola imbuta stillanti tabo infudere
 pectoribus, velut altiùs reponentes
 memoriam duri doloris. Non pau-
 ci è proximis fluentem ebibentes
 san-

sanguinem, sua capita dira execra-
 tione deuouere, ipsa in uindicta læ-
 tos perituros. Tumultum uerò cō-
 citare non ausi, vrbe obfessa præsi-
 dijs, in suas recesserunt domus, &
 oppida, vndè tanti mali fama, aut
 spes terrèdi multitudinè Albanum
 acciuerat. Sed etiam rumore par-
 to, eodem, quo Comites percussi
 sunt, die Louanientes campos in-
 fectos esse rore sanguineo, imagine
 doloris renouata, non uanas, aut
 immeritas irarum notas cōlum of-
 tendisse iactabant: sanguinem ciui-
 lem esse fundendum; seditiones,
 caedes, arma ominabantur, & para-
 bant. Enim uerò Egmontius comis
 & elegans omnes ciuiles artes, per
 quas fauor paratur, in se iungens in-
 dustria, & natura potentius, erat in
 delicijs, & amore Belgarum; Prin-
 cipibus acceptus, charus populari-
 bus, audax animo, consilio strenuus
 & dextra; eaque formatus indole,
 ut planè dignus fuisset, cuius uitæ
 cum gloria actæ cursum lætior fi-
 nis

*Egmonti-
 ty mores
 & genus*

nis exciperet. Eum Orangi, praua
calliditas, & male moderata virtus
impulere ad libertatis amorem, Re-
gio imperio contempto: ad etiam
hauserit regni cupiditatem, certe
licet credi, nam Belgæ eius domi-
nationem loco libertatis haberent.
Excessit vita anno ætatis quadra-
gesimo sexto, reliquit ex Sabina Ba-
batia, quam vnice diligebat, vn-
decim liberis, tribus virilis sexus,
octo fœminei. Horum natu maxi-
mus, Babaro, Albanoque Duce ex-
orantibus, paternis opibus Philippi
gratia, vltuti naturæ suæ excellen-
tis beneficio successit. Ad alterum
perfidia, & acerrimum in Hispanos
odium pertinuit. Tertius Deo, ac
Regi fidus reliquit prolem, & præ-
maturè raptus sui desiderium. Fa-
milia illustis, & peruetusta fuit;
maiores olim opes, cum Egmontij
Comites Geldriam obtinebant. In
sodalitium aurei Velleris à Carolo
V. est receptus. Clarus maximè
Quintinopolis, & Grauelingæ vi-
do.

Clorij; quarum illam primus iniuit
 hanc totam vnus ille perfecit. Phi-
 lippo Hornæ Comite per nobilitas
 fuit ex Momoransia gente; natura
 dispar, & inæquales artes: grauis
 Proceribus, non acceptus militi,
 nec flagranti studio vulgi amatus;
 nec multum indoluissent eius ca-
 sum Belgæ, nisi cum Egmontio for-
 tunam, & consilia sociasset: & hic
 à Carolo aurei Velleris sodalibus
 fuit additus. Obijt ætatis anno quin-
 quagesimo, nulla prole relicta: ita-
 que eius opes fisco regio attributæ
 sunt. Hic est tristissimus, & extre-
 mus actus Tragediæ, cuius repre-
 sentatio immortales lachrymas, &
 odia pectoribus Belgarum affixit:
 nec quidquam æstimationi, & veri-
 tati subtraximus. Iam autem satis-
 faciam eorum quærelæ, qui in Re-
 ge clementiam requirunt, in Duce
 humanitatem, & prudentiam. Pro
 Rege stat iniuita vna defensio: in-
 iurias suas potuisse, debuisse vlcisci
 diuinas. Ducem imperium Regis

*Hornæ
 ni mores
 & genus*

*Ducis in-
 nocentia
 proba-
 tur.*

290 *Ferdinandi Toletani Vitæ*
absoluit. Et ille non incuriosus fa-
mæ, & imminentis criminationis
guarus, inter monumenta domus
sue asseruandas tradidit litteras
manu regia scriptas. Harum prima
epistola iubet eædem Comitum,
vt Hispania excedens in mandatis
acceperat, exequeretur, & munitas
arces instrueret. Altera indignatio-
nis plena Ducem arguebat timoris,
& ignauix; quod ille iterum scrip-
sisset ad Regem, se non audere ac-
censos ciuiliu animos noua seueri-
tate in arma prouocare; meliùs eos
in custodia attineri obsides fidei
Belgarum. Ergo quia inuitus paruit
Comitum cædis est reus Albanus;
cùm si diutius iustissimam Regis
moraretur iram, eam merito in-
currisset: & quidem minabatur, si
formidaret ille, se alium missurum
minoris prudentiæ virum, animo,
& obsequio maiorem. At eo ven-
tum erat, vt damnandi essent, aut
dimittendi in manifestam Prouin-
ciarum cladem. Cum enim tani su-
pra

pra modum iræ processerint, melius reipublicæ vitione, quam misericordia consulitur. Fortes illi viri, & gratiam meritorum nimia iactatione petentes, memores vincula, & pericla esse relata, efferati, atque in præceps consilia, arma scele-
ra Orangio committerent. Quæ vanissima tradit Natalis, cum alijs eiusdem fidei, & malignitatis auctoribus, missa facio: sunt enim longè posita a veritatis modo, & credulitate mortalium. Imo Albanus, ut auctor est pijsissimus Laurentius Surius, nuntiata demum cæde Comitum, tam indignum eius virtutis, & claritudinis viris exitum lachrymis prosequutus est: quamvis enim odisset scelera, eorum inclytas virtutes amabat.

21 *Civiliū rerum statu In Frisia*
composito, ad belli instantis curas *mouet*
animum expedivit Albanus. Et iussu *Alb.*
tis Comitum Arembergij memoriam
solutis, Brussellis egressus, Antuer-
piam venit. Huic urbi Gabriele Ser-
bel,

bellione cum octo Germanorum signis Præfecto dato, & iussio arcis munimenta perficere, Mechliniam contendit. Inde, accepto nuntio, Brandenbergensem Comitē uxorium Orangi fratrem cum armatis cohortibus, & tribus alis equitum inuasisse Berquenum, Sanctiū Londonium misit cum trecentis equitibus, & legione, cui præerat, Hispana; ut eam urbem, qua munita, licebat hosti ex Brabantia in Frisiam comitatus, & instrumenta belli intercipere, in deditioem redigeret, aut euinceret prælio. Londonnus, strenuè factò itinere, multisque hostium cæsis, & munita vrbe præsidio, apud Buscoducum Albanum citus assequitur. Iam Chresionerius cum octodecim muralibus, & campestibus machinis, multoque apparatu belli conuenerat. Dux, Mosam per Grauiam superato, Dauentriam intrat. Hic illustratis copijs, quas Hanzius Berona equitibus quadringentis auxit,

Frifiam excurrens, Herculis colum-
 nas transgreffus, Idibus Iulij Gro-
 ningam aduenit. Exercitus mediã
 per urbem ad hofitem vadens fin-
 gulare documentum dedit, quo
 fub Imperatore tam feueram difci-
 plinam didiciffent. Nemo enim ex
 tanta multitudine eft aufus ad po-
 ma, holera, cæteramque venalium
 rerum copiam manum extendere;
 nec inuitati à ciuibas vini calicem
 fumere. Albanus, ftare in acie iuffo
 exercitu, ipfe filio, Vitellio, Lon-
 donnio, Norquesmio, duobusque
 armigeris comitatus in hofitem pro-
 ceffit, fpeculaturus munimēta caf-
 trorum ab vrbe tribus millibus po-
 fita. Ea iam Ludouicus Albani fa-
 ma percuffus fex millia paffuum in-
 de promouerat. Tamen, etfi neruo-
 rum doloribus præffus, & iactatio-
 ne itineris fatigatus, non antè re-
 ceffit, quam oculis vniuerfa, quæ
 erant nofcenda, fubijceret. Ad mi-
 lites reuectus ea nocte quiete con-
 ceffa, die illucefcente, Meganum

iubet sequi hostem cum manu sua. Ipse, vrbis tutela tribus peditum, equitum septem vexillis commissa mouens celeriter agmen, Cæsarem Daualum cum equitibus leuis armaturæ præmissit, vt hostem in campos traheret; Gasparem Roblæum cum velitibus Hispanis ducentis, vt humilem loricam inuaderet à latere dextro castrorum. Roblæus transcensò vallo, domum coherentem occupat, hæreticis incredibili ardore fugatis. Dux horum metum sentiens, Franciscum Beumontium cum alijs ducentis immisit: iamque in noctem die præcipite, cum statuisset castra impetu inuadere, quibus erat monumento tenuis amnis, pontem instrui curabat, & alium capi ab hoste instructum. In id consilium iubet Alphonsum Villoam cum valida Hispanorum manu castris circumferre terrorem; sequuti sunt etiam nobiles equites, & quatuor vexilla VValdonum. Ludouicus, suorum pertur-

*Inuadit
fugatq;
Ludow.*

batione pręuisa, & Hispanorum audacia, pontibus igne corruptis in fugam vertit acies, Hispani tranantes annem cum sexaginta Epirotis equitibus, Robleño longius progresso daturi auxilia, fugientium tergis inhærebant, lapsos extra ordinem, & resistentes lacerantes. Dux regionis ignarus, ne exercitum errore inexplicabili indueret noctis inter, & paludum fallētes insidias, compresso ardore iuorum, exercitum multa nocte reduxit ad urbē, clara iam præsumpta victoria. Etenim Ludouicus naturæ, & operum firmissimis munimentis inlepterat castra; militum haud inferior numerus, & tormenta aderant aggeribus pro fronte disposita. Albanus cælo consilio mentis eorum introspiciens metum, & errorem, temeritatem alioquin in laudem vertit, & gloriam; qua parta, & vincendi occasionem agnouit, & non vicisse credi sustinuit. Timuit enim dux cau-

tus noctem, & ex ea fortunam, non
 hostem, quem spreuerat. His-
 panorum duo, V Vallonum de-
 siderati sunt octo. Rebellium circi-
 ter quadringenti sunt caesi; sed octin-
 gentos fama est haussisse paludes.
 Sollicitus Albanus, & inquietus, varijs
 imaginibus turbantibus noctem,
 ante lucem corpus è stratis arti-
 puit: & cum sequi statuisset hostem
 ad extrema Frlsiae, consulens secu-
 ritati prouinciæ, Scamburgio tribu-
 no, datis mille, & quingentis equi-
 tibus, legioneque Germana, tradi-
 dit Groningæ tutelam. Et equum
 strenuè premens, sub ortum solis
 signa conuellit. Primam aciem le-
 giones Hispaniæ; V Vallonicæ
 mediam, ultimam cum Germanis
 ducebat Meganus Comes: Han-
 zius Berna cum manu iaculatorum
 equitum terga claudebat: reliquum
 equitatum Ferdinandus pro lateri-
 bus, & fronte diuiserat. Vitellius
 cum duobus iaculatorum millibus

*Et fugiē
 sem in se.
 quitur.*

præcedere est iussus, exploraturus itinera; quæ ubique paludibus clausa, & abrupta canalibus haud difficilem occasionem gnaro regionis hosti monstrabant. Sobletum ingressus Dux stativa duos dies habuit, de Ludouici fuga sollicitè inquirens, quam Frisij eiusdem prauitatis noxij incredibili obstinatione tegebant. Hinc Reidenum est ventum situm ad amasij ripam. Ibi præsidio relicto, vt cōmeatus è VVesfalia Ludouico rate aduectos eriperet, simul vt liberum egressum in Orientalem Frisiam haberet, institit sequi Germanos. Eos tandem duodecimo Calendas Augusti (annus erat sæculi sexagesimus octauus) assequitur firmatos nouis perditum equitumque vexillis: sed formidandus magis erat situs inaccessus castrorum.

Sz Constiterat Ludouicus in primo aditu Orientalis Frisiae ad Gemingam pagum. A tergo fluebat Amasius amnis inclytus Cæsaris

*Hostiis
castra op
pugnata*

taris Germanici expeditione, & clade ob coeli leuitiæ. Emda vrbs opulenta, & fida partibus, prope ostium amnis sita comneatus Rebel. li suppetebat; eius regionis Comite officiosè cuncta præstante. Totum castrorum opus instabiles paludibus campi, & graui cæno tenaces inseperant: nec alia patebat agminibus via, præter latum aggerè aduersus tumores amnis obiectum: hunc tormenta decem, & duo propugnacula imminencia claudebant: cætera imperia erant equitibus, & pediti malè secura. Omne castrorum rectum spatium Gemingam inter, & Amasium leni fastigio à reliqua planitie recedens præaltus ager structus multa arte bellicingebat. Sed nulla satis ardua munimenta contra virtutem pauor inuenit. Quatuordecim millia peditum equitum tria millia numerabat in castris Ludouicus ex ferocissima iuuentute Germaniæ, tantum loco, & numero præstans Al.
ba

bano, quantum hic virtute, & sapientia vincebat. His fretus Hispanus, cum Vitellio, & Norquermio, paucisque armigeris ad inspicienda castra progressus, Auilam cum equitibus trecentis militum, ut agrestes caperet, ex ijs certiora habiturus. Sanctius, remisso citissime ad Ducem nuntio, significat, hostem annis catharactas abrumpere; mitteret protinus auxilia maiora, quæ exercitum à tanta clade defenderent: si enim infusæ campis aquæ terræ faciem adimerent, indubitatum erat hostem oppugnari non posse. Hac denuntiatione, ut par erat, motus Albanus Michaellem Caruaxalem, & Franciscum Bobadilliam cum iaculatoribus Hispanis quingentis, & tribus signis equitum inuolare iubet, & stare Auilæ imperijs. Ipse, natura loci ardua, & munimentis inspectis, reuertus ad militem, prælio legiones instruxit. Interim acer Auila innadens aggerem, nouisque auxilijs firmatus, hostibus pulsus,

clau

clausisq̄ue ramalibus, & stipitibus
multaq̄ue aggestu terræ cathara-
ctis, duas ibi cohortes Hispanorum
imposuit. Sed quamuis omni in-
dustria, & celeritate est usus, iam
aqua duos pedes alta plurimos cam-
pos irruerat. Ludovicus sero ni-
mis inueniens, quanto se errore
turbauerat, quatuor millium ag-
men educens, vicinum castris ag-
gerem, & pontem, quem Hispano-
rum pauci tenebant, parabat excin-
dere. Sed fortè ea in parte agens
Ferdinandus Toletanus, hosti se
strenuus obiecit, sustinuitque gra-
uem impetum cum exigua nobi-
lium manu; donec auxilijs missis à
patre, non sine ciade compulit in
munimenta Ludovicum. Iam
Sanctius Auila, Romerus, & Lon-
donnius missi cum mille peditibus
vicinum castris aggerem inuas-
erant. Rebellibus cæsis. Et facile
credens Ludovicus ex maiori vi
proxima tam paucis natam fuisse
audaciam, suos intra munimenta

contrahens, naues speculatum misit, an Albanus cum exercitu adesset. His referentibus nullum ea in parte hostem apparere, (nam ille humilem tenens campum acies ripsis amnis tegebat) ex loci angustijs coniectans breue spatium magnam aciem non capere, duo agmina educit, omnem spem collocans in aggeris potestate; quam si obtinisset, aquarum impetu Albanum demissos tenentem campos arceret. Is etiam consilium, & necessitatem

*Et vinctus
cit.*

assequutus, nouis auxilijs suorum stationes confirmans, pulso Ludouico, omne spatium inter Amasium, & castra iacens tenuit victricibus signis. Interea Lupus Figueroa cum Felice Guzmane Oliuaris Comitis fratre, alio vires hostium mentesque distentas obseruans, cum trecentis velitibus Hispanis, & equitibus centum per caecos illos campos irrupit. Verum magnitudine aestimata discriminis, locios admonuit, vt Superis in partem gloriae

vocatis, coelestia arma praesumerent, Insignis erat ipse affectu in Matrem diuinæ clementiæ, cuius dulcenomen ingeminans, & vocans nunquam faliax auxilium, vallum dato imperu superat. Accurrentibus deindè Germanis, quos strenuos nouissimum discrimen accuerat, pugna atroci a lateribus, & fronte assurgente, in cuneum Lupus suos contraxit, mediosque perumpens armatos, tormenta, & aggerem itineri imminetentem occupat, custodibus cæsis. Hæc ubi Albanus cunctis intentus aduertit, legiones iam proprius ad motas immitit. Ipse armis inauratis insignis, inter equitans ordines, militem alacritate vultus, & breui alioquo firmabat, iam finem laborum ostendens, fœlicitatis, gloriæ, & quietis initium; iam hostium scelera annumerans; iam suam eorumque pietatem, & virtutem laudans. crederent ergo Cœlites armatos ad signa venturos; Diuinam Nemefim
tot

tot hostium sceleribus irrogaturam esse supplicia. iam gloriam viresque Hispanas attollendo, notum in Germania robur, de ea ipsa gente erecta trophæa, Hispanos vehementius accendit, quam sustinerēt audire, cupientes scelerato se implere cruore. Non alia fortuna Cæsar Daualus pagum castris coherentem iuectus, terrorem etiam incussit, & cladem. Rebelles iam desperatione extrema torpentes, spem salutis in fuga reponcbant; & integram victoriam Hispanus, si illam inhiberet. Itaque iussu Albani equites prouolantes ad ripam breue spatium dedere Ludouico, vt cita rate exceptus superaret flumen, & sumpta rustici veste in Germaniam penetraret ad fratrem nuntius simul cladis, & solatium. Hoc stratanum dissimilis fortuna seruauit: is namque delatus in auersam partem, longiorem emensus gyrum, inquirentium oculos manulque fefellit. Multiplex fuit clades

des fugientium, & omnis calamitatis imago. Qui ad amnem cursu contenderant, armis, & mole corporum graues, vulneribus, & prælio fatigati, cum nare non possent, gurgitibus hauriebantur: alios adnantes iam ripæ telis per ludibrium Hispani configebant. Non pauci equitum in paruum, quam molitur æstus oceani, nantes insulam, arenis dissidentibus, fugæ, & pugnæ inutiles trucidati sunt. Alij cæcis altisque immerfi paludibus, in rabiem versa formidine, mucrones dirigebant in viscera, occupato mortis, vt dulcis esset arbitrio: pars enim voluptatis est homini perituro libertas. Figuetoa, Hiergius, & Vitellius iussu Ducis cum strenuis velitum manibus, pagos, & amœnitatis domus, quibus frequens ea regio spargitur, scrutati, non paucos meritam in pœnam retraxere. Ergo per viginti horas continuata cæde, ruina oppleti sunt campi: qui decem millia passuum armo-

rum stragè cadauerumque cōstrati, victoriæ, & impotentis Martis faciem aperuere tristem etiam victori. Cælorum numerus, qui fini-ri potuit, ad septem millia peruenit. Tria millia gorgitibus hausta fuisse plerique scriptorum, quatuor millia nonnulli consentiunt, in occulto versante mendacio. Quis enim tam multiplicis, & latæ cladis funera, nisi extremè in mentiendo audax finito numero terminet? Ingens Ludouici, & Hocstratani gaza, cæterorumque Belgarum opes, & expolia militum cessere victoribus; quæ sanè inuenere ditissima. Etenim exeuntes Belgio, multa oppignerantes, alia vendentes, auri, & argenti pondus graue congeslerant; & pretiosissima ornamenta secum quisque trahebat, victimæ fortunæ, & egestatis auxilium. Sexdecim tormenta capti sunt, quorum sex fuerant amissa Arembergica clade, Musica ex notis inscriptis dicta. Catholici sep-

*Numerus
caso-
rum,*

*Prædi-
dines,*

tuaginta modò desiderati sunt, nec multò maior sauciorum numerus. Verùm Gabriel Mauricus Osorni Comitis frater inter promptissimos dimicans, euerberatus telo reliquit exemplum clarum, & desideriam infelicis virtutis. Tantillo impendio stetit memorabilis, & opportuna victoria, quam suadet nobis pietas fuisse diuinam. Et quidem muneribus cœlestibus gratus, volens credere inducor, comparatam esse magnæ Matris auxilio. Hæc enim Figueroæ precibus victa (nec sæpius rogari se patitur) ostendit euntibus iter; formidinem incussit hosti; omne illis ademit consilium; & demum Hispanis armis accincta cunctos interemit Hæreticos. Saltem intra miracula humanæ virtutis victoriam extitisse, nec negabit invidia. Eteuim inaccessa castra, clausa flumine, & vastæ paludis obiectu, militum numero frequentia, summa arte, & ingenio munita, intra horarum momenta
qua;

quatuor, tam exiguo pugnantium numero capta, direpta, & incensa fuisse, plane constat, fermè extra modum esse virium, & opis humanæ. Nisi iam malis credere, omnia respondisse æqualia consilio, virtuti, & sapientiæ Albani.

23 At ex eo admiratio dignior attollitur, cunctatorem Fabium, tot clarum ex mora victorijs; qui Germaniam subactam, Italiamque defensam, suæ calliditatis, & militaris industriæ monumenta haberet, nunc tam promptum fuisse in arduum discrimen audaciæ; vt non insequeretur modò fugientem, sed, vt penitus funderet, voluisse incerta subire. Profecò temerarij ducis non auertisset famam nisi consilij rationem victoria reddidisset: quam adeò certus inualsit, vt Ferdinando filio, quam ardua aggredederetur, momenti responderit: Non aliàs se lætiores viso hoste fuisse, ac cum intueretur nunc pugnaadi necessitatem: non enim

*Contem
platio v
ctoriæ*

munimenta manu posita, non ardua, & obstantia naturæ, sed virorum robur esse metuendum: hoc si adsit, campos inexpugnabiles esse, & inaccessos; contra eo deficiente, erecta iuga montium in plana descendere. Singularem semper laudem in Albano reperies, locum, tempus, metum discordiam hostis, & occasiones non inuenisse modò, sed etiam fecisse victoriæ: vt quamuis in hoc vno suorum operum multum videatur debuisse fortunæ fortius tamen, quam foelicius vicerit. Nunc verò altius euexit sapientiam, ante eligens se vinci posse, quam posse contemni. Etenim si post Arembergicum fulum cæsumque, Ludouicus ipse non victus effugisset Aibani manus, haud dubium erat, erectos ad eius famam Belgas, & maiores adhuc intuentes fratris vires, non temere credituros vinci ab Orangio posse, qui fuisset à Ludouico frustratus. Hinc moti populi in absentia Ducis arma ca-

perent; manus atque opes cū Germanis legionibus iungerent; quas non adeo Hispana vis fregit, ac metus populorum, & quies. Itaque cæteras, quibus potitus est, tenens Belgium Albanus, huius victoriæ dicā fines, non diuerſas agnoſcam. Multum enim ſummæ fœlicitatis intereſt, omniaq; deberi fatemur duci, aut militi, qui in acie primos ordines ſtrauit. Sic igitur hæc vna victoriæ initiū eſt, cauſa, & altiffimū fundamentum omnium Albani rerum in Belgio geſtarum. Agnouit Ferdinandus manum æquè pius, ac fortis; eamq; religioſe veneratus, tres dies in victoriæ loco Cœleſtibus operatum habuit exercitum; hoc digniſſimum monumentum ſtatuens, poſt obtenta ex perfidia, & impietate trophæa. Interea ducibus in conſilium vocatis, diſſerebat, an ſuperato Amalio, inferret arma, & cladem Emdenſi Comiti, qui Regis ſtipendiarius rebelles auxilio iuuerat. Sed cum etiam ipſi

esset visum, in aliud tempus vindi-
 cta seposita, in præses Belgij securi-
 tati consulere, iustis cœlo solutis,
 Groningam signa conuertit. Tan-
 tæ victoriæ pura gaudia parumper
 turbauit atrox Hispanorum faci-
 nus, & seueritas Ducis, hostium pa-
 riter furori, & suorum audaciæ ter-
 ribilis: cum enim omnia aduersa su-
 peraret, nihil omittebat inultum,
 contemptum disciplinæ timens, &
 spernens odium. Hoc autem bene-
 ficijs post poenam, blandaque ora-
 tione mitigatur; & vbi prima de-
 flagrauerit, ira, excidit vindicta mi-
 litaribus animis: ille verò indulgen-
 tia crelceus, vires ad seditiones at-
 tollit; & vbi licentia adulta flam-
 mauerit, non ferro, non vltimis sup-
 plicijs extingues. Ibat extrema in
 acie Sardoia legio; quæ in eius loci
 conspectum veniens, vbi ducem
 Arembergicum amiserat, multos-
 que socios à paganis proditos Lu-
 douico fuisse meminerat, recrudesc-
 ente ira aduersus proditionis au-

Facinus
*Hispano-
 rum pu-
 nit Alb.*

Stores, velut iusta soluturi suorum manibus, & paganorum diræ læuitiæ, flammis vico proximo iniiciunt. Illæ subito arreptis vicinioribus agris, cunctis agris arentibus æstiuo vapore, & conspirante maris aura vindictæ, late fuderunt incendia. Cum autem fami nubes, quæ ad cælum ferebatur, prospectum oculorum adimeret, Albanus insidias hostium esse, aut Orangium aduenisse non dubitans, milites ire in ordines iusserat, & equites pro cornibus stare. Ipse actō equo celeriter, cum manu strenua præcedens, ut sceleris nouit auctores, incendiariam legionem ab exercitu circumfissi iubet: & qui primam dederant incendio facem, suspendio enectis, tradito militiæ more cohortes exauctorauit, præter vnam, quæ primi sceleris erat innoxia. Non enim hac seueritate incendiij leue damnum (quantumcumque Famiianus extendat) verum temeritatem infelicem, qua ducem salubriter ad-

monentem traxerant in fata, vindicabat. Ergo milites alijs vexillis applicuit; centuriones, & signiferos, cum ipso tribuno Brachamontio acerrimè increpito redegit in numerum. Quam ille ignominiam etsi constanter, impatientius tamen ferens, tristem, & in honestam sibi militiam fugere cogitabat. Id sentiens Albanus, non ultra intendens iras, quam interesset exempli, indulgens liberaliter, multo cum honore ob constantiam obsequij Gunfaluum coram nominatum in eundem gradum breui restituit: ne alioqui fortem, & egregium virum perderet ob inuidiã criminis, quantumcumque esset, modò permisi: quod certè non ex animi prava obstinatione, sed ex magnitudine animorum, & doloris eruperat. Groningam intrans ipso in peruigilio D. Iacobi tutelatis Hispaniæ, solennes illi preces instituit, celebrans gratus auxilium, quod in periculo expertus, in victoria religiosus faceba-

tebatur. Hic cum inter gratulan-
tium plausus rogasset, an satis citi
nuntij retulissent gaudia victoriæ,
inuenit eodem, quo pugnatum est,
die in vrbe fuisse nuntiata. Etenim
sinum illum præternauigantes, in
quem, tunc æstu relabente, se præ-
cipitabat Amalio, notauere pileo-
rum multitudinem orbem sinuare in
maris quieto recessu; visis que Ger-
manorum insignibus, celerrimè na-
uigatione confecta, retulere pro
Hispanis stetisse victoriam. Sed
etiam Albanus, vbi ea clara se offen-
dit, Andream Salazarem ad Regem;
Carrillum Merlum ad Pontificem
miserat.

24 Megano Comite Fri-
siæ præfecto, validaque manu data
ad tuendos fines, & iussu Gronin-
gæ arcem fundare Antuerpiensi si-
mitem, Alphonsum Villoam cum le-
gione Hispana, duabus alis equitum,
& quatuordecim tormentis immi-
sit, ad expugnandum Halfrum Co-
mitis VVadembergæ castellum;
quod

*Vertit
citus ad
Mosam*

quod prope Rhenum situm in aditu Germaniæ vastas inter paludes Rebelles inuasserant. Cum vero exploratores retulissent, Apostoli Iacobi die ad Rhenum hostium copias venisse, in Belgium erupturas, celeriter Ultra traiectum petit. Hic

Virec.

lætus nuntius Ducem assequitur, fugatos, cæcosque ab Villoa Rebelles, & Halfrum obtineri regio præsidio. Inde Buscoducum se conferens, idoneam magis urbem tractandis belli consilijs, ad Ducem

Et parat in Oran- gium bel- lum.

Bolduc.

Alburquerqueium scripsit monens, ut in Helucios misso Anguisola Comite, eius gentis, ad tuendos Sequanorum fines, legionem educeret. Prouinciæ quoque Gubernatorem admonuit, ut iuuentute cōscripta, Orāgij ditionis oppida egregiè muniret, & fines Galliam tangentes firmaret aduersus Franciscum Angestum Genlisi Dominum, qui magnam Hugonctorum manum pro Orangio cogebat. Iam Cherionerius machinas, tela, nitra-

rum

tum puluerem, rates, & cætera bello necessaria Mechlinijs educta Traiectum, quam Albanus urbem primam sedem bello statuit, inuenerat. Vitellius, & duces, quibus data erat cura Mosæ vada tentandi, attulerant humilia esse, & posse ab exercitu superari flumen nullo discrimine. Hac de causa redditus magis anxius Albanus, Brussellas conuocauit Ordines, simul vt auxilia peteret, & eorum animos scrutaretur, an iras posuissent, an in commune retinerent. Frequentem itaque Ordinum conuentum ingressus, per humanè eos alloquutus, amico animo ab ingratis subsidia petiuit. Delegati bonitatem Ducis, & clementiam ignauitæ, & metui vertentes, petitioni intercessere causati; Belgarum esse exhaustas opes; nec fore de republica modicas pristinæ opulentia reliquias eruere, & nouis insuper tributis irritare turbatos. Deiectus spe Albanus, amore, & lenitate posse Belgas

Brussellis conuentum celebrat

tractari, non ultra rogare constituit quod armorum, & patriæ iure licebat exigere. Sed tunc maximè imminente Orangio, iras in armatos vertens, Campenem profectus est, indignatione compressa. Robleum inde cū legione misit præsidio Ruremundani, non ignarus Orangium Brabantiam petiturum. Quapropter fugituum hostem seuissimo egestatis telo aggrediens, alimenta conferri iubet in munitas vrbes.

Mastic

Traiectum post hæc veniens, ad Harnenam castellum castra posuit, tribus passuū millibus à Mosa amne discreta: & eo nauium ponte iuncto, è Geldria quoque larga cōmeatum copia inferebatur. Huc Regis Christianissimi venere litteræ: qui obsequij Ducis, & officij memor, duo millia equitum spondens, nobilem. & strenuum virum, qui eos securos duceret in castra, petebat. Albanus supra humanas laudes fauorem gratiamque Regis extollens, Cerolum Croium Aresco-

ti Ducis fratrem milit, vt postquam eos excepisset, rogaret Christianissimum, vti mallet Gallis equitibus, ad arcendas Hugonotorū copias, in Belgium erupturas: Ducem enim abunde instructum esse aduersus Orangij minas. Sed Carolus diū multum expectatis auxilijs, tādē certo assequutus, quā vana, & ex falso essent Gallorum promissa, ad Ducem reuersus est. Is parum externo militi fidens, bis senos centuriones in Hispaniam miserat, ad conducendum nouum militem, quo reficeret legiones, praelijs etiā secundis accisas. Hoc grauius interpretatus Rex dixisse fertur: *En Albanus imperium suum usque in Hispanias extendit: centuriones mittit ille, qui faciant in Hispania delectus: & quos ego delegerim, nulla reuerentia Maiestatis cogit in ordines, aut abire militia: sed imperet ille, dum proficit, teneaturque constanter rempublicam.* Onerabant hæc Rhodericus, & Spinosa, quorum inuidas mentes ocu-

*Albanus
in Hisp.
centuriones mit-
tit, qui
legionē
in ea cōs-
cribant.*

*Et indignatur
Rex.*

Iosque nimia Ducis claritudo turbabat. Rex autem, excedente ira, eius constantiæ, & fidei satis expertus, lætusque præsentē victoria, cuncta ex arbitrio Ducis moueri conceisit; qui omisso blando obsequio, & assentatione deformi, utilia, & profutura Regi dare curabat.

*Iustrat
copiarū
nume-
rum.*

25 Ergo Albanus, iustrato exercitus numero, equitum ab Hispania, Epiro, Italiaque duo circiter millia; totidem ex alis Belgarum, quibus præerant Barlemonius, Meganus, & Lalinus Comites; mille, & quingentos grauiter armatos inuenit. Pedites Hispani tres legiones implebant; quatuor copiarū Vallonum sub Philippo Lanoio, Carolo Largila, Iacobo Brinaco, & Mondragone tribunis. Lodronius, & Heberstainus Comites duas è Germania legiones adduxerant; & legio recens conscripta ab Hispania peruenerat. Equitibus Ferdinandus Toletanus; peditibus

*Quæ
causæ
xii in
Belgiū
Federic.*

bus Cauriæ Marchio Federicus Calatrauæ magnus Commendator, Albani filius natu maximus præsidebat. Non foelicior ille Imperator certè, quam pater : cui non modò victorias atque gloriam officiosa virtus, & fortuna liberalis concessit, sed etiam earum gaudia in filijs multiplicata respicere. Ambo insignes animis, obsequij, & pietatis laudibus similes vnum intuebantur, per labores suos, sanguinem, & dispendia vitæ, magni patris gloriam, & senectutem augere. Eos fors nascendi inæquales in lucem protulit: sed Albanus naturæ errorem seuerus artifex corrigens, pares virtute formauit. Huic ergo ingenti duci hæ geminæ manus debebantur, quibus in diuersa extensis, sinu suo amplecteretur Europam: victorias, triumphos, & immensas laudes cōtineret. Cæterum non extra institutum operis fore, gratum quidem legentibus duxi; si paulisper ad diuersioria amœna recta è via defle-

ciens,

ctens, causas obtulerim, quæ Federicum in hoc bellum traxere. Elegans erat iuuenis, decorus facie, & plurimus honos inerat oculorum micantibus radijs: audax ille, viuidus, nec alienus amantium curis: quoties ardesceret voti compos: aderat enim facundia pulchritudini, & fida ministra liberalitas gratiæ; quæ ad conciliandum fauorem validissima sunt vincula, & imbelli sexui atque auaro ingens necessitudo peccandi. Amoris ergo voluptati indulgens nobilem virginem ex famulatu Reginæ, cuius pudori, & famæ consulentes nomen subtrahimus curiositati lectorum, urbanè, & officiosè colebat. Qui mos in Hispanorum Regum aula malè concessus, quamuis debita cum reuerentia vsurpatur, non semel audentiores pudendis laqueis implicuit, ac perdidit. Auget tamen frequentiam, & aulæ splendorem, inde nobilibus coniugia potentibus. Federicus consuetudi-

he alloquij, & meritorum non occulta fiducia in spem creâtes, nihil amori inconcessum, nihil esse arduum amantibus, affectus voluntatis erumpentes, & desiderata vota cunctanter explicuit, multa pollicitus, cuncta eius pulchritudini tradens. Illa auida tam splendido coniugio potiri, simul incendio concussa pectoris, & sexus libidine ultra progressa, Federici suamque pudorem absoluit. Rex aulae suae dedecore, & iuuenis licentia infremens eum tradi custodiendam iussit. Et illa confessa culpam, ut credit, honestiorem pudicitia, datam coniugij fidem incensa postulabat. Urgebant hæc non pauci, quibus Albanorum Ducum grauis potentia erat; & aliquo insigni dehonestamento tantam claritudinem turbari cupiebant; aut saltem puram illam lucem, cuius radijs perstringebantur inuidorum oculi, infici iuuentutis erroribus. Philippus in hanc partem inclinans, eam

protinus ducendam esse in penates
 Federici statuit, exilia minitans, &
 grauiora contumaci supplicia. Tan-
 tum dedecus cum aueriretur conf-
 tantiùs iuuenis, quam minis posset
 euinci, aperteque negaret culpam,
 quam illa fatebatur infamiae suae;
 Rex eius fracturus animos, Vbi-
 zam exulare iussit, & decem hatta-
 tos equites suis opibus tueri, ipsum
 que pericula cõmunia subire, nullo
 honore dignitati seruato. Nihil
 territus sententia Federicus, impe-
 dimenta componens, lætus molie-
 batur iter, & legebat comites; cum
 victoriæ patris nuntius aduenit, im-
 pleuitque gaudijs Hispaniam, post
 cladem AreMBERGIJ suspensam, &
 insuper fama exercitus Germani
 sollicitam; tanquam de Europæ
 Imperio immineret, non de vno
 Belgio discrimen. Indignum ita-
 que est visum, & tristissimum im-
 pletatis exemplum, dùm omnes
 Albani periculis, & victorijs læti,
 & securi redderentur, vnum filium

haberi damnatum, & merentem
patrem: læuissimum esse, Ducis
augeri dolores, & vulnera, nato, in
quo acquiescebat senex pater, Bar-
barorum armis, & inclementis cœ-
li rigori subiecto. Propius huma-
nitatem, & gratitudinem videri,
exilium iuuenis mutari in patris au-
xilium, & pœnam sceleris in pa-
triæ beneficium. Philippus cum
certus esset, filium patri donare,
vt gratius vtriq̃ue munus esset, ro-
gari non spectans, ad se protinus ac-
cessit Federicum; & patris ei vi-
ctoria renuntiata, significat non si-
ne reconciliatæ gratiæ signis, se
Numidicum exilium in Belgicum
libenter commutare, vt eo munere
Ad Albanum per filium missio, ius-
tam gratulationem meritorum ip-
se referret. Federicus gratijs im-
mortalibus redditis, fidem suam, &
dextram in omnia belli ardua pol-
licitus, equos subinde fatigans, ce-
leriter in Belgium peruenit, & pa-
trem

324 *Ferdinandi Toletani Vitæ*

trem incredibili gaudio perfudit,
 eius conspectum maximè deside-
 rantem, & dextram; quæ nulli in-
 ferior est cognita. Ipseque Alba-
 nus haud nimium filijs indulgens,
 nec detractor suæ gloriæ dicebat;
 cum fortuna, & virtute, se etiam
 fore clariorem; si per ætatem lice-
 ret, & invidiam. Erat enim illi la-
 defessa vis animi; acer, strenuus, in-
 que arduis tam constans; & in du-
 bijs certus destinationis suæ, vt
 rerum exitus videretur habere in
 potestate consilij. Rara quidem
 foelicitas Ducis; non potuisse filium
 nocentem, & damnatum esse, nisi
 vt redderet foelicem patrem! Iam
 verto ad rerum ordinem, vnde
 fortuna Federici, & Albani lau-
 dum iusta meditatio submouit. Is
 autem iuncto, & perarmato exer-
 citu, cum retulissent nuntij Oran-
 gium, superato Rheno, inuolare
 Traiectum ad Mosam, de armis,
 & ferocia hostium securus, pro-
 cecidit.

ciusum malè sana fide sollicitus, Vi-
 tellium Magistrum castrorum, alios
 que duces cum manu strenua cele-
 riter misit, qui ultra Mosam cas-
 tris locum eligerent; ubi Re-
 bellium impetu excep-
 to longè eos à Pro-
 uincijs ar-
 ceret.

2

Colonia
 in
 m. 10
 g. 10
 Jan. 1788
 1788

Anno
 1788

EX

VI

VITAE
 FERDINAN-
 DI TOLETANI
 ALBÆ DVCIS.

LIBER VII.

*Celeritate
 et insigni
 Oran-
 gius Mo-
 sam supe-
 rat.*

Anno
 1668.

SED Orangius summa cōs-
 tantia militum, & cele-
 ritate vius, præuertens
 etiam strenua consilia,
 facto itinere per noctem, Mosam
 humilia aperientem vada modico
 cum labore transmisit: & postridiè
 Nonas Octobris non procul Tra-
 iecto castra posuit, imminens occa-
 sioni, si Belgæ ad eius famam no-
 menque turbati, monstrarent adi-
 tum vrbes munitas, & arces occu-
 pans

pandi: in quibus firmato gradu Albanum prælio vinceret, aut saltem Germanijs expelleret timentem omnia, egenum, ciuiumque odijs iactatum, & nusquam vitæ securum. Nec erat ea spes male fundata. Etenim duodecim millia implebant Germanæ legiones: Galli, V Vallo- *Copias*
 nes, & Lotharingij pedites ad no- *numerat*
 uem millia confluxerant: his addita sunt duo millia Belgarum. Equites è ferocissima iuuentute conscripti, plerique in Gallia civilibus discordijs exerciti, numerum nouem millium æquabant. Tormentabis dena ferebantur, & longum impedimentorum agmen, multorum Principum comparatum opibus, & studio Germaniæ. Orangius enim Comitû, & fratris cæde nuntiata, insuper Ludouici clade perterritus, consilij inops, & vindictâ spirans, vertebat se in cogitationes multiplices, quæ sæuæ, & tristes occurfabant animo impie feroci. Et vt erat artibus scelerum foetus,

citò inueniens, qua potentius in-
 clinantes raperet, scripto ad Ger-
 manix Proceres, & ciuitates libel-
 lo, cunctos ad vindictam incendit,
 prætexta securitate Germanix:
 quam scilicet, dicebat, Albanum in
 mandatis habere, vt armatus inua-
 deret; postquam Belgij seruitute
 fundata, exercitu victore perstaret;
 cuius virtute prælijs experta, & for-
 midando nomine Germanis obse-
 quij vincula, terrorem, & munitas
 arces imponeret. Hanc occultam
 destinationem iam palam ostendis-
 se Regem, cum Belgas fidissimos
 ciues religionis tantum causa dam-
 nasset cum ergo hæc odia in socios
 conscientix transeant, aduersum
 omnes Philippo esse bellandum.
 Non arduum erat volentes impel-
 lere, & infensos Austriacæ domui,
 id est vindici diuinæ religionis, &
 munimento certissimo, quo incon-
 cusso stante agnouerant, eam labe-
 factari non posse. Itaque conspira-
 tione facta velut in communem
 hos,

Princi-
 pes, &
 vrbes se-
 derate

hostem Hæreseos, Palatinus Comes, Dux V Virtembergensis, Argentoratum, & aliæ quam multæ Imperij ciuitates, legionibus Germanis quadrimestre stipendium obtulerant. Cæteras alendas susceperant Regina Britannia, & Antuerpiæ mercatores ditissimi. Equites tuebantur Rex Dania, Saxo Septemuir, & ductores partium; Oran-
gius scilicet, penes quem stabat imperium, Ludouicus frater Magister castrorum, Hocstratanus, & Lumæius vnus è Marchiæ Comitibus Casimirus Palatini filius, Suarzenburgiens Comes, & duo è Saxoniæ Ducibus: multi præterea nobiles Germani conuenerant, quibus studium disciplina belli exerceri, & erat fastidio bonis tranquillæ pacis fuit. Albanus multitudinis contemp-
tor, cum exploratum centurlo missus, vix primo à metu receptus, au-
geret hostium numerum, anxie trepidatione denuntians, cunctos Germaniæ Principes, Danorum Regem
Bri;

*Elegans
Albani
constan-
tia.*

Britannos, Gallosque cum Belgis
conspiratos adesse, facete illudens
eius timori, respondit: *Longè poten-
tissimos Reges, & Principes in jædus
cum Hispano venisse. nimirum Siciliae,
Neapolis, Sardinie, & Americae Re-
ges, Insubrie Ducem, Sequanorum,
Belgarumque Comites: qui omnes ha-
ud aliter, ac si una gens esset, inter se
egregiè concordēs suam utilitatem, &
salutem putarent contineri unius His-
pani victoria. in hoc saltem momento
non posse dubitari, hostium multitudi-
nem, & vires, quas imensum attol-
leret, inferiores esse; cum illi federati
Principes diversas bello causas, & vo-
luntates attulerint. His palam ad
confirmandum militē dictis, mul-
tiplicem curarum ætium alto in
pectore premebat Albanus. Obuer-
sabatut oculos intestinum scelus,
iram Belgarum sopitam, non extin-
ctam acerrimas bello faces daturā,
ubi securitas rebus, & fiducia desti-
natis affullerit: iam a Gallia erup-
turos hæreticos, iam a mari Britan-*

nos. Nec facile inducebatur credere, Oranium post cladem fratris invadere Prouincias ausurum, nisi ciuium manus, & conscientias paratas haberet. Auxit etiam millium pauorem cœleste portentum. Visæ sunt per diem, in nocte sæpius infestæ, & compugnantes acies in aere pendentibus horrendo cum fragore arma collidere; longo flammarum gyro volantes hastæ decurrere; audiri morientium gemitus, tubarum sonitus; & quidquid formidandum patratur læua in victoria, vel clade, intuebantur oculis attoniti, & tacti superstitione mentis, animis ominabantur, similia se esse passuros. Tanti motus fama non se

*Cœleste
prodigiū*

*Rumo. 2
res per
Europæ
parsi.*

continebat intra Belgij fines; sed Italiam, Galliamque peruecta Hispanias etiam tristior inuasserat. Hæc Regem incusare, quod dum Oranium Germano milite armatus, dum Britanni, & Galli rabie infatigabili accensi, Belgium audacter irrumperent, securus, & oblitus rerum, in

aule molli otio, & voluptate tor-
 peret: inanes, & auaras opes conge-
 rens, quas in reipublicę salutem de-
 buisset fundere, in sanis substructio-
 num molibus impenderet. Iret ip-
 se, terreret vultu suo, & Malestate
 Rebelles; nec illos vitra tendere au-
 futos, vbi summum hominum,
 summum poenarum, & præmio-
 rum arbitrum viderint. An potuis-
 se Cæsarem, toties remenso mari,
 prouincias inuisere? Germaniam
 armatus, Italiam, Africumque li-
 tus excurrere, Gallias sæpius inua-
 dere? Philippum verò annis, & na-
 turæ robore vigentem, opibusque
 validum, & amore ciuium, modi-
 co labori non suffecturum? An satis
 magnum pretium crederet tuinę
 reipublicę, ne quies turbaretur au-
 læ, & a noctna nemorum agitatio
 cessaret? Gallię, autem in finem
 belli, intentę, tanquam è speculis
 intuebatur erectę; an Germaniam
 irruentem sustinerent Hispani; an
 Belgio cum clade expulsi, Italia
 quo-

quoque posse excludi monstrarent. Ad hæc Philippus inmensus, cum eadem, quæ occultè in aula iaciebantur, suspicionem eius non fugerent, dixisse sapius constat, si magnæ in Belgio acies concurrerent, magnam quoque, & foelicem sperare ex Albano victoriam.

2 Is autem ubi agnouit Orangium Brabantiaë ripa potiri, sitam credens stare in celeritate fortunam; si hostem intra castra cohibitum ad egestatem reduceret, prædandi adempta licentia, conuulsis strenuè signis, ad Bramburgum pagum castra munit, inde Leodium, Tillemontem, Louaniumque teturur; & simul hostium antevertens consilia, oppida, alimenta, & idonea fundandis castris loca præriperet. Orangius, cuius in festinando spes, in mora stabat exitium, instructo exercitu prouocabat Ducem in supremum discrimen. Federic^{us}, Pugnã.

*In hoste
mouet
Alb.*

& Ferdinandus animis audaces, & que inire
glo. recusar.

gloriæ cupiditate feroces, cæteri quæ
duces cum Vitellio cenlebant, esse
non modo virtuti, & gloriæ regij
exercitus proximum, hostem pro-
uocantem admittere, verum exu-
tum castris fundere, & delere can-
stantem. In eorum temeritate vi-
ctoriam verti securam, si ferocem
arrogantiam in fiduciam transire
non sineret: hac enim superflua pe-
storibus, insolentiores redditi Bel-
gium inuaderent; arma sibi, & opes
ciulum, quibus Orangius amatur,
& haberetur pater patriæ, & liberta-
tis vindex, adiungerent. Tunc in-
currendum etiam cum periculo, ut
malum iam adultum rescarent,
quod nunc in causa, & initio posset
extingui. Nihil motus sententia
Albanus, gnarus armata scelera va-
lere impetu, virtutem, & constan-
tiam ex mora vires assumere, salu-
bria consilia, & olim cogitata exe-
quebatur. Enim verò Ducem mili-
tiæ veterem latere non debuit, tan-
tum exercitum multitudine sua la-

borantem breui esse fundendum; cum vix eorum opes sufficerent, ut militi alimenta pararent: hinc arsuras seditionē, & iras in duces, quos cupidine prædandi, non amore, non obsequij necessitate sequebantur. Plenum quoque erat temeritatis, & dedecoris, si cunctando posset, malle cum suorum clade, & periculo vincere; præsertim cum vna ex acie reipublicæ quiescentis salus vniuersa penderet. Et quidem lento motu adulta consilia secuta in maturitate, impetu patrata exitu deformi terminantur: & quæ per moras inualuerunt, tenaciter hærent; non secus ac lenta febris explicabili igne medullis imbibitur; nec vlla medicorum ars, aut vis naturæ in eam sufficit, quæ tacito lapsu penetravit. Statuit ergo fixus in sententia Albanus, nunquam se committere incertæ victoriæ; sed conuellendo hostem, instando simul, & cedendo, obtinendi vires facultatem adimere, quarum prædam

Oran-

*Tenuata
men con
seri præ-
liaper-
missit.*

Orangius inter stipendiorum ratios numerabat; unde comitatus, viros, bellique diuturna mala componeret. At inter castra vicina leuibus prælijs se rebatur campus, haud dubia fortuna, pro quo staret virtus, & causa. Instabat tamen indefessus Orangius, an ostentando vexilla, assultando castris, contumelias ingerere posset hostem in certamen allicere. Nec incurtus leues prohibebat Albanus, gaudens per ea smoras variosque conatus senescere Germani exercitus famam, & assuescere Hispanum immanem multitudinem contemnere. Vitellius aliquam impositurus hosti cladem, tenebris protegentibus audaciam, cum parua Hispanorum manu allapsus, foelici congressu Rebel-
 lum quadringentos occidit, castris animisque subito horrore concussis. Romerus iussu Albani egressus cum legione Hispana, quatuor cohortes secus ab exercitu in colle tendentes oppressit. Orangius suo-
 gura

*Inuadit
 noctu
 castra Vi-
 tellius.*

rum letus clade, per quam auden-
torem hostem factum crediturum
se campo cogitabat, varijs artibus
in aciem stimulabat Albanum, iam
explicans agmina, iam vexilla cir-
cumferens, iam proximos vicos ex-
ciadens, villas, camposque diro in-
cendio peruastans. Tandem irrito
labore frustrari se sentiens, castra in
collem modice assurgentem ere-
xit. Albanus ad Sguebisam pagum
mouens, Federicum iubet tumu-
lum vicinum, vnde castra hostium
telis infesta patebant, cum manu
strenua noctu capere. Ille primæ
gloriæ initijs, & suo ingenio celer,
& promptus, tumulo occupato ce-
leriter, proximum vicum Hispanis
iaculatoribus firmat: & iacto vallo
per noctem, ad funiculos intermi-
cantes fossoribus dirigentibus li-
neas, totum spatium non infirma
munitione circumdedit. Illucet-
cente die Albanus, iam coacto hos-
te castra mutare, tergo, & lateri re-
cedentis inherens, oraliq, & itine-

*Alb. cogit
hostes
castra
mutare*

*Ferdinā
 dus stre-
 nuē, &
 fœlici-
 ter pug-
 nat.*

ri copias instruxit. Equitum Magister Ferdinandus cum alis quatuor leuis armaturæ, & velutibus Hispanis quingentis, extremam inuectus aciem, Rebellium sexcentos stravit: iamque, ut vidit recipientes signa, fidentius percussis instabat, cum subito univertum Fœderatorum agmen incurrit; & aliquot Hispani iam in prædam lapsi luere poenas avaritiæ crudelis. Ferdinandus, nullo strenui ducis, & militis ab officio vacans, constipatis ordinibus, eo usque sustinuit ruentem in se aciem, donec à patre missis auxilijs firmatus erumperet; suorumque modo quindecim desideratis, hostium septingentis cæsis, appetente nocte in castra iâ munita recessit. Interim Albanus Rebelli omnia effugia clausurus, Iulianum Romanorum miserat cum Hispana legione *Tonger.* ut defenderet Trungorum oppidum. Ciues conscientiaæ metu turbati, quia hostis amicitiam iniue- rant, exclusere Hispanos, donec im-

punitatis fide data, suis rebus con-
 suluere, fidentes clementiæ Albani.
 Inuenta hic sunt permulta vehicu-
 la onusta telis, commeatu, & mer-
 cibus, quarum præsidio vltima in
 necessitate vsurus, Orangius eas
 attulerat. Hoc intimo vulnere per-
 cussus, non ausus vltra occurrere
 Albano, ad Almalam Leodiensium
 pagum confedit. Hic duces come-
 sabundi inter epulas, & pocula de
 bello consultare cæperunt. Hoc tra-
 tanus ad te mulentiam largo vino
 prouectus, ferox nimia concitatio-
 ne verborum, irridens Ludouicum
 quod rem apud Gemingam infeli-
 citer, & malè tractatam excusaret,
 robur Hispanorum attollendo, &
 Albani industriam, facetè rogauit:
 vbi nam essent illa arma, & legionum
 formidanda ora, quorum modò ter-
 ga vidissent, & castra aduersus me-
 rum securæ? An illis pudendis late-
 bris, & munimentis crederet, vin-
 cendos esse viros, tenentes ca[m]pos
 & arma? Ludouicus, nondum sens

libus vini furore turbatis, ira compressa, respondit: *Nunc Hispani singulari obsequio, quod nos perdet, ligati tenentur; viresque in latebris acunt, quas inde validiores effundant. Cum eos, solutis vinculis, Albanus emisserit, senties Hocstratane, an leonum facies habeant, & arma, an castrorum munimenta transferant in plana camporum, qui nunc faciem regantes, importuni tergis nostris inhaerent.*

*In Gal-
liæ mas-
sus sig-
na vertit
Orangio*

3 Dùm his lætitiæ imitamentis duces rerum graves curas parumper auertunt; haud eadem conuiuij simplicitate delectatus Otangius, octauo, & vicesimo die, ex quo Belgium intraverat, castra inquit Galica excepturus auxilia. Aliquot urbibus in feliciter in via tentatis, vnde opes, com meatus, & stipendia exercitus inopia laboranti promiserat, sæua militum confirmatione turbatur: & in eum vnũ belli, & laborum auctorem flagrante ira, arma intendere, minatque. Sed maligne sceleri conspirante

*Et sedi-
tione tur-
batur.*

fortuna, adactum telum ensis capulo excepit; celeriterque recedens ad armigeros, Belgica legione, & nobilium globo protegitur. Sic furentes, & quantus intaret hostis oblitos nuntius mitigavit, referens Genesii Dominum, viratis insidijs, hostium longiori circuitu, expectare arma sociorum. Quinque millia peditum erant, & duo millia equorum ex Hugonotorum robore conscripta. Ergo citius seditione compressa, signa movit Orangius. In via Trudenopoli capta, grandique pecunia Abbate, & alijs viris illustribus. Leodensis agri multatis, Tillemontem citus advenit. Tria millia passuum indè Genesius aberat; sed Gerha amnis interfluens, & à tergo insistens Albanus efficebant, ne possent tuto auxilia committi. Ea tamen excipere etiam perdamna statuens Orangius, anteire impedimenta iubet: quinque iaculatorum millia, & Ferreolorum aliquot turmas inter septa hortorum

*Auxilia
Gallorū
excepta
rus con-
tendit.*

& vicum itineri, & flumini imminentem locat, qui ripam tuerentur aduersus Hispanum. Ipse, equitibus infra supraque dispositis, peditibus in medium receptis, exiguum quidem annum, sed ingentis opportu-

Eum Alban. iusequitur.

nitatis ingreditur. Albanus antecedens, inspecturus fugientium acies naturam regionis aduertens magnæ cladi aut victoriæ paratam, Lupum Acunnam misit cum manu equitum valida, iussum cum extremis signa conferre. Ipse, exercitu pro angustijs vallis instructo, rorsus specularurus accedens, sitti acies iubet, & primam mediæ coniungi. Ducis cunctationem aduertens Chaurerai Baro iam inter primores cum ala, cui præerat, euertus, at descendens ira, & abiectis armis: *Nec fortunam, inquit, noscitis Albane, nec audes amplecti victoriam, quam illa nobis facilis, & indulgens ostendit.* Germani arrogantia non indignatus Albanus, eius quidem ardorem, spiritumque egregium laudauit:

sed

sed duces avidius appetentes aciem
 simili ac ad Truētum annum ora-
 tione cohibuit. Deinde spem pug-
 næ faciens suadebat, expectarent le-
 gionum robar; ne captā victoriam
 vellent vnus horæ impatientia
 corrumpere. Interim. Acunna ex-
 ploratus cuncta, quæ nocenda erāt,
 enuntiat; abundans autumnal pro-
 cellis flumen non nisi magno cum
 labore posse transiri; nec Oran-
 gium retrò agmen agere sine certa
 ruina: quæ rusticis annis, & Hispa-
 næ linguæ peritus ob iniurias infen-
 sus Oragianis retulerat, monens,
 atque intans, occasionem impigre
 arriperent. Albanus altius me-
 moria repetita, non extra Proui-
 dentiam esse coniectans, superando
 Albi ducem rusticum ob eandem
 causam hosti infensum olim habuis-
 se, conuersus ad Federicum impe-
 rat, cum Auila, Brachamontio, &
 Roblæo, campestribusque machi-
 nis sex tumulo imminente viæ, &
 hortis Rebelles exigere. Federicus

Federicus
 inuadit

cum mille Hispanis recta processit; cum quadringentis longiori via sequutus est Auila: Brachamontius, & Roblæus latera inuasere cum octingentis Vallonibus: pulsoq; è nemore adiacenti hoste, equitum graue agmen ad flumen se recipiēs excindit: rursus alas ad syluæ oram se ostendentes fundunt. Federicus inuectus aggeres, portā vnam occupat; qua multo cum Rebellium expugnata sanguine, non illis persistere in loco fuit animus. Et visa trepidatione Rebellium, Federicus iungens cum Roblæo, & Brachamontio manus, binisque alis equitum in cornua diuisis, fugientes victor insequitur. Ad patrem confestim nuntios expedit: factos hostes, ferocissimos iam esse trucidatos, legiones diuisas, pauidam equitatum, non spem salutis, non fugæ Rebellibus cum exercitu ipse citus adesset; nec puderet senem patrem à filio habere victoriam. Ardenti iuuenis spiritu, cuius id pri-

*Fundit.**Cedit.*

*Mittit-
q; ad pa-
trem nū-
tium, le-
gionum
poscens
auxiliū.*

num

mūm documentum erat, mire in-
 tra se latus Albanus, indignatio-
 nem palam, ut eius audaciam inhi-
 beret, ostendens: *Renuntiate, inquit*
filio, ne imprudens, & effusus velit se-
nem patrem in temeritatem iuvenilem
inducere: militem in ripa continea: nec
alium mittat iudicem sui audacis erro-
ris: nam quisquis ille fuerit, per Regis
meumque caput iuro, daturum ulti-
mas pœnas. Et planè indignum
 eras Albanum (in alijs ad laudem
 veritas sequi inconstantiam fortu-
 næ) ex eventu mutare consilia.
 Summus enim Imperator non ipso
 in discrimine eligere, sed multò an-
 tè præuisa debet exequi, ne agendi
 tempora consultando consumens,
 fortunæ arbitrio dependeat. Ali-
 quot tamen illustres equites ire
 tanquam elapsos sine vexillo con-
 cessit. Ferdinandum dare maiora
 auxilia fratri ardentem se uisus in-
 crepuit. Sed cum aduersa è ripa tor-
 menta direxisset Orangius, tormē-
 tis ipse in prominenti colle dispo-
 nitis,

Indignā
 tur pa-
 ter, & in-
 bet in
 margine
 tenere
 vella.

fitis, acies à ripa cito mouere coe-
 git. Federicus cum Auila, Vitellio,
 & Acunaia annem lætus intrabat,
 cum reddita indignatione patris
 territos, & indignans, omnia sum-
 ma discriminis, in fufos paulo antè
 hoites rursus inuehitur. Quatuor
 millia peditum erant, & octingen-
 tie equites, Hoelstræ Comite, &
 tribuno Loberuallio ductoribus:
 qui militem in densum agmen co-
 gentes, pleno gradu, & constanti ad
 vada recedebant. At nulla indus-
 tria duum, nulla vis, aut necessitas
 sufficit, vbi pectora multitudinis
 expertæ vires suas, & hoitis, pauor
 intrauerit. Itaque potentius impe-
 rante formidine, in torrentem am-
 nem, qua altissima erant vada, tre-
 pidi, & cæci decurrebant; vbi festi-
 natione turbati, & instante Hispa-
 no, hausti partim gurgitibus, par-
 tim cæsi ferro, non vno mortis ge-
 nere peribant. Tria ferè millia Re-
 bellium occubuerunt; & magnus lau-
 clorum numerus fuit: ex Regijs de-
 sidijs

*Cæsi
 numerus.*

siderati triginta, ducenti sauciati. Tribunus Loberuallius, tribus vulneribus exceptis, venit in potestatem; delatusque Brusiellas, magnorum scelerum compertus truncatus occidit. Antonius Lalinus Hocstrata Comes telo altè confusus, paucis post dies, erroribus abiuratis, pietatis manifestus vita decessit. Hunc fertur rogasse Ludovicus inuisens; an satis vere ipse dixisset, Hispanos inuictos esse, & arduam sapientiam Ducis, an leonum facies haberent, atque arma, quibus fugientium terga pullarent. Hocstratanus eius immanitatem execratus, obuertens ietho graues oculos: *Non, inquit, tempus erat Ludovice iras, & ludibria exercendi; nec me insectandi maledictis occasio, etiamsi amarus hostis aduersa in acie sterissem; cum stratus, & moriturus infelix ad omnia sim inutilis, nisi ad dolores perferendos, quibus seue conuellor. Sed quando Deum ultorem sentimus, agnoscas ora manum, quæ nostra premens*

*Hocstrata
 & Corni
 tis mors*

seleca, gravem hodie aduersus impios
se extendit. Nect tu aliam, Ludouice,
tuis flagitijs sponde fortunam, que non
fata regitur, sed Proximalis cælesti. At
centum quinquaginta milites alio
fuga tendentes, vicinam occupaue-
rant domum, certi se non ante de-
dere, quam impunitatem cunctis
daret Albanus. Horam vecordia in-
dignatus Federicus, nullo responso
reddito, faces accensas iubet inge-
ri, corona domo circumdata. Re-
belles ut flammis obsideri, te, & vi-
vapore tenerent, intentos in mi-
crones exiliunt; alij sibi met necem
intulere; ignauissimos flamma cō-
sumpsit.

Hoc est
in Alb.
sparsus.

4 Fuit constans inter du-
ces opinio, hostem potuisse deleri,
si Albanus transmissio flumine, in pug-
nam dedisset exercitum. Unde per-
crebuit rumor, diutino eum bello
delectari, nō vna victoria, ne hac per-
fecta, & illo finito, vilis esset Regi,
apud quem gnarus quasi inuidia pre-
meretur, nouerat, non moram se

necessitudine, & voluntatis affectu
 valere, sed necessitate virtutis. Præ-
 cipue vulgus militum fremebat
 violentum, cum hostem intacerentur
 elabi, nullam cunctationis cau-
 sam viderent. At futuri prudens
 Imperator non omisit victoriam,
 sed fortunæ incerta sorte vitata,
 longiorem ingressus viam, per pla-
 nam eam sequebatur; satis edoctus
 casibus, egregia quæque consilia
 plerumque festinatione vana cor-
 rumpi: turpissimumque mortali-
 bus euenire calamitatis genus, reli-
 cta militari via per compendia ten-
 dentibus, non casu, aut virtute hos-
 tis, sed animi impatientia concide-
 re. Itaque eius fuit eximium docu-
 mentum, non aciem, non pericula
 incurrere, nisi ad pacem, & securi-
 tatem ducentia; non denique victo-
 riam ipsam amplecti, quæ militi de-
 trimentum faceret. Igitur urbanas
 inter facetias, quæ plurimæ leueti-
 tatem militantibus ingratiam miti-
 gabant, sæpius audire dicentem:

Calendæ Nouemb. duces, egenum hostem inuadent; hæ in manibus nostris letam ponent, & incruentam victoriam. Die iam tenebris clauso, frequentibus suorum cædibus, Loberuallij Comitiss funere, & Hocstratani amici periculo mæstus Orangius, Saiagajum signa conuertit, vt Gallorum sibi arma coniungeret. His auctus in Brabantiam celeriter vertit, Louanium, aut Brussellas inuasurus, quarum opibus exercitum deficientem tueretur. Etenim cum nulla saucijs ægris ve corporibus fomenta adhiberentur; omnique rerum copia destituti, colibus, & rapis, radicibusque vitam toierarent, tota castra pestilens contagium inuasit: pluresque rabidos inter, & erumpentes gemitus viscera sæue laniantes, reddebant infelicissimas animas æternis cruciatibus, tot sceleribus in Deum, & Principem meritis. Nulla hostium calamitas latebat Albanum: & intuens in sine stare laborem, perculsos iam

*Orang.
in Brabantiam
uertit.*

& oneratos malis statuens nouis in-
 super premere, Ferdinando cum
 maiori parte equitatus, & duobus
 velitam millibus iussu terga tueri,
 ipse cum legionibus non procul Lo-
 uanio confedit. Receptoque in ea
 castra filio, vltimam necessitatem
 additurus hosti, si etiam viarum fa-
 cultatem adimeret, Hiergis Domi-
 num Barlemontij Comitum filium
 Tillemontem obtinere iussit cum
 legione V Vallonum: Mondragonij
 & Xauoris Domino Louanij, Re-
 ulxi Comiti tutelam Brussellarum
 commisit: rursusque Octauio Cur-
 tio cum quatuor signis equitum
 Tillemontem misso, adeo in arcto
 res hosti posuit, vt desperatione
 raptus de inuadendo Albano Oran-
 gius cogitaret, nec quidem extra
 belli rationem: diuisis enim in præ-
 sidia legionibus, vix intra castra de-
 cem armatorum millia tenebat: His-
 panus. Sed ea adeo munita, & eo in
 loco erant posita, vt dux Albano in-
 ferior minorem etiam tueretur

*Lateri
 inheret
 Alb.*

exer-

exercitum. Ergo in eam, quæ citius
 rapereat, actus rabiem Orangius,
 animo voluebat pagantia confi-
 lia. Cum enim Mosa amnis antum-
 ni sydere abundans clauisset in Ger-
 maniam iter, in Belgium instans
 Albanus, Leodium vertit agmen,
 transitum amicè periturus. Cluuium
 animos infensos, & arma valida ex-
 pertus, (urbem Hiergius, & Mon-
 drago cum duodecim vexillis iussu
 Albani tenebant) consilij inops, &
 exæstians ira, vallum iaci iussit; &
 manus prædatorias sparsit, de hoste
 securus, quem credebat procul ten-
 dere, cum iam Hispanus quatuor,
 & quadraginta stadia ab vrbe castra
 locasset. Orangius inopiaata Alba-
 ni celeritate deceptus, credens au-
 xiliares copias adesse præmissas, ut
 primos equites longè anteceden-
 tes vidit, audis vlciscendi clades,
 magno in eos impetu vadit. Post-
 quam non cedere leues alas, & pe-
 ditum fulgere signa conspexit, er-
 roretandem cognito, strenuè ma-

*Leodiū
 Orāgi
 petit.*

gis quam eduxerat, recepit exerci-
tum. Itaque in Leodienses fundes,
eorum agro vastato, aliquid anno-
nae comparavit, plurimum odij conf-
ciuit. Inde, statuens Condæo se ad-
iungere tertium civile bellum in
Gallia moventi, ad Hannoniã di-
rexerat præceptis iter, templa, oppida,
sacra, profana inuoluens pari ruina.
Horum operum Genlisius mirus ar-
tífex erat; qui se impio, & superbo
titulo nouæ religionis Vicarium,
Deique interpretem ferens, haud
vilo in scelere Orangio minor, S.
Humbertifano sacrilegis manibus
exciso, depositum sacrosanctum ig-
ne abolere tentauit; ad cuius aram
mortales rabido contagio afflati
sanabantur. Sed impius Genlisius,
vbi patrios fines intrauit, sensit vl-
torem Superam, rabie supra huma-
nam correptus; & hîdem manibus
quibus templum arcanae religionis
excidit, infelix corpus eviscerans
Albanus, vbi deitiationis Orangi
fuit certus, præmisit magnam clam-

*Despera-
tione at-
tonitus
Galliam
vrsus
petit.*

*Horren-
da here-
ticorum
scelera.*

*Alb. præ-
mit hos-
tium
clam-*

Z

equi

gam.

equitum, qui frumentarijs molis effractis, in vrbes alimenta reciperent, easque ab hostium incurfione defenderent. Gallia Regem citis nuntijs admonuit, quantum ipfius interesset, seuum hostem, antequam Gallias obtineret, opprimere: & enixè petebat, promissum olim equitatum in regni limite obijceret: nã Catholicus longa itinerum iactatione vexatus vix hostem sequi poterat, nedum anteire fugientem. Lupus tamen Acunnia à Ferdinando missus cum sexcentis leuiter armatis extrema carpens recedentis agminis, non leue detrimentum intulit, nullo prætermissio die, quo non palantes Orangianos, aut tardius sequentes opprimeret. At miles, dum toties victi hostis contemptu elatus, temerarius incurrit, Rhodericus Daualus cæditur, & fauciatur Auila; nec Acunnia dum strenuè turbatos recipit, fuit extra periculum. Verum hac leui iactura miles ad obsequium rediens, conf-

tantius exequēbatur imperia, & af-
 fiduè instans Lupus, & per compen-
 dia occurrens, lapfos in prædam tru-
 cidabat. Tot obstantes difficultates
 eluctatus Orangius, in Cameracen-
 sem agrum erumpēs, Calteum ob-
 fedit. Tenebat munitionem Ioan-
 nes V Vortus animo ingens centu-
 rio, cum triginta omnino præsidia-
 rijs. Nec ideo deficiens ille, quam-
 uis tanto exercitu, viginti que tor-
 mentis petitus, ciues, viros, foemi-
 nas, pueros indutos arma iubet se-
 per muros ostendere, & a feribus ac
 cespice aggerare ruinam. Interim
 Moliēnus centurio cum decentis
 militibus per stationes hostium via
 patefacta, peruenit. V Vortus ex ce-
 leritate inopinata, audacia que in-
 credibili suspicatus insidias, cum ve
 hostem excludens; quænam, & à
 quo veniret, rogauit. Ira Moliēnus
 ardescens, factis respondendum ef-
 se coniectans: *Iam, inquit, dabo cui
 credas; & quis adsit, & à quo missus
 agnosces.* Simul hæc dicens imperu

*Castellum
 frustra
 oppug-
 nat Oran-
 gijs.*

Rebelles inuadit; multamque post
 eadem reuersus incolumis, cum
 equis, & expolijs hostium trium-
 phans admittitur. Orangius omnia
 obstantia expertos, & læta, non
 modò inuictum Ducem, verùm
 vniuersa, quæ regeret, agnoscens,
 obsidione turpiter omiffa, Galliam
 infestus ingreditur; & positus ad
 Quintinopolin castris, patriæ, non
 fui oblitus, Condæi Principis ope-
 riebatur arma.

*Orangi
 Germaniam
 vi
 etuspe-
 tit,*

Albanus Fœderatorum
 iter, & consilia penetrans, moto ce-
 leriter agmine, iuxta Marmolis ne-
 mus in Galliæ finibus consistit. In-
 dè ad Regem Carolam mittit ci-
 tilissimos equites, gratam veniam
 petens; liceret, Galliam intrare ar-
 matum, & amicum Ducem, vlti-
 rum vtriusque Maiestatis iniurias;
 iam enim non Gallie minus, quam
 Belgio imminet Orangius. Ro-
 gavit quoque Gulsiæ Præfectum,
 odijs vt positis, & similitate vana,
 exercitui commeatus, & gratum

daret hospitium, iam pro Gallie salute militanti. Sed dum utrumque
 que coram Rege formidine stulta,
 & prava mora tractatur, Orangius
 ultima egestate oppressus, & acri
 seditione turbatus, non vitra potes
 in obsequio continere Germanos,
 soluit exercitum, ineunte mense
 Nouembri. Venditaque sua, & exu-
 lum aliquot Belgarum supellectili,
 bellicoque instrumento oppigne-
 rato, ut cumque suorum consolatus
 inopiam, parua equitum comi-
 tatus manu, quo tutius fugam con-
 deret, in Germaniam citus penetra-
 uit. Tunc milites sine dace, sine *Fugien-*
 com meatu, sine certo auxilio, disse- *tum mili-*
 ti, egeni, seminudi, tabentes apud *tum cla-*
 se, apud ciues regionis infames, & *des,*
 inuisi, omnes ferme inopia, frigoris
 rigore absumpti sunt; aut contra-
 ctis morbis exhausti; vel sauisimo
 mortis genere, paganorum trucida
 timanibus, quos paulo ante incen-
 dijs, bellicoque terrore vexauerant.
 Plerosque immixsi a Duce equites,

per Lotharingiam, & Alfaciam errantes hostes, Rhenoque agros vicinos oppressere. Dux enim ubi sensit fugam, non dubitans, quam regionem essent petituri Germani, equitum velocissimos sparsit, qui fugientes exciperent. Constans fama tenet, ex tanta hominum multitudine vix quinque millia in patriam remeasse. Quæ igitur maior clades inferri potuit hæreticis, etiam si Albanus ardua, & sæua acie vicisset? Sed ita victo id quoque tristissimum accidit Orangio, quod Hispanus ea cunctatione maxime intendit, illum scilicet provinciarum omnium, quas incendijs adiuit, communem hostem ex patre civiam esse iudicatum: nec vitra spem relictam Belgas amore sequuturos infauit, & sceleratam militiam, & castra male secuta. E contra Belgæ tandem noscerent, quam iusto sub Imperatore foeliciter viverent, & quanto mitius haberentur sub externo duce, quam civie; cuius exe-

*Contem-
platio
victoria.*

Grandâ monumenta adhuc fuma-
 rent totis campis incendio. Has per
 artes Albanus, clementiæ, & boni-
 tatis laude fundata, sperabat recte,
 ni penitus Belgæ excæcati essent
 erroribus, lætos, & suæ fœlicitati
 gratulantes excepturos esse victo-
 rem; qui voluisset multum suæ glo-
 riæ detrahere, ne suorum calamita-
 tem augetet. Ergo Albanus satis
 certus in diuersa imparâsse manus
 hostem Galliæ fines ingredi non
 ausus, tamen aliquot sine vexillo
 turmas per manipulos diuisas inse-
 qui Hugonotorum terga inquit.
 Deinde fama per Orbem ingens, &
 gloria maior, deniçto Orangio, &
 cum eo Germania, prouincia ab
 imminente clade, & incendio defen-
 sa, cum exercitu florente, & in colu-
 mi triumphans Brussellas ingredi-
 tur. Enim verò si collatis signis, in
 arduam venisset aciẽ, periculo cer-
 tẽ maiori, non laudẽ, & fructu vi-
 cisset. Quin potiùs temeritatis, &
 ambitionis infelicis non auerteret

notam, si exercitum quantocumq;
robore præstantem, cum quo salus
prouinciæ trahebatur, obtulisset ve
lut cernicem extentam vni plagæ
fortunæ; vt, quod miserrimum est
cladem cum omnibus, vnus senti
ret infamiam. Equidem inter orna
menta Imperatoris insignia, mini
mam laudem robar esse, & in rebus
conficiendis audaciam, magnis cla
rissimorum ducum suffragiis inue
nio decretum. Illa namque in præ
ceps rapit ces, quos spernendis hos
tibus meliores fecit rara foelicitas.
Incerta præliorum inutilis poeni
tentia, & ruina certa consequitur.
Occasionem si a miseris, aliam faci
lius inuenias; victoria amittitur se
mel: & securius timetur potens hos
tis, quam spernitur victus. His atq;
altioribus præceptis suos Albanus
edocens, illud Æmilij placitum in
ore semper habebat: Imperatorem
scilicet egregiè fortem raro colla
tutum esse cum hoste prouocante
signa; nisi cum summa necessitas,
vcl

vel occasio exegerit pugnam. Mars enim communis est fauet etiam ignavis; leuque momento sæpe fusi victores dedere exempla mortalibus, fortunæ belli legem nullo virtutum pondere figi posse securam. Orangius quidem maiori copiarum instructus numero, quæ precarium ducē tristiora ex cunctatione, quàm ex temeritate manebant, illam ardens viam tentare debuisset, quam monstraret vnā salutē fortuna. Cum enim ab euentu, non ratione probanda sunt acta, plenum gloriæ est cadere extrema tentando, tarpe ac miserimum cunctando perire.

6 Par laudibus militiæ, ac pletatis Albanus, postquam importano bello se explicuit, festos indicit dies; quibus Deo Victori, & magnæ Matri per aras templaque magnifice ornata preces solennes ciues atque milites funderent, memores accepti beneficij, & digni, qui maiora reciperent. Exercitu dein;

*Alb. inf-
tis pro
taro mis
nerewe-
lo reddi-
tis, exer-
citu sol-
uit.*

deinde in hyberna distributo, equi-
 tem Germanum, & legiones duas,
 solutis stipendijs, in patriam ite cō-
 celsit. Ducibus, prout quisque me-
 ruisse, & præsentis angustiae pate-
 rentur, munera, & honores distri-
 buit: dùm Rex, ad quem codicillos
 scripserat petens, liberalitatis suæ in
 Belgas daret exemplum, cum satis
 amplum seueritatis fecisset, iusta
 concederet. Verùm salubriter tem-
 perata, & alias importatura reme-
 dium, si inter sit æmulatio, & lior,
 vertuntur in exitiosa venena. Itaq;
 Rhodericus, & Spinosa æmuli inde-
 fessi Albanum immodicæ ambitio-
 nis intumulare cæperunt: magna il-
 lum præmia exigere, quibus Belgarum
 in se amorem, odia torqueret
 in Regem. Quid aliud significare,
 per largitiones velle exhaurire æra-
 rium, Principem infinitis distētum
 vna modo cura fatigare; nisi vt bel-
 lum, quod non virtute Ducis, sed
 Dei clementia esset finitum, ultra
 protraheret, & sui necessitatem Re-
 gi,

*Calum-
 nia ini-
 micorū.*

gi, post egestatem induceret? Cur pugnam poscente milite, & assentientibus ducibus, non deuicisset hostem timentem, & ignauium? Cur elabi Orangium permilerit? Profecto, ut conumptis opibus, & euulsis longo incendio regionibus, suam auctoritatem, & gubernationem intenderet. His ac talibus, quæ acerbiora iaciebantur, Philippus aliquantulum motus, reddita honorificentissimè Albano gratulatione victoriæ, abstinere largitionibus iussit, & oneribus tributorum Belgis impositis, militare ærarium augere: sibi autem curæ futurum suorum merita distinguere, & iustis præmijs afficere. Pessimum (fateri certè licet) Rex ciuibus ostendit exemplum; pœnas esse flagitijs, non præmia virtutibus. Belgarum quidem animi, cum seueritatis summum, non indulgentiæ vidissent, etiam quibus amor, & fides inerat, accenssi, & alienati à Rege, statuerunt suam merita, & seruitutem vlcisci, in

*Regis of
fensio in
Ducem.*

temj

tempus altius ira recondita. Hos motus præsentens Albanus, non leuiter sententia Regis idus, eò cautius agendum sibi esse constituens; arduum opera moueri strenuè curabat. Antuerpiensi perfecta, validam manum Hispanorum, tormenta, comneatus, & cetera instrumenta belli intulit, Auila tutelæ eius imposito. Prouinciæ statu firmato, eadē non beneficium meruisset Carolus, cum auxilia eius legati peterent, *Hernestum Mansfeldiæ Comitem* cum duobus equitum, tribus peditarum millibus Galliam inuolare iussit, tunc maximè ciuili bello flagrantem. Huius ducis accessus non leue momentum attulit Christianissimirebus afflictis: eius enim operæ clara illa ad *Moncontarium* victoria magna ex parte debetur. Etenim cum prima inclinaret acies, cum media Comes, cui præerat, insurgens Ludouicum Nassauium sese strenuè inuehentem excepit, fuditque ingenti clade. Quo exemplo

Virtutis Regios milites iam pedem referentes in spem novam erexit, æmulatione externi ducis incensos Auxit ornamenta Albani Pontifex Pius, galero purpureo, ense aureo gemmisque distincto, aureoque ramo concessis. Quæ munera divinæ Fidei defensoribus affluere donodare Romani Pontifices. Dux illa veneratus, solenni ritu, & pompa è manu Archiepiscopi Mechliniensis, post celebratum salutis humanæ sacrificium, in templo urbis maximo accepit. Hæc dona in Salmantinum D. Stephani templum translata, cum honore Religionis sacro in perætrali asservata visuntur. Albani enim Duces illius magnificentissimi delubri patroni, opibus, & donis frequenter exornant, cuius tanta magnitudo iam augeri non valeat.

*Aureo
ramo Pō
tifex or
nat Alb.*

7 Post tot obsequia fortunæ, tot victorias diuinitus, tanta ornamenta à summo Patre data, credens merito Albanus, nondum

*Statuā
Alb. erig.*

fatig.

satisfactum gloriæ suæ, æneum monumentum, ut sperauerat, manuum in Antuerpiensis arcis area locauit. Sed frustra, ut opinor, & exempladocent, statuuntur monumenta gloriæ, quæ non amore fundantur: nec enim possunt diuturna esse, in quæ ciuium odia conspirent. Statuaerat pedes quindecim alta ex tormentis æneis captis ad Amasium amnem conflata, veros Ducis vultus lineamentorum notis efformans; detecta caput; dextrum brachium nuda, & in urbem extentum prout amor, vel odium interpretatur, minanti, aut pacanti simile. Pedes geminas effigies aduolutas mirè premebant: his plurimæ manus inerant, crumenis, securibus, sagittarum fascibus, alijsque insignibus Gheusiorum rebellionem captantiũ armatæ: velata ora laruis erant, circumpendentibus collo lagunculis. Ingens profecto ex emblemate argumentum ostensum cum Strata dissidendi, & cæteris auctoribus Al-

bano nōmini infensus. Ego autem,
 inuidiæ commentis spretis, quid
 hac in parte studium, & nōstra fides
 inuenit, synceræ veritati non sub-
 traham. Quæ forsan minus proba-
 buntur, quōd minus liuoris habeāt,
 & calliditatis suspicantis ingeni).
 Verūm non semper acutiora tela,
 quæ improba, nec sunt pulchriora
 quæ nocent. Suam etiam venusta-
 tem habet, & dulcedinem vera do-
 ctрина, non prima specie fallacem,
 sed intimis ornatam, & conditam
 sensibus, quibus non scioli fruuntur
 sed verè sapientes. Significari centè
 voluit Albanus, Hæresim, & Re-
 bellionem a se extinctas, etiam fuis-
 se calcatas, non ciues afflictos. In
 hunc sensum, cum manus hæreti-
 corum certis insignibus armatas
 ostenderet, facies velauit; quasi ig-
 notum cahos, nō Ordines Belgij cō-
 cidissent: velato enim ore, quod sin-
 gulos distinguit, cætera commune
 scelus emonstrant. Dextra verò nu-
 da, & extenta pacem indicat; caput

*Eius in-
 terpretis
 tio.*

dece-

detectum, & facies benevolentiam
 in ciues aperit, & animi claros af-
 fectus. Cætera armata signifi-
 cant, corpus rei publicæ instructum
 & Gubernatorem esse paratum, vt
 cædes atque arma redderent, si in-
 grati oblata beneficia contemne-
 rent. Ita nudam dextram offerens,
 comprimens leuam armatam, pri-
 mum locum clementiæ dedit. Mac-
 morea in basi talis incisus titulus
 clarius sententiam protulit: *Ferdi-
 nando Alvarez à Toledo, Albe Duci,
 Philippi II. Hispaniarum Regis apud
 Belgas Prefecto: Quod extincta sedi-
 tione, rebellibus pulsis, Religione proci-
 rata, iustitia culta, Provincijs pacem
 firmauerit: Regis optimi ministro fide-
 lissimo positum.* Basis latera ins-
 cripta erant multiplici emblemata-
 tum sensu, quem ad suum quisque
 traheret, maligne interpretatus in-
 nidiam. Extremo in margine lege-
 batur: *Iungelings opus ex ere captiuo.*
 Quia deo superbè eminentis titulus
 non modo Belgas incendit, verùm et

Rhodeticum. Spinofam, ceterosq; *Invidia*
 æmulos invidia conculsit. Et in Re- *incusat,*
 gis aula umbratiles duces volupta-
 tum, armati laudes, & trophæa op-
 pugnantes, acerbiora sibi odia apud
 posteros conciuere, quam apud Re-
 gem Albano. Etenim hoc factum
 etiam Catoni iudici probandum
 est; aut clarissimi omnis memoriae *Ratio*
 Reges, & Imperatores damnandi. *defendit,*
 Magnus Alexander non suas modò
 statuas, sed etiam suorum ducum
 colere hortatus est ciues, victos cõ-
 pulit. Pompei in Pyrinæo iugo,
 omniumque Cæsarum, & orato-
 rum in Curia, in foro vile batur ima-
 gines. Non Camilli, & Fabij, non
 Scipiones, alijque Romani duces
 eo honore carere. Nec Magnus
 Constantinus, & Theodosius, alij-
 que Principes notæ moderationis &
 pietatis eum honorem spernendum
 cenfuerunt; per quem res gestæ, victo-
 riæ, laudes, & domitæ nationes im-
 mortali famæ traduntur. Adeoque
 ut itatum fuit olim, cum recti ma-

ior cura, & ardentior veræ gloriæ cupido, erigere trophæa, vt nullum egregiè factum sine ea dignissima commemoratione transigerent. At que vtinam triumphorum decora nostram ad ætatem durassent, quæ ingens incitamentum fuerunt Romanæ virtuti. Quod in Vita Albani Ducis tradit Rochæ Comes, extra fidem est; Philippum scilicet, & Albanum tantarum rerum experientia firmatos, tam futile, & inane commentum machinatos esse, vt hic statuam erigeret, quam ille imperaret euerti, sic in Governatorem populorum inuidia conuersa. At Philippus etiam odij contemptor longè aberat a tã puerili dedecore, vt consilijs suis fabulas irridendas obtenderet. Nec id ingenium erat Albano, vt tot bellorum gloriam, eam inuictam constantiam, eam fidem incorruptam, & laudem veris, & profuturis obsequijs contra inuidiam quæsitam turpi adulationi submitteret. Sed
id

id quoque traditur.

8 Interea Germaniæ Princeps, cum Oranium ab Hispano premi nuntiatum fuisset, ad Cæsarem Maximilianum expediuerant legatos orantes; sua auctoritate intercederet fatali discordiæ; Belgicas prouincias Imperio subiectas suo iure componeret: quod si cunctaretur grania iadè bella, arma, & clades arsuræ; quorum pars non exigua in eum redundaret, qui malè regendo populos, vt se in Maiestate seruaret domumque suam opibus Hispanis nitentem, faceret iacturam reipublicæ. Nec vires, atque animos, quamuis eo sedente, Germaniæ defuturos, quibus sacri Imperij decus, & gloriam, ciues, sociosque externo ab hoste defenderet. Ad vltimum minabantur; iam se Regem Romanorum creaturos, qui tot malis subuenire posset, & vellet. Hac Cæsar denuntiatione perculsus, in dies turbatus magis, ac timens, ne domui Austriacæ inimicum lege-

Cæsar fratrem in Hispanias mittit, postulans vt Belgio amoueretur Alb.

rent, sub quo etiam religio diuina
 concideret, satisfactorum eorum vo-
 ris, fratrem Carolum in Hispaniam
 misit ad Regem. Ille Philippum
 adiens, quæ attulerat in mandatis,
 exposuit: Belgio nimirum euoca-
 ret Albanum, qui non modò eas pro-
 uincias, verum cunctam Germa-
 niam extremas in iras concitauerat
 rigida seueritate, & dominatione
 superba. Daret Principem Austria-
 ce domus, cuius venerationi assue-
 ti Belgæ, cum amarent, & colerēt.
 Conspirasse Imperij Septemuiros,
 nouum Regem, & successorem Im-
 perio daturus non ex Austriaca gen-
 te, quam ob inuidiam acerbamque
 In Hispanos odia excludere Germa-
 nia tentabant. Nec paucos inclina-
 re in Gallia Regem, qui Germa-
 niam tenens, Belgium quoque in-
 uaderet, prodentibus ciuibus. Non
 statuit regnandi veterem, eo Cæsaris
 consulta tendere, vt Prouinciarum
 gubernatio fratri contingeret. à
 qua sententia multum abhorrebat
 Philip.

Philippus, tunc præsertim, cū Auf-
triacus Gubernator regnum posset
Inuadere. Ne tamen Cæsaris Ma-
iestatem, & preces minasque Ger-
manorum videretur, spernere, rem
distulit in tempus, velut discussurus
graviori consilio. Eo adhibito,
Albanum aliqui amouendum, &
puniendum manifesta seueritate cē-
sebant. Sic Regis famæ, & decori
consalendum per vnus ciuis infla-
miam, vt palam staret, quidquid sæ-
uum factum, non Principis euenisse
rigore, sed instinctu Ducis: sic Ger-
manos, & Belgas æternum sibi fir-
mari, si inuidiæ auctor punitus tes-
tis esset, quanta Rex in suos clen-
tia, & bonitate ageret. Moderatius
Spinola censuit; amouendum qui-
dem Ducem, nullumque adhiben-
dum honorem ob cladem, & victo-
riam ciuilem; dignum tamen poena
non esse. Inde progressus ad discri-
men imminens, orationem clausit,
affirmans, aut pacandas esse grato
beneficio Germanias, aut Gallias

*Censent
inimici
eum esse
punien-
dum.*

Regem Imperio, & Belgio potiturum. Ingrata Regi fuit omnium oratio, & multorum ambitio manifesta; qua se uere increpita, ostendit, non se adeò incuriosum esse famæ suæ, & inhumanum, ut optimo, & fidissimo duci pro tantis meritis inuidiam, & supplicia esset redditurus. Quem deinde Regis sui imperia constantiter exequi ausurum, si ea expleſſe induceret irarum, & supplicij discrimen? Malle Belgium amittere, quàm tantæ obstinationis, & efferæ inclementiæ exemplum dare mortalibus. Nec sibi de futura arma, & vires, quibus Germanias premeret iam opibus victas: Gallias autem ciuili bello implicatas de salute, non de Imperio contendere. At tamen non est ausus palam monstrare sententiam, donec certi nuntij ab Albano retulissent; Germaniæ concidisse robur, & Galliarum auxilia; Orantium deuictam; Prouincias quietas esse, & pacem vndiq; immotam. Tunc de munus referato

Rex aliter statuit,

Et Casari respondet,

pe

pectore, Austriaco sine cunctatione
respondit: Nullo sub foedere Impe-
rij Belgium esse contentum: Alba-
num, instantibus belli curis, & hæ-
reticorum rabie minante, euocari
non posse sine famæ detrimento, &
iactura reipublicæ, hanc vnam, &
Intimam causam esse, vt eum amo-
neri cuperent, quem sensissent con-
tra minas, & terrores inuictum;
quem scelerum experti vindicem,
eius pietatem, & constantiam im-
pij timerent. Cur igitur strenuo, &
fido Gubernatori tantam ignomi-
niam imponeret; qui non crudeli-
ter, & superbè, non odijs priuatis in-
sequutus Belgas oppresserat, sed
exulcerato vulnere ferrum atque ig-
nes prudens, & constans adhibuit?
Preces vero armatas se nunquam
audiuisse. Et quidem sibi fore curæ,
ne Austriacæ gentis Maiestas, & de-
cor sub inuidia Hispana concide-
rent: nec quidquam ausuros esse
Germanos in eam machinari, cum
eorum vires atque arma in Belgio

*Legatis
Germani-
cor. Alb*

fregisset Albanus. Is autem Regis voluntatis satis certus, & de constantia sua abundè securus, legatis Cæsaris, & Principum Germaniæ responderat: Deprecandum esse Philippum, qui leges victis dare posset, & pacem: verterent ferociam in preces; magis errori civium profuturum, violatam Maiestatem supplici confessione reuereri: suum esse efficere, ut Orbis agnosceret, salutem omnium positam in Regis voluntate, sua in dextra victoriam.

*Hispanos inter
& Britanos
nos civitatis
græve
dissidium.*

9 Hæc dum gravi dissensu Principum in Hispania, & Germanijs tractantur, iactis sæuo incendio seminibus, non leuem sollicitudinis causam, & malorum initium adiecit Elisabetha Regina. Quinque naues Cantabriæ vi tempestatum pulsæ, aut adæ metu prædonum, amicos Britannię portus intrauerant. Regina ubi quadringenta aureorum millia in Belgium ferre cognouit, muliebri auaritia allecta, in-

super ingenita nocendi libidine, pecuniam redegit in fiscum. Legatis, precibusque Albani clausit aures, subdole innectens moras, & fingens, regni necessitatibus coactam occupauisse eam pecuniæ summam, quam tamen ad negotiatores Genuenses, non ad Regem pertinere cognouerat; & se dominis non sine iusta usura in tempore reddituram. Albanus cognita obstinatione Reginae, non ignarus addi sibi Britanniam, sed certus alioqui infensam odij erupturam, omnes Britannos mercatores in Belgio negotiantes reuincit, & idem fieri in Hispania curauit. Regina per damna ciuium cupiens immensam sitim auri explere, & ipsa negotiatores Hispanos in Britannia agentes, intercipi, opesque eorum iussit in tabulas ærarij referri. Sed etiam eadem tempestate quindecim Lusitanorum interceptis nauibus merce Indica onustis, quæ ignaræ inter utramque gentem dissidij Britanniæ

niæ portus appulorant, tam quæstuoſæ litis fœnore delectata, Vitellium miſſum ab Albano legatum finiendæ diſcordiæ, Londino iuſſit è veſtigio excedere, aut cauſam, quam procurabat, omittere. Vitum ire iniuriam ardebat Albanus, & iacturam pecuniæ compenſare Britanniæ ruinis. Obſtitit eius ardori belli ipſius importunitas, & rei naualis inopia: nuntij prætereà referentes maiores adhuc vires moliri Germaniam, auertere ab arduo conſilio. Itaque in idoneum tempus ira, & vindicta ſepoſitis, mercatoribus vtriuſque partis dimiſſis, rem vtcumque finiuit. Hinc ad egeſtatem redactus Albanus, cum nulla ex Hiſpania inueherentur auxilia, conuerſis alio Regis curis, & immenſis opibus, quas in exhaustis venis fundebat America, ſuſpenſam trahebat, & errantem mentem per cæca, & ſe oppugnantia conſilia. Quippe militiam ſoluere prope dementiam erat,

erat, inter assurgentis belli terrorem. eosdem enim milites haud segnis hostis suis castris adiungeret; alienaque virtute, & fortuna instructus vacuas praesidij vrbes inuaderet, quas traderent laeti ciues, id vnum supra mortale gaudium optantes: tandem destituta a socijs octo millia Hispanorum nullo negotio caederentur; & Dux inermis, suo met milite, & artibus victus caderet. Ad vexillum autem retinere egenos, & in seditionem paratos, haud erat extra periculum; quippe hostium promissis fide mercenaria corrupta, vrbes atque arces dederent, & tuerentur aduersus Ducem ingratum, vel sparsi in praedam ciues iniurijs prouocatos accenderent. Quapropter Albanus inter precepta suae mentis tradidit, paucis, & laetis melius bella confici, quam onerosa, & turbante multitudine, si commeatus, & stipendia deficient. His inductus, arma retinenda, & militem ab egestate tuendum esse

Alb. inopia cogitur Belgis tributum imponere.

constituit. Litteris ergo fatigabat Regem edocens, quam in arcto res politæ Hispanorum essent; & quam triste, & pudendum, cum maiores vires sint Regi, pecunia tantum vicini, qua omnes superabat; eiusque castra inuicta armis inopia laborare, cuius aula, & regnum opibus otiosis florent. Sed graue erat Philippo intestino Mauritanorum scelere implicato, & in communem hostem meditante classem, in Belgium opes, & regni auxilia transferre. Itaque Albanus delectus spe sua, consilium quidē necessarium, sed exitu infelix inuasit: Belgas nimirum cogere, quod ipsorum contumaci bellum arderet, tuis opibus alerent: id quoque fore credidit in partem securitatis, & poenæ. Si namque in perniciem versa arma, quæ salutaria putauerant, sentirent, ea auersarentur; & causam mali Orangium loco hostis haberent. Re igitur cum Philippo communicata, & eo probante, ingens tributi

onus imposuit: rerum mobiliū scilicet quoties venderentur, decimā, immobiliū, vigesimā, omnium vero centesimā partē. Qua postulatio ne ultra modū concitati Belgæ, grauiorem in pecuniæ iactura, quam sanguinis, ostendere dolorem. Arma, cædes, & exilia poscere; voces in cœlum, questus in Ducem fundere, sæuaque minas iacere: pars domi se claudere; multi in publicum lymphati ire, clamitantes, se ante morituros, quam ad eò acerbum onus seruitutis noti in libertate subirent. Brussellas Ordinum Delegati conuenerant significantes Albano, decimam omnino solui nō posse, cum enim toties tribuenda esset, quoties lana præsertim venderetur, mercimoniæ textilia, quorum maxime artificio Belgæ pollebant, opifices, & mercatores insolenti pretio exterriti ommitterent, alias ad vrbes, & regiones tendentes; ciuium quoque egea multitudo, quæ iisdem alebatur operibus, miserissimam, & infestam patriam

*Belgarū
tumultus.*

nō inuita relinqueret: tristius enim est carere vitæ gaudijs, quam patriæ. Sed etiam ditissimos, & frequentes populos in vastam solitudinem esse vertendos; & vnde securitatem, & auxilium peteret, ferociore extituros hostes, & bella Flammandos incendio Belgas, cum intueantur, viscera sibi conuelli, vt alatur, quos oderint; quos iugam seruitutis, & tyrannidis instrumenta credant. Hæc eadem Hispani duces censebant orantes, ne tam præcipiti consilio noua arma conciret. In hos præsertim iraductus Albanus: *Date ergo, inquit, ostendite minus deruptum iter; este luces, sequar. Cum omnes defixi tacerent: rursus inquit: Si aliud Belgij conseruandi iter non adest, quid malè consulti amici, & importuni grauissimas curas meas oneratis? Quid Rebellium conspiratis audaciæ? Cur sententiam nostram, quam necessitate expressam esse non ignoratis, arguitis? Friuola est, & irridenda sapientia, que tan-*

*Amici
Ducem
à senten-
tia non
mouent.*

dem exequenda moratur. Periculi ob-
uersantis causa non latent, & nodi,
quibus induimur. Sed ea est viro forti
digna prudentia, quæ cuncta luce sua
discernens eligit minus nocitura. Arma
tus ego Belgas timere non noui; iner-
mis expauescere debeo. Igitur armatus
sim oportet, licet inanes questus vol-
uant, & nos vana ostentatione irarum
assiduè fatigent. Sic contra Germana,
& Britannorum arma instructi, eas
veras, & potentes minas superabimus.
Nam Orangius non libertatem ciuium
sed dominationem suam cupidissimè in-
tendit: & Germania iris accensa non
Belgium, sed clades suas, quas nos im-
posuimus, vindicatura se accingit.

10 Ergo Dux armatus Erroris
habens necessitatem pro iure, & veniam
pro sententiæ arbitrio victoriam, à Ponti-
nihil cunctanter egit, quo tributum fi ce, &
vel à resistantibus pœnas exigeret. Rege ta-
Aliquot vrribus imposuit graua dultam
præfidia; alijs ademit privilegia, & promul-
indulta Principum; alias subegit gat.
propinqua dare centissimam: & aliæ
præ-

præsenti ære exactiorem tributū
redemere. Non paucē prouocauere
ad Regem, promissā centesimā,
eam omninō exoluere Belgas posse
testantes. Grauius hac prouocatio-
ne exulceratus Albanus, ardebat
contumeliam potestatis vlcisci: sed
gnarus quam acerba in se circum
Regem odia flagrarent, expectan-
dum censuit ab Hispania respon-
sum. Interim mitigaturus benefi-
cio animos, errorum, & turbarum
veniam à Pontifice, & Rege indul-
tam iussit promulgari. Hoc munus,
sicut cætera, magnificè præstaturus
omnium Ordinum frequentia ad-
tipatus, Antuerpiæ templum maxi-
mum Diuinæ Matri sacratum intra-
uit. Solenni supplicatione, & sacri-
ficio ritè peractis, Cameracensis
Antistes litteras à Pio V. largitas re-
citauit; quibus hæreseos veniam
condonabat Belgis amplo fauore.
Vespere eius diei nobilium agmine
comitatus Albanus, sacro cinctus
gladio, & reclus galero purpureo,

folium auro effulgens in circo maximo erectum conscendit. Conuenerat suspensa, & auida multitudo Belgarum, pars, vt audiret, pars, vt turbaret audientes: non cunctis sensus idem, & animus; nec stetit concio sine tumultu, nec sine periculo manifesto Albanus, ni armati milites turbæ immixti ciuium, se minaces ostenderent. Sic licentia cohibita, & imperato silentio, præco iuxta Ducem assistens regium diploma recitauit; quo Philippus scelerum, quæ vsque in eam diem cõmississent Belgæ, veniam liberaliter dabat, exulibus modo, & fugitiuis exceptis. Sed cum præconis vox ad tantam multitudinem sese collidentem permeare non posset, spectabant plures, quam audiebant: & ex cupiditate noscendi orto tumultu, cum proximos extremi rogarent, à nullo cuncta percipiebantur, turbante rumore. Hanc occasionem Orangij administri strenuè rapiunt, immixti densam per cõ-

clonem sparsere; & illis Scriptorū
 aliqui sinistre consonant; tot excep-
 tionibus veniā esse datā, vt consciē-
 tias implicaret, nō solueret; quō in
 super errore imbibito, incautos, &
 fidētes Albanus opprimeret. Adeo
 percrebuit rumor inter obstinatos,
 & deteriora credentes, (an quod
 exulum dolebant sortem, an quōd
 ultra peccare cogitabant, omniq̄
 absumpta clementia, acrior subl-
 bat sceleratos metus) vt defixi om-
 nes, & cogitabundi discesserint,
 nullo reddito lætitiæ signo, nec
 festis luminibus vrbe coronata per
 noctem. Sed per circulos, & rebel-
 lionis semina causas doloris au-
 gentes, etiam solita ad vsum fami-
 liarium rerum lumina extinxere
 ad augendam formidinem. Alba-
 nus obstinatione ciuium anxius,
 nec dubitans, si licentia adeslet,
 mæstam noctem in atrox scelus
 erupturam, arcis milites iussit in-
 tentos vigilare; & armatorum glo-
 bos per urbem discurrentibus te-
 mi:

*Malignitas & obstinatio Bel-
 liarum.*

minaces, sed innoxios ostendere. Tandem pertusus rabiem, & ferociam, non beneficijs fractas, non supplicijs domitas, non armis, & victoriæ acquiescentes, tunc rebus in speciem securis, Belgio abire constituit, & magnam gloriam partam domum reportare. Opportunam occasionem obtulit aduentus Annæ Maximiliani Cæsaris filiaæ pactæ Philippo. Quam Albanus exoptans per honorem, & officij speciem comitari, re vera ut gratiam eius præriperet, gnarus validam futuram esse in animo senis Regis pulchritudinem, & florentem iuventutem Reginaæ, eam desideravit in Hispanias adducere. Concessit Philippus reditum Ducis, non tamen ut comitaretur Regina: quam maluit à Ferdinando Toletano deduci, iam Catalauniæ destinato Præfecto. Causam haud leuem Rex obtendebat: multum in interesse reipublicæ, ne provincijs antè vetus Governator excederet,

Quas
pertusus
Alb. mis
sionē pe-
tit à Re-
ge.

quam nouum salutaribus præcep-
 tis instrueret; naturamque ciuium
 merita, & errores, fidem, & conf-
 tantiam singulorum, mores ciuiũ,
 & quid validum, quid infirmum
 esset, ostenderet. Ecelestæ Ducem
 regiæ stirpis virum regendis popu-
 lis Belgarum Philippus elegerat.
 Sed ille bonus, & mitis, paci ido-
 neus, & ciuili concordia, inspectis
 difficultatum latentibus nexibus,
 honorem modestè recusabat; ne in
 ipsum tot bellorum imminentium
 quibus vnus Albanus par esset, onus
 incumbens rueret. Hæc tamen in-
 consulto vulgata fama rem Hispan-
 nam vehementius afflixit, ciuium
 audacia mota, vt Gubernatoris dis-
 cessuri imperia contēnerent. Nec
 Orangius, vbi spes prima affulsit,
 concitando defuit sceleri: iam hos
 litteris, & internuntijs, iam præ-
 sens illos tentare: arma in Hispan-
 nos, arma in Regem poscere: no-
 uum Gubernatorem valido cir-
 cumueniendum metu; dũ ora

*Dux
 methym-
 nae-Cæ-
 lidesina
 tur Bel-
 gio Præ-
 fectus.*

*Vnde
 spes Orã
 gij se at-
 tollit.*

militum, civium fidem, & mores, suasque vires ignoret; dum nulla egregia arte se timendum, aut amabilem faceret: Belgas quoque inclinantes, & iam territos Hispana saevitia, non credituros venire potiorum, sed qui magis fallat ostentata clementia. Nunc aduenisse tempus quo Belgium seruitio eximerent, aut æternum iura libertatis caderent: cum in odio communi versaretur, inuisus etiam militi Gubernator, maxime ob desiderium Albani, cuius virtuti assueti, & mirantes, cunctam fortunam belli in vnus hominis auspicio locatam esse credebant.

Albanus interim, invidiam penetrans, & æmulorum industriam, excepturus in Belgio Austriacam, eius comitatum magnifice disponens, præmisit Ducem Arescoti, & Norquermi Dominum; qui Reginam apud Coloniam Vbiorum assequuti, Albani nomine obsequium, & animum deuin-

*Alb. Regina ex-
cepturus
ad fines
Belgij
progreditur.*

tum obtulere. Ille diem monitus,
 quo Nimegam esset ingressura, ra-
 res auro, & ostro ornatas cum no-
 bilitatis flore conscendit. Dextram
 Reginae veneratus, naues direxit
 in litus. Nimegam primam Belgij
 urbem sub aurea umbella intrauit
 Austriaca, comitantibus Rodol-
 pho, & Hernesto fratribus, nō dum
 egressis pueritia. Eius iter curabāt
 Munsterij Archiepiscopus, & mag-
 nus Prussiae Magister; quibus salu-
 tem filiae, & decorem Caesar cre-
 dens, non ante abscedere iussit,
 quam nauem illa in Hispanias na-
 uigatura soluisset. Hinc inter His-
 panos, & Germanos Proceres nata
 est occasio dissidij, Federico, &
 Ferdinando fremantibus, Magli-
 strum, & antistitem conari anteire
 patris honorem; cuius inclytæ no-
 bilitati, & meritis proximus Regi-
 nae locus debebatur; quod si Dux
 hospitij humanitatem concederet
 obitare ius Proregium favori. Con-
 trā Germani differrebant; Imperij

*Orietur
 inter
 Hispanos
 Germanosq;
 dissidium*

provinciam Belgium esse; Cæsareos legatos cunctis honore, & dignitate præstare, quantum Regiæ antea Cæsarea Maiestas. Sed intuens Albanus, Magistrum, & Antistitem honoratissimos locos iam inurbanè legisse, filiosque suos, & Hispanos duces pellere eos cogitare, discordiam elegantem moderatone finiuit, applicans se officiose lateri Magdalenaë Guzmanis. Illa, comitati favore reddito, cum moneret, vt gradu dignitatis assumpto, adstiparet Reginam: *Amant, inquit Dux, me dignum Austriae seruum confiteri, si antè tuum esse permiseris: id assequutus, maiora sperare non debeo; sed potest gratia tua, & eius clementia donare.* Insignis erat forma Magdalena, & formam mirè augebat dulcis verborum moderatio, & elegantia ingenij. At tunc humanitate Ducis inuitata, & ab ætate secura, sui certè non auara, inter sermones iucunditatis, quos miscebat lætus Albanus, tacta Federici spe-

Quod tamen Ducis elegantia finitur.

cie, quis nam ille esset, rogauit; da-
 toque à Duce responso, a se geni-
 tum Federicum dici, eum respexit
 humanius. Sensit Federicus incli-
 nantem animum; & ipse non extra
 amoris contagium accedens, pro-
 pius hausit incendia; quibus infeli-
 citer Magdalena flagrauit. Nam iu-
 uenis voluptati indulgēs, & non ig-
 narus affectuum, ex eo die obtulit
 fidentius amorem, eam studiosè
 colens, & tacito lapsu se insinuans.
 Sed Belgæ, qui toruam arrogantiam
 in Duce expectauerant, læti adesse
 occasionem, qua Reginae decore
 violato, eius intolerandam super-
 biam liceret arguere, indolere, vi-
 so tantæ comitatis, & moderatio-
 nis exemplo. Hispani contra fusi
 gaudio, elegantiam, gloriam, & sa-
 pientiam Albani ælo æquabant.
 Germani quoquē mirabantur, quæ
 amare vetabat inuidia; tristem iam
 seuera ætate Ducem, inter horren-
 tia bellorum educatum, cunctis
 gloriæ ornamentis præditum, tan-
 tum

tum comitati, & favori indulgere potuisse, vt videretur sui oblitus, & iuuenili ardore raptus, virginis amori, & formæ, non Reginae Maieſtati ceſſiſſe. Die ſequenti Auſtriaca, cum Magdalena eius voluntatis, & formæ magiſtra Ducis elegantiam officioſè mōſtraſſet, eum ad ſe iuſſit venire; &: *Tu, inquit, memor, quàm gratum animo noſtro obſequium præſtiteris, velim agnoſcas, Albane, nunquam me oblitam, quantum die ſterna merueris, edoctrum Regem, qualem virum, & Gubernatorem habeat in Belgio; cuius ego honores, & fortunam enixe iuuabo.* His ſe imparē conſeſſus Albanus, id vnum ſe in votis habere reſpondit; ſic Deus Op. faceret, vt minimum illud ſuæ voluntatis obſequium eſſe cognoſceret. At quamuis de modeſtia, & comitate Albani ſecurus Ludouicus Venegas Catholici Regis legatus, timens, & pertæſus delicatum Archiepiſcopi honorem, Cæſarem admonuit citis nuntijs; ni eum Belgio

glo excedere imperaret, instare gra-
uedisidium. Ergo Magister, & Ar-
chiepiscopus, mandatis acceptis,
Albano tradidere solenni ritu Re-
ginam. Hæc quamuis multum ro-
gata, Brussellas recusauit intrare, ne
spectacula, & ludi morarentur iter.
Dux ea opportunitate ingenti amif-
sa, muneri tamen obsequij satisfac-
iens, magna ludorum pompa cele-
brauit Auitriacam. Stabat iam in
anchoris classis instructa, & perar-
mata; cum intumescens autumnæ
sydere Oceanus, & ventorum agi-
tatus rabie, quibus ora Belgij patēs
Infesta tenetur, longos mouere fla-
tus cepit, non leui incussa sollicitu-
dine Albano, immodicos augendos
esse sumptus in tanta egestate pe-

Nauis -
get in
Hispa-
nias Aus-
triaca.
conia. At contra spem eius cœ-
lum breui mitescens tranquillam
maris faciem exposuit: motusque
desiderio Regina, & nauæ Canta-
briæ foelici augurio, classem orna-
tam permisit in altum vela dare.
1570. Bossuuius Comes Belgici maris

Præfectus, & Mōdrago cum legione armata classi præsidere sunt iussi, sed Priori Ferdinando parere; cui commiserat Reginae salutem, alterum brachium, ut aiebat, fortunæ suæ contellens. Ergo decimo Calendas Octobris (septuagesimus annus volebantur) soluta classe (iuuat etiam Ferdinandum sequi, nec longè à patre discedam) Britanniae fauces ingreditur. Eius maris Præfectus cum nauigijs decem occurrēs, Elisabethæ litteris, & muneribus datis, officiosè petebat, ut Austriaca nauigijs malis fatigata amicos Britanniae portus inuiseret; ubi recrearet animum amore, & comitate Reginae. Id etiam illa litteris enixè postulabat, dextram amicitiae ostendens, & dulcia hospitem iura. Mouebatur in fauorem prona Regina, & salubre esse censebat, & gratum amanti Regi munus, si sua opera cum Britannis iam minantibus, pacem tantillo impendio firmaret. At Ferdinandus instructus patris ar-
tibus,

tibus, quantus dolus blandis amori-
 bus subesset, penetrans, Austriacam
 alloquutus ostendit, ea illecebra
 captari libertatem Hispanæ Regi-
 næ: nihil recti aut veri ex illa spera-
 ret, quæ Mariam Reginam Scoto-
 rum tam arcta cognatione, fidei, &
 amicitia pignoribus iunctam cap-
 tivam attineret, omni diuino atque
 humano iure violato: se autem nun-
 quam passuram classem admoueri
 Britannia; nec aliter posse tanti sce-
 leris noxium fieri, nisi coactum vl-
 tima necessitate, quæ premeret. In
 hanc sententiam haud difficulter
 ducta Anna Prefecto respondit, ex-
 cusans festinationem amoris anhe-
 lantis, & Regis offensionem timē-
 tis, si moraretur alio amore disten-
 ta: summæque beneuolentiæ litte-
 ris ad Reginam datis, foeliciter ins-
 pirante vento, Andræopoli in Can-

Andreo tabriæ portum tenuit. Hic Fer-
pselin ap dinandus Gaspari Scannicæ Cardi-
pellitur; gali Butgeni, & fratri Begerræ Du-
Tradit ei tradidit publico instrumento

Re-

Reginam, & fratres, quos Cæsar in Hispaniam educandi gratia miserat. Segubiam usque comitatus eam, apud Regem debitum patrijs suis, que meritis fauorem expertus, in Cattalauniam rectore vacuam pro- perantius excessit: quam provinciam regens ostendit, cuius viri artibus, & disciplina esset imbutus. Albanus interim Brussellas reuersus, tributæ exactioni intentus, de moderatio- nis forma cogitabat; ne ciues in arma insanos raperet; nec tamen gra- rium militare, & leges inultas pate- retur cadere: cum terrore ingen- tis nuntius adfertur, aucta de industria cladis fama. Etenim ipsis Calendis Nouembris, agitata præ- ter modum ventorum impetu flu- ctibus, intumescens Oceanus, disse- ctis aggeribus partim, partim supe- ratis vndarum nimia procella, ali- quot Zellandiæ superfusus est insu- las; sæuoque verbere obiectas oras pulsans, demersit quoque Bataviæ, & Frisiæ litorales campos. Sed cre-

*regijs le-
gatis
Austria-
cam.*

*Et in Ca-
talan-
niâ sibi
destina-
tâ rece-
dit Fer-
dinand.*

*Mavis
sæua cla-
des.*

uit supra metum ruina, cum, cessante ventorum flatu, stato tempore se recipientibus aquis, relabens æstus cōcitaro impetu traxit secum, quid quid obtinuerant; commotisque fundamentis ædium, multa oppida & vicos absorbuit. Quæ pestis etiam hominum septuaginta millia creditur hausisse, maiori tamen terrore finitimas regiones affecit; conuersis omnium manibus in communi periculo, vt aggerum altitudinem, & latitudinem incredibile labore, & impensis auerent. Hac de causa Albanus, ne tanto malo territos & laborantes vrgeret, susceptam contentionem omisit. Itaque medium, quod tutissimum videbatur, consilium eligens, mille equites iussit remeare ad Italiæ præsidia, & distulit supplementa legionum. Arces interim, & idoneas vrbes munimentis firmabat; in quorum opere utebatur militum manibus, vt graues sumptus fossorum alleuaret, & otij contagia. Sed cum

nulq̃

nulla stipendia soluerentur, & vltima plerosque vrgeret inopia, etiam miles fame debilis, ac nudus laborem recusabat, & praesidia omittebat, inquirens vitae subsidia. Nec ab Hispania pecuniae veniebant.

12 Coactus itaque Albanus onera Belgis imponere, quarto post maris cladem mense, edictum quoad decimum numum moderatum iussit promulgari Brussellis. Eo audito, tam furiosa consternatio ciuium pectora inuassit, ut mercatorum clausis domibus, pistores etiam, lanij, & tabernarij a questu tota die cessauerint. Reliqua turba ciuium cum commercio clauso non inueniret alimenta, clamitabat ante aulae fores, petens aut modum scueritatis, aut in transgressores legis extrema supplicia. His vocibus turbatus Dux, & iusta indignatione fremens, ad eum procaci scelere regiam, suamque auctoritatem principe in vrbe contemni, ea ipsa nocte iubet satellites armatos, quos

Bel-

*Bataviae
rebellio-
nis ini-
tia*

Belgarum ferocissimos notassent, ante tabernarum fores suspendere, ut lux simul ostenderet necem, & causam. Iam per urbem discurrebat miles, iam extrahabantur nocentes; licitor, laqueus, minæq; præstò aderant; nullius tamen pœnam perficiebant; sic enim iusserat terrorē modo incussurus Albanus. Cùm à Bosfuiio Comite trepidi nuntij retulere, Brillam ab exilibus captam, & seditionem per Batauiam struè moueri. Ergo à supplicijs ciuium, quæ utiq; non amabat, ad arma versus Albanus, superfecit exactione tributi, sic diuina prouidentia adspirante, ne ardentius agitati Belgæ in spem omnis libertatis assurgerent; qui supra cæteros mortales eius cupidissimi, umbra etiam delantur, & nomine. Bataui, & Fritij aduersus Romanam dominationem assiduè rebellâtes, magnis cladibus acceptis, & illatis, exempla dedere, grauius eos tributa tolerare, cæteris mortalitatis in-

com;

commodis. Cupidissimæ enim genti cum sterile solum natura decisset fecit industrios, & capaces artium; quarum usu natiua paupertate alienata, in Prouidentiam nequeunt habere querelam; cuius munera, ni Inertia corrumpat, inuenies æqualance appensa esse mortalibus. Ita Belgis opes charissimæ sunt, quas non clementiæ, & dono naturæ, ut regiones aliæ agri ubertate fœlices, se debere testantur, sed industria sua, & labore esse quæsitæ. Quando ergo habentur propria, & veluti Inherentia visceribus, quæ auferas, eo maiori cum dolore conuellas. Nec adeo Egmontii, Hornani, aliorumque nobilium, qui sub Albano cecidit, representata dura supplicia, in arma, exilia, & desperatione trahere Belgas, ac tributorum magnitudine indicta paupertas. Addiscant ergo Principes frequentius avaritia, quam severitate turbari rempublicam. Quippe miserationem mouet aliena, & in paucos calamitas

tas saeuens; sed occurrit flentibus solatium, se incolumes miserorum sortem posse deflere: tributorum autem onera vniuersos premunt; nec egentibus solatium adesset, nisi vlcisci se posse, vel perire. Orangius certè suorum ciuium affectus penetrans, tunc demum ausus est inuenire fiduciam, cum agnouit intercedere egestatis metum: nullus enim fame interiens, timet gladio perire. Tunc ille irarū repetitis causis, arma in saeuos dominos, arma in avaros poscens, mota Germania, & milite ad signa cōposito, in nouū & validius scelus erexit fatiscentem animum: multarumque vrbiū fide per internuntios accepta, assequutus strenuè, qua parte viriū esset inferior Hispanus. Lumæium Marchiæ è Comitibus vnum cum piraticis nauigijs iubet Batauiæ, & Zellandiæ oras lauadere. Is impigrè se accingens ducis imperio; multis prædonibus, & exulibus cō-

*Prædo-
nes ab
Orangio
immissi
Belgij po-
pularunt
gras.*

sociantibus manus, omnem oram,
 quam Amasio flumine, & Britan-
 nicis faucibus claudit Oceanus, po-
 pulabantur classe, infesti, ubi iner-
 mes mercatorum naues occurre-
 rent, fugaces, cum armatus, & vali-
 dior hostis instaret. His tutum re-
 ceptaculum erat Britannia; donec
 Regina, Albani, Hispanique legati
 victa precibus, interdixit regni sul-
 oras prędonibus, seверо edicto litto-
 raliū vrbium Pręfectis admoni-
 tis. Hac denuntiatione territos
 Aquatiles Gheusios (sic à paupertatis
 insignibus, & vsu piraticę exu-
 les Belgas dicebant) foelici sinu ex-
 cepit nunquam benè à male factis
 fortuna discernens. Quippe egressis
 portu exorta tempestate secura ma-
 gis statione Britannię, Vornā præ-
 teruecti, Brillę insulę portui appli-
 cuere quęstata nauigia. Ciues pau-
 corū fraude, & maligna simplicitate
 decepti, credentes, negotiatores
 esse in eas oras delatos tempestatu
 intania, amicum illis portum, & li-

Et Brit-
 lam ca-
 piunt.

Anno

1572

centiam reficiendi vexatas naues esse denuntiant. Gheusij vt tenuere portum, arma induti celeriter, ipsis Calendis Aprilis (annus erat sæculi septuagesimus secundus) occupant urbem. Nec cunctati, quibus vellent artibus nosci, monstrare, rabiem sacrilegam in templa, Superumque effigies conuertunt, libertatem acclamantes, & Orangij nomen. Huius victoriae gaudium, quia assiduas inter clades, & lachrymas vnum nec speratum affulserat, supra humanum celebrauere Gheusij; confessi equidem leuia esse arma Rebellis, & quantum ei præstaret Albanus, cuius fortunam, & auspiciam adeo inuictum esse credebant, vt etiam in absentia lædi, por-

Etambo tentum iudicarent. Brillæ proditi-
sonius, tione nuntiata, Ferdinandus Tol-
o Ferdi tanus Comitibus Albæ-Aliæ frater
mandus Insubricæ legionis tribunus qua-
Tolet. in dringentos iaculatores imposuit ce-
feliciter letiter ratibus: iunctisque cum Bos-
sentant, *lujo* Comite viribus, & nauibus in
 statio-

statione, quam dux itineris Scoltetus dixerat ab accessu hostium securam esse, relictis, Brillam incautanter inuadunt. Sed capto, direptoque suburbio, cum machinæ murales non adessent, ultra ire nō poterant. Hic dum cunctantur Hispani, hostium classis prodita ab Scolteto rates incendit. Quo afflicti incommodo, desperata munitæ urbis victoria, antequam maris æstus iter clauderet, in continentem copias non sine labore trajiciunt. Multis indè lactatus periculis ob perfidiã contumacem civium, Dordracum non sine popularium clade Bosiuus intrauit. Hinc Delfthabenam, quam ad Moerri ripam munitabant hæretici, veniens, cæsis, qui restiterant, valido præsidio occupat: & ibi à Duce acceptis litteris, quibus magnam ornare classem iubebatur, contendit Antuerpiam. At Osforius, quem Flissingam Belgicæ maris claustrum iusserat tenere Albanus, cum tribus Siculæ legionis

*Flissin-
gam ve-
lles oc-
cupant.*

vexillis, hostiliter exclusus, mæstum se in Flandriam recepit, eam eadem Duci nuntiaturus. Etenim Flissingenses, cum tres Vallonum cohortes, & ala equitum datæ urbi præsidio, impatientes sibi vitæ necessaria negari, in vicinos pagos quærendis alimentis discurrissent, occasione arrepta, armamentario effracto, redeunti militi portas, & infensa arma obiecere: & ingemnantes libertatis nomen, miscentes sacerdotum cædes, sacra templa devolunt; pollutisque omni scelere altaribus, diuinas etiam Hostias (horrendum dictu) calcantes, fecere experimentum diuinæ patientiæ ni verius dixerim, nouissimam pœnarum tantam libertatem impijs fuisse datam, ut æterna seruitute premantur. Post hæc Aluarum Paciecum Albani cognatum sese obiectantem sceleri, indigna morte conficiunt.

*Concur-
rit infini-*

13

Ad famam rebellionis

*Flissingæ tanta prædonum multi-
tudo*

tudo è Gallijs, & Britannia confluxit, vt in spem venerint, Midelburgam caput insulæ inuadere. Eodem fermè tempore Hencussa defecit, vno agmine sequentibus Horna, Halemaria, Edamo, Gouda, Lugduno, cunctisque Batauiæ urbibus, præter Amsteliodamum, & Schonauiam Deo ac Regi fidissimas. His incrementis virium hæretici adeo insolenter agebant; vt Albani imagines per angulos viarum figerent monstris auernalibus similes. At similabant Ducem indita ori fræna mordere grandioribusq; adiectis conspicijs, texebant carminibus fabulam: nempe Brilla Belgico sermone conspicija dicuntur & ideò ornantes scenam, Lunæ ium a tergo stantem, altera tenentem manu fræna, altera imponentem Duci conspicija depinxerant. Iam Zellandiæ, iam Frisiæ plurimæ vrbes defecerant, Zuphania, & Trâsisselania sequentibus. Igitur armillaturi Albano, (quod iam velut so-

ta multitudine
dona,

Quâ plures
res vrbes à Rege deficiunt,

lennem ritum usurpabant) ante bellum caelo indixere, templis ruina conuulsis, sacris imaginibus caesis, & igne violatis: pios sacerdotes pudendam in modum nudatos lacere verberibus, hastis, telisque configere, & viscera laniare. Virgines diuini amantis amplexui casto deuotas in foeda turpitudinis loca detrudere; polluto Dei thalamo, libidinem infandam explere, & recusantes immanius trucidare. *Leuia* haec. Horrendum Sacramentum, fidei nostrae arcanum, & decus, sacrosanctum Dei corpus, obitupentibus caelis, & natura, pabulum equorum fecere. Hoc praemisso tam profanis ciuibus sacramento dignissimo, *Luz* maio procurante, se adegerant in *Orangij* verba, tamquam vindicis patriae libertatis. Quae omnia ex animo proueniebant haereticis, nullo milite obstantibus seditionibus. Cum enim inopiam, famemque seueram tolerarent, ipsi turbati seditionis uocibus, relictis iacibus, & signis, fessim per

*Causa de
fectionis
extitit
inopia
uilitum*

per vicos, & circumiectos campos, non aliter ac feræ impastæ alimenta raptabant. Interim licebat agitare tumultum, ciere populum, & arma præripere; quibus præsidarios redeuntes fessos, & inermes arcebant. Nec pauca præsidia fuga militum exinanita vi aperta, & armis expulere Rebelles. Præfectis regionum non robur erat, quo in vnum collecto, iam hos, iam illos tumultuantes, antequam seditio conualesceret, opprimerent. Tunc demum patuit, quam salubriter statuisset Albanus, vni militum inopiæ consulere. Si enim habuisset opes, quibus legiones iusto numero, & stipendijs firmatas intra urbium mœnia teneret, nunquam Belgæ cogitare rebellionis facinus, nedum aggredi auderent. Sed Elisingæ iactura non spernenda territus, & pro Midelburgo sollicitus, Federicum, cum Auila, & Norquermio, datis triginta nauibus, auxilio celeriter misit. Federicus, exeunte Aprili in
lito.

*Pundit
ceditq;
Auila
Midel-
burgum
oppug-
nates Re-
belles.*

*Classem
Federic.
vincit,
& capit*

litore V Valacrię exposuit militem
è iuuetatis flore, & nobilitatis ele-
ctum. Cumque speculatores retu-
lissent, urbem prædones machinis,
& circumducta lorica vehementius
virgere; strenuè explorans, qua hos-
tium fiducia negligentius seruaret
excubias, Lique Dominum cum
velitibus ducentis Midelburgum
feliciter misit. Sanctius Auila cum
expedita manu inuadens, pulsus præ-
donibus, munimenta transcendit;
inhærensque fugientium tergis, Ra-
muam castellum superat, cæsis qua-
dringentis Rebellium. Indè, auxi-
lijs à Federico receptis, vsque ad lu-
cis noctisque diuortium victoriam
sequi non destitit. Reuersus cum co-
hortibus, Ramuæ munitioni aduer-
tit victrices militum manus: in cu-
ius freto angusto, quod claudit,
magnam vim nauium inuaserat Fe-
dericus, & ceperat. Iam victor terra
& mari Flissingæ admouebat exer-
citum, cum tristior nuntius Hispa-
norum mentes exterruit: Valece-

nas, & Montes à Gallis occupatas esse, deditibus ciuibus. Enim vero post cruentas, & atroces belli ciuilibis discordias, utcumque cum rebellibus fundata pace, quæ finitimis prouincijs induceret cladem, eos in gratiam suam, & aulam restituerat Carolus. Colinnius ergo importuno bello explicatus tradidit Ludouico Nassauio hæretici exercitus robor, sic vicem amicitia, & missi auxilij gratiam Orãgio rediturus. Ille à fratre admonitus, quanta immineret occasio, Mōtes principem Hannoniæ urbem iam antè à ciuibus accersitus inuasit. Non animo fractus Albanus, & inter pericula validior contra minas insistens, cōquisitores in Germaniam cum pecunia misit, ut quinque millia equorum, & tres legiones in amicorum Principum ditioe conscriberent: Vallonum quoque legi iussit triginta vexilla. Sed cum ab Hispania missa pecunia tantæ non sufficeret moli, rursus ingenti supelledi ven-

dita,

*Montes
& Valē
cens de-
ficiunt.*

412 *Ferdinandi Toletani Vitæ*

dita, & non exigua suarum opum
 parte vsuris onerata, quadringenta
 aureorum millia à mercatoribus
 Hispanis exegit. Nullam prædo-
 num classes, & Elisingam è Ramua
 fatigantem, Antuerpiam, vbi ipse
 agebat, accersijt. Federicus etiam
 cum manu dacum conuenerat; ad-
 hibitalque consilio, patrem magnis
 argumentis conabatur trahere in
 maritimum bellum: Arduam esse re-
 gionem, & maris seuitia difficilem; vi-
 cina, & opportuna ex Britannia, &
 Germanijs auxilia: nec quidquam pro-
 cul stare, vbi sit apertus Oceanus.
 Nunc verò cum turbati, cum modò ar-
 mari audacia, multorum imperijs, &
 pugnantibus sententijs dissiderent, fa-
 cile daturus illos Hispano victoriam,
 si tantum redderetur impunitas sceleri;
 aut si vis placeret vltima, magnus exer-
 citus breue, quod occupauerans, solius
 castris adimeret. Contra Albanus ig-
 narus futurorum, in præsentia du-
 ctus, quanta sapientia mortalis po-
 tuit, differuit: Validiores esse Gallias,

Ceter Fe-
 dericus
 mariti-
 mum bel-
 lum esse
 gerendū

Alb. à si-
 lio disen-
 tit.

& vicinas magis, quæ Hannoniæ fi-
 nes contingerent: nec Germaniam defu-
 turam, & Orangium, qui non classis
 in litore, sed Ruremunda coge-
 bat exercitum. Quod si tam valida urbe poti-
 rentur, & eam novis munimentis hos-
 tes firmarent; ibi sede bello fundata,
 iunctis viribus Artesiam, & Braban-
 siam irrumperent; & inde moto in
 Flandriam, & reliquas provincias ex-
 pedi to gradu, cum prædonibus arma so-
 ciarent. Non quidem Gallia Regem
 oblata, quam dudum exoptaverat, oc-
 casione clades acceptas in Belgio ulcis-
 cendi, quieturum: cuius etiam armis
 additis, exitium imminens Hispanis
 fæsti non poterat. Sic dum certarent de
 maris possessione, ventorum, & unda-
 rum casus variante fortuna, terras Gal-
 li, Germanique tenerent: quid autem
 amissis terris, maria profutura? An
 maria inueheret terris; an daret classes
 ipsas Oceanus? An inde vires insume-
 rent, quibus littorales urbes obsideant,
 & obiectos à ripa exercitus fundant.
 Primum igitur, insistit radijs oculo-

rum ardescens, naualium etiã virium
 securitatem fundemus: hac enim compa-
 rata de victoria dubitare non possum.
 At difficilis est Zellandia, & clausa in-
 equalibus dorsis, quæ mare arenas euo-
 mens, velut portatiles muros per litus
 omne, & freta circumfert; facilis verò,
 & plana Hannonia, atque Brabantia.
 Sed diuites provinciæ sunt, undè, ino-
 pia laborans hostis vires, & opes au-
 geat, si obtineat: & iam quantum cla-
 dis potest à mari inferri, suscepimus;
 nec multum valet extendi. Alteri ergo
 parti, ex qua grauius malum imminet,
 adhibenda sunt arma. Ars quoque me-
 dendi docet, eam antè partem curare,
 quæ in dies maiorem vim morbi reci-
 piat; quamuis grassetur violētior alijs,
 qui tamen intra certa damna consistat.
 At si in promptu sit Gallos expellere, in
 hoc ipsa ratio nostra perficitur: illis nã-
 que pulsus, exiguo impendio reddita se-
 curitate Provincijs, victricia, & benè
 auspicata arma vertemus in Zellan-
 diam, & Frisiam. Intra regulam sapiē-
 tiæ habetur, à facilioribus tentare for-
 tunam;

Funam; ne forsan primum ardua aggressos terror capiat; & ex mora tedium subeat, etiam minus ardua tentandi. Cum autem nos senserint Germaniæ, & Gallia in acie victores, an creduis ausuras subire incertos maris casus? Necessesse est igitur, earum vires circa plana, & nostri iuris loca consumere, ne per ceca, & communia vada nos maris ignaros insequantur, & vincant. Ut ista se habeant, maiori consultatione discutienda sunt; ne hominum stultorum more, ineptam cogamur causam ab ignorantia reddere, quæ pudorem excusantis augens, non minuat victi pericula. Hæc palam Albanus, clementer, non decreto consilio. Sed multum in id propendebat, monitus, gratos esse Regi Carolo in Belgium Hungonotorum excursus; ut rebellibus ea in regione consumptis, regnum suam securam haberet extra discordias. Iamque fama attulerat Ducem Ecelestæ Gubernatorem designatum aduentare, Regis voluntate compulsum.

*Flan-
driã præ-
dones ut
vñpunt.*

At prædones, nauigijs
adfluentibus, & copia militum, au-
dentes maiora Zarazum cum duo-
decim armatorum millibus in Flan-
driam iubent trajicere, & ibi fidem
civium spe, & metu tentare. Ille
strenuè in litore exponens armatos
aliquot vicis incensis, Brugenfi vr-
bi copias admouit. Indè hostiliter
pulsus, Gandauum venit, minitans
excidium, ni secum arma sociatèr.

*Et pellè-
tur cum
clade.*

Verùm aduersa cuncta expertus, &
citò sentiens manitam vibem esse
Hispano præsidio, sparsit incendia
campis, suæque immanitatis reli-
ctis monumentis, & odijs, non sine
clade recedens, conscendit strenuè
naues, Flisingensibus laturus auxi-

*Valence-
nias His-
recipiunt*

lia; quos Bauboris Comes vâlda
cum manu premebat. Interim
Ioannes Mendoza, & Mottæ Do-
minus, cum legione V Vallonum,
& tribus equitum signis, fufis ino-

Clara pinato incurfu Gallis, Valenceñas
Rhoder. receperant. Sed clara ante omnes
Zapatæ extitit Rhoderici Zapatæ expeditio;
expedit. *tie.*

quàm eadem, ac ipse confecit, celeritate percurram, Monitus is, Roborem cum nauigijs octo Brilla egressum in Rhirsburgi cladem, quadraginta modò comitatus Hispanis in littus acurrens, ad naues hostem compulit, magna pro loco, & numero clade multatum. Cum autem tela, & commeatus defecissent nec vnde pararet haberet, circumseptus vndique rebellibus populis, vltima ausurum virum fortem credens in extremis angustijs, rursus Haga, cui præerat, egressus cum trecentis velitibus, & sexaginta hastatis Hispanis, hæreticorum octingentos in via fudit; qua per hostes ferro patefacta, Amstellodamū intrauit. Ibi commeatu, nitrato puluere, & telis acceptis à fidissimis cluibus, flexit in Hasperandam iter: nam primum, quod habuerat, interiectu amnium, & canalibus impeditum, incisis quoque pontibus, frequens hostis infederat. Sed alteram viam iam ab Harlemo missa tenebāt co-

hortas armata; & Robel cum pedi-
 ribus sexcentis aduenerat. Rhoderi-
 cus, quo magis instabat desperatio
 salutis, eò fidentius inuadens, Ro-
 bole ipso capto, ceteros fundit, &
 caedit. Hanane deinde incenso,
 Sanafortum venit, missisque spe-
 culatoribus cognito, in armis ciues
 esse, & recepisse præsidium, non-
 dum tamen munitionis opus esse
 perfectum, inuadit acer oppidum,
 militumque promptissimis callis,
 saeuit in ciues; & quidquid com-
 meatus potuit abradere, vehiculis
 imposito, tectis faces iubet inferri.
 Non procul Lugduno ventum erat
 cum mille, & quingenti Rebelles,
 tormentis viginti ductis vrbe, &
 instructo vallo, satis fidentes occur-
 runt. Hispanus ratus, iam se functum
 omni periculo, parumper substitit,
 noua acie turbatus. Deinde certò
 agnoscens, aut vincendum esse, aut
 cum spe salutis amittenda com-
 meatu, & puluere onusta vehicula, alte-
 rum gloriæ proximum consilium

elegit. quamuis arduum, & temeritatis plenum videbatur. Sed ignavos hostes eadem fortuna belli, & virtus Rhoderici non multo cum labore prostravit. Trecenti caesi sunt, tormenta in amne demissa. Quo strenuè superato, tot difficultates eluctatus, triginta modo socijs amissis, septies ab hoste petitus, Hagam septies victor intrauit. unde noctu dieque prædas agens, militi alimenta, & sibi gloriam comparans, Bataviæ campos reddebat infestos.

15 Hæc erat turbati Belgij facies, cum Ecclestæ Dux quinquaginta navium classem applicuit Flandriæ litoribus. Insigni pompa ab Albano Brussellis exceptus, comitate, & elegantia certavit. Sermone urbano finito, causam rogante Albano ad eas oras accessit: *Veni, inquit, clarissime Imperator, sub te militaturus; ut tuos receptus inter milites, virtutem, & vera laudis artes addiscam.* Tunc Ferdinandus: *Ego*

Dux Ecclestæ Gubernator accessit.

Ducum comitas

potiùs per Deum immortalem, qui tes-
 tis adest nostro colloquio, exoptarem
 tua sequi vexilla. Sed planè ingratus
 essem, & patria, & amici sauis prodi-
 tor, si tuum animo nostro charissimum
 caput, Hispanijs clarissimum lumen
 insanis tempestatibus extinguendum
 obijciam. Eò enim rerum est ventum,
 ut non alius hanc concussionem Bel-
 garum, & Orbis aestuantis motum in se
 valeat accipere, nisi qui similium ca-
 suum, & bellorum expertus, magnis
 iam cladibus terrorem Gallis, & Ger-
 manis incusserit. Nos toties victores,
 tot instructi artibus, quibus regendi
 sint Belgæ, & vincendi Germani, exi-
 tum forsitan inueniemus: inter terrarum
 incurrentia arma, & compugnantes
 fluctus Oceani. Te autem quantocum-
 que animo, & virium magnitudine
 instructum ignoti fluctus obruent. Bel-
 lorum inexpertus es; non regionem, non
 hostium arma, non ora militum, non ci-
 uium mores, non quid validum, aut in-
 firmum nostri; non acies instruere, non
 castra ponere, non denique fortunam vo-

eantem, aut aduersam. Si autem huc ve-
 nisses, cum populi fida pace quiescebant,
 tunc in otio ad bellum tuam egregiam
 indolem formare liceret. Nunc omnia
 abrupta sunt; nostra, aut hostium cla-
 des in momento versatur; nec quid-
 quam agi potest, nisi incendia, raptus,
 exercituum atque urbium cruenta cer-
 ramina. Indignum præterea esset, nos ti-
 bi pericula, & inuidiam reliquisse; cum
 æquum videatur gentium iure, ut ge-
 rat ille bellum, qui intulerit facem: &
 si iuste susceperit, gloriam, si temerè, re-
 portet infamiam. Itaque amice, quam-
 uis dulce nobis esset, & summa volup-
 tatis, tali in rerum articulo domum cum
 gloria paratam discedere; tamen cum rei-
 publicæ intersit, & Regis, non laborem
 pericula, incerta belli, & extrema pati
 recusato. Ad hæc Ecelestus, gratijs pro
 benevolentia redditis, obtendebat
 Regis imperium, suæque famæ de-
 corem: nimirum datas sibi regen-
 das Prouincias; nec eas nisi inui-
 tum omissurum, quas per vulnera,
 & mortem tueri deberet, ne indig-

Contem-
 dit Ece-
 lestus si-
 bi dari
 Prouin-
 cias

Constan-
ter ne-
gat Alb.

nus haberetur, & degener à tanta gloria maiorum. Albanus: *Inuitus*, inquit, ni malueris sponte, *Belgium* omittes: nam ego Regis voluntatem, quam ipse mouerim, interpretatus agnosco, te in pacem, non in arma missum. Nouos tumultus, & flagrans bellum, si antequam soluisses ex Hispanis oris, vetulissent nuntij, tu nunquam fuisses electus, vt animi tui leta bonitate frangeres minantes, & armatos. Nec tuam famam, & decorem ledimus; sed negando, quæ nocitura sunt, vtriq; consulimus. Sin autem inde inuidia sit orta, id me eam suscipio, qui inermem, & inuisum violentus, & armatus excluderim. Nec moratus vitra, classem, militem, & pecunias exegit. Hinc fama incerta percrebuit, qua nostram ad ætatem delusi seniores, auiditate ingenita minoribus noua tradēdi, imposuere nobis errorem; tentauisse Ecelestum legionum fidem; an futuræ essent in obsequio, si quidquam grauius in Albanum censeret. Quantum id scelus à mo-

do

do veritatis abhorreat, mansuetudo Ducis, & probitas ipsa declarant, quamvis alia argumenta eius innocentiae in multis probatae deessent. An homo nisi extremè sceleratus, & vecors potuisset velle, Prouincias tunc maximè accisas exitioso motu turbare? An credere, milites sequuturos spòte ignotum, relicto, & prodito duce, cuius sub imperio tot ardua bella gessissent; cuius amorem, & virtutes hauserant, mirantes eius aspiciam? Ingratus nimiram ille esset, ex quo vno salus, & spiritus exercitus pendebant: quo nisi incolumi, & in acie stante, saluos se esse non posse fatebantur. Eceleitus quidem, postquam prima ira finita, quales in prouincias venisset, agnouit, quæsitissimis affectibus gratia, & voluntate explicatis, non erubuit coram Albano fateri; optimo beneficii genere se esse donatum; nec aliam ab amico Duce mentem sperare debuisse; cum non aliam ob cupiditatem voluisset

set in se transferre pericula, nisi ut senem ducem florens ætate, & viribus alleuaret onere; quod tamen in uenerat suis viribus impar, sed cui attollendo vnus vnus Imperator abundè sufficeret. Albanus lenitate & elegantia Ducis, cuius olim bonitatem amauerat, in fauorem ductus, ei Prouincias, & imperium obtulit, dum sibi belli administrationem, ut legato concederet: nec recusaturum, ei sacramentum dicere, & secundum haberi à tanto viro, quem amicus coleret, miles defenderet, & præceptor instrueret. Cum Dux negaret constanter se tantum dedecus admissurum, ut infra se videret, quem supra Reges etiam collocauerat ingens gloria virtutum; rursus Albanus ostendit hospitium, donec pacato Belgio, imperium ei posset dare securum. Id quoque abnuente constantius, classem ornari iubet, & addi milites, quibus securus à piratis ad nauigaret Hispanias. Litteras post hæc ad Regem

*Ei tamē
Prouin-
cias of-
fert, dū
militare
imperium
sibi per-
mittat.*

*Id constan-
tius
Ecelestus
abnuuit.*

misit exponens causas à se capti consilij. Celebrata est fides, & constantia Albani, qui Belgium pacatum volens, turbatum, & accisum recusaret omittere. Deinde supra modum firmatus noui militis, & classis accessu, conuocatis in Senatum ducibus, ad maritimum bellum inclinabat Albanus. Sed cum trepidi retulissent nuntij, Ludouicum per Hannoniam militem legere fauore popularium insigni; interceptas esse litteras, quibus nonnulli Brabantiae populi arma, & multorum conscientias offerebant; & Colinnium contrahere magna auxilia Gallorum, tenuere suspensum Rursus incussere dolorem, & anxietatem animo litteræ redditæ ab Hispano legato; quibus monebatur Christianissimū Regem Hugonotis imperasse edicto severo; aut protinus seditiones, atque arma deponerent, aut extra Galliae fines, si bellandi amor esset, emitterent. Quod verè fuit signum extollere, vt in Bel-

Belgium armati concurrerent: & ipse Rex cupiditatem ostendit inuadendi Prouincias, si qua fortè in eis Gallis euenirent foelicia. Hoc velut ultimo dedecore, & vulnere penetratus Albanus, & dolens eam sibi gratiam à Christianissimo reddita ob ingentia merita, & auxilia, auidus se implendi inimico sanguine, de eo, quem semel inuenisset falsum, nunquam vltra securus, Montes oppugnare decernit; non dubitans, Orangium fratris auxilio venturam; quem si funderet acie reliqua pacanda videbantur nullo discrimine. In hoc sequutus est etiam Magni Fabij coasilium, cuius, supra ceteras virtutes, hauserat mentem. Is enim, Africa Publio Scipioni à Senatu decreta, Italiae ante danda pacem censuit, quam litus inimicum inuaderent: interest enim metui domestico absolui, vt externis metus possit inferri. Et tunc quidem Annibal miseram ad famem compulsus, in angulo extremo Ita-

liæ clausus, tantum litoris spatij tuebatur, quantum castra tenebant. Igitur Federicum cum copiarum parte urbem iubet premere, & simul Gallorum impetus frangere, dum ipse, iunctis viribus, oppugnaturus ad esset. Tunc enim legionibus, & equite à Germania nondum adductis, proximum rebellionis videbatur urbibus præsidia detrahere.

16 Ardens Federicus ad gloriam, & alacer natura in omne discrimen, cum Vitellio castrorum, & Norquernio Hannoniæ Præfatis, nono Calendas Iulias, quatuor ab urbe stadijs castra posuit, non sine gravi certamine; in quo lævum crus Vitellio euerberatum est pila; & Rhodericus Toletanus inter promptissimos dimicans novem vulnera excepit. Nec inferior Bernardini Mendozæ virtus, sed magis foelix enituit. Is enim versos hostes in fossam vsque præcipitans, non paucis gladio caesis, & equi stratis

*Montes
Federica
obsedit.*

Anno
1572

in;

incursu, per densum telorum im-
 brem euasit incolumis. Proxima
 die, Cæcilio Spineni, quod extra
 muros positum validum tenebat
 Gallorum præsidium, quatuor ho-
 ratum cruenta pugna, victo, arctio-
 rem munitionem intendit; & tria
 erexit castella, vt tutius Gallica
 amoueret auxilia. Etiam Colin-
 nus arbiter Galliarum tumultuum, nun-
 tiato Ludouici discrimine, nihil
 cunctanter agens, quo vrbe n libe-
 ratet oblidio, Ioanni Angesto Dô-
 mino Genlis, qui fratris opibus, &
 arrogantia successerat, decem mil-
 lia peditum, & mille equites tradi-
 dit seuerè admonito, ne ante Oran-
 gij aduentum pugnae crederet co-
 pias; sed iuxta Hispanos munitis
 castris, velut imminens occasione
 irruendi, Catholici distineret
 manus, ne fatigaret obsessos, aut se
 operibus clauderet. Angestus cum
 præter has copias, quinque milia
 peditum, equites ferè mille iunxis-
 set, exploratoribus, & nuntijs a Lu-
 doui;

*Pro Mō
 ribus
 Galliæ
 auxilia
 iungunt*

douico missis paucitatem Hispano-
 rum referentibus, morarum impa-
 tiens, & gloriæ habere consortem
 Artesiam infestus ingreditur. Se-
 quuti eum agrestes raptis armis (fe-
 rocissimi sunt Belgarum populi)
 ultimam aciem assiduè carpebant,
 cogentes hostem, ne in prædas dis-
 curreret, & incendia regionis. Ab
 his etiam Federicus admonitus, *Veniendi*
 quod iter Angestus haberet; muni- *b^s occur-*
 tis strenuè castris, & firmatis præsi- *vit acer*
 dijs, reliquum exercitum, quatuor *Federic.*
 millia peditum, & mille equites ve-
 nienti incunctantes opposuit. Pri-
 mam ducebat aciem Iulianus Ro-
 mernus cum legione Vallorum;
 mediam cum Hispanis tenebat Fe-
 dericus; subsidia leues alæ firma-
 bant: cornua tuebantur equites gra-
 uiter armati. Ioannes Salazar
 cum centum velitibus Hispanis an-
 tecedens, leuem pugnam inter clau-
 sos syluis campos iniuit. Iulianus
 deinde, & Captis Dominus osem
 de-

*Genlisus
fundit
Hispan.*

dedere turbatis. Sed Genlisius abundans multitudine, iaculatores secundi agminis primo coniungens, etiã Alphonsum Vargam, & Frãciscum Bobadillam cum ducentis equitibus subeuntes inuasisit; & quadringentis equitibus incurfantibus latus, fudit aciem Hispanam; & in syluas coegit palatos fugere: iamque præcepit dies vertebat in noctem, Federicus cunctis strenuè assistens, & vniversa pro arbitrio disponens, quamuis multum reclamante Vittelio, qui nondum curato vulnere lectica gestari se iusserat, equites in pugnam dare statuit, & inuehenti sese hosti pedites Hispanos obijcere. Inuit audaciam ducis fortuna, & Hispanorum virtus insignis. Etenim Lupus Zapata, Ferdinandus, & Antonius Toletani, cum Bernardino Mendoza, & Capris Domino impigrè inuadentes pugnam cohibere hostis fiduciam; factaque impressione, & pulso equitum grau-

*Hi vultus
Gallos
pre-
munt.*

agminē, turbauere peditum ordi-
 nes. Romerius ubi nutantem Gallo-
 rum vidit aciem, & laxatos ordines
 cum hastatis incumbēs, eos pedem
 referre coegit. Dum pugnam susti-
 nent pedites, & Angelus, relicto,
 quod tenebat, nemore, cum mille,
 & quingentis equitibus mouebat
 in Hispanos, iussa sequi phalange;
 Federicus etiam equestri impetu
 excepturus hostem, tria agmina di-
 uidit; hisque in cuneos densatis, ir-
 rumpit hostem; & inturgente legione
 Hispana, iamque acerrime pugnan-
 te Vallonica, fundens, cadensque
 Gallos, quantum campi ad vsque
 syluæ oram iacet, ruina equorum
 hominumque sternit. Sed cum ob-
 ductæ tenebræ prospectum oculo-
 rum adimerent, quamuis clara erat
 & manifesta victoria, in syluam ta-
 men penetrare non ausus, militem
 procurrentem inhibuit; ne victo-
 riam corrumpere extrema teme-
 ritas. Genlisius ut profligatas co-
 pias, aduersamque cognouit auda-

*Et fun-
 dunt,*

ciæ fortunam, vertit in fugam citus equum, cumulans rei malè gestæ ignominiam ultimo militiæ dedecore. At victi sine duce sine consilio, vastam per solitudinem fugientes, ab agrestibus trucidati, quos paulo ante crudelē in modum afflixerant, non inæquales pœnas, nec feras utrique Maiestati dedere. Sexaginta Gallorum nobilissimi, cum Domino Genisæ equitatus Magistro, & ipso Angesto Genilicio in potestatem venire. Is delatus in Antuerpiæ arcem, miseram ibi, & inopem vitam finiuit; funestamque magis cepit animus destinatus ad æterna supplicia. Alios quoque octingentos captiuos adduxere pagani, suæ etiam iræ satisfactum esse credentes. Cùm enim tria millia in acie occubuissent, tanta fuit paganis clades suas vlciscendi cupiditas, vt abscisis pontibus, insidentes malignos aditus, vix vnum reliquerint ferendo cladis nuntio superflitem. Ex Catholicis quinquaginta deside-

*Ceduntur ab
agrestibus.
b^o fugiunt
tes hostes*

rati sunt, nec multum excessit fau-
 ciorum numerus. Federicus ea vi-
 ctoria letus, quæ tota erat suæ in-
 dustriæ, & consilij, ad S. Giffeni fa-
 num ligna conuertens, die sequenti
 preces inter, & vota militari gaudio
 & pompa transacto, D. Leocadiæ,
 cuius tunc sacrum depositum asser-
 uabatur in eo delubro, egit immor-
 tales gratias; eius dextræ submit-
 tens iura victoriæ, quæ Diua tute-
 laris esset vrbis Toletanæ, à qua Al-
 bani Duces cognomentum adsciu-
 rint. Cùm hac pietatis recommen-
 datione ad Regem protinus Fran-
 ciscum Bobadilliam, ad patrem
 Franciscum Auilam victoriæ nan-
 tios misit, de virtute ducum, & mi-
 litum ardore magnificè loquutus:
 de se nihil addidit, nisi instruxisse
 copias; iam tunc vincere gnarus
 hostem, & inuidiam. Federicum in
 castra redeuntem obuia excepere à
 patre missa auxilia. Quatuor millia
 & quingenti Vallones pedites
 erant, cum mille ducentis Hispanis,

*Federicæ
 pietas;*

*Et mode-
 ratio;*

Et

& qua;

*Brussel-
las ve-
nit acci-
tus à pa-
tre.*

& quatuor equitum signis. Sed mandatis acceptis, vt Lalinis Comiti data cura castrorum, Bruscellas citas adiret, cum manu exigua itinere confecto, de ratione gerendi bellum differebat; multumque à patre dissentiens, tuebatur inuadendum esse prædones. Albanus in sententia fixus, quæ iam penitus erat necessaria imminente Orangio, Ferdinandum Toletanum cum legione Hispana, & Comitem Eberstahinum cum septem vexillis Germanis Montes ire præcepit. Federicus magnam trahens secum equitum aliam in castra reuectus, arctari clauftra iubet, & adimi obsessis effugia: admotisque aggeribus, muri impetebantur incessante ruina.

Alb. cū 17 *Albanus, Orangium*
Ecelestæ aduentare nuntiato, Auila, & Mon-
Duce in dragone, qui administrarent bellum
castra ve- pitaticum, Antuerpiæ relictis, cum
nit. *Ecelestæ Duce in castra mouit. Is*
nuntios expectans ab Hispania, sum-
mo cum honore, & magnificentia
cul.

cultus in hospitio, nunc etiam ab Albano amice inuitatus, ut insu- ceret operibus belli, sequutus est Ducem, cuius mirari sapientiam, & amare lætam comitatem familiari- ter cæperat. Ergo adiuncta legione Germana, & duobus equitum mil- libus in castra veniens Albanus, tri- ginta muralia tormenta direxit; maiusque amplexus opus, munitio- nes auxit; quas singulas ipse perlus- trans, ingenium filij laudavit. At Orangius Principum, & urbium Germaniæ firmatus opibus, incun- te Iulio mense, scilicet Ruremun- da direpta, in Brabantiam penetrat, Mechliniæ deditiorem accepturus, VVertenæ arcis post quadraginta dies oppugnatione relicta. Eam Ioannes Montiel cum duodecim omnino Hispanis, & sexaginta Vallonibus, infirmam quidem, & assidua verberatione multis in locis stratum tenuit inuictus, cæsis octingentis Rebellium. Sed scele- rum Orangius cupidus, bonæ famæ

*Orang. |
cū exerci-
citu in-
gressus
Belgium
urbes
aliquos
occupat;*

damna contemnens, Mechliniæ dato præsidio, Diestem signa conuertit. Inde Tillemontem, & Louanium petens, Teneramundæ, & Ouderandæ præsidium, vocantibus ciuibus, induxit: alijs etiam oppidis minoris fortunæ in deditiorem acceptis, Brussellis copias admouit. Inde cum clade Rebellis pulsus, multis in via accensis vicis, & agris, Amorsfortiam in fidem receptam inhumana feritate diripuit. Hinc apud Belgas ipsos, qui patrem patriæ Orangium celebrabant, iam tandem expertos sæuissimæ calamitatis esse auctorem, eius nomē agebat infame. Postquam dissipauit omnia profana, ira, & rabie scelerata supra humanam feritatem insurgente, ad emortuorum sedes implas, & auaras manus extendit, diuorum conuellens monumenta, & sacrosancti horroris arcana. Non extimuit pestis illa, & fax incensa Germaniæ, Sanctorum, & fidelium torquere, & lacerare membra; ut

*Eius fu-
vor insa-
uus.*

ut
qui-

quibus pepercisset edax iniuria tem-
 porum, seuior Orangius consume-
 ret. Per hæc sacrilegia infanda fagi-
 natus, nullo omisso scelere, quo cõ-
 taminatum magis exercitum duce-
 ret, solutus obsidione fratrem,
 Montes contendit, quindecim mil-
 lia peditum tecum trahens, equi-
 tum septem circiter millia. Inte-
 rim VVademburgensis Comes vxo-
 rius frater Orangij Zutpheniam, &
 Transfielanium iuuaserat. Lumæ-
 ius cum septem armatorum milli-
 bus Goesium premebat. Frisiam ci-
 ues ipsi firmabant; omnes denique
 arma simul mouerant, vt Albarum
 ab oppugnatione Montium auer-
 terent. Sedis in vanum intentus,
 Orangij aduentu nuntiato, dies no-
 ctisque militem fatigans, munitio-
 nem strenuè perfecit, Ecclesto quo-
 que insistente operibus: quem ad
 constantiam belli vetus Imperator
 vt firmaret exemplo, quanquam
 doloribus secabantur crura penden-
 tia, noctem equo insidens exegit.

*Multi-
 plex se-
 ditio, &
 arma res
 bellium*

Luce se explicante, militem in stationes, & castella diuisit. Federicum iubet extra castra educere velites sexcentos Hispanos; & insuper locatos in Iylua proxima septingentos insidiarum occasionem arripere. Equites etiam, & fossiles, & reliqua seruitia castrorum ad eam exacta ratione per agmina, ad augendum hosti terrorem, nulli labori cedens distribuit, ut etiam eius magnitudini assuetis fuisset in miraculum, longævum ducem, exhaustum corpore, & debilem, vires iuueniles spiritus ardore nunquam fenescens implere. Septimo Idus Septembris, ipso in pervigilio immaculatæ Conceptionis Matris diuinæ (si pius, & religiosus est, iuperi, credidisse eam omnis labis exortem, quæ dedit cælo victimam pro innocentia mortalium) in urbis conspectum Orangius castra locavit. Et protinus Albani castris adequitans, supra fidem dicitur obstupuisse, miratus altos aggeres, fossasque, & muni-

*Mira-
tur Alb.
castra
Orangi.*

munitiōnis industriam. Enim verò Hispanus lata fossa, & vallo urbem arctissimè incinxerat: rursus maiori sinu circumdato clauserat militem: totum opus firmabant pari intervallo diuisa inter se frequentia castella, ad eò exacta muniendi ratione constructum, vt copijs simul auxiliaribus, & erumpentibus obsessis esset imperium. Hæc munimenta Orangius cum nulla vi, aut arte posset excindere, nec speraret Ducem In aciem esse trahendam, lenioribus ramen pugnis scrutabatur arcana fortunæ, instructas, & assultantes ante vallum copias ostendens. Catholicus impatiens at tineri se clausum, viso hoste fremebat; Albanum precibus, & murmure fatigare; etiam ex occulto contumelias iacere; quas ardens Federicus iuuabat, patrem deprecans: *Ne saltem inuideret gloriæ assurgentis filij; daret sibi exercitus partem; certè reddituro victoriam. Cur Orangius vnus impunè disceretur Belgij liberta-*

*In aciem
prono-
car.*

*Eam ar-
dens Fe-
dericus
expetit;*

440 *Ferdinandi Toletani Vitæ*
tis vindex, & terminus nostræ virtutis? Anis, insilit patrem intuens, in
Iul fatalis nodus tuas vires, & artes
superbus illudet? En minatur fugitius
& insultat armatus: nos clausos, &
obsessos tenet. Quid superest, nisi ut cas-
tra perumpat; ut cum victus fuerit,
fatis magnam laudem de ignavia nostra
referat? Dignum erat per Deum immor-
talem, & æquum tuæ virtuti, castris
etiam setuentes hæreticos, tanquam cu-
bilibus feras belluas, extrahere. Hæc
æuorum inelytum nomen, hæc militum
alacritas poscit, & exigit ratio. Fama
enim sæpius bella patrantur. Orangus
id assequutus, toties suam cladem expec-
tus, quoties tua arma tentauit, nunc
audendo, & se ostentando periculis, ad-
uersus hanc famam, qua se vinci cog-
noscit, validum ac penetrans telum in-
tendit. Si verò te, Pater, mortalia non
mouent, impellat cœlestis dextra no-
biscum pugnantis auxilium. Hi nam-
que cœli hostes aras; Superumque tem-
pla deuoluunt: eorū quidquid mortale
fuit, nobisque in pignus mutui amoris

concessum rabie fatali lacerantes, impium indixere bellum Coelitibus. Coelitum ergo pro nobis arma consistent; illi, cum diuina sit causa, dabunt non humanam victoriam. Non indelectatus Albanus arrogantia filij, ritu modico indulgens: *Hæc tua, inquit, cogitatio ardenti debuit esse iuueni; & ego olim tuæ mentis fui, & tu nostra eris. Iam autem, fili, sero patrem longævum instruis iuuenili sapientia, quæ te strenuum militem facit, & clarum promittit ducem. Tu quidem Angestum audaci acie vicisti; nec dubitavi ævum temerario militi obijcere: si enim pares artes vigant, semper fuit in acie robur animi, & audacia præstantior. At dux vetus, & callidus, non victus à me nisi per artes, iuueni inornato concedet? Et quidem eum esse Orangium, qui timeri debeat, confiteri non pudet. Verum est causa diuina, & prompta auxilia cœlestia. Ideo cautius, & reuerentius traclari se poscunt; quæ sollicitè expectantibus, non temerè incurrentibus adspirant.* Hæc loquutus Federicum iu-

bet,

Negas

Alb.

bet, Iumapem vicum, quem Capris Dominus tenebat cum legione, nouis auxilijs firmare: indè enim Orangium tentaturum aditum præfenerat.

Federic. 18. Impigrè occasione
Henric. accepta, Federicus cum paucis haf-
cū Nass. tatis, & sexcentis velitibus Hispani-
sauium nis in hostem prouocantem vadens
strenuè se obiectabat periculis, gaudens per
fundit. sua vulnere in aciem patrem edu-
 cere. Sed Henricus Nassauus Oran-
 gij frater, quamuis certamine ani-
 mo se suscepto, non sustineas Hispano-
 rum impetum, suorum quadringenti-
 gentis amissis recepto in syluam pe-
 dite, equitatum in fronte locauit;
 donec inhibito victoris cursu, libera-
 ra fuga se eriperet. Orangius, castris
 ad vicum Tremertum positus, Nicolai
 Poluillerij stationes frustra tenta-
 uit, quas tamen minus firmatas
 esse crediderat. Sed eius iter, & de-
 rinationem exploratam habens Al-
 banus, iam illuc legionem Hispanam
 cum Federico conuerterat. Is non-
 dum

dum spe omiffa decernendi acie, equites leuis armaturæ, & quatuor velitum cohortes immiffit, vt Rebelles fupra colles fe ostendentes in plana deducerent. Orangius abhærens maximè à temerarijs confilijs Armenam pagum castris munire curabat; indeque in urbem aditum strenuè moliri; cùm fubitò exultantes curas inopinatus terror adauxit.

Prinis tenebris, fcllopetatum velut ad numeros repetito fragore, feftifque luminibus per gyrum Albani castris fulgere vifis, auditifque non dubijs fignis fummx lætitiæ, horruit Germanus exercitus. Illud memorandum facinus Hispani celebrabant, cum Gallix Rex Carolus primarios Hugonotorum duces Lutetiam aduocatos, tanquam inter futuros celebritati nuptiarum, quas eius foror Margarita Cum Henrico Borbone, qui poftea fuit regnis pottitus iungebat, omnes ipfa D. Bartholomæi nocte aut trucidauit, aut cepit: vnde cædem illam, Pariſien-

*Hispani
in castris
celebrat
memorand
dum Ca
rolus Re
gis faci
tus.*

ſes

les Nuptias, aut Bartholomæanas
 Noctes Galli dixeret. Causa ergo
 reddita ab Hispanis intempestive
 lætitiæ, animo consternatus Ora-
 gius, similis sceleris, & poenæ ima-
 gine obuersante oculos, statuit cas-
 tra mouere, antequam metus, &
 consternatio emanaret ad milites.
 Immoratus tamen, donec fratrem
 moneret, suis rebus, dedita urbe, cõ-
 suleret, suam etiam inuenisset cla-
 dem; ni eum in scelerum flagellum,
 & bonorum patientiam Nemesis
 diuina seruasset. Etenim Federicus
 hostem sine clade abire non susti-
 nens, consilio cum patre discusso,
 equitum graui agmine, & pedum
 quatuor signis iussis stare, vt rece-
 dentes, & turbatos forsan socios ex-
 ciperent, equitum aliam cum lituũ
 manũ eam in locum misit, vbi hos-
 tiũ equitatus procul a reliquo exer-
 citu tendebat; vt his per noctem fa-
 cta representatione vniuersi certa-
 minis, præsens in discrimen habe-
 ret intentos, dum Romerus alia in
 par-

*Attoni-
 tus Ora-
 gius cas-
 tra mo-
 uet.*

*in cap-
 tibus
 Rom-
 anis
 tolli
 fact-*

parte cum ducentis Hispanis alba
 velamina indutis destinata per age-
 ret. Is igitur intempesta nocte ir-
 rampens, vigilijs cæsis, & disturba-
 tis stationibus, momento temporis
 quingentos alto demersos somno
 confecit. Tanta fuit Rebellionum cõ-
 fusio, Albanum ipsum irrupisse cre-
 dentium, vt palantes, & amentes
 spem salutis in celeritate fugæ repo-
 nerent. Equidem accersitis socijs,
 vt conuenerat inter Iulianum, &
 Federicum in armis vigilantẽ cum
 delecto milite, extrema potuit cla-
 des infligi, si inesset modus, aut cõ-
 siliium temeritati foelici. Sed vbi in-
 trauere castra Hispani, tugurijs strã-
 mineis, quibus Germani suberant,
 accensas admouere faces, & proti-
 nus, lucem reddente flamma, pau-
 citas hostium apparuit. Itaque ad
 signa, quæ deseruerant, versi, trigin-
 ta Hispanos temerè incurrentes tru-
 cidant. Horam duo promptioris
 audaciæ ad cubile Orangi penetrã-
 verant pulcherrimum daturi mo-

Hispani
 nocte
 Orangi
 castra in-
 vadunt.

*Eius pe-
riculum
& fortu-
na.*

*Præcep-
tū fugit.*

*Federic.
insequi-
tur.*

*Delit-
Ludou.
urbem;*

nus Orbi Christiano. Sed mollis ca-
tella in eodem lecto cubans domi-
num excirauerat, eius faciem vn-
guibus vellicans; & protinus firma-
tus accessu militum Hispanos op-
pressit. Tam extra ordinario peri-
culo functus, non merito suo, sed
nostro seruatus Orangius, vix appe-
tenteluce, adeo trepidus inuassit
fugam; vt armorum stragem, & im-
pedimenta grauiora reliquerit mi-
les attonitus. Insequutus cum ar-
matura leui Federicus, multis hos-
tium cæsis, extremam aciem fudit;
& tergis inhærens fugientium, ve-
hicula quam multa telis, & puluere
nitrato onusta, nec pauca muniendi
instrumenta recepit. Mechliniam
tandem ingressus Orangius, cum
rogarent ciues; qua fortuna, vel ar-
te superatus ille tam superior exer-
citus, sine magna acie rediret ac-
citus, & mæstus, respondit: *Aliam
inferiorem, ciues, regebat Albanus cuius
ius celsa mens superat virtutis, & for-
tuna omnis auxilia. Ludouicus fugã
fra;*

fratris cognita, spe subsidij præcisa,
decimo tertio Calendas Octobris
vrbe tradita, in oppidum ditionis
suae indignabundus abscessit; & pu-
dore confusus, quod extitisset causa
Colinnij cædis; quem magnis argu-
mentis vicerat, vt fidei datæ Regis
se crederet.

19 Tertium intra mensē
sem, ex quo oppugnare ceperat, vr-
be potitus Albanus, eius tutela
Vaulxi Domino cum valido præsi-
dio commissa, hostem sequi inten-
dit, conferendi signa iam avidus: &
celeritate mira recipiens, quantum
populorum hostis abstulerat, etiam
in oculis Orangij Dieste capta;
cum ille velocius fugeret ad Bata-
uiæ sinus, exercitum diuisit in par-
tes. Rufius Comes Ouderendam
Mondragon Ruremūdā inuasisit.
Mechliniæ Federicus maiorem co-
piarum partem admouit. Mechli-
nenses freti munimentis vrbis, &
præsidio Gallorum, feroci iuentu-
re conscripta, armatas ostendere

*Orangij
Alb. in se
quitur.*

*Et vrbes
amissas
recipit.*

cohortes, pro focis, & scelere commisso morituri. Indignatus Federicus, perfidiam illos vltima onerare recordia, dato signo, iubet per scallas Hispanos euadere. Hi per hastas quoque enitentes, portarumque effractis obijcibus, intrauere urbem; quam seruare eligentes propriae instinctu pietatis, etiam armatorum caedibus abstinuerunt: non templum, non virgo, non matrona violata: sed quidquid obuium, vel in aedium penetralibus absconditum rapientes sine iniuria corporum, satisfecere non quidem auaritia, sed desiderio naturae. Et merito Federicus cessauit, inhumanum esse longae obsidionis taedio fatiscienti militi, & prope nudo, urbis deuictae expollanegare; ut tandem aliquo in opere victoriae suae fructum, & gaudia sentiret. Inde per Grauiam superato Mosa, Nimegam contendit Albanas, premens Oranij vestigia. Sed cum grauis armatura esset inutilis Friso, & Bataulco bello, equite

Get;

Germano, solutis stipendijs, dimisso, Federicum iubet inferre arma Rebellibus. Ipse Traiecti ad Mosam substitit auxilia daturus; donec acri valetudine affectus Brussellas, vt reficeret exhausta membra, cum Ecclestæ Duce se contulit. Federicus cum legionibus, & equite leuis armaturæ Batauiæ fines ingressus, Bergēsi Comite fuso, vertit in Zutpheniam impetum; omniq̄ue regio neperdomita, vrbi copias admouit. Biduo concussis mēibus, præsidarijs sine vulnere fugientibus, miles incruentus diripuit urbem: ciues misericordia seruauit. Hic relicto præsidio, celeriter vertit ad Rhenum. Ultratraiecto, Fubento, Rhenumq̄ue vno victorię impetu captis, vicesimum intra diem eam regionem subegit. Batauiam rursus igneus petens, Nardemum vi expugnatum militi diripiendum dedit. Inde Amst̄ellodamum veniens, ciuium egregiam fidem, & a Ra cum dolore, & gaudio cognouit.

Indignantes Rebelles foederati, non Senatu modo, sed etiam vrbe expulisse hæreticorum factionem, eos armata classe inuasserant, & cætum fermè nauibus negotiatorum in portu succensis, auxilio destitutos urgebant. Constantes tamen inter aduersa, duobus milibus lectæ iuuentutis conscriptis, hostem in prædas sparsum strenuè aggressi fuderunt. Hiergi Dominus cum manu modica terminos prouinciæ excurrens, multa Rebellium oppida subegerat; alios tentantes seditionem, non paucos ipso in scelere oppressit. Sed cum Vandemburgensis, & VVamburgensis Comites sexcentos equites, peditum sex millia obiecissent, munitis locis se tenens, vix prædas inhihebat & incendia regionis. Gaspar Roblæus Frisiæ Gubernator cum manu strenua prouinciam inuisens, non parum contulit ad salutem bonorum, quos hæretici ea sub inuidia premebant. At Lumæius grauior hostis, cum septem armatorum milibus.

libus, & quadraginta nauium classe
 inuectus Zuitbeuerlandiam modi-
 cam insulam ex ijs, quas influens
 maria Scaldis secat, Goesium, vr-
 bem opportunitatis ingentis obside-
 bat. Stratifq; muris tormentorum
 insana procella, tria millia prædo-
 num irrumpunt, dura pugna con-
 ferta. Tandem cum clade pulsus, Ili-
 dorus Pacciecus Gubernator admo-
 nuit citis nuntijs Ducem, quanto in
 discrimine Goesium staret; quo
 amisso, libero mari piratæ potiren-
 tur. Dux ad Auilam, & Mondrago-
 nem confestim mandata dedit, vt
 collecta classe auxilia obsessis im-
 mitterent. His frustra tentatis, *Mondra*
 nauali enim copia, & industria an- *Goefiede*
 tebant longè piratæ, Lumæius, cu- *fert auxi-*
 nulis euibrato in altum muro, in *lia.*
 dies vehementius vrgebat. Mondra-
 gon pro Goefio sollicitus, exploratis
 vadis, & humilia esse cognoscens,
 rem incredibilem ausus, tria arma-
 torum millia exposuit in litore. Vbi
tenebræ obduxere se coelo, ipse du-

452 *Ferdinandi Toletani Vita*

cens agmen maria pedes intrauit. Quinque millia passuum emensus, iam vestigijs altis inter vndas errantibus, iam fatifcente arena deprellis Goesium liberauit obsidio, exercitu Rebellium partim caeso, partim gurgitibus hausto. His octo horarum momento gestis, in Brabantiae ripam, antequam attonitus hostis à metu relictus occuparet maris angustias, incolumen reduxit militem insigni gloria potitus, sed cui ipse detraxit multum claritudinis audentiori traiectu. Interim Ecclesiae Dux, licentia à Rege permissa, itinere adornato, per Gallias, in Hispaniam venit, tam arduo, & cruento bello territus: cuius magnitudinem ante Regem exponens, Albani at tollens fidem, constantiam, & industriam, censuit, non minorem illo virum regendo tanto motui sufficere.

*Redit in
Hispaniam
Ecclesiae
Dux.*

*Harlemense ob
sidiū Federici
der. praeparat.*

20 Iam Harlemsium oratores ad Federicum venerant, suam offerentes urbem, ni indigni

vi-

videretur, quibus errorum veniam daret, quod non vltimi in poenitentia essent. His protinus cum favore admissis liberaliter omnia concessit. Sed dum legati de pace tractabant, leuitate ingenita, & scelerum conscientia moti ciues quatuor ab Orangie recepere vexilla. Et quamuis Federici litteris humanitatis plenis recitatis, meliorum consensus in lætam pacem inclinabat, malorum factio præpotens obstinata respondit; extrema ante se toleraturos, quam acerba Hispanorum odia & actam sæuè tyrannidem. Harlemum nobilis ciuitas Batauiæ planitiem latam tenet, fluminum tumoribus, & mari subiectam. Amsteldamo decem, Lugduno sexdecim, ab Oceano quatuor passuum millia recedit. Lapideo muro, & alta incingitur fossa: propugnacula, & latum aggerem rebelles adiecerant, ab scelere malè securi. Vicinum castellum Asperandam medium tenens amnis aggerem (Di-

que incolæ vocant in oles aduersus
 fluminum tumores, & maris æstus
 erectas) ea arte munuerant, vt pro-
 fus inaccessum videretur. Hoc Fe-
 dericus ira exæstuans, sibi tam into-
 lenter illudi, protinus inuadit. Rho-
 dericus Zapata, oppugnatione sus-
 cepta, omni humana vi nitens, tan-
 diù strenuè oppugnauit, donec suo-
 rum multis cæsis, moribundo simi-
 lis cecidisset ipse, lauo brachio
 truncato. Incensus dolore Federi-
 cus, admoueri tormenta iubebat;
 cum horrentis Aquilonis flatus cir-
 cumiectas vndas adstrinxit. Tunc
 vti cœlesti beneficio Romerus, &
 Ferdinãdus Toletanus, directis per
 concretas vndas cohortibus, tanta
 audacia inuecti sunt, vt capto vno
 impetu muro, & quadringentis hos-
 tium cæsis, egressi in campos, auxi-
 lia ab Orangio missa fuderint. Rup-
 tos deindè amniam, & paludum
 aggeres multo cespite, & ramali-
 bus claudunt; & iaculatorum præ-
 sidia disponunt. Suorum virtute, &
 for-

*Asperan-
 dam ar-
 cæ capit.*

fortuna lætus Federicus, quantà por-
 ruit celeritate vir acerrimus, vrbi
 copias admouit. Positis castris in
 altiori solo, & idoneis locis pediti,
 & equitatu diuisis, quatuordecim
 muralia tormenta direxit. Lumæ-
 ſus autem Orangij ſcelerum minif-
 ter haud rudis, monitus, quantus
 hostis immineret Harlemo, impo-
 ſito largo comœatu vehiculis, &
 inſtrumento belli, quatuor millia
 armatorum eduxit ſocijs laturus
 auxilia. Obſeſſi, vt mentes Hiſpano-
 rum auerterent, eruptione facta
 omnibus portis, turbauere munien-
 tes caſtra. Federicus non ignarus do-
 li, ab exploratoribus relato, ad ſyl-
 uæ oram vexilla fulgere, ſtrenuam
 educens manum Orangianos inuaſ-
 ſit: & ni caligo offuſa terris lucem
 ademiffet, ne fugæ quidem hoſti
 fuiſſet locus, inter ſyluæ errores, &
 paludum. Pars tamen maior ferro,
 aut vndis eſt hauſta: ſigna octo, &
 tormenta quatuor cum impedimẽ-
 tis venere in poteſtatem victoris.

*Vrbi ad-
 moue
 copias.*

*Interci-
 pit auxi-
 lia.*

Ef 4

Hinc

Hinc Federicus properantior redditus, simul quia militum voces frigus non tolerantium instabant, signum inuadendi dedit Hispanæ cohorti, quam Franciscus Vargas iussus explorare altitudinem ruinæ dicebat. Vbi conferta fuit pugna, sine ordine, & vexillis Hispani, qui sequebantur, irrumpunt. Obsessi tela, & ignes in subeuntes non irritò conatu fundebant. Quippe cum nauium ponte vix quaternos capiente armatos traicerent fossam, nullaque ad radices muri area pateret, in qua explicare ordines possent, disiecti, & turbati incurrebant hostem instructum aggeribus, & omni instrumento mortis. Visa strage suorum Federicus, signo receptui dato, militem in castra recepit, centum, & quadraginta amissis. Cognito, quam irritus labor esset, tormentis munimenta quatere, vallum iubet ad fossam usque profundi: & portæ antemurali capto arduo certamine, multo cespite fossam

*Vrbē in
feliciter
tenet.*

sam instabat oppleri; nam quidquid
 iniiciebatur fascium, protinus im-
 misso igne flagrabat. Deinde cap-
 tum aggerem extendi lubet, & alti-
 tudini imponi fastigium, ut muris
 emineret. Hoc opere elaborato, exi-
 miæ magnitudinis tormentum ere-
 xit, cuius ictibus interiora urbis in-
 festa patebant. Et iam machinato,
 res fodere cuniculos, arctare claus-
 tra miles cæperat, & effugia clau-
 dere obducta lorica. Huius consilij im-
 portaturi exitium factus certior
 Orangius emisit sexcentos arma-
 tos; quos tenuisse urbem monitus,
 astu agere statuens, sparsit per di-
 uersa manus; quarum multæ elapsæ
 auxilio noctis profundè incubantis
 terris, adeò numerum, viresque au-
 xere, ut præter duo millia concrip-
 ta ex urbis iuuentute, quinque mil-
 lia armatorum adessent. At Fe-
 dericus virtute contumaciam ratus
 esse domandam, & obsidionem
 prælio finiendam, cuniculis incen-
 sis, signum militi dedit. Ferdinandus

*Eam cu-
 niculis,
 & operi-
 bus op-
 pugnat.*

*Rursus
 parifor-
 tuna in-
 vadit.*

dus Toletanus cum octodecim signiferis primus irrupit: hos Hispani quingenti sequebantur. Difficilis ascensus erat, sed ardua magis facies introitus munitionis erectæ, quam densum militum ordines, & frequentes tormentorum minæ tenebant. Nihil terruit Hispanos, ut strenuè minus periculo se crederent; quod sæuum nimis è vestigio sentire, quadraginta raptis cuniculi incensu ruina. Post horas quatuor cruenti certaminis, desideratis ferè ducentis, recepere signa. Illustris fuit virtus, vel audacia Laurentij Peræ Lusitani. Is nigrum inco- mitatus ascendens, Rebellium se obiecit agmini, quos ense, & umbone deturbans, eo usque sustinuit, donec multis confossus telis præceps, & hostem apprehensum secum trahens, deuolueretur in fossam. Sed insignior fuit pietas Ferdinandi Dabali nobilis Hispani; qui fratrem Iohannem Strunnicam, in castra reuersus à pugna saucius, desiderans, ense, & cly-

*Militis
 Hispani
 mors in
 signis.*

& clypeo armatus rursus descendit in fossam: euolutisq̄ue tumulis cadaverum, fratrem adhuc spirantem inueniens, cum lachrymis, & gaudio amplexatus excepit humeris; nec se, sed onus dulce clypeo tegebat. Respexit cœlum opus tantæ pietatis, & dedit, utrumq̄ue per dēsum telorum imbrem incolumes in castra venire. Vbi indulgentia Federici, & industria medicorum animas egregias seruauit. Obijciat nunc antiquitas vana, comparet Horatios, Curtios, cætera etiam nomina, quæ finxit licentia poetarum, adducat. Dum per moenia pugna conferitur, Germani, & Vallones in acie stantes, quingentis hostibus fuis, centum, & sexaginta uehicula commeatu onusta ceperunt, infelicis aggressiōis solatium.

Alterius pietas.

21. Incæperat annus soci-

Obsidionis ardua diffina, culearum

culi septuagesimus tertius; & inhorrescens Aquilo campos, flumi-

na, etiam pigra maria constrinxit. Exercitus tot vexatus incommodis prælijs, & vigilijs accisus, comineatum inopia, nuditate, & operibus fessus, grauique cœlo afflictus deterior in dies reddebatur. Contrà sub tectis agens hostis, nouis in momenta firmatus auxilijs, non ægrè mala obsidionis tolerabat. Equidem non vnam in urbem pugnabatur, sed aduersus munitissima Rebellium castra; quæ Orangius Lugduni assistens, Germaniæ opibus, & Britanniæ fundauit. Nam cum vallum circum duci non posset, nec munitis præsijs fluminum, & viarum aditus claudi, tot subibat Hispanus acies, quot venirent auxilia. Albanus, deficiente pecunia, vix tela, & alimenta suppetebat; cum supra octo millia armatorum itinera, quæ inuehebantur exercitui necessaria, tenerent. iam Septemtrionis lucis breuitas, & verius umbra cœli obsiti nubibus monstrabat fallen-

di occasionem, adempto longè spe-
culandi usu. Itaque Federicus retenti-
tus voluntate patris hærebat sine
spe, cuniculos fodiens, & munitio-
nes extendens; donec aperiante se
hyeme, Albanus auxilia V Vallo-
num, & cohortes auget Hispanas.
Sed quantum spei noui milites ad-
didere Federico, tantum opportu-
nitatis Rebellibus adiecit commer-
cium annium, mitioris auræ flatu
rigore soluto. Tunc nauigijs, quo-
rum copia abundabant, insultantes,
aggeribus disruptis, fusis in campos
aquis, frequentiores in urbem adi-
tus moliebantur. His difficultati-
bus præssus, tanto curarum onera-
tus pondere, æstuabat animo tacitè
contemplans Federicus, quantis re-
bus se opponeret obicem vrbs in-
genti mole operum fundata, arma-
torum, ciuiumque obstinatione
terribilis. In dies tristiores nuntij
ferebantur, armari Britanniam, Gal-
lorum nauigia concurrere, & Ger-
maniam auxiliares copias immitte-

re. Hinc Præfecti, & tribuni, quibus inerat auctoritas, eum monere cæperunt; hinc militum lachrymæ, & voces exorabant; ne fortissimos viros tam infano, & infructuoso labore consumeret; hac potius vrbe relicta, cæteras rebelles inuaderet. His victus Federicus per Bernardinum Mendozam patri ostendit; sibi in consilio esse, reducere in Brabantiam copias; vbi firmatis indulgentiâ viribus, Batauiam rursus impetu maiori concuteret. Albanus, vt erat difficultatibus semper oblitans, postquam de exercitus salute quæsiuit, cum fuisset redditum, obsidionis quidem copias laboribus premi, sed nullo seditionis aut morbi affectas esse contagio; quâ vnâ dicebat esse causam, cui vir fortis cederet sine pudore; indignè ferens inconstantiam filij, per eundem Bernardinum illi respondit: *Si à me genitum agnosci velis Federice, aut tibi expugnanda est vrbs, aut hoc in opere cadendum. Tunc letus ego, quamuis*
extres

*Veniam
discendi
Federic.
petit à
patre.*

*Ille con-
tra respō-
det.*

extremis doloribus ager succedam.
 Quod si nostro funeretui auxerim lu-
 ctum, coniu x mea ab Hispania naviga-
 bit; vt illa iisdem in castris etiam ca-
 dens, aut incepta finiens, vniuersa do-
 mus funere congesto, Regi nostro, & Al-
 banorum constantie satisfaciat; aut
 victrix filio, & viro statuatur monu-
 menta gloria, vrbis obstinatae ruinis.
 Has litteras Federicus exæstuans
 pudore, & ira recitauit ad milites:
 quorum pectora, Albani sententia
 audita, vocem emisere; sibi cordi
 esse, vltimum vsque ad sanguinem
 in obsidione persistere; & omnia
 sperare assuetos esse ab illo Impera-
 tore foelicia, & pro eius gloria mo-
 ri non dubitare. Sed cum externi
 milites non pauci ad socios conuer-
 si dicerent, omnia obsita arduis dif-
 ficultatibus esse, & insanie plenum
 diutius immorari, contra obstina-
 tam hæreticorum rabiem pugnan-
 tes; vno ore respondere Hispani mi-
 litari facetia: *Si noster ille senex*
iubet,

*Militum
 de Alb.
 fiducia.*

264 *Ferdinandi Toletani Vita*
iubet, securares est: quid cœlum por-
tendat, ex motu syderum nouit; quid
terre moliantur, quid maria moueant,
quid cogitent aduersum nos homines,
ex autum volatu presentit. Hæc lo-
quuti, fidentes, & læti clamitabant,
tutum, & gratum esse, non hones-
tum modo, in obsidione durare.
Adeo potens est inueterata ducis
auctoritas: quæ his artibus inuicta
comparatur; si cautum eum miles,
ciuium saluti, & commodis, non
iræ, & libidinibus obsequentem in-
uenerit; si patrem, non dominum;
commilitonem sæpius, quam Impe-
ratorem senerit expertus, eum ante
gloriam, & famam suorum utili-
tates habere. Sed non imperia so-
lum, vt plerique assolent, verum
opes, arma, milites, & cætera, qui-
bus possent perfici, misit. Tristissi-
mum est enim, & insani ducis, cum
ardua iusserit, auxilia negare. In-
tereà in Zelandia Albanus de ma-
ris possessione certabat, quod tene-
bat

bat vis immensa prædonum, Ramuæ freto clauso, ne in VValacriã auxiliares copias, & comæatus Hispani traicerent. Sanctius Auila cum triginta nauium classe fretum illud excurrent, non præcul Flissinga conferto prælio, post multa vtrimque funera, & cædes eduxit naues, nondum pura victoria: eius tamen fructu non caruit: nam renouauit Midelburgi, & Ramuæ præsidium, & comæatus intulit, spe deiecto Orangio obtinendi VValacriam. Translaro itaque in aliam partem bello, ibi quoque enituit Hispanorum gloria supra fidem inuidiamque mortalium. Etenim Orangius misit protinus cum sex, & triginta nauibus Rolleti Dominum, Tolam occupaturum in Brabantia litore. Quam vt extra auxiliij spem poneret, castellis aliquot vacuis præsidio capris, aggereque exciso, maria campis infudit. Mondragon specularus aditum, & munita Rebëllium, cum trecentis,

Interim Auila in Zellandia freto cū prædonibus pugnauit.

Sed fœlicius in Brabantia Mondragon

& triginta armatis Bergis ad Mosam egressus, inuadit hostes; fugientemque insequitur munimenta transcendit; tantaque strage deleuit hæreticos, ut ex mille, & ducentis armatis quatuor modo ferarum, aut vortices, in quos se præcipitabant, euaserint. Rollerus ipse vulneribus confossus occubuit. Et modica si adfuisset classis uenirent in potestatem hostium nauigia, turbata metu, & vacua militibus.

Ineunte.
Anno
1573.

Federicus
vehementius
urget
obsessos.

22 At in Batavia Federicus denuntiatione patris accensus, & firmatus auxilijs, se ad oppugnationem mouebat strenuè. Mœnia tormentis quaterere, subruere cuniculis, arctare munitionum sinus; non vulnera, non cedes morabantur, quò minus urgeret obsessos omni belli terrore. & hi, quanto magis in arcto spes esset, se ardentius eò defenderent. Sed cum multis in locis erectis castellis, & stationibus per campos diuisis, Hispani hos-

tiis

tum internuntios caperent, maiora
 que cœli lux è sylua penetrantes
 proderet, ignarus omnium Lugdu-
 ni Orangius agebat. Cum vero ma-
 ria, & terras clausas teneret Hispa-
 nus, cœlum, quod vnum patebat
 iter, tentare sunt ausi. Quippe ad
 hos vsus mitigatis ante columbis,
 eas aëreos internuntios habebant;
 & alligatis sub pennis breuioribus
 cartis, euntes, & redeuntes ad cubi-
 lia nota monebant Orangium, &
 obsessos. Donec earum vna à vola-
 tu fessa, inimico in vallo confidens,
 & ab Hispano iaculatore confossa
 mirabile artificium ostendit; cuius
 ante nec suspicio inciderat; tantum
 scilicet dolum regi ipso simplicita-
 tis candore. Iam etiam contra ali-
 tes bellum cœpit esse; & eas, quas
 natura fecit alienas ab humano cō-
 mercio, dispositis præsidijs, etiam
 innoxias appetebant aucupandi spe-
 riti. Aprilis mensis erat; & obsessi
 longa mala sentiebant. Sed vbi hu-
 mana pectora desperatio inuaserit,

*Hi colu-
 barum
 ministe-
 rio Orā-
 gium ad-
 mouent.*

vna mortalibus cura inuicta manet,
 non inultos cadere. Itaque Har-
 lemenses multitudine ipsa laboran-
 tes, prælia extra muros incendere,
 assultare castris, tormenta dirigere,
 timpanis, & lituis strepere, vigiles-
 que habere in armis Hispanos. Hæc
 inter Bossuuius Comes à Duce mis-
 sus, cum quadraginta nauium classe
 adueniens, nauigia hostium obti-
 nentia Harlemicum sinum inuectus
 aliquot demersis, & captis, prædo-
 num inhibuit audaciam. Federicus
 añequutus tandem, nisi adimeretur
 hosti aqua, intercludi auxilia non
 posse, castella erexit in ripa: longum
 que opus orsus à sylua ad castellum
 Higum, quod tenebant Rebelles,
 extendit. Id quoque timēs hostium
 classis, centum nauibus aucta, ite-
 rum de aquæ possessione non alia
 fortuna pugnauit. Non tamen auda-
 cia celsit; sed cum centum, & sexa-
 ginta nauibus tertio inuassere victo-
 rem. Expositisque in litore duobus
 peditum millibus, ab vrbe simul
 erupit.

*Et fre-
 quenti⁹
 erupunt*

*Bossuui⁹
 tribus
 prælijs
 classem
 hostium
 superat.*

eruptione facta, ultimo conatu ten-
 rabant Hispanos euincere. Boslu-
 uuius iungens classem, & Federicus
 copias diuidens, quas vrbi oppone-
 ret, & in terram excedentes pelle-
 ret, in fugam vertere hostem, non
 leui clade multatum. Verum ne- *Phiffum*
 quid in Hispanam virtutem inten- *Tassis*
 tatum maeret solertiae Orangij, *fundit*
 Phiffum cum magna fossorum ma-
 nu, & quingentis armatis iussit, ali-
 quod opportunum in via, qua in
 castra subsidia ferebantur, munire
 castellum. Modicam ille arcem sex
 passuum millia Traiecto in ripa
 Rheni positam elegit exitiali con-
 silio, si Ioannes Tassis tempus mu-
 niendi dedisset. Annis enim facul-
 tate amissa, commeatus, & cætera
 necessaria, non nisi longiori circui-
 tu possent ad exercitum inuehi. His
 incommodis æstimatis Tassis, in
 festinando agnoscens rei foelicem
 exitum stare, cum peditibus sexcen-
 ris, & equitum ala egressus, fudit
 hostem, & inceptam munitionem
 diruit.

diruit. Quantum vetò profuisset ea celeritas, Talsis protinus nouit. Nō dum enim omnia perfecerat, cum Rebellium vexilla quinque fulgere sunt visa. Hi, lociorum clade nuntiata, ea in Lugdunensem agrum, Traiectum Talsis sua conuertit. Quam urbem, graui ac tenaci morbo decumbente Guzbeco prætorè, strenuè vindicauit aduersus hostium, ciuiumque tumultus, & scelera. Bossuius quoque memorabili cum laude maris præfecturam agens, recum Federico discussa, octo, & sexaginta naues ornauit Hispano milite pressas: & eas in quatuor manus diuidens, quinto Calendas Iunias hostem nihil tale timentem adhortus, insigni clade prostrauit. Duæ supra viginti naues captæ sunt; aliquot merse, aut inflicte vadis; plures redditæ inutiles, in petu aduerso, & telis laceratæ. Eodem victoriæ cursu Higum expugnatum est, & munitum Hispana cohorte. Tunc Federicus, nauium

pon,

Pontibus ; molibusque impositis
clauso flumine, quod maris utrum-
que finum iungens, in urbem dabat
accessus, omnem ademit hosti, li-
centiam immittendi celeres sca-
phas, quibus per noctem fidentiùs
alimèta inuehebant obsessis. Iam
campos stationes militum diuisa
infra, & supra tenebant. Nec ef-
fectum inuenit callidum Orangij
consilium, emittentis celerrimos
militum ; qui linteam induti ves-
tem, super humeros frumento illa-
to, inopiam Harlemerium alleua-
rent, iam famem, præter reliqua
mala, tolerantium. Rex etiam in
Hispania sollicitus, belli insurgentis
causis, & iniurijs cognitis a Bernar-
dino Mendoza, quem legauerat
Albanus auxilia petiturum, latè tes-
terum nexus, & quantus instaret la-
bor, inueniens, ingentem pecunias
summam transferri in Belgium ius-
sit: Ludouicum Requesenium In-
sabriae Præfectum, mittere viginti
Hispana vexilla, & Lupi Figueras

*Pro Bel-
gio Rex
mittit
auxilia.*

legionem, quam Partium nomina-
bant, quod fuisset ad bellum socia-
le conscripta. Albanus autem à Fe-
derico monitus, quanto studio, &
celeritate Orangius pro Harlemo
exercitum iungeret, ad Lupum
Acunnam ducentem Insubricas co-
hortes mandata dedit, vt protinus
immitteret iaculatorum vexilla.
Is, negotio tradito Ludouico Gai-
tani, cum phalange strenuus inse-
quitur. Sed Gaitan celerior fama
nouem dierum spatio trecenta pas-
sum milia inuadens, ad castra
peruenit: nec post multum Acun-
nia cum hastatis accessit. Et Par-
tiumlegio castra celeriter tenuit.

*Auxi-
lijs au-
ctios per-
ficit mu-
nitione
Federic.*

23 Tanto veteranorum
robore Federicus auctus, & fidens
(octo supra decem millia armato-
rum habebat in castris) in hunc mo-
dum perfecit munitionem. Supra
Hafortensem aggerem validum cas-
tellum crexit: alterum munimen-
tum erat Asperanda: quibus vtram-
que ripam tenentibus, iactisque

mo-

molibus per vada amnis humilia, quem medium nauium pontes clauderant, hostium classes subire non poterant: & insuper extremam partem aggeris firmabat Sequanorum statio. Federicus ipse cum tribus Hispanis legionibus medium discrimen tenens, opera, & cuniculos, quæ in urbem moliebatur, elegit. Vallum autem à castris, per syluæ adiacentis oram, ad Higum ductum castellis tribus est clausum. Primo cum Vallonica legione Capris Dominus; alteri Gaitan cum Hispanis mille velitibus; tertio, cui Gulletæ nomē est inditum, Billius cum manu æquali præsidebat. Ad Septentrionem, qua amnis Sinum maris influit, tendere sunt iussæ Philippæa, & Iacobæa legiones, immixtis aliquot Germanis vexillis. Vascus Nunnius cum Hispanorum manu, castellum super amnis aggerem ad Meridiem erectum tenuit. Cætera, quæ ad Occidentem pertinet, & quæ vergunt ad Oceanus litus,

Ger-

Germani tuebantur, addita legione
 V Vallonum. Maris secantis pat-
 rem Bataviae extremam finis, &
 quantum, ruptis aggeribus, alluvio
 aquarum contexerat, Boſſuinus Co-
 mes obtinebat claſſe viſtrici. Er-
 go obſeſi cum ad rerum ultima
 compulſi, rabe iam, & deſperatio-
 ne, non le ſpe, & armis defende-
 rent; nouiſſimo ab ſcelere, quod
 vnum reſtabat tam impie ferocibus
 mutuanda eſſe auxilia cenſentes,
 effigies Superum, quorum religio-
 ne præcipuè Hiſpanos affici nouiſ-
 ſent, per ruinas muri circumſiſtunt,
 eas è genu venerantes, & modula-
 tione ſacra canentes. Deinde diſſo-
 no viulatu, quo cœlum excinde-
 rent, præmiſſo, inſtincti furiam
 rabie, telis effigies ſacroſanctas ap-
 petere, deformare ſecuribus, inho-
 neſtis vulneribus cœdere, ad vo-
 cemque præconis verberibus lace-
 rantes poenas exigebant ſcelerum,
 quæ ipſi patrabant. Hiſpanorum è
 caſtris multitudo ſpectabat attoni-

*Horren-
 dâ Hay-
 lemenſi
 ſacrile-
 gium.*

ta, & positis venerabundi genibus,
 imo è pectore lachrymas pietatis
 viri fortes, & vota fundebant, in ve-
 ranos homines fulmina, & cœlestia
 arma deprecantes. Prominebat
 in ruina Diuinæ Matris effigies: quã
 vt impiæ manus aggressæ sunt cæ-
 dere, adeò horrendum facinus pie-
 tas militis Hispani non sustinens;
 cœlesti animatus radio, quem ful-
 gentem (testatus ipse est) è vultu
 inspirabat imago, per mediam sta-
 tionem irrupit: sed cum graue pon-
 dus miles humeris subire non pos-
 set, effigiem amplexu tenens, sese è
 ruina præcipitans deuoluit in castri
 labrum fossæ tangentia; non sine
 certo Numine, tot per insequentia
 tela, tanto saltu afflictus, incolu-
 mis. Dignus ille profectò murali, &
 cœlesti corona, qui non patriam,
 commilitonem, aut ducem, sed
 Dei vindicans matrem, cœlo sta-
 tuit diuina trophæa. Cuius nomen,
 credo, intercidit, vt diuino ex ope-

*Hispani
 religio;*

476 *Ferdinandi Toletani Vitæ*
re referret nihil gloriæ mortalis.
Non violentè minus Federicus in-
fremens, Superam contumelias vl-
turus, concussis muris, & introrsus
oppositis aggeribus, incensisque
metuendo horrore cunicalis, op-
pugnationem edixerat tuba. Sed
à mari ventus supra modum vio-
lentus perflans coegit differre præ-
lium in sequentem diem. Interim
comperto, obsessos iam famem ad
extremam venisse, nec foedis ani-
mantibus, nec radicibus parcere,
statuit eos Federicus per ultimos
eruciatus exedere. Orangius colum-
bæ ministerio monitus, ni protinus
subveniretur, de ditionem ultra dif-
ferri non posse, aut vrbis excidium;
cum; deicta classe, & Idigo amisso,
clausas aquas esse videret, Zarazum
cum sex millibus peditum, & sex
campestribus machinis, adiuncta
etiam equitum ala, com meatu, te-
la, & nitratum puluerem inferre,
aut mori iubet strenuè. Hæc in ver-
ba

*Orang.
obsessis
mittit
auxilia.*

ba iuratus, & sæua execratione deuotus Lugduno Zarazus egreditur. Iam obsessi candidas induti tunicas quo dignoscerentur inter umbras, excepturi socios in armis vigilabant. Instructa quoque centum, & triginta nauium classis surdo remigio applicabatur litori. Gnarus omnium Federicus, nam duas columbas ex commeantibus ceperat Hispani iaculatoris foelix industria, vigilias, & stationes firmauerat. Ipse non victus in somnum, aut quietem, circuire castra, excitare torpentes, increpare ignauos, strenuos accendere; iam hos incitamentis laudum, iam illos spe certa finiendi labores, vniuersos alacritate, & fiducia implens, cuncta munia imperatoria obibat, suorum virtuti fidens, fortunæ incerta timens, & noctis. Zarazus secunda post mediam noctem hora stationes Germanorum silenti agmine inuectus, Hispanorum in castra penetrabat: cum tubicem credens, iam cœnensos esse

*Rebelles
turbati
caduntur.*

omne discrimen, signum daturus
 socijs, insonuit. Tunc Hispanæ le-
 giones excitatæ confurgunt; & Fe-
 dericus ad sonitum equo verso ce-
 leriter, Monteri, & Valdesij alas
 medias obiecit: Acunnam cum le-
 gione Partium iussit tenere rectum
 iter; eumque sequi Iacobæam, &
 Philippæam legiones. Sic instructis
 signis, & ordinibus tanquam media
 in luce compositis, hostem per via-
 rum, & fossiarum sectus oberrantem
 fundit, cæditque. Duo millia occu-
 buere; cæteros nox, & celeritas abs-
 tulit. Signa quindecim cum tormen-
 tis, & vehicula quingenta onusta
 venire in manus victoris. Hac
 clade extrema Harlemenses domi-
 ri, dedidere urbem Federici clemē-
 siæ. Is octavo obsidionis mense,
 ineunte Augusto, maris, terrarum,
 & naturæ victor ingressus urbem,
 causas, & scelera diuidens, Germa-
 nis, etiam præsidio dato, in patriam
 abire concessit, quos in obsidione
 Montium, deuicta urbe, iure iuran-
 do

*Harle-
mum de-
ditur.*

do obstrinxerat, nunquam aduersus Hispaniæ Regem induturos arma, necari suspensio iubet: mille circiter fuere: sed his etiam ex parte ignoscere statuerat Federicus, militari sorte data, quæ vniuersis metum, paucis pœnam infligit; donec in Deum etiam obstinatione comperita, non iam humanæ Maiestatis vindex, vniuersos laqueo subiecit. Huic numero trecenti adiuncti sunt ciues, qui fuissent rebellionis actores, aut extremi flagitij.

24. Hæc est illa clara Harlemensis obsidio, in clyta inter eas, quas nostra vidit ætas, aut in maius auctas fama prodit antiquitas. Summa hinc hostium industria, & pertinacia; hinc contra virtus Hispanorum, & constantia enituit; qui mari terraque infensis classibus, exercitibus, dolis, cœlo ipso petiti; ventorum, tempestatumque rabie insana vexati; famem, egestatem, horrentis axis frigus, arma vbiq; minantia,

*Obsidio
nis Harlemensis
contemplatio.*

vndique irrumpentia tolerantes, octo mensium spatio multas con-
gessere victorias. Quater per muros
fuit conferta pugna; totidem auxi-
liares copias signis fudere collatis;
quater etiam validam hostium clas-
sem Bostuius oppressit. Sed etiam
(quod alijs in gentibus miraculum
externi scriptores agnoscerent) non
leuis constantiæ, & reuerentiæ in-
ducem gloria accedit, Hispanos mi-
lites, tot hostium eruptionibus, tã-
to exercituum, & classium terrore
euigiles, tanto operum labore fati-
gatos, partim exhaustos, ac debiles,
partim fatiscentes horrendis cic-
atricibus, nullo dato stipendio nudos
summi belli, & ducis seueritate ha-
bitos, sine tumultu, & querela, in fi-
de, & obsequio durasse. Nec infe-
riores laude obsessi fuissent, si pro
meltiori causa pugnassent. Etenim
decem millibus tormentorum icti-
bus muro concusso, quindecies cui-
bratis cuniculis, & propugnaculis in-
cen-

cendio cōunſis, non deſpōdere ani-
 mos; nec virtuti audacia ceſſit exē-
 plo fœminarum accenſa. Hæ nam-
 que ſupra vires, & ſexum, patriæ, &
 libertatis amantes, virorum obeun-
 tes munera, nulli ſe periculo inferio-
 res oſtendere: ſtudio quoque, & la-
 bore anteibant, accinctæ dolabris
 quaſſata, & diſiecta mœnia reficien-
 tes, introrſus fabricatis aggeribus.
 Ad vltimum ante virorum pertina-
 cia eſt victa; quos cum in ſuppliciū
 trahi, cum mortuos vidiffent, non
 lachrymæ, non voces miſericordiæ
 exciderunt; ſed fixis oculis, & ore
 compreſſo, viros quæque ſuos ter-
 ræ mandabant. Iam rara induſtria
 cum obſtinatione conſentit, ipſo
 cœlo nuntijs patefacto, auiſus in
 auxilium accitis. Profectò niſi victi
 eſſent, nullis mortalium, & ſic, non
 niſi Hiſpanis inferiores debent æſti-
 mari. Harlemſium autem gloria,
 & Federici, Alexandri Tyrios op-
 pugnantis laudi non cedit. Hi nam-
 que mari vndique ſæuo clacti, &

*Obſtina-
 tio fœmi-
 narum,*

assiduos mouente fluctus, moenia
 tuebantur machinis antiqui vsus
 Imperia. Sed Alexander intructus
 numeroſo exercitu Græciæ, & Afias
 victore, concurrentibus ſociorum
 ciuiumque claſſibus, caſtris auro, &
 com meatu affluentibus, cum vnam
 cepiſſet urbem omni auxilio deſti-
 tutam, de errore tamen ciuium, &
 temulentia, non de virtute triump-
 phauit. Maior hic in acie numerus
 cæſus; hic cauſa religio, & iuſta vl-
 tio mixta clementia fuit: ibi impo-
 tens ſcquitia plures abſumpſit; cauſa
 tyrannis, & immenſa dominandi
 cupido: hic terræ, & maria operibus
 & victoria compreſſa; nec minor
 labor Hiſpanorum fuit, ſi horum
 paucitatem cum multitudine Ma-
 cedonum compares. Duo millia, &
 quingentos milites, præter eos, qui
 affecti ſupplicio ſunt, intra urbem
 conſumpſit obſidio: ciuium ætatis
 omnis, & ſexus funera non pauci ad
 decem millia extendunt. In prælijs,
 quæ plurima Rebelles ſparſerant tē-
 tane

tantes auxilia, septem millia occidisse tenet fama constantior. Ex Regijs haud minus tria millia desiderata sunt: cæterum vix quisquam nisi saucius tanti belli rabiem euecit. Inter quos Federicus ipse, dum sese ardentius periculis obiectat, graue vulnus excepit. Nec egregius Imperator in laudum suarum claritudinem alienis comparationibus indiget, qui extra inuidiam positus, nullam superiorem agnoscat. At foelicitatem, & lætitiã immittit obitus Lupi Acunniæ; qui laborum operi immenso cedens, & ardenti febre consumptus, visus est expectasse, vt victa in vrbe conquiesceret. Nepos fuit Comitis Bōdiæ, consilio acer, manu strenuus, in bello quam in pace foelicior. Insu-
briam, & Piscarium fugiens, ad Albanum in Latio bellantem se contulit; a quo in gradum dignitatis restitutus, & auctus, eum in Belgium quoque sequutus, in Harle-
mēsi obsidione gratiam beneficio-

*Federicū
vulnus,*

*Lupū
Acunniæ
obitus,*

*Federici
defensio.*

rum constanti quidem, sed ingrato munere Duci explevit. Huius autem viri debetur operæ, inter alia præclara, quantacumque fuit Zarázi victoria. Sed nullam cessam gloriam, & virtutem supra invidiâ stare voluit providentia diuina; ne mortales id, quod essent, oblitî, cœlestia usurpantes munera, sua esse mallent agnoscere. Huic legi Federicus obnoxius, multorum scriptorum acri invidiæ subijcitur. Scelerati animi, & crudelis feritatem opponunt; quod violatam religionem, spretas Maiestates, sacras effigies impie laceratas vitus, ne mortales tam magna peccare spe immunitatis auderent, dederit seueritatis exemplum. Alij pietatis notæ auctores Albanum, & Federicum argumentis premunt, modum seueritatis requirentes: hæc enim exasperatis animis, nullam spem reconciliandæ gratiæ obstinatis reliquit Federicus, cuius sæuitiem Belgæ supra arma timerent. At hi sunt ex eo prud-

den-

dentum numero, qui causas inquirentes, diu errantes, in eo tandem sistunt, an res foeliciter eueniat, an consilia exitus probet. Alij vanissima procella sententiarum armati veniunt, exitialem fuisse cunctationem tuentes, nullum dignum ob praemium tam ardua oppugnatione suscepta; vt circa vnus vrbis moenia vires opesque caderent, quibus potuisset deieri Batavia. At verò pro Albani, & filij innocentia satis hac in causa esset obtendere; Magnum Alexandrum simili Tyrionum obstinatione exceptum non dubitauisse, omissa spe infinita, circum moenia vnus vrbis haerere, non ignarum, quantis rebus illa imponeret moram, & æmulum Darium, moto Oriente, maiores adhuc vires cogere. Quot annos Lacedæmonios Messenensium tenuit obsidio? Quã diu Romani duces circum Veientium moenia pugnarunt? Profectò nullam magnam gloriam in plano statuit natura: annitendum est per

ardua mortalibus; & sæpius lapsi cadunt, vt validiores assurgant. Sed etiam ea vrbe relicta, & data impunitate Rebellibus, pessimum exemplum fecisset, & obstinatiores reddidisset contemptu nostri. Etenim finitimi populi rectè inducerent, si qua ciuitas primum sustineret impetum nihil vitra ab Hispanis armis esse metuendum. Contra verò pertinacis vrbis excidio quæ sita constantiæ laude, ad omnes terrorem extendit; ne vellent arma nostra tētare, quæ non alium terminum, præter vltimum victoriæ cognoscerent. An autem dignum præmium fuerit, Orangij ostendit audacia; qui velut vna in vrbe Batavia clauderetur, ad eam tuendam omnes vires, atque industriam mouit, vt omnes ibi stratiæ conciderent. Sed dignum satis laboris ardui vir fortis pretium inuenit, semel incepta cum consilio, cum virtutis laude perficere.

25. Hispani, capta vrbe,
non

non eadem innocentia egere. Etenim cum ex Hatlemensi, & quam Albanus miserat, pecunia externo militi solui stipendia vidissent; patientia tandem victa dolore, ruinas urbis inuadunt; admissique à custodibus, exitium provinciae minitari ceperunt, nisi exolverentur stipendia debita, quorum ope deformes cicatrices, nuda corpora, & tabentes artus ab intuentium coelique iniurijs defenderent. Federicus, militum consternatione nuntiata, certus maiestatis suae, obijcere se furoribus statuit. Inhibitus est precibus amicorum, ne forsitan vni, vel alteri ex tam insana concione liceret, clarissimum decus, & Hispaniae sydus extinguere. Haud seoto mitigatus est Federicus, in memoriam reuocatis, quam acerba per octo menses obsidionis tulissent, & inductus credere, non illos ira, & ambitione, sed pudore, & contumelia fuisse turbatos. Vltima enim necessitate oppressi non vestes, quibus tegerent

*Hispani
seditioe
turbantur.*

*Litteris
Alb. mi.
rigantur*

pudendam nuditatem ; non arma,
 quibus Hispani legionarij, non ora,
 quibus ciues noscerentur, habebāt.
 Albanus militum seditionis moni-
 tus, quamuis animo parabat iusta
 supplicia, causis tamen sincere ex-
 positis, amollita ira, litteras ad mi-
 litem tanquam Imperator scripsit:
 quibus recitatis, & pro stipendio
 mensium terdecim duodenis au-
 reis datis, alacres in obsequium re-
 diere. Albanus finem dare ipse cu-
 piens Batauico bello, Traiectum
 citus venit ad Rhenum. Hic subito
 horrore articolorum compressus,
 subsistere coactus, Bossunium Co-
 mitem lubet, quanta celeritate pos-
 set classe ornata, prædonum se co-
 natibus incunctanter obijceret. Fe-
 dericus, dum reficit Harlemi quas-
 sata incenia, Norquermium misit
 cum legionum robore, vt Alema-
 riam expugnaret urbem, sitam in
 extrema Batauia. Sed tunc recenti
 præsidio munitam vi aperta tenta-
 re non ausus, insuper acri militum
 sedi-

seditione turbatus rem omisit infe-
 ctam; nec ante sedatus est furor,
 quam trium mensium stipendia sol-
 uisset Albanus. Federicus Lugduni
 obsidionem præparans, quatuor
 Vallonum signis præsidio datis
 Harlemo, Franciscum Verdugum
 cum septem Hispanorum cohorti-
 bus, & pari sociorum numero, tene-
 re iubet Alfenum. Quo celeriter ex-
 pugnat, Lelderdropum Verdugus
 hyematurus contendit. Quidquid
 infirmum legionum erat, & equi-
 tum manum validam, per castella
 in amnis ripa erecta, qua Lugdanẽ-
 sibus alimenta inuehebantur, & per
 vicinos vrbis pagos Federicus distri-
 buit. Ipse ineunte Septembri,
 (annus sæculi voluebatur septua-
 gesimus tertius) cum manu eque-
 tum iam Giinnio præmissis, Alema-
 riæ copias admouit. Et munitione
 amnis capta prælio quã subituræ
 naues erant, sequuta die castris vr-
 bem cinxit: verberatione quæ dire-
 cta, procidente muri summo fasti-
 gio,

*Federic.
 Alema-
 riæ ad-
 mouet co-
 pias.*

*Etnõ fœ-
 liciter
 pugnat.*

490 *Ferdinandi Toletani Vita*
gio, dato signo inuadit Hispanus.
Sed firmior erat locus, quam posset
vno impetu capi; & numeroſo tene-
batur, atque instructo præſidio. Ita-
que Federicus grauiores machinas
expectare coactus, tempus dedit ob-
ſeſis, introrsus munimenta exci-
tandi, & Orangio, auxilia iungen-
di. Amſtelloſami claſſe ornata, eam
protinus Boſſuuius eduxit in hoſ-
tem; qui nauigijs aliquot multa are-
na depreſſis obſtructo canalis adi-
tu, cum nauium quinquaginta claſ-
ſe urbem inopia rerum fatigans ob-
ſidebat. Sed victorem toties Rebel-
lis expectare non auſus, in vada na-
ues applicuit, vt eo inducerent Co-
mitem habeatena grauiora nauigia.
Boſſuuius gnarus doli claſſem inhi-
bens, Corcueram centurionem mi-
ſit eam ducentis Hispanis, vt agge-
ris vicini munimenta caperet. His
obtentis in conſpectu hoſtium, &
firmatis Hispano vexillo, in ancho-
ris ſtetit quindecim dies, obſeruans
irrupendi occaſionem. Rebelles

tandem, Alemariæ nuntiato discrimine, En cusiam nauigauere; & aucta maiorum nauium accessu classe, prouolant auxilia daturi. Obiecit sese interritus, qui antecesserat, Comes; hostiumque inuectus prætoriam, eam acer vrgebat: cum medio in pugnæ ardore versi metu subito socij, destituere pugnantem. Bossuuius sequentem vsque in lucem extracto sæuo certamine, cum omnino quatuordecim Hispanos ex septuaginta numerasset, positis ante conditionibus, non secus ac renens arcem munitissimam, sui potestatem, & insignem fecit hosti victoriam. Quam ille iusta æstimatione metitus, Hornam deducum Comitem, & si obtulerit grandem pecuniam Albanus, nunquam restituendum esse consensit. Non aliter maris casus anceps fortuna belli in Zellandia tractabat. Ramechinam arcem obsidebant magna cum classe prædones; & iam tormentis, & cuniculis strauerant moenia. Alba-

*Bossuuius
nauali
prelio
victus
capitur.*

rus non pro arce vna, sed totius insule anxius discrimine, instructa classe celeriter, negotium commisit Beuboris Domino, quem Zellâ dico mari præfecerat. Is, in naues cum veteranis cohortibus Mondragone recepto, in anchoris stetit dies aliquot ad Flisingæ portum. Inde murato consilio Veræas fauces ingreditur, multum reclamante tribuno, illud iter non posse sine manifesto periculo adiri. Beuborius, Midelburgum appulsa classe, milite, cum comæatu, & bellico instrumento, exposito, in tutelam vrbis Mondragonem reliquit. Ipse, insequente hoste, non sine clade merita elapsus naues in amicas Flandriæ oras recepit. Cæterum non adeò sinceram se expulcuit hosti facies geminata victoriæ: quippe duo millia fortissimorum amisit: & Bossuij clades abunde compensata est multis oppidis in Batavia captis, Philippoq; Marnixio; cuius virtutis, & amicitie tantum Orangius tribuebat, vt pro

*Nō alia
fortuna
res geri-
tur in
Zellâ
dico ma-
ri.*

pto eo reddere Bostunium. flagrantissimè cupuerit. At Federicus, classe amissa, & rursus infelici accessu Alemaria tentata; cum iam inexpugnabilis esset, in dies aucto presidio, sexto Idus Octobris recepit exercitum: quem frustra in oppugnatione vrbis accinderet; cui malla aperta erant, & ipsa in metu, & otio munita. Scruiente quoque rabie ventorum, fuisque Autumnii sydere procellis, non egredi in campos, non vallum poterant instruere, non inter se commercia sociare, nisi scapharum vsu, & lato aggere per media castrorum incredibili labore fundato. Hostis quoque aggerem VVaterlandiæ parabat excindere; qua in fuso mari, & flumine, non modo iocum castris, sed etiam iter ad recedendum Hispanis adimeret. Ergo animi indefessus signis, coeli marisque lauitiem non sustinens cessit diuino consilio. Harlemum conuersis signis, Federicus Lugduni

*Federic.
Alemaria
via recedens
dir.*

moliturus obsidium, Baronem
Cheureraum Egmontia, & VVa-
terlandia praefecit cum Germana
legione, & Hispano vexillo. Fran-
ciscum Verdugum iussit cum robo-
re copiarum tenere Bataviam; can-
dem, qua pertinet ad litus Oceani,
Iuliano Romero cum duabus le-
gionibus Hispanis attribuit. Praefe-
cturam regionis Norquermius age-
bat. Sic distributo exercitu, Federi-
cus in Brabantiam reuersus ad pa-
trem, non leui in se curarum parte
suscepta, animum eius deficientem
corpusque fatiscens recreauit. Ora-
gius vero, discessu Federici nuntia-
to, instanti metu liber, Bergas cum
expedita manu furto aggreditur.
Sed a Gallo Hispano tribuno, qui
cum ducentis modo armatis tueba-
tur urbem, pulsus, scalas, pontes, &
muro iam infixas signa destituit. In-
de in Zellandiam verso consilio,
Ramus, & Midelburgi obsidionem
parabat, noscens, qua virium parte
supe-

superior esset Hispanis. Interim Præfecti, quos dederat Bataviae Federicus, impigrè ostendebant, quo sub duce belli artes addicerent. Verdugus, multis castellis circum Lugdunum captis, non paucis erectis, omnibus præsidio Hispano munitis, & equitatu per munitos vias parso, ipse cum manu valida inimicos campos euasians, Hagana tandem recessit, inde daturus, vel recepturus auxilia. Romerus Batauiam inferiorem, cum legionibus Ferdinandi Toletani, & Gunsalui Brachamontij, iunctis aliquot Vallonum signis, inuadens, multa super aggeres castella instructa, & Monsendi cum firmissimum, sexcentis præsidarijs cæsis, occupat; & militem per ea distribuit. Sic annuum, & canalium facultate adempta, Lugdunum obsideri cepit, & miles sub tectis habitus iustas vires resumere; quæ integræ, & firmatae, sequentis anni æstate, arduo labori sufficerent.

*Magnâ
classem
parat Al-
banus.*

*A Rege
petit au-
xilia.*

Hæc quamvis in spe-
ciem læta fluebant, & facile crede-
bant duces, eisdem artibus, & armis
posse euinci Bataniam; rerum laten-
tes nodos, & causas in se implicatas
altioris mentis sensu scrutatus Al-
banus, magnam cogitabat classem
armare; cui filium, etiam aduersus
fortunæ maris casus obijciens, da-
ret rectorem, & auspiciam. Verum
pecunia deficiente, etiam ad tuen-
da præsidia, non salubria, & rectè
excogitata poterat, sed sequi, quò
vocaret egestas. Ergo libertate, qua
semper in monendo est vltus, & quã
intenderat aduersus Principem,
amor, & merita, ad Regem scripsit
litteras, ni validissimam ornaret
pro Belgio classem, nec posse bel-
lum finiri, nec maritimos populos
in fide contineri, denuntians. Cum
enim omnis regio, quæ adeunda
erat, tot imperuia canalibus, tot am-
nibus secta, paludibus obsita, & in-
terclusa maribus vix caperet pedes-
trem exercitum, vires atque opes

in

In classem, & instrumenta maris esse vertendas: quod certè campus erat, ubi fluctuaret naufraga, & incerta victoria. Non aliter Zellandiam contemplandam esse, ac medio in Oceano enata saxa, quæ munitæ urbes, & alta moenia circumdant. Itaque aut ornatas in Hispania naues mitteret, aut pecunias, quibus ipse in Belgio commodius instrueret. Acrius deinde questus fudit de malignitate quæstorum, sed petens ex occulto Regis auaritiarum. Rerum denique præsentium faciem implicatam extendens, significabat, quantos labores, & inopiam milites, quanta ipse, & filius pericula, inuidiam, & dolores pro fide, & eius gloria perferrent. Daret opem fœsis; mitteret auxilia, aut saltem successorem, qui gravior eius Maieitati, non certè magis fidus, regeret Provincias auspicio, & virtute maiore. His prætermoerum offensus Rex, & iræ alimenta dantibus, quibus propriæ villitatis

Cum in
dignatio
ne respō
det.

amor, honesti curam, & publicæ
utilitatis ademerat, respondit Alba-
no: *Ante sibi defuturas, quas etus im-
modicæ cupiditati ministraret, opes,
quam bonum fidumque successorem;
qui moderatione, & clementia perfice-
ret, quæ armis ille, & rigida severitate
non posset. Pecunie satis habiturum, ut
ornaret classem, & tueretur exercitus;
si daret operam, ut Belgæ amarent du-
cis mores, & simul arma timerent. Le-
cta epistola Albanus, iam se vilem
Regi esse coniectans, postquam in
bellis grandi ætate consumpta, cor-
pus animusque deficerent, multi-
plici dolorum forma vexatus, eam
noctem egit insomnem. Prima luce
filium, in quo securè acquiescebat,
acceriit, & quid optimum esset fa-
ctu rogabat pater infelix. Federicus
contumeliæ ignarus, eius nova fa-
cie percussus, ira que, & pudore sub-
sultans, haud dubitavit, missionem
esse petendam; ut saltem venturi
Gubernatoris error, & ignavia Al-
banorum acta probarent. *Palam sen-
sires**

tiret Rex, consensus Orbis agnosceret, quos viros Philippus spreuerit, quos ve in eorum locum sufficeret. An inueniri posset dextra fortior, & sapientia maior, quæ simul premant maris fluctus insanos, & Septentrionis rigida arma sustineant? An blando, & fœmineo imperio, an virorum robore, & terrore armato frangenda sit audacia Rebellium? Cogerentur fateri auctores ipsi inuidia, Hispanam virtutem celebratam concidisse Albani discessu. Nec iam extendere famæ suæ terminos septuagenarius senex sed quos summam per virtutem obtinuerat immensos, tueri tranquillo in otio curaret: ipsam etiam ruinam Provinciarum erecturam esse monumenta gloriæ, nunquam peritura. Hæc Federicus ardens diserebat. Albanus, quamuis altè penetrauerat dolor, Hispanam tamen gloriam, obsequium Regis, religionis commoda, vitæ, famæ, & cæteris mortalitatis bonis præferens, non omittere Provincias statuit. Rursusque datis litteris, blando, & supplici obsequio

Regem mitigare tentavit; ni iam ille assentationibus malorum clausus, decreuisset animo adeò fanestum, sæuūque Hispano Orbi consilium, auidus retinendi pecuniam, & cuncta suo arbitrio regendi. At in horas vrgente corporis affecti valetudine, mentis aucta contagio, cum non equo vehi, non inuati pedibus, non itinerum iactationem posset, nec cœli rigorem tolerare; cum per legatos bellum administrare cogeretur; nulli mortalium statuit, suam gloriam, & traditas à Rege Prouincias credere. Quamuis enim acer animi filius patris virtutem æquabat; impar tamen erat experientia, & artibus, quibus præsertim Orangius grauis hostis nitebatur; nec erat illi inueterata auctoritas, quæ nutu suo regens militem per ardua, & inaccessa nudum, & egenum, lætum tamen, & fidentem redderet, motusque seditionum sola maiestate comprimeret. Discessum quoque Ducis accelerauit me-
di.

dicorum scelus, quos pecuniæ aul-
dissimos, & civium metuētes odia
Impulit volentes ingens merces
oblata. Itaque Albano persuadere,
iam enim extremam proceſſum ad
ætatem, natio ſthomachi debilita-
to calore, non poſſe in axe gelido
Germaniæ ſalubritati reſtitui: ner-
vorum quoque tormenta humido
regionis ſolo, & ſydere intendi: nec
aliter medicamenta profutura; ni
patriæ naturalis calor, & ſiccitas,
humoris graſſantis cauſas adime-
rent. Ergo iam ſe deficere ſentiens,
nullumque permanendo afferre ſa-
lutis publicæ auxilium, ſed tabem
corporis, & animi cruciatus vehe-
mentius ſequi manentem; miſſio-
nem rursus, cauſis, & teſtimonijs
medicorum tanquam apud iudicē
relatis, petiuit. Conceſſit eam Rex,
iraſque mitigavit litteris amore, &
benevolentia inſignibus; addito in

*Miſſio-
nem tam
de patre.*

*Quam
Rex ho-
noratiſſi-
mè con-
tam,
cedit.*

ram, & salutem Belgico dominatui anteponeret. Sed metuens hominum malignitatem, & inuidiam, ut fidem dictis faceret, in Belgio ipso Iulsi designari urbem, quæ duodecim florenorum millia Daci redderet: quod donum attestaretur, accepta Regi fuisse, quæ gesserat ea in provincia Albanus. Idoneus Belgarum genti reconciliator est visus. Ludouicus Requesentus D. Jacobi equitum magnus Commendator; cuius nota suauitas, & clementia, rebor. que animi, & simul virtus incendia restinguent, & obstinatos frangerent.

*De mis-
sione Al-
bani ru-
mores.*

37 At Albanus, quanquam acris eum premebat valetudo, iu-
uiori tamen fama premebatur, ma-
lignitate inimicorum augente de in-
dustria rumores. Iam illum diffiden-
tem damuasse bellum temerè sus-
ceptum, non deiectam morbi mag-
nitudine, sed periculi; cui se impa-
rem confitebatur, successiore peti-
to. Sic cum sensisset Cæsar, Carolus
alte-

alteram fortunam, in Hispanum secessum properasse: vnde monitus Dux exemplo præceptoris, hysdem repetitis artibus, fortunæ extrema vitabat. Non pauci laudato Regis consilio, eius tuebantur magnis argumentis sententiam: desperandum quidem nō esse, Belgas posse in meliora deduci, si tumultuum, & malorum causa, odiumque populorum Albanus procul staret, miri duce, & claro innoxijs artibus dato; qui ex diuerso tendens turbatis rebus modum faceret, extra iram, & arrogantiam victoriæ. Ingratam fuisse Belgis præsentiam eius, per quem in feruitatem, cædes, atque scelera se coactos esse meminissent. Nullum posse acquiescere fideliter suo dolori; cum is in desperationem agat, & rabiem. Non in Regem Belgas, sed in Ducem arma mouisse: huius terribile ingenium, crudelitatem, violenta imperia reddidisse populis triste ac difficile obsequium. Quis enim ei ex animo pareat, quem vi-

deat suæ cladis auctorem? Sed quibus terum humanarum altior sensus inerat, animisq̃ integer a malignitate, & inuidia, facile assensere, discessu Ducis res Belgii perditum ire. Non enim oderant virum, sed egregias virtutes, & artes, quas inuictas esse dolebant. Itaque eius metu solati, quem summum in acie Imperatorem, in vrbe iudicem senserant, nouos tumultus, & errores in dies fidentius auerent. Actum crudeliter nihil, omnia constanter; victos caesosq̃ hostes, fracta arma Germaniæ, Gallias cladibus terribitas, Belgium domitum, nulla spe relicta, a Rege suo, & Deo deficere. Quod si primus Ducis accessus fuisset noxius populis, iam tamen euentum esse, vt posset nihil effici, amoto timore. Etenim discessu viri, tanquam belli signo præmisso, Germani, & Britanni erecti noua in arma confurgerent; qui non audent prouocare toties victoris auspiciam. Bataviam arduam etiam

Albano provinciam Zelandiam
inaccessam duci minori. parata fini-
timorum auxilia, ut Orangio, &
Heresifundarent imperium. Re-
gem debuisse repetere memoria,
quantas procellas excitasset modo
operatus Ducis excessus, ut inde
quam lætas, & irreuocabiles verus
daturus esset, agnosceret. Hæc certè
vera nimis fuisse probauit exitus re-
rum. Nam ex eo die, quo gubernatione
excessit Albanus, Germaniæ
populi, & Britannia. spem victorie
reuocati, auxilia pro Belgis fœdera-
tis misere. Orangius Batavia, Fri-
sia, Zelandiaque potitus, Geldria,
& Transsylvaniam citus ingressus.
Deinde quoties de concordia est
actum, aperuere Belgæ, in Deum,
& Regem odium, causam veram ex-
titisse tumultuum. Equidem miris
& blandus Requesenius, ubi frustra
cepit bonitatis, & amoris artibus
civium obstinationem tractare, pro-
tinus ad arma confugit. Sed patuit
etiam, quantum opis in vno viro
fuis-

fuiſſet, vt eſſet inuidtus Hiſpanus. Ille namque exercitus terror paulò ante Germaniæ, æqualis ſtipendijs Ducì, tot proſperis laboribus induratus, inſtructusque ardua belli patientia, alius ſub alio Imperatore videbatur: non aliter ac corpus carens ſpiritu, cuius magnitudine, & igne ante vigebat. Hinc clarum ſe offendit exemplum, non ante Principes debere egregios viros provincijs amouere, quam incepta ad ſuam magnitudinem bella perfece- rint. Malè enim ſucceſſor, quantocumque robore ſit inſtructus, excipitur, qui rerum nexus, & conſilij nodos ignoret: aut ambitione animi, & æmulatione ductus, tritam viam ingredi faſtidiens, nouum iter rumpe- re per ardua maluerit, quam ſequi monſtratum: & cum ſæpius vnum modò ad victoriam ducat, ſi eo ab- erret infelix, regionem, exercitum, ſeque induit errore fatali. Arduum eſt enim, & artifices ſentiant eſſe ſummi laboris, imaginem ad linea-

mea;

menta ab alio præscripta cum laude formare, si ignores alterius idæã, qui duxit ad suam mentem lineas. Habent, & suam idæam militatis, & ciuilibus artes, quam non alius, nisi effingens intelligat, extremæque subtilitatis lineas agnoscat. At Requesenius, Regis accepto imperio, in subria, cui præerat, omnia, duobus equitum signis comitatus, celeriter Brussellas ingreditur. Eum magnificè exceptum Albanus, omni sapientia, & artibus, quas maxime in illis prouincijs inuenerat, instruxit, iterum atque iterum monens; nihil remissè faceret, si renuè inferret arma Orangio, ornaret validam classem, & certò crederet Hæreticos, si amentur, deteriores esse, quam si metuant. Ergo lexennium Belgio administrato, quatuor signis equitum viæ custodibus datis, excessit magno cum Hispanorum luctu, & desiderio bonorum: quod adeo turbauit exercituū mē-

Requesenius Gubernator Brussellas ingreditur.

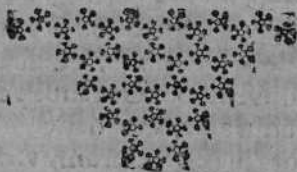
Belgio excedit Alba.

*Dolor
exerci-
tium,
unde
seditio-
nes exor-
te.*

tes, ut duces missionem peterent,
& miles in rabiem lapsus, frequenti
seditione ostenderit, cuius amore,
& maiestate coactus, adeo constan-
ter egisset. Equidem eius assueti im-
perio, cum reliquis virtutis orna-
mentis esset illustris. Requesenius,
illud tamen Albani auspiciam, illud
robur animi, quibus iniuriam ad eam
diem perstitissent, illos vultus, eam
magnitudinem, artes, & vigorem
pectoribus ignes faciesque inspiran-
tem cum lachrymis, & gemitu re-
quirebant. Contra Hæretici, tan-
quam ceruicibus seruitutis iugo de-
cussio, in arma fidentius ire; Ora-
gius violentus, & industrius agere;
Britanniam, & Germaniam fatiga-
re poscens auxilia. Qui in fide dura-
verant, in spem libertatis credi
Orangij nomen, & vexilla recipere;
omnes denique resumere peccā-
di audaciam; ingratum certè, sed
clarissimum monumentum statuē-
tes Albano. Is Genavam ingressus,
conf.

conscendit nauim, Hispaniæque
 appulſus litori, Mantuam venit.
 Vbi honorificentiffimè exceptus a
 Rege, aulæ quoque Præſentiam,
 & potentix vim contra omnium,
 ſpem, & malorum vota, retinuit. In
 quo magiſtratu Albanus clatus
 egit, donec nouo turbatus
 caſu, Regis iram con-
 ditam mo-
 uit.

*Cum ho-
 noue à
 Rege Al-
 ban. ex-
 cipitur.*

VITAE
 FERDINANDI
 DI TOLETANI
 ALBÆ DVCIS.

LIBER VIII.

*Quæ cō-
 filia in
 pace tra-
 ctauerit*

EXTREMVM iam ope-
 rum Ferdinandi aggre-
 dior, quod nobis Lusit-
 aniam, & quantum
 terrarum Indicus Oceanus vasto li-
 nu claudit, adiecit. Sed media in glo-
 ria, tanta in lætitia rerum, vltimum
 syderis clarissimi diem, quē in ter-
 ris egit, dicturus, non adeo lætus
 persequar, quod finiendum est. Cæ-
 terum memoria, & recordatio vir-
 tutum in partem solatij venit; quas
 si omnino scripta nostra non expri-
 mant,

mant, tamen non ineptam formant
imaginem: & sibi illodens sensus
gratissima iniuria, per lineamenta,
& umbras animum haud multum
aberrantem in veræ lucis gaudia de
ducit. Antequam ad belli horrores,
& castrorum disciplinam redeam,
subit noscendi desiderium, quid ille
per quinquennium in pacis otio, au
læque militia tractauerit. Verum in
hoc incusat iustus dolor temporum
illorum inertiam, aut inuidiam, quæ
fraudaui nos maiori fructu sapien
tiæ. Certum enim est, magnis illum
interfuisse consilijs; nec inæquali in
dustria aduersus æmulos de poten
tia, & gratia certauisse. O quantum
ardet animus, ea summa præcepta,
eam fortunæ certam, quam insit
Ferdinandus posteris traditurus le
gem inuenire; quibus nostram, &
lectorum mentes in mutui laboris
pretium instruerem! Quantum ea
nosse prodesset illis, qui breui, & in
stabili gaudio malè fundatæ virtutis,
Principis aulam, & inuidiam poten
tium

tiam coacti fugere, magno cum rei-
publicæ detrimento secura se inotia
recipiunt. In id consilium quoque
ductus Albanus, & inueniens, quan-
tum æstimationis interesset, se nõ-
nunquam alienum à favore mon-
strare, & ijs velle carere, in quæ fla-
graret ardentius, iam valetudinem
aduersam caufatus, & corpus labo-
ribus impar, recedebat in oppida di-
tionis suæ; iam aulæ, & curarum fas-
tidium obtendens, se domi clausum
tenebat, sparsa ab aulicis fama, Du-
cem vni æternitatis curæ intentum
despicere cuncta mortalia. Æmula-
tioni sic cedens, Regemque, & ini-
micos suspensos habens, nulli mor-
taliū dedit suæ mentis arbitrium.
Philippus verò, quoties essent ar-
dua tractanda, non ante censebat,
quam audisset Albanum, Magno
itaque in eo concilio, vbi de mitten-
do in Belgium Ioanne Austriaco, &
armis amouendis sollicitè Philippus
agebat, animi libertatem, & sapien-
tiam maximè ostendit. Cæteris
nam;

namque, præsertim Chinchonis
 Comite, qui post Rhodericum, &
 Spinofam, in gratiam Principis nõ
 tamen adeo flagrantem irreperat,
 Hispanos amouendos esse censentibus,
 & palam inclinante Rege,
 maximè in hunc modum orsus est
 dicere. *In omnibus grauioribus cau-* *Censet*
sis, quas arduas, & summas dextis in Bel-
nostra, consilia, quæ perfecit, non utili- *gium*
tatem aut ambitionem meam procura- *Austria*
ui, sed gloriam tuam, & patris Caroli, cum mie
iam cælo recepti. Inuidiam, & sua tendunt
odia multorum, nec semel tuam iram esse ar-
sustinui, ut possim communi bono pro- *mascum;*
desse. Nunc verò sparsa capiti extrema
canicies, atque ætas cum laude exacta
admonent moriturum, ne alium me
ostendam, cum nihil timendum habeã,
quam me gesserim, cum multa, & tua
magnitudini æqualia vigenti robore,
& annis sperare licebat. Fides, virtus,
& amor in te meus strenuum me in pe-
iculo, in Senatu liberum faciunt. Hæc
extra ignara vinci tot adiecit tua lau-
di trophæa, quot seruanit regna confi-

514 *Ferdinandi Toletani Vice*

lium. Nec minus tibi in aula præstini,
adulationum imperius illecebris, quæ
in acie semper hosti terribilis. Quæ di-
ximus, non arrogantia ducti; sed ut
presumas sententiam nostram; & dis-
cas, cui vivo assensus tuos debeat ob-
stringere; an rerum inexpertis, & dul-
cia blando exitio tradentibus; an vera,
& fortia danti, tantisq; in rebus tibi,
& patri Augusto probato? Sed ante-
quam de hoc, extremo forsan pro Belgio
consilio dicam, motus, & seditionis cau-
sas, quæ sit hominum natura, & cu-
pido insana libertatis, altius ex-
ponam. Initium tumultuum, regen-
te Provincias Margarita, se mo-
vit; quod statuto Fidei tribunale, ad
veram religionem, omisis ritibus in-
fandis, cogerentur. Dum illa armata
fuit, nihil præter nocturnos catus, &
querelas agitare sunt ausi: Hispano-
rum terrore amoto, palam est tentata
defectio. Ego tuo imperio adactus rur-
sus intuli; decussisq; fœderatorum capi-
tibus, immanes hæreticorum copias fu-
di, cepi vrbes, arces imposui; hostesq; ua-

in extremos angulos Bataviae, & Zelandiae pulsos excindere parabam; cum assiduo morbo laboranti, & castris iam inutili tua clementia subuenit, ad Provincias misso Requesenio. Hic praecipua nostra contemnens, exitiali indulgentia, recto à tenore severitatis deflectens, animum inter angustias tandem, & seram poenitentiam expressit: audaciam quae rebellibus, cum Batavia, Zelandia, Transsisselania, & magna Frisiae parte velut testamento reliquit. Nunc regens in praesentia Senatus afflictis rebus ultimam ruinam imposuit. Hinc patuit, non indulgendo, non blandis amoris artibus exulcerata vulnera fuisse curanda; nec posse Belgas acquiescere, nisi libertate summa concessa, quae huic proximam fastidiant amplecti. Hereticorum, Rex, est ea natura, nunquam meliores esse, quam cum acrius vindicem timeant. Caeteris blanda fomenta prosunt; haereticis contagio non nisi flamma ferrumque medicantur. Falluntur per Deum immortalem (is fidei nostrae, & mentis intemeratae testis ad-

sit) qui assentiunt, pessimum quemque
 posse venia mutari. Et vinam non ad
 trita exempla essent, ut deberent in con-
 firmationem adduci. At arduum arma-
 tis est iter, tristis minantis belli facies,
 saeva omnia, & plena formidinis. Sed
 quanto tristius, & difficilius erit, tot
 munitis arcibus, & opulentis viribus
 praedonum manibus datis, rursus san-
 guinem fundere de eorum possessione cer-
 tantes, quae nunc vincula securitatis
 habemus? Intuere sapientissime Rex, si
 cum arma, & moenia in nostra potesta-
 te sint, adeo superbe iugum Belgae qua-
 tiant, quid, eo excusso penitus, ausuros.
 Quis tunc eorum se furori obijciet? quis
 inferet arma securus? Quis tenebit fra-
 cta gubernacula, in caelum se iactanti-
 bus fluctibus? Profecto iam maria, pa-
 ludesque Belgarum, iam madentes His-
 pano sanguine campos intueor, & diu-
 turnum bellum visceribus harēs, quod
 viros nostros, atque opes exedat. Sed
 mitissimus Princeps Austriacus, & su-
 pra vota amabilis, bonitate sua obse-
 quij necessitatem inducet, Belgarum sa-

uo odio in leta gaudia mutato. Ille, fa-
 reor, & dudum ex dulci vultus igne
 praesenti, insignem virtute, & bonitate
 Principem dabit. Nunc autem malim,
 eam vim animi, & patri equale auspi-
 cium armatus Belgis ostendat. Igitur
 instructus magno exercitu Prouincias
 adeat; ne fors an extrema scelerum ausu,
 nostro Imperio vltimum rebelles infe-
 rant pudorem, & virtuti contemptum,
 Regis fratre, Caroli V. filio, clarissimo
 virtutu omnium sydere extincto. Quid
 enim inconcessum vel arduum adest te-
 meritati felici? Quanto dolore cogite-
 mus, Proceres, turbandas esse mentes
 nostras, cum non irreuerentet modo au-
 diamus, sed crudeliter tractari Austria-
 cum, Hispanorum delitias, & amorem?
 Et quid audere hac tempestate Belge
 non poterunt, quibus religiosa sunt ipsa
 flagitia, quae diuinam religionem euer-
 tant? Itaque nostra sententia est, mitten-
 dum esse Austriacum, sed armatum; si
 in id aerarium deficiat, sacra vasa, &
 ornamenta venire magnum opus fore
 pietatis. Ipse ego hac deficiens aetate, rot
 KK 3 dolo.

doloribus sectus, tanto armorum labore & siduo consumptus, non recusabo sequi Austriacum; & reddi ex Imperatore militem eorum campo, quem stravi toties hereticorum ruinis: ille videat, & exaudiat Orbis Albanum non tam Regi, & gloriæ, quam cælo, Deoque militantem. Hæc plena constantiæ oratio Regispectus altius effodit, qui probati sua consilia, quoties ea vultu ostendisset, non argui volebat.

*Aula ex
cedit Al
banus.*

2 Neclatuit Albanum, orationem suam pro superbissima habitam, Regemque, & inimicos maiorem in modum accensos. Itaque daturus invidiæ flagranti locum, simulata valetudine, & palam ostentato aulæ fastidio, se intra domum dies aliquot tenuit, etiam sui desiderium, post iram Regi facturum. Deinde afflictæ impensis domus præterdens velle rationes inspicere, discessit Albam, filij præmeditans nuptias, quas sua captiuitate celebravit. Sed antequam refectam ca-
sum,

sam, quem vnum videtur fuisse ex-
 pertus non satis foeliciter, prælagiū
 eius adiungam. Statua Albani erat
 in antuerpiēsis arcis area triumphā
 lis. Ea in Requesenius in secretiorē
 partem amouerat, ne Belgis pacat-
 tis, vt vanè sibi promiserat, eius vul-
 tus occurreret, cuius modò effigies
 & nuda dextra terreat armatos. In
 hanc rebelles Antuerpia, & arce
 cum reliquo Belgio positi, insanum
 ostendere furorem. Circumtetit fu-
 riosa concio, tanquam debellatura
 Ducem armata: minaces viri vult^o,
 virtutemq; adspirantes deformāt:
 membra, & coelaturas confandunt:
 In tantumque sacrilegi cætus rabies
 obstinata peruasit, vt nō pauci mar-
 moreæ basis frustra ad puluerem re-
 ducta aspergerent comessabundi po-
 tionibus, eas Liberatori Deo liban-
 tes. Statua ad æs informe liquefacta
 ostendit, Belgas suos se in mores de-
 formes verisise, tanto amoto piē ac-
 rectè viuendi præsidio. Deindē in
 tormenta fusa docuit palam, illos

*Eius sta-
 tua in
 Belgio à
 rebelli-
 bus fran-
 gitur.*

Comita-
turin
Guada-
lupè Rc.
gem.

domuisse Albanum presentia sua, & armasse discessu. Comitatus etiam in Guadalupem Philippum sustinuit Regis Lusitani contemptum. Etenim super bello Africano coram Duce tractantibus Regibus, censuit imprudentiæ, & temeritatis iuuenilis esse consilium, nec susceptum dignam ob causam. Cæterum si tanta esset Regi cupido bellandi, præter recens conscriptos Lusitanos, eum monuit adiungere quindecim millia veterana externæ militiæ: validis iaculatorum manibus extentas acies firmaret, quæ innumeram equitum multitudinem parentibus Mauritanix campis fusam longius arcerent: equites pro cornibus, & fronte iuberet stare, non magnis, sed frequētibus turmis diuisos, quo facilius veloci multitudini occurreret; quæ non acie stabili, sed concursatione, & celeritate terribilistam citò funditur, quæ præceps, inuaserit: ponendis catervis amnium ripas, & colles manantes aquis; pug-
næ

nã angustias, vbi aduersus multitu-
 dinem valeret plurimum virtus, eli-
 geret. Alia dedit multa præcepta,
 quæ, Cæsarem in bellum Tuneta-
 num sequutus, de Numidis, & Mau-
 ritaniæ gentibus animo formaue-
 rat; vt, si obueniret, quam exopta-
 bat, occasio, ea velut in thesauris
 mentis condita haberet. Rex in se-
 ueros Ducis vultus figens oculos
 (nam, & formam corporis consen-
 tire animi magnitudini dixit) eum
 rogauit, an vellet, sequi arma ab
 Hispaniæ Regibus tam ple suscepta.
 Haud cunctatus ille respondit: *Sem-*
per id in votis à Deo habui petitum, me
sanguine Saracencrum expletæ. Tua
iam signa libentissimè sequar, si istam
animi tui ardentem flammam, inexper-
tum inornatumq; robur moderandum
longe euo duci permiseris. Non enim
alis sub lege discrimen gloriæ nostræ, &
militiæ tot annos cum laude exactæ
amplectar; nisi ea pars virium, quam
verum longus usus fecit inuictam, pe-
nes mesit; nimirum artes, & pruden-
tie

Promit-
tit Sebas-
tiano, co-
mitem se-
nturum,
si suis il-
le consi-
lijs pare-
ret.

325 *Ferdinandi Toletani Vita*

tie consilia. His cum re instructum, & victorem fecerim, in gens beneficium à me habiturum esse cognoscas. At ferox iuuenis decreto æterno affixus, quod volentem trahebat in fata, ve sano spiritu elatus retulit. Ille magis

Super- expertus est, Albane, qui à suis maiori-
bum Lu- bus doctus, etiam habeat necessitatem
fitani res vincendi: frustratis enim cogitationi-
possum bus, & timentium artibus, excelsa vir-
tus cum Maiestate nata, potens, & se-
cura persistit. Nos itaque arduo in bello
Rex, & Imperator monstrabimus, quã
vana sint tua consilia. Quod si in alium
transferre vellem nostræ gloriæ fortu-
nam, non ad eò virtutum egena est Lu-
sitania, ve plures te meliores viros da-
re non posset. Albanus indignatus fe-
rocia ardentis iuuenis, severe eum
monere parabat. Sed Philippus me-
tuens, ne ad manus ita transiret, im-
peravit Duci silentium. Verum
quæ præviderat, tacere non susti-
nens, conclaui excedens, Proceri-
bus Lusitanis coram edixit, teme-
rarium Regem daturum citò poe-
nas

nas sui spreti consilij. Post hæc Mantuam reuersus, pro filio custodiri iussu orare non destitit: Regemque certum iræ, & seueritatis expertus, Albam citus venit, deditque ad filium litteras, quæ patris etiam captiuitatem adijcerent. Sed hæc alius repetenda sunt.

3 Jam superiori in libro meminimus, lætum esse amoribus Federicum, & audacem. Postquam in Hispanias venit, curis belli solutus, resumptis blandimentis aulæ, se palam deinceps vni (cuius nomini consultò parcimus) ex comitatu Reginae confessus, eam magnificentissimè ornabat, & colebat. Fonebat amores vtriusque Regina, gratiam suam ostendens, & virginis formam exponens, vt eam Federicus in sinum vacuum matrimonio reciperet. Iam enim Maria Pimentelia Comitis Benauentani filia, quam duxerat post Aragoniam primam coniugem fato concesserat. At virgo ignara, quanto sit potentior

*Federico
custodiri
iubetur.*

*Redditur
turcansis.*

rior in concessa voluptas, amore accensa, & desiderio, ardebat alloqui Federicum, illecebris implicaturae & si rumori vano est fides, nihil intentatum habuit, ut conjugij fidem exigeret. An eam Toletanus medio in aestu, & querelis amantium obtulerit, satis constare non potuit: nec enim credendum est foeminae; nec testes solent adhiberi passioni, quae sine arbitris eueniat securior, & plenior. Certè nullum pignus à se datum, nec ab illa habere asseruit iuratus Federicus, praeter munera, & salutationes aulicas, & fauorem elegantiae quaesitum: nec ultra se in aula sui Regis ausurum; nec maiora ex ea, quae diceretur a se in coniugium petita, sperare debuisse. Illa nec palam fateri, nec omnino negare culpam audens, conuellebat animum ingrati amoris flammam, & repulsæ pudorem. His tandem incensa simul, lachrymas apud Reginam Annam fundens, testabatur honorem suum, & famam perditum

ire:

ire: quàmuis enim casto gaudio, licentius tamen amauisse, quem non ut amatorem, sed coniugem, data mutua fide, colebat. Hinc secretiores sermones, fauorem, studium & benevolentiam non occultam manasse; quæ nunc æstimationem pudicitia læderent, per urbem sparsò rumore. Cur etiam illi primæ nobilitatis virgo esset fastidio, nisi in contumeliam Regina? Cur tam citò formam, & venustatem odisset, cuius antea desiderio torqueri ferebatur? Quid alias eius comitatus nobiles virgines sperandū habeant, si præcipua charitate, & gradu tanta conficeretur iniuria? Quem patrem curiosum satis sui honoris, & famæ, hoc vno exemplo admonitum, filias Regina ministerio daturum? Hæc, & talia apud aures venerandæ Austriacæ: apud amicas violentius agitata rumpebat affectus: sternere se humi; ornamenta dignitatis abijcere: desperationem, rabiem, diras imprecationes in amā-

tem ſeuum, Deum, hominesq; cie-
re, inſelicem pulchritudinem dam-
nans, & prouidatæ male naturam.
Eadem dolentes Ipſæ comites, &
patrem ſibi quæque timentes vicem
ſemel impunita licentia, referebāt
cum lachrymis, & obſecratione ad
Aſtriacam. Hæc primum cuncta-
ta, cum viri tentauiffet fruſtra con-
ſtantiam. Philippum dictis, & que-
rellis aggreditur. Cuncta erant no-
ta Regi, & ſtatuerat Federicum pre-
mere, aut vincere: ſed ingentia me-
rita Albanorum, & exitus incertus
morabantur iram: nouerat enim Fe-
dericum non carcere, non uinculis
eſſe frangendum. Itaque, quod ſæ-
uiſſimum erat, aut familiam de ſe
optimè meritam diutino mærore
afflictarer; aut victus, quod indeco-
rum erat Maieſtati, abſiſteret cauſa.
Reginæ tamē queſtibus, interdum
lachrymis, & æmulorum odijs vr-
gentibus, in aſperiora etiam genio
ſuo inclinans, Albanum, & Federi-
cum iubet accerſi. Quos vt præſen-

res habuit, causa tristiori vultu ex-
posita, necessitatem indixit; aut au-
la suæ decorem, & virginis contu-
meliam esse vlturum perseuera cus-
todia. Obstupere viri Registam
minaci sententia. Federicus omnia
quæ probari non possent, nec illa fa-
teri, constanti inficiatus est animo.
Albanus se ad eam diem ignarum
fuisse respondit: quod si filius deli-
quisset audax amator, timere quid-
dem suæ domus infamiam; poenam
non deprecari. Cæterum rem dig-
nam esse, quæ grauiori excuteretur
examine. Diebus aliquot ad consul-
tandum datis, mæsti, & cogitabun-
di discedunt. Hoc medio tempore
multa perpessi sunt, viris eius fasti-
gij indigna. Erecta enim ad Alba-
norū lapsum audacia, inimici spar-
sere rumorem; Regem tandem per-
tæsum Toletanorum superbiam,
eos regia vrbe arcere parare; iamq;
in vincula, & arces ob occulta cri-
mina deferri. Hinc hominibus soli-
tudinē incussa, eorum colloquia

vitare, deserere limen, nec pauci
 tanquam reos Maiestatis inspicere.
 Rex non audire preces, non aditum
 dare clausus, & vincula atque exi-
 lia minitans, ni intra statutum tem-
 pus mandatis obsequerentur, obsti-
 natione deposita. Hac ultima seue-
 ritate turbati non leuiter, cum vrbe
 excedere lentum remedium esset
 flagranti malo, Albanus, & Federi-
 cus, cum magno Priore Ferdinan-
 do, & Antonio Toletano equitum
 aulae Praefecto, de rerum facie atto-
 niti, & suspensi disserabant. Cun-
 ctis vna sententia fuit, extrema an-
 te pati, quam labem. Deinde pla-
 cuit Regiam simul ingredi, & co-
 ram afflictæ domus merita expen-
 dere. Ergo intrantes aulam, concla-
 uis ostium, in quo tunc Rex causis
 citium intentus supplices libellos
 legebat, subito ingressi clausere. Ille
 supra modum commotus assurgēs:

*Toletani
 Argis co-
 clauis ir-
 rumpit*

*Rex tur-
 batus ex-
 cedit.*

*Quid, vim inferre tentatis? nec loqui
 tus plura sese violentus abstulit. Pro-
 tiusq; datis litteris manu sua scrip-*

tis, iubens, ne antè Toletani aulam
 ingredi auderent, quam Federicus
 nuptias celebraturus intraret, aduo-
 cato status regni concilio, rogauit,
 an Federicum custodiri iuberet.
 Nec cunctanter censuere, cum trã-
 facta esset præfinita dies, & Albani
 in obstinatione durarent, esse de Ma-
 iestate eorum pertinaciam euince-
 re. Alij, quorum sensus mouebat *Et decer-*
 inuidia, infensius criminantes auda- *nit capti-*
 ciam regium irrumpendi cõclauē, *uitatem*
 grauiora exempla meruisse dice- *Federica*
 bant. Quid expectandum ultra,
 cum vi expugnauerint aditum, nisi
 vt inferant Regi? Proximam enim
 esse defectioni violentiam. Quæ
 esset Regi securitas, si paterent vio-
 lentis aditus, & ferro quidem cin-
 ctis? Si vero immunitatem factò da-
 ret, ad reliquos extendi licentiam.
 Venirent profectò Belgæ, & quem
 audaces vnũ timerent absentem,
 in regia vrbe, in amplexu, & oculis
 fidissimorum ciuium, trucidarent.
 Arduum esse nihil grauiora timen-
 tibus,

tibus, vbi plana sit via, & apertus aditus. Mens erat Philippo malè secura, nec firmata satis in vitia timoris; cuius interdum explicare effectus pudor, non constantia vetabat. Itaque ad alios quoque permanasse videns, quæ tacitus agitauerat mente, Turrim. Syllanam aduehi Federicum iubet, & custodia teneri.

*Turrim.
Syllanã
defertur.
Federic.*

4. Excepit Albanus nuntium, iam dudum aduersus imminetia firmatus: & discessu filij è vestigio parato, supplicem libellum per Antonium Toletanum misit ad Regem, veniam deprecans, vt sortem filij non desereret pater; grauius enim vtrique esse, vnum liberum, & florentem stare, quam ambos iacere captiuos. Philippus, ira condita, haud cunctatus respondit Antonio: se nullam habere in Duce offensionis causam præter eam, cuius poenam exercebat in merito filium; dolor quidem redundaret in patrem. Cæterum si ita esset recordi, recederet; neminem à se tenenda

neri

neri beneficijs inuitum: & optimos ministros seruare didicisse, & illis sine reipublicæ detrimento carere. Albanus sensum strenuè penetrans, se in aulam contulit, mutata veste; petitaque Regis copia, & obtenta, de filio loquutus nihil, pro beneficio gratias retulit, quod asseruit inter summa reponere, dedisse tandem Regem iustæ quietis locum, & sibi vni viuendi licentiam. Eodem reliquit Mantuam die, tam vultu cõstans, & alacer, vt fidem propè fecerit, non dissentire mentis gaudia. Geminato filij, & patris exilio turbatas cogitationes hominum, & in futuri contemplationem eredas grauior adhuc nuntius exterruit; Albanum ipsum in Vzedæ arcem delatum esse captiuum. Quippe Mantua excesserat Dux, non studio aut desiderio filij motus, sed exequi destinata festinans. Cum igitur venisset Albam, Federicum omnia parata esse, vt inter vtrumque conuenerat, monuit. Et ille, vt erat in-

*Regia v
be exce-
dit Alb.*

*Et Fede-
rico in
git Ma.
Toleta-
nam.*

territus, equos fatigans Albam ci-
 tus intrauit; vbi Mariam Toletanā
 Garfiæ Villæ Franchæ Marchionis
 filiam matrimonio sibi coniunxit:
 quo eadem nocte perfecto, rursus
 incustodiam reuersus est, iam secu-
 rus honoris. His cognitis, quæ
 latere non poterant, nec latuisse de-
 ceret Philippus ardescens ira, custo-
 diri iussit Albanum, & arctius asser-
 uari Federicum. Ducis captiuitatis
 fama cito gradu permeans Hispa-
 niam, ciuium pectora atque ora va-
 rijs sententijs impleuit. Hi Regis
 constantiam efferentes, Catholico
 Ferdinando æquabant; qui Mag-
 num expoliatum honoribus, propè
 in captiuitate retentum vitam fini-
 re coegerit; non quod de amore
 dubitaret, & fide, sed magnorum
 Principum ductus exemplo, quibus
 formidolosum est, adeo claros vi-
 ros prouincijs diu, & summa aucto-
 ritate potiri. Non Regem illum es-
 se, qui homini privato gloria, & vir-
 tute concedat: inhonestum saltem
 esse

*Albanū
 custodiri
 Rex iu-
 ber.*

*Hisa-
 lum Re-
 gis lau-
 dant.*

esse, fragilem, & caducam ostendere potentiam, quæ inniti videatur alterius officio. Tunc regni statum esse verè foelicem, cum ostenditur palam, patere bonis ad honores aditum, & nullis meritis civium male facta defendi. Hæc in Albanis eminare dubitari non posse, à patre rupto imperio, a filio custodia. Contrà alij, ingratitude Regis utriusque damnata, extra amorem, & odium æstimantes causas censebant, eas esse leuissimas, quibus tot merita, & labores Ducis, victoriæ, trophæaque oblitterarentur vna iracundia Philippi. Rupit sanè custodiam Federicus; sed protinus se illi restituit; imperia transcēdit Alb. sed domus inclytæ famæ, & pudori consuluit. Quid ultra peccatū? An Maiestatis obtenduntur crimina, an tētatum regnum obijcitur? Nihil certe, nisi Federicum amauisse nimium, aut foeliciter parum. Hæc verò puniata satis, & plus quam satis erant

*Alij non
probant*

vnius captiuitate, alterius exilio. Sed Magnum Ferdinandus afflixit, non tamen amatorium interuenerat iurgium, verum alta regni suspicio: sed, & ille ingratus. Scipiones fratres, alterum Africæ, alterum Asiæ domitorem Populus Romanus damnauit, & quidem republica libera; cui summorum ciuium virtus securitatem, & dignitatem augebat. Eum tamen ingratiſſimum Populum Linius florentissimus auctor acri stilo confodit; nec defuisse clatos viros tradit, qui cum Graccho censerent, debere esse aliquam arcem, vbi sancti, & inuiolati summi homines venerationem, & securitatem inueniant. Cur etiam tam inani causæ Maiestatem suam interponeret Rex? An etiam in amorem crederet per supplicia suam extendi potentiam? An voluit minimis delictis summa exempla dare, vt omnia se curare intelligerēt cives? Hæc quidem melius spernuntur, &

secur-

Securior Princeps degit, cum extremis flagitijs seposita habeat æqualia supplicia. Sicut multa intueri Regem, ita oportet multa transmittere, quæ noceant cognita, præterita vertantur in laudem, Frivolam sententiam esse, magnum Principem non alterius indigere officio, non aliena viniti. Si namque deficiat obsequium, an Princeps erit, an fortunæ ludibrium? Ergo quo se altius potètia attollat, pluribus debet fundamentis inniti. Quid denique seuerius potuisset cenere, si proditionis insimularetur Albanus? An illud venerandum caput, cuius mente Italia, Belgiam, & Germania steterant, illis decuteret humeris, qui Europam sustinere ruentem?

5 At fama se non continens intra Hispaniæ terminos fecit gentibus externis licentiam vanissima argumenta docendi. Hi Albanum, & filiam custoditos esse dicebant, ut per ludibria miseralesque suorum Philippus à Belgis rediret

*Vanitasq;
ni gen-
tium ex
terarum
tumore*

pacem, tunc maximè, cum tractabat de ponenda concordia, satisfaturus rebellibus gratissimo munere, sed exemplo turpissimo. Alij sensu altiore vigentes, & curiosa vanitate præstantes, gravem Ducis auctoritatem Regi esse censebant; quòd eum tanquam magister, & pater, non compellatum Maiestatis nomine etiam arguens, & increpàs docebat: & nihil idoneum magis ad iram, quam Maiestatis, & prudentiæ contentio. Nec tacitus, nec semel est indignatus Philippus ea integritate civis, quæ supra regium fastigium se attolleret. Sæper enim latino more, quo Hispani filios, & alumnos appellant, cum alloquebatur. Acrius tamen offendit, quòd Dux monitus, quam acerbè Rex eam irreverentiam sustineret, responderit: *Se non aliter venerari posse, quem ut charissimum filium amaret, & reget.* Merita etiam sine præmio haberi; nec satis magnum redderet Philippus sine regni iactura:

vndè amori odium, & merito inuidiam redditam; nemo enim eum fideliter diligit, què in se credat avarum, aut tettem auaritiæ. In Principibus grauiorè esse iram, sicut maior est libertas, & potentia nocendi. Albanum præterea non ignarum sui, extremaque senectâ venerabilem cæteros despiciere virtutibus, & ætate minores: Regem ad sua intendere consilia formare; quoties contemneretur, quanta sub Carolo, quanta suo auspicio meruisset, iactare; & tanquam ab ingrato præmia requirere. Iam cum adulantes alij præsentem rerum statum, Regis que sapientiam, patris rebus, & gloriæ per arduas acies quæsitæ antepõnerent, eiusq; laudes inclytas, & ministros obtererent, Ducem cõtra inuidiam iaterritum non dubitauisse Cæsarem, & eius acta tueri; graui etiam oratione increpitis, qui virtutibus armatis mollia aulæ vitia præferrent. Hac de causa Clytum ab Alexandro confossum, Regis sui

ma:

manus, & mentas respersisse inno-
 centi sanguine; quid ergo mirum
 eadem sub invidia a Rege Albanum
 fuisse captiuitate mulctatum? Nun-
 quam tam acerbè Iustinianum, Cæ-
 sarem in ducem Bellitarum arsisse,
 quam cum regnum, vitamque ip-
 sam, munus eius agnouit: & ille
 mortallum ingratiissimus non mo-
 dò dignitate, & opibus, sed etiam
 eum lumine orbauit, cuius oculos
 non secus ac cœlestia sidera popu-
 lates amabant, hostes velut excussa
 fulmina horrebant. Etenim secu-
 rum se Princeps non indicat, si ille,
 a quo summa acceperit, ea in potē-
 tia maneat, qua possit gratiam me-
 ritorum exigere. At sapientiores
 constantiam Regis, Ducis fidem,
 honoris sollicitudinem, & simul pa-
 tientiam laudabant. Nos verò cre-
 dere inducimur, hunc casum non
 consilio humano, sed cœlesti arbi-
 trio dispositū, ut palam fieret, quan-
 to in amore Albanus esset, & quan-
 tum Christiani Orbis Principes, val-
viro

viro tribuerint. Nam summus omnium Pater, vbi nuntiata est Romæ eius captiuitas, ex Senatus sacri sententia ad Regem misit litteras, quæ fitissimis precibus Ducis libertatē exorans: indignum visum esse Orbi significans, illam attineri vinculis dextram, per quam terrarum caput liberum staret, & Pontificis inuolata Maiestas: illam virtutem, vocem, mentem, & columnam rebus humanis datam infringi, & conculcari, amissa libertate, quæ libera fecisset imperia. Illam intueretur venerabilem ætatem in castris, & Fidei bellis exactam. Ne vellet obstinatus tantam in se mouere infamiam; si Albanus curis forsitan, assiduoque mœrore confectus mortem in custodia obiret, credi, imperatâ à Rege viri eadem, quem esse clarissimum lumen, & regni firmamentum, cōmunis admiratio sentiret. Eadem fermè Cæsar, & Rex Gallie; eadem Allobrogum, & Hetruria Daces, Senatus Venetus, omnes;

*Omnes
Romanæ
Orbis
Principes
Albanæ
libertatē
depre-
cantur,*

nesqua Italicæ Reguli, omnes liberi
 populi per legatos, & litteras offi-
 ciosè petebant. Hispani etiam Pro-
 ceres, & regni Ordines in comitia
 vocati certatim fatigabant clemen-
 tiam Regis, deprecantes, tantam ut
 inuidiam, & calamitatem suis ciui-
 bus, & regnis auerteret. At Philip-
 pus rogari cupidus, nec abnuēs, nec
 omnino concedens, cunctos suspen-
 sos, Ducem in custodia retinuit. Fa-
 me quidem est proditum, non leui-
 ter fuisse indignatum Regem, &
 haustam suspicionem menti, quod
 Principes externi tantam Ducis cu-
 ram, & benevolentiam etiam non
 rogati monstrassent. Vnde in tris-
 tiora reuolutus statuit, non ante
 eum soluere, quam Regis sui, non
 aliorum beneficium nosceret liber-
 tatem: vel etiam credidit viri fidem
 tentari; an potius, infra Maiestatem
 esse, a Regibus veneratione, & ami-
 citia coli ciuem captiuum. Sic enim
 tardiores saltem ad imperia reddi,
 quoties Regis sui iras, & arma in
eum

*In ira
 persistit
 Rex.*

*Causa
 reddun-
 tur.*

cū tractauerint, à quo beneficium accepisse meminerint; augeri quoque audaciam, spe obiecta externi fauoris. Sit ergo magnanimus Princeps, totus sui, & suorum totus; nec aliam maiorem necessitudinem benefaciendi agnoscat, quàm quòd sint ciues, & sub eo potissimum ament esse foelices. An fixum Regi steterit ad vltimum in ira durare, reliquit in ambiguo necessitas; quæ eum compulit dare libertatem Duci, vt is maiora redderet, non beneficium eius voluntatis agnosceret. Sed ita Prouidentia arcana dispensans mortalium vices, gloriæ cumulum adstruebat religioso viro, occasione oblata monstrandi, illum sine libertate, & filio, vincū, & abiectum tueri dignitatem suam, Regem sine eo magnum aliquid non posse perficere.

6 Octuagesimus sæculi *Belli Lusitanici* erat annus luætuosus, & tristis Lusitanicæ. Nam Sebastiano Rege prælium. lio infelici victo, & trucidato, cum

eo spes, vires, & Lusitanorum gau-
 dia conciderant. Eius patruus Hen-
 ricus Cardinalis ætate iam fessus, &
 inutilis procreandis liberis regno
 succelsit; quod non post matrum
 relicturus erat ciuilibus armis lace-
 randum: multi enim de successio-
 nis iure certabant. Proximi destina-
 bantur Rex Catholicus, & Brigan-
 tiæ Duces; hi fauore ciuium; ille
 potentia nitens: & cum adeo in
 obscuro esset iuris certa diuisio,
 Philippus armis, id est vltimo Re-
 gum iure, decernendum esse consti-
 tuit. Itaque nuntiato populares obs-
 tinatos esse pro Ducibus, triginta
 hominum millia, & classem iussit
 armari. Hos apparatus, & molem vt
 imminere Lusitiæ sensit Henri-
 cus, ad regni Proceres, & Delegatos
 urbium Almerini comitia celebra-
 res Antistitem Lieræ tandem mi-
 sit, edocens: certum se habuisse à
 principio discordiæ, ius regni inter
 Philippum, & Brigantinam Ducem
 stare diuisum; in Catholico insuper

*Lusita-
 ni urbium
 et.*

vires, & potentiam esse, qua cogeret. Ergo cum aequata lance se iustitia teneret consulerent patriæ Ecclesiasticus Ordo, impigre Osuna Duce, & Christophoro Mora procuratoribus, admisit Catholicum Regem. Nobilium pars ardua contentione, nec nisi vno suffragio est victa, contrariæ sententiæ visis armis frementibus. Delegati vero ad se eam electionem pertinere iuvenes, non semel palam dederunt responsum; nunquam se esse admissuros in tali causa iudicem, præter auctoritatem Lusitani populi, qui vires, & securitatem esset Regi daturus. Cæterum si in placitum esset: Henrico, in se vnum sanctas Lusitanicæ leges, & maiorum iura deuoluere, desinaret à ciuibus Regem; non externum Principem, qui vt vilem, & infensum Lusitanum sanguinem funderet. Hæc dum agebantur Ordinum flagrante dissidio, Henricus tantis curis impar, & animi ægritudine oppressus, membra doloribus quo.

quoquè fatigata deiecit. Ingrauescente per momenta valetudine, Brigantia Dux ultimum salutatura auunculum, & Regem accessit. Utque erat violenta luctu, cepit rogare instantius, sororis filiam destinaret hæredem. Quo merito suo expelli auito regno deberet? Cur ciues charissimos relinqueret laniandos Castellanae superbiae? Quem timeret Lusitanus Rex, ne vellet vno verbo tot cruenta prælia, & gemitus suorum finire? Daret hoc munus egregium Lusitanis, quod æternum pectoribus conderent grati, & ni exaudiret preces, cum ipso morituri. At cum auerso ore Rex in silentio persisteret, nec finem Brigantina dolori, & lachrymis faceret, ministri Regis, eius valetudinem urgeri inspicientes, auulsere foeminam ardentissimæ regni cupiditati inhærentem. Nec post multum Hænicus mortalitatem exiit pridie Calendas Februarij, eadem die atque hora, quæ eum in lucem protulerat.

Rex Hænicus obiit. Anno 1581.

Obijt

Obijt etatis anno sexagesimo octa-
uo à Christo nato sesquimillesimo
octuagesimo primo. Morte vulga-
ta Regis, cæteris modeste agenti-
bus, vnus Phœbus Munissius Vlifi-
ponensis Delegatus novos Guber-
natores eligendos esse denuntiat:
eorum enim, quos Henricus dedis-
ser, tres muneribus Castellanis testa-
batur esse corruptos. Verùm vt in-
tegritas, & probitas eorum liquido
constitit, magistratum inire sunt
iussi. Deinde Regis testamenti solu-
to vinculo, apparuit, eius sententia
vocari heredem, quem leges, & pro-
pinqvitatatis iura monstrarent. Iam
Philippus, aliquot signis equitum
ad motis Lusitaniæ finibus, ad reg-
ni Ordines, & Gubernatores litte-
ras manu suas scriptas miserat pe-
tens; ne volentem civium pacem,
& commoda, ad arma, & cædes im-
pellerent: pacatum mallēt Regem,
quam armatum: ne sibi regnum,
quod humana diuinaque iura con-
cederent, obstinati negarent: mitio

ra semper esse deditis, quam victis imperia; nam leges victor suo arbitrio, & ira constituit, vocatus, & admissus eas publicæ utilitati, & gaudio concedit. At Lusitani aversi pertinace in Castellanos odio, salubri consilio spreto, militem ad securitatem regni legere ceperunt: in Britanniam, Gallias, & Venetiam literas, & legatos expedire, auxilia poscentes: Patrem summum deprecari, interponeret auctoritatē suam fatali discordiæ: Philippum autem exorabant, arma procul atque acies haberet; non enim violentiæ Lusitanos ante cessuros, quam iura regni successorem ostenderent.

*Regnum
affectat
Antonius
Lusitanus.*

7 Sed Antonius Lusitanus, quanquam ex amalia genitus, regni stirpis iuuenis, in quem vrbium Delegati haud dubie inclinabant, Conimbriæ insuper defectione firmatus, bellum atque arma parabat. Is Ludouico ortus Regis Emmanuelis filio, Sebastiano extincto, in spem regni erectus iactauit se legiti-

gitimum filium. & adhibuit iuratos testes, Ludouicum ante obitum dextram, presentemque coniugij fidem obtulisse matri, quam celes virginem nouerat. Henricus hac inopinata postulatione turbatus, restrenue discussa, Antonium in ignem maternis sordibus declarauit, utpote natum ex Hæbræa formosa. Antonius contumelia accensus, Romam procuratoribus cum pecunia missis, obtinuit, ut Pontifex, ad se deuoluta causa, Henrici acta suspenderet. Tunc Antonius Bimiosij Comitiss, & Didaci Botellij usus consilij intimis, & opera, ciuium fidem ausus tentare, multorum animos in se pronos inuenit; quamuis nobilium Ordo auersus erat, ob matris de honestamentum, quam adeo infamem Regis sententia vulgauerat. Certè, ut erant auidi Lusitani excludendi Phillipum, ni Antonius sanguine Iudaico creditus esset infectus, protinus eum nobilitas in solium regni vocasset. Plebs autem

horum incuriosa, spei suæ indulgens, ciuem, quem amabat, tuebatur; & hunc vnum, veram regię stirpis sobolem, venerandum esse dicebat. Non parum turbatus Rex eo

Ingentes opes priuatas illi Philip pus ostēdit,
 popularium fauore, Moram protinus iubet, magnas Antonio opes ostendere. Centum aureorum milia in censum annum, titulumque & Ducalem urbem assignabat. At iuuenis, regni animo superfusa cupidine, illam vulgarem sententiam referens; aut Cæsarem, aut nihil esse velle, incertæ se fortunæ permisit. Ergo non cunctatus ultra Philip pus, classem Gadis exire, exercitum admoueri Lusitaniæ finibus iussit. Verùm cum statuisset ipse, nulli se bellorum dare discrimini, quamuis miserat ad Proceres, & regni Ordines litteras, suam profectiōem ostentans, quo promptiores eos in arma traheret, & torqueret Lusitanos acri metu suspensos, de eligendo Imperatore consultabat. A cunctis destinabatur Marchio Monde-

Xaris clarus belli Granatensis opera,
 quam aduersus rebelles Mahome-
 tanos strenuè nauauerat. Rex verò
 certus sententiæ suæ, contra om-
 niam spem decreuit Albanum; qui
 longa rerum experientia, & belli
 artibus inclytus, vnus pacando tan-
 to motui sufficeret. Iubet itaque
 perferri ad eum voluntatem suam,
 & rogari, an satis essent ad laborem
 corporis vires. Albanus articula-
 ri morbo pressus lecto attinebatur:
 sed in spem, & gloriam reuocatus,
 curarum æstu diuisus trahebat per-
 cogitationes animum, quæ mora-
 rentur, aut impellerent. Quis dies
 nimirum ille esset, quo incertæ for-
 tunæ belli tot victorias partas, tan-
 tam gloriam, & famam crederet?
 Quando septuaginta ætatis iâ exa-
 ctæ annos vni velut icui subijciens
 faceret fortunam dominam, vt læ-
 uo casu perpetuam fœlicitatem ex-
 ciperet? Subibat mentem Cæsaris
 exemplum, & sententiâ, amicam
 uenibus esse fortunam. Sed etiam

*Impera-
 toris bel-
 lo dicit
 Alb.*

*Is dubi-
 tat, an
 admit-
 tat impe-
 rium.*

alia multa turbabant. Si namque, ut sunt incerta mortalia, præcipuè bel-
lorum exitus, aliter res acciderent,
neminem crediturum euenisse casu
sed malignè dispositas, ut per repu-
blicæ vulnera sua iniuriæ daret vl-
tionem: sæuos inimicos, ac rē emu-
lorum inuidiam, & Regem suspicio-
nibus pronum, nec reconciliatum
fidelitèr, cum victus esset regni ne-
cessitate, non amere; vndè contēp-
tum, iram, & suspensionem ab euen-
tu aueret. Quantò satius esse ex-
pectare naturam, & in arce diem vl-
timum ponere, quam magno in im-
perio cum dedecore implere. Sic
melius æstimaturus homines glo-
riam, si eius nimia claritate exitu
infelici mitigata, amoueretur ocu-
los perstringens inuidia. Contra
aderant indefessus vigor animi,
etiam ad maiora abundè firmati,
ingens gloria parata, voluntas Re-
gis, utilitas patris, & filii exoptata
libertas; igitur non dignius aliter,
aut cum maiori commendatio-
ne

sic è custodia, quam in triumphum
 posse deduci. His facile cedens Al-
 banus ad Regem scripsit; vigere se
 robore, & studio, vt eius beneficijs
 lætus occurreret: & quamuis id ef-
 foere vires negarent, eas inde recep-
 turum, quod eius voluntas esset, be-
 nè se habere. Nuntianti tamen nun- *Alb. res.*
 quam sui oblitus respondit: *Mirari* *ponsum*
se potentissimum Hispania Regem, tot
viris, tanta sapientia diuitem indigere
catenato Duce, vt regnum sua magni-
tudini adycceret: cum enim esset armis
certandum, simul, & consilijs agendum
alios quam plurimos in aula sua pres-
tantiores fide, & constantia habiturum
quam memorem captiuitatis tantum
hominem, & sordibus exilij degenerẽ.
Ceterum si ita Regi esset cordi humilem
famulum tam singulari dignatione res-
picere, daturum operam, ne beneficio ac-
cepto vinceretur, nec Regem dedisse pro-
neret: palam quẽ inimicis facturum,
& hostibus, nihil pristina libertati, &
virtuti eius ademptum, qui vincula
maluerit pati, quam turpis adulationis
obsequia.

8 Albani honor, & liber-

Rumori tas per Europam nuntiata sicut ma-
bus fa- lorum turbavit mentes, & in spem
na im- certissimam bonos, clarosque mi-
plet Eu- lites induxit, ita omnes fama varijs
ropam. cogitationibus, & argumentis im-
 pleuit. Pars Regem laudabat, quod
 irarum oblitus reipublicæ consu-
 lisset, propriæ iniuriæ affectu re-
 moto. Extra clementiæ legem esse
 ad ultimum semper irasci; & tris-
 tibus, in iracundiâ Principem dura-
 re, quam impetu ferris illa namque
 diuturna est, & spe veniæ adempta,
 concitat motos, & precipitat lap-
 sos; hic cito incipit, cito finitur, nec
 discrimen minatur, vbi furori pri-
 mo concesserit ciuis. Quod si oport-
 eret: Ducem libertati, & patriæ res-
 titui, non tempus aliud Regem eli-
 gere debuisset, vt eum cura mutua
 laude educeret, quem nollet esse
 captiuum. Magnorum Principum
 documentum esse, & inter Angli-
 ti arcana, viros optimè meritos, et-
 si erroribus lapsos, & afflictos, reuer-
 uate

vare tanquam instrumenta rerum,
 quæ perfici sine eorum auxilio non
 valeant. Nec ideo arma pugnando
 hebetia cõtemnimus, sed acuum
 aciem; & gladium, mucrone fracto
 ad saxum reddimus, qui nocendi vi-
 res modico artificis beneficio relu-
 mat. Sic Ferdinandus, cum ex illa
 terribili ad Rauennam pugna trepi-
 di nuntij retulissent, Italiam quoq;
 victam esse, & Gallorum ad arma
 nutare, Magnum cum exercitu des-
 tinauit in Italiam, qui securitatem
 ruenti daret Imperio: nec dubitauit
 illum, quem supplicem, & inermẽ
 timuerat, magna classe, & flore His-
 panæ nobilitatis instructum, iri-
 que armatum delegare ad eas provin-
 cias, quas in simulabatur tentare vo-
 luisse. Vbi enim amissa sunt ea, quæ
 nos sollicitos reddunt, ignariæ, &
 malignitatis est quærere securita-
 tem ex ciue; cum vtilius sit Regi,
 potentiam ciuis quoquo modo,
 quam hostis augeri. Nunc verò pro
 cultitate pericula: fidum Ducem; &
 Cas-

Castellanis Lusitanos infensos. Pars
autem in Rege prudentiam, & cō-
stantiam requirens differebat: Non
ea ex causa debuisse Ducem absolui,
cum libertatem, & honorem virtu-
tis suæ, & fortunæ, non Regis bene-
ficium posset agnoscere: hoc enim
extra necessitatem dantis assuman-
dum est: itaque obtenta libertate,
causa odij manebat. Cur potius hu-
ius discordiæ initio non senserit,
quæ in mentis suæ potestate, & con-
silio habebat? Avarissimi ingenij
esse, non debito antè se exsoluere,
quam instans creditor postulet. Pru-
dentem negotiatorem liberaliter
pecunias spargere, & semina agrico-
lam, unde magno cum proventu
foenus sperant. Curetiam se ad eò
infirmum prodiderit, ut una ex ani-
ma salutem regni, & gloriam pen-
dere monstraret, qua citò deficiente,
Hispanorum vires, & spiritus
concidite, hostes arguerent? Mag-
nam Principem ita civibus Maiest-
tatem suam, & regnum debere cō-
mit-

mittere, ut credatur, alios virtute
 æquales in ultimam necessitatem
 habere sepositos. Denique si Alba-
 num dignum libertatis agnouerit,
 cur eam sine pretio non dedit? Si in-
 dignam, cur tam malè exemplo, &
 iustitiæ consuluit? An nouum me-
 ritum nocentis erat Regis ardua cu-
 piditas, quam ille vnus exleret?
 His satisfecit omnibus vna constā-
 tia Regis, & rara fiducia. Etenim
 cum, domus suæ rebus compositis,
 Baraxas venisset Dux, nuntius ei
 cum mandatis occurrit, ut confes-
 tim recta via adiret exercitum.
 Non simplici curarum motu Alba-
 no turbato, & instanti velle se Re-
 gi, & Principi Didaco sacramentum
 dicere, quod cæteri Optimates regi-
 ni, & belli duces solenni ritu præsta-
 bant, responsum dedit Philippus, *Regis de*
 nec præsentis sibi, nec absentis deside- *Alb. fi-*
 raturum, Ducem alio sacramento *ducia.*
 ligari, quam fide, & innocentia tam
 magnis rebus expecta. Non parum
 mitigato, quem hauserat acerbum,
 do-

*Copias
numerat*

dolore, Llerenam contendit ad exercitum, non numero, sed virtute præstantem, & mox innictum duce futurum. Quatuor millia Itatorum erant in tres diuisa legiones: singulis Prosper Columna, Vincētius Carafa, & Carolus Spinellus tribuni; summæ præerat Petrus Medicus Hetruriæ Ducis frater. Quatuor millia Germanorum peditum Comitem Lodronium sequebantur. Septem Hispanorum peditum millia Ludouicus Henricus, Antonius Morenus, Gabriel Ninolus, Petrus Mendoza, Aiala, & Sotomaior nobiles chyliarchi ducebant. Castris Sanctius Auila, tormentariæ rei præerat Franciscus Alabensis. Ferdinandus Toletanus in hoc bellum accitus à patre agebat Magistrum equitum. Hi ex nobilitate Hispana conuenerant. Clarissima sunt decem nomina: Mondexaris, & Priegi Marchiones; Cifontium, Bondie, & Priegi Comites; Ludouicus Cuenca, Alphonfus Stunnica,

Ludovicus Guzman, Ioannes Mendoza, Beltramus Castrias, Bernardinus Velasquus, Albarus Luna, Gargasius Mendoza, Martinus Acunnia, Sanctius Brabus, Petrus Vega, Martinus Padillia magnus Castellæ Tribunus, Daunij, & Montis-Majoris Marchiones; alijque viii nobiles sequuti sponte bellum, quod Regem ipsum inuasurum esse crederant: sed Albano eius in locum suffecto, non ægrè Principis auspicio, & præsentia caruere.

9 Iam Philippus, collectis Impedimentis, & nobilibus de more vocatis, quo magis destinationis suæ aleret famam, Guadalupem venit. Hic iustis memoriae Henrici solutis, dimissisque oratoribus Lusitanis, Pacem-Juliam contendit; & Cantillianæ campum in gressus, desideravit copias oculis aestimare. Eas Sanctius Auila, quam ex Albano hausisset, ostēdens disciplinam, Idibus Iulij instructas spatioso in æquore explicuit. *Læta erat in-*
tu en-

*Armius
trum co-
ram Re-
ge facit
Alb.*

tuentibus facies, tribunos, centuriones, & præfectos discurrentes videre; militem gravi in agmine stare; incurfare equites, & in cornua discurrere: iam amicis armis iras omnes in hostem præsumere, facta representatione veri certaminis. Enituit quoque luxus nobilitatis Hispanæ, quæ argento, & auro vestes atque arma distinxerat; & solis repercula radijs longius vomebant incendia. Sed omnium in se oculos animosque rapuit Albanus, non auro effulgeas, non specie armorum, sed vultu suæ mentis pleno, & multa canicie venerabili. Cum autem fuisset cognitum, eum die proximo decubuisse in lecto nervorum compressione vexatum, tacitam admirationem non potuit Philippus habere. Is cum Regina, liberis, & Archiducibus Regiæ fratribus, sub densa ramorum umbra constitit. Et intuens Albanum, rogavit, an Dux ille esset, qui attineri lecto dicebatur; & eum esse responso dato:

*Ardorē
animi,
& vim
Ducis
cuncti
miratur*

Profecto, inquit, aut valetudinem stimulat, aut acies illi, & arma medicantur. Enim verò, cum famulorum ministerio agrè conscendisset in equum, ubi se sensit armis cinctum & clangorè que tubarum audiuit, tanquam ad notam animo excitatus vocem, medias per acies erupit ad frontem: nec antea in loco constitit, quam ordines perequit assè moderato cursu. nec deindè cessauit ad lineas agmina perficere: & siquid contra disciplinam, aut tardius exequerentur, cito prouolans equo, sese ostentabat militi seuerum, & Praefectos comiter admonebat errorè. Non labor agitationis, non ardens solis æstus, qui tota in Bæturia intolerabilem vaporem incendit, animam fatigauit inuictam. Nec tenuit se Rex, quin Ducis exoptaret amplexus. Albarus, eius voluntate nuntiata, equo celeriter vectus, quamuis humanitate Regis vetante, desiluit in pedes. Dextram Philippus, quam Dux veneraturus osculo

En Rex
 studiose
 vocat.

culo repetebat, in amplexum dedit: & cum vidisset Ferdinandum, desideravit Federicum, & an attineretur morbo quæsiuit, velut oblitus enim attineri custodia. Albanus maiori fortunæ assuetus, quam sciret, magnam celsamque animam præcantium humilitati submittere, eleganter cupiditati Regis illudit, filium benè se habere in custodia, respondens; vbi in arce salutis positus incertos belli casus fugeret. Rex intra consilium, nec extra pudotè: *Videtis, inquit, moderationem Albani, qui nesciat à me cupiente dare, filij libertatem poscere? Et in eum cõuersus: An hæres incertus adhuc amoris nostri, & voluntatis gratiam reddendi viro, cui iniurato regni mei vi-*

*Constantia Dn-
cis.*

Indulgẽ res, gloriam, & securitatem crediderim? Tunc Albanus: Non ignoro Rex, quanta merita nos vndiq; obstringat; & quia multum eorum magnitudinæ me vinci confiteor, ultra desiderare non audeo. Sed quantum donare cupias, lætum magis facies, si beneficium non ro-

gatus concesseris sine pretio ingrato pu-
 doris. Rex, viri integritate perspe-
 cta, volens eo in dissidio vinci iussit
 protinus absolui Federicum. Alba-
 nus, gratijs immortalibus redditis,
 rursus premens equum, exercitu in
 contubernia dimisso, iam æstu sub-
 deficienti famulorum manibus de-
 fertur in lectum. Nimirum dùm infertur in
 acie stetit, ardor incredibilis animi lectus sub
 & inextinctus vigor membra sus-
 tentabant senio confecta: eo autem
 belli, & gloriæ incitamento remo-
 to, rursus superavit ægritudo natu-
 ram. An quia illustrium virorum
 animæ vires suas extra ministerium
 corporis resumant ad nota pericu-
 la: an quòd eas in potestate condi-
 tas habeant, ut in ardua belli dispē-
 sent. At ea exercitus nitentis facies
 sicut Regi voluptatem, & fiduciam
 intulit, quæ ex magnifico appara-
 tu benè augurata victoria, ita Alba-
 no sollicitudinis novas causas ape-
 ruit. Ise enim assuerus toruo, & squa-
 lenti agmini, solo ferro atque ære

*Alb. de**fertur in**lectus sub**deficiens**Et curam**rum plen**nus.*

nitenti, viroꝝ muliebrem cultum
damnabat Imperator ſeuerus. No-
bilitum quoque multitudo erat one-
ri, ne exercitus, quem ſarcinarum,
& ſeruorum inutilis turba imple-
bat, ſolita celeritate moueretur.
Nouus erat miles; corpora animos-
que verius ad triumphꝝ oſtentatio-
nem orauerant, quam in ardua dif-
criminis. Hæc inter curas diuiſum
confirmabat fœlix recordatio vir-
tutis; tot partas victorias; domitos
feroces Belgij populos; Germaniæ
arma, & conculcatas niues; mon-
tium iuga, amnes, & maria tranſcē-
ſa, nihil niſi fœliciter actum; nun-
quam irritum mouiſſe laborem.
Sed rursus eadem anxietatem acer-
bꝝ onerabant; aliam in Germa-
nijs aciem, aliam in Italia conſti-
tiſſe inuictꝝ robore conſertam; il-
lam nimirum a ſe inſtructam armis
& formatam animo, tot difficul-
tates obſtantes ſuperafſe: nunc autem
extanto exercitu quid, præter ſe
vnum, poſſe cum ea priſtina virtu-

te cōferre? Antea sibi pro gloria, & laude pugnatum; iam verò post cunctos honorum numeros, quid ultra fortuna adstrueret morituro? Lusitanos Castellanis velut fatali rabie infensos, bellicosam gentem esse, asperam, superbam atque odijs atrocem, non quidem pro laude, & gloria, sed etiam pro vita, patria, & libertate pugnare: sæuamque nimis adhuc durare Alxubarroæ memoriam. At cum manum retrahere sine infracta palma non posset, virtute sua æstimata lance sapientiæ, eam inuenit satis esse: certus enim erat, in consilijs, & auspicio ducis fundari exercitus robur; vadè lætitiæ quoque incitamentum aderat, maiorem gloriæ fructum prouenturum, quanto inferiores essent, cum quibus altiora gessisset.

10 Ante omnia castren- *Castra*
 sis otij mala victurus, simul vt ope- *fundat*
 ribus insuesceret miles, vallum fol- *Alb.*
 samque duci iubet, armatos vigila-
 re, acies instruere, laboribusque fir-
 ma-

mare corpus aduersus pericula : nihil enim ferociores iuventutis animos reddit , & æquè promptos ad belli discrimina , quam lacerti , & nerui assiduo exercitiaratro : sic qui ligoni , & terram vertendo afflueuerint , strenuè ad belli munia transferuntur agrestes ; qui solent esse fortissimi , parco victu contenti , & in ea , quæ terræt urbanam iuventutem , longo usu durati. Perfectis , ut iussum erat , operibus , & milite in stationes diuiso , ingressus castra Albanus , cessantes increpat , stratos humi conuicijs excitat , dormientes equo conculcat , aut hasta sauciauit : ludorum mensas , & cætera instrumenta otij iubet igne succendi : magnuniq ; spatium quod vallo amplexus erat , emensus , toruo ac seверо vultu pectoris indignationem ostendit . Iam inclinante die , Proceres , nobilesq ; duces in concionem vocat ; eosq ; graui aspectu intuens denuntiat , famulorum , & sarcinarum onera , vanam

Luxuria, & otij instrumenta amouet.

namque ostentationem luxuriae, & vitiorum incitamenta dimitterent aut se dimissos haberent: malle se carere tam bonis socijs, & amicis, quam clarissimorum ducum, suamque disciplinam contineri. Haud leuiter hac sententia turbati, quibus erat nobilitas celsa, Ducem rogare ceperunt: Ne vellet se à Lusitanis, quos armis vicerint, opibus, & magnificentia superari: esse etiam gloriae incitamentum, & constantiae pignus, in castris habere, quae inferant dolorem amissa: haec si foelicia, si opulenta sint, non secus ac penates amari, in quibus opes, & gaudia vitae defendant. Rectè olim Cyrum, & ab eo Persarum Reges instituisse, coniuges etiam, liberos, & mollem turbam sequi armatos; quo vinculo necessitatis obstricti de victoria vel morte cogitarent. Sic iam profligatas acies charissimorum pignorum recordatio, lachrymae, praesens dolor, ac pudor in victoriam desperatam restituit. Et hoc incitamento virtutis à Persis sunt Orientis regna perdomita. Sic Gothi, Vandali, alijque

Inde
questus
in Ducem
& iraque
bilitas.

ferocissimi, sed ignobiles ad eam diem
 populi, exciso Romano Imperio, tot reg-
 na per Europam, & hoc florentissimam
 Hispaniæ condidere. Heluetios Casar
 art: & fortuna vicit, non bello, & ar-
 mis subegit: nec antè excessere Italia,
 quam omni sub Romana mole concide-
 rent. Unde tanta illis virtus? Nimi-
 rum ex amore coniugum, liberorum,
 opum, quæ secum vixerant, patrio solo
 incendio, & ruinis vastato. His reli-
 qua multitudo erecta audentius cæ-
 pit fremere, ad Regem provocare,
 minitari se nunquam egenos, & pu-
 dendo bellum adituros. Albanus
 ut castigaret duces, consilij sui ratio-
 nem ostendere non dubitans, impe-
 rato silentio: *Equum erat, inquit,*
milites mei, & ratio obsequij pos-
cebat, nulla nos consternatione moueri,
ut apud meum exercitum Imperator
dicerem causam. Proximum enim est de
decori, & gladii, vinci Imperatorem in-
solentia militum. An quoties decernan-
tur pugna, & obsidæ, iussa arguere, &
reposcere consulta licebit? Vos certè si
 for-

*Alloqui-
 tur du-
 ces Alb.*

fortes viri estis, & magna gloria capax
 ces, eam ab obsequio praesumite: ego ian-
 scrius, quam expedire videatur, impe-
 rij iniurias ulciscar. Sed initio belli, ni-
 hil ultra concessurus licentiae vestrae,
 iisdem exemplis utens docebo, quan-
 tum exitij afferat, castra impedimento-
 rum graui agmine implere. Darius Per-
 sarum Rex, qui amisit Orientis opes
 longa temporum possessione fundatas,
 exemplum mortalibus adest, non auro,
 & ardenti purpura, non foeminarum,
 & seruorum onerosa turba geri bella,
 sed armis, & robore virorum, quorum
 celeritatem nemo possit effugere. Hac
 amulum Alexandrum statuit inuitum,
 qui cum triginta armatorum millibus
 aggressus Asiam, maiori eam celeritate
 perdomuit, quam Darius valuisset ex-
 currere. Victo ergo credimus, an victo-
 ri potius? Sed hic, victarum gentium
 vitijs prauo naturae more transfusus,
 cum tardius mouerentur acies, suas,
 suorumque sarcinas, & expolia Orien-
 tis, pro quibus mortem incurrerant, lo-
 ti, insit igne succendi, malens inopem

militem, quam vitijis oneratum ducere.
 Heluetij quoque inbelli multitudine,
 & longo impediti vehiculorum ordine,
 non flumina transmittere, non expedire
 acies, non castrorum ambitum amplecti
 armatis poterant. Contra Cæsar, expedito
 agmine incurfans, diuisos, turbatos,
 & male coherentes inuadens, non quidem
 virtute adeptus est, sed celeritate victoriam.
 Numantiam Scipio, quæ toties Romanas minas
 spreuerat, a motis luxuriæ irritamentis, cui
 deleuit. Reliquæ Septemtrionis gentes
 secum fœminas trahebant, & liberos;
 sed ipsi torui, horrentesque armis inibant
 cruenta prælia: non illis vestes, opes,
 aut alimenta erant, nisi quæ ferarum
 ritu, vincendo pararent. Sed quid ego
 ignauie vestre oppono exempla virorum?
 Non vos subit pudor, charissimæ animarum
 pignora, muliebria corporum ornamenta
 dixisse? Hæc sunt incitamenta virtuti?
 Hæc illustrium animarum prætia? Hæc
 vilissima in locum coniugum, & filiorum
 adsciscitis? Avertat, obsecro, Deus
 immortalis tantum

imperio nostro dedecus; & certè prohibet. Iam enim vos alios intueor: nec crediderim, ea sentire, quæ dicitis; nec dixisse, ultra meminero. Parate arma, animos; gloriæ, laudi toto pectore incumbite; pleni quæ alacritatis, spei, & roboris intrate Lusitaniam; quam fælicem prædam victoriæ nostræ habebimus, si prius de luxuria triumphamus. His nobilium dolore mitigato, remissis impedimentis, admodum retentis necessarijs, dignus videri capit exercitus, cui imperaret Albanus. Proxima die insit, cunctos imperiam in armis expectare, ordinibus, & vexillis discretos. Dux sub meridiem veniens, ordines inter equitans, vacuas cohortes impleuit: si quem strenuum in Germanicis novisset præsidijs, iubet manipulis præfidere, & primos ordines ducere, tyronibus immiscet veteranos; arma denique, & belli instrumenta recognovit. Nobilibus gradum honoris servavit; quos dedecore irritate, de mentis fuisse, & Rex indignatus

Du-

Ducis a^qta rescinderet. Satis constat ea fœneritate quinque millia feruorum, & scortorum fuisse castris auulta. Sic instructo, & castigato exercitu, Albanus expectabat Regis imperium.

Consul. II Hic magno cum notat Rex *an ipse bellū ini* *ret.* *bilium* agmine Pacem Iuliam ingressus morabatur, agitans incertus consilia: an ipse se turbatis Lusitanis ostenderet. Omnium firmè sententia erat, non debere Regem periculi incerta subire. Cuncta timeret ab iratis, & tuentibus patriam: nihil extremum dolorem, & morientem libertatem omittere intētatum. Magaa præterea exempla afferebantur Regum, qui ipsi, & infelix regnum vna sub acie conciderint. Vbi Philippus sensit suam mentem probari, in honorem Ducis adiecit, eò se libentius mansurū, quòd Albanus summum exerceret imperium: nec se, cum præsens rebus adesset, quidquam contra seius destinationem esse moturum. Hinc ræ-

sus virtutis æmuli, sanissimo dolore penetrante affectas contagio invidiæ mentes, postquam magna oratione implevere Regis aures, ad hominis flexere mores: nã fidem, & virtutẽ nec hostis argueret. Terribile eius esse ingenium, severam disciplinam, intolerandam superbiam, & rigorem ingenitum; quibus popularium animos, & nobilitatis arceret. Credituros Lusitanos, alioqui vt superbissimis Castellanis infensos, eum potissimum electum, qui seruitutis iugo ludibria, & contumelias iniungeret. Ille quidem assuetus semper vti arbitrio victoriæ, Proceribus, & nobilium Ordini, tanquam victis, & externis illuderet. Non alio affectu Lusitanos vehementius rapi, quam vana æstimationis aura; hac illos, vt vincerentur, esse mouendos, nequaquam armis, & terrore cessuros. At vbi Ducem, non Regẽ venire cognouerint, se pro despectis, & vilis iudicatis habituros. Iam memoria

repe-

repetere, quantum inuidiæ Albano inimica fama conciuerit: eius nimirum arrogantiam, sæuitiam, & consilium præceps in arma rapuisse Belgas quiescentes, & Germaniam; relicto incendio, quod non cruoris sufflamnes extinguerent. Iam suam damnantes ipsi sententiam, debilem exercitum, & tam arduo bello inferiorem esse tuebantur; nisi ei vires adderet præsentia Regis, & auspicium: nec æstimaturum hostem, quanta sit multitudo, vel robur, sed tantum adesse Principem à quo vinci non flagitium esset, sed meritum. Rectè Demostenem Athenienibus ostendisse, inferiores eos Macedonibus esse, quod hi pugnantis Regis incitamento præstarēt. Clarissimū huius rei fecisse documentum Macedonas ipsos; qui ab Illyrijs prælio superati, ostensuri non virtutem defuisse, sed Regem, Europam infantem adiuuare in cunis protulere; & actius iterato certamine, fudere insigni clade victorem. Inest profecto

Regibus quædam vis inspirata cœlitus, quæ etiam è cunis assurgens, nulla alia industria, aut robore possit æquari. Nunc verò hanc maxime esse necessariam, vt militum comprimeretur libido prædandi, vndè assurgente ira, cædibusque factis, æterna Lusitanis relinqueretur inuidia. Penetrauit æmulationem Rex; allatisque argumentis maxime confirmatus, ac metuens, ne exponeret ludibrio Maiestatem, certus, quem elegisset virum, periculum non adire constituit. Agebat cunctabundus tamen, non desperans rem per legatos componere, sine clade, & bello studens ciuium finire discordiam. Nec vanam spem obtulerat nuntium, Heluas, & Oliuentzam finitimas Baturix vrbes in verba Philippi iurasse, recepto Castellano præsidio: populares autem à nobilium Ordine, & Gubernatoribus dissidere odio flagranti.

12 Etenim Lusitani, exercitus, & classis fama conterriti, non vnum

*Decretum
uit Rex
non adire
discrimen.*

*Flagrant
Lusitani
discordia.*

unum intuebantur. Hos metus, illos spes, plurimos extremas abies agitabat; & quanto infirmiores essent accissæ vires, eo maior erat insania. Governatores populi æstantis fluctibus hinc inde moti agitabantur, nec omnia concedentes, nec negantes. Pessimorum civium multitudo fovebat Antonium; & querebantur palam, illum Regem Lusitaniæ veram progeniem, nullo merito suo a civibus esse prætermisum; vitima in desertores irroganda supplicia, ut his saltem insani sentirent, quem virum spreissent, & Regem.

*Quæ Pe-
trus ab
Angelis
incendit*

Incendebat hæc Petrus ab Angelis, cuius responsa, ut diuina, audiebant Lusitani. Is summa cupidine euectus, quæ sanctissimos etiam labefactavit spiritus, verum regni hæredem dixit Antoniū: se vero, ne populi ignari peccarent, non subtraxisse notam veritatem, etiam cum vitæ discrimine. Erat iam olim Petrus fama sanctitatis clarus; vanasque hominum cogita-

tionēs adeò modestiæ representa-
 tione turbauerat, vt eum confite-
 rentur beatum, & arbitrum arcani
 cœlestis. At ille citò ostendit extre-
 mo flagitio, quanta cupiditas, &
 obtinendi honores cæcus amor; sub
 mortuo cinere, & macie, membra
 vegetaret, quæ viderentur animari
 diuino spiritu, & igne. Osunæ Dux,
 Mora, & cæteri legati Catholici Gu-
 bernatores, & Delegatos fatigabāt:
 lætam, & foelicem pacem admitte-
 rent; ne mallent tristē patriam sæ-
 uo belli incendio perire. Munera,
 honores, priuilegia à Rege poten-
 tissimo indulta auidius acciperent;
 ne cum ad ea manus extenderent,
 fugisse indolerent, modo consilij
 sprete poenitentia relicta. Hæc sicut
 multorum animos ad pacis bona
 sponte trahebant, ita seditiosissimo
 culque intulere faces audaciæ. Igna
 uum scilicet, & disfidētem Castel-
 læ Regem esse iactabant: vanam of-
 tentationem exercitus, & verum
 metum, etiam ante discrimen: quid
 enim

*Arrogan-
 tia ciuili*

enim hostibus, & inimicis obijceret clementiam, & indulgentiam fauoris? Si fideret iuri, & armis potentissimus Rex, cur preces aurumque funderet, quibus beneuolentiæ specie emeret libertatem? Caperent ergo arma viri Orientalibus expolijs insignes; memoresque, quantas Lusitania Castellæ clades intulerit: iam saltem tuerentur libertatem, & patrios fines, omiſſa contentione virtutis. Quod si eo in opere pulcherrimo contingat oppetere, magnum satis occurrere solatium, vltimam seruitutem effugisse. Iam similes lymphatis per conciones Alxubarro tam memorabant, & Orientem domitum. Iam per vrbes signa, & arma fulgere; litui, tubæque personare campos; moueri cuncta, vniuersa multorum ignorãtia turbari. Gubernatores, inter furentes, & armatos vana nomina, nec popularibus acquiescere, metu Regis vindicis poterant; nec obſistere audebãt, metu presentioris exitij. Verum,

Hel;

Heluas, & Oliuentiam venisse in potestatem Castellani nuntiato, vnum caput eligendum rati, quod regere ciues vno consilio, Antonium publicæ libertatis defensorem enuntiant. Hoc auctus titulo, quem primum gradum ad supremum esse videbat, paulatim assurgens Antonius vbi in fauorem plebem obstinatam sensit, Delegatis vrbium, Guardia, Parmæque Episcopis, & vulgi corona cinctus, in litas processit, velut arcifundamenta daturus, ne hostiū classis potiretur indefensa ripa. Illum vt circumfusum turba Antonius Barachus vidit, Regem salutauit ingenti clamore. Sequuti sunt ceteri exemplum, Irenopolinque humeris satellitum reuectus, templum maximum intrat; fufisque ad aras precibus, consistoriales ædes ascendens, corona caput haud indignum Maieftatis euinxit. Inde fortunam impigrè, & populum vocantem sequurus, Vlisiponem contendit. Admissus à ciuibus, frustra Gu-

Antonius patriæ Conseruator dicitur.

Regem inuadit.

bernatore Ioanne Tello, & urbano
pratore reclamantibus, eedes publi-
cas inuassit Antonius. Ibi rursus co-
rona euinctus, sublimis equo, adsi-
patus densa armatorum, & satelli-
tu in turba, venit in regiam, effusa,
& sequente ciuitate; pueris, foem-
nis, uirisque nouo Regi foelicitate-
m, & uictoriam deprecantibus,
Tellius ciuium consternatione tur-
batus, cum uim extremam inten-
tassent, trireme cita exceptus, Setu-
balem euassit ad socios: qui eum, ut
turbatorem pacis, magistratu arce-
dum esse duxere. Nec Tellius erat
ignarus, quantum in eo peccasset,
auctor tradendi Antonio rem publi-
cam: nunc autem, uel quia nihil ta-
le crediderat, uel quod animi cupidi-
tatem metus acrior euinceret, rur-
sus spe sua damnata, sine auctori-
te agebat, his, quos fecellit, & illi,
cui dedit regnum, infensus, scelere
simul, & leuitate iactatus. Anto-
nius, regia gaza recognita, incen-
sus Gubernatorum minis, Binioli
Co;

Comitem cum manu valida Setubalem obsidere iussit, & præsidarios milites in defectionem allicere. Euenit foelix ita consilium, ut primis cæptis solet se ostendere fortuna, eius munera auidius rapientibus. Governatores, legatiq̃ue Philippi militum defectione conterriti, per aditus occultos elapsi sunt, veste mutata, præter Vlisiponensem Antistitem, cui dignitas prohibuit fugam, seruauitq̃ue securum. Brigantinus Dux Setubale ræstus excedens, dum regni causam vidisset ad arma deuolutam, nimium serò legatos ad Catholicum misit. Sed tunc etiam insolentes condiciones postulanti Rex infensus respondit; ne clementiam, & bonitatem suam fatigaret Dux, qui toties honestissimis cōditionibus spretis, mouisset Orbis scandala. Equidem Philippus implacabilem Brigantino se exhibuit, ob litteras ad Orbis Christiani Principes missas, quibus auxilia aduersus Castellæ arma petebat. Re-

Et Setubalē capie.

*Nobili-
tas ab eo
discedit.*

liqua pars nobilium, præter eos, qui necessitate coacti sunt, aut spe mag- nas parandi opes alleciti, incerta, & turbida elegerant, defecit ab Anto- nio, regio titulo offensa. Nec quid- quam magis eius opes afflixit, quã inuidia regni suscepti. Tristanus Vega arcis S. Joannis præfectus, Gu- bernatorum fuga nuntiata, mune- rum ingentium ostentatione cor- ruptus, arcem Antonio tradiderat: & iam regni pars maior eius nomi- ñ & sacramentum acceperat. His nun- tijs hæris undique erectus, arma, de- lectus, & munitiones capit sedulo intruere, non quidem spe vana, sed irrita, fortunæ suæ spatia dimentus. Si namque traheret in annum se- quentem bellum, magna ex Britã- nia, & Gallia auxilia venirent; quæ strenuè mouebant procuratores An- toni cum pecunia missi, & acerba odia hæreticorum in Catholicum Regem.

Anno 1580. Hac etiam de causa Al-
13
1581 banus acies inferre festinans, obten-

ea à Rege licentia, Caia amne super- *Alb. Lusitaniam*
 rato, qui Bætoriam, & Lusitaniam *ingredi-*
 finis interfuit, hostile solum aggre- *tur.*
 ditur. Expertus contumaces paga-
 norum animos, ne ad eorum cla-
 dem cogeretur, Gubernatoribus
 regni, & Præfæcis urbium scripsit
 litteras postulans; inermibus, & in-
 ualidis præciperent, ut militiæ ser-
 uato more, victoris se clementiæ
 dederent, quæ posset vna seruare.
 Vbi enim nulla spes adsit tuendi lo-
 cum, inhumanum esse accendere
 superbia insana militum iras; ut
 inundantes cruore campos, æterna
 seminarent odia, quæ cum excidio
 patriæ emanarent ad innocentes ci-
 ues: si enim illi fas belli, & odij trās-
 cenderent, se non relicturum iou-
 tam pertinaciam. Interim Campo- *Nonnul-*
 moris, & Portus Aiæris ciues de- *la capi-*
 ditionem spontè fecere. Auila cum *oppida.*
 quingentis equitibus, & pari veli-
 tum numero Vitiosæ Villæ arcem
 prodente Castellano milite etiam
 post exilium fido Regi suo, in po-

restatem redegit. Hac præsidio munita, & Petro Manrico Helvas cum duobus signis iussu tueri, tertia castra ad Stremozem posuit Albanus: & misit Christophorum Morans, qui Ioannē Azebedium Præfectum Lusitani Oceani traheret ad saniora consilia. Is haud infirmam munitionem cum valida oppidanorum, & agrestium manu, quibus in pretium mortis libertas esset, pro Gubernatoribus tenebat, acer iuuenis, sed artium belli prorsus ignarus. Primum ad honestas condiciones se ostendit pronum, & facilem; deinde viri cuiusdam familiae religiosa consilio, & militum clamore infanso turbatus, statuit munitionem cum spiritu amittere. Hoc delato responso, celeriter tormenta dirigi, & acies instrui iussit Albanus. Quorum minas, & formidandum tonitrum non sustinens iuuenis temerarius ante discrimē, præripiens equo fugam, à pluribus insequentibus retractus est. Eum Albanus indignans, quod

quod nec iustum, nec magnum fecisset hostem, dignum censuit esse extremi supplicij. Mora Ducis iræ blanda oratione se obijciens, in clementiam flexit non inuitum. ne redderet obstinatiores Lusitanos importuna seueritas. Accepta igitur excusatione ab imprudentia ætatis, nec tamen indulgentia nimia esset occasio peccandi, eum custodiri precepit; ut Rex de eius vita, & fama censeret. Sic amota inuidia, reddidit suspensos magis Lusitanos. Cunctis ergo oppidis, quæ exercitui commoventi occurrerant, in ditionem acceptis, & idoneis gerendo bello præsidio munitis, Setubalem quartis castris aduenit, nulla iniuria capis illata, nec alia reuerentia obsequij, quam olim in Belgium ex Italia traductas copias fuisse meminimus. Vbi aduenisse hostem fuit in urbe nuntiatum, ministri noui Regis, suæ ambitioni egestate publica obtenta, immania tributorum onera violento impetio exigebant, eo-

Setubalem venit

584 *Ferdinandi Toletani Vita*
 rum direptis domibus, qui solvere
 restitissent, aut sine iactura rerum
 non possent adeo magna tribuere.
 Non templorum ornamentis, non
 pretiosis aris, non Superum depō-
 sitis parebatur, religionis metum
 avaritia vincente. Hæc sustinebat
 impotens Antonius, cum plura in
 ciuili bello militi liceant, quam Re-
 gi; aut quidem iubebat lætus, quasi
 non aliter regnum per scelus partū,
 nisi flagitijs posset obtinere. Cruē-
 tata ciuitas, deformata, & eruta suo
 rum ciuium manibus tunc demum
 inuenit, quæ amiserat pacis iustissi-
 ma conditione neglecta. Guberna-
 tores per regni vltima, sine insigni-
 bus, sine honore fugientes, Anna
 amne superato, Aliamontem con-
 tenderant. Inde metu pulsi, Cas-
 trum Marinum repetentes, cum
 nulla spes salutis certior occurreret,
 Philippum Regem Lusitaniæ pro-
 nuntiant. Horum sententia mirè læ-
 tus Rex qui iure dici volebat obri-
 puisse prouinciā, non armis occu-
 pauit.

*Guber-
natores
Philip-
pum Lu*

paulſſe, ad mandata perferenda ac-
ceſſit protinus Moram; multum re-
clamante Albano, bellum in regio-
ne Caſtellanis inuiſa perfici nū per-
cædes, & cruentas acies non pote,
vno internuntio, quem æquè fidum
& gratum partibus fortuna obtuliſ-
ſet, amoto. Primum obtineret, ce-
inde legibus, & iure certaret. Vanas
eſſe Gubernatorum, & ſententias
iudicum, cum ſtaret hoſtis arma-
tus. Vitiniam rationem dominan-
di ab acie reddi. Hæc ſi feliciter
decernat, iaturam eſſe ſententiam,
quæ maneret ſtabilis, quam victi
certatim aduſantes tuerentur. Nec
timendam eſſe tyrannidis famam,
cum de iure ante conſtiterit; nec
eam quinque hominum conſentū
vitandam. Quod ſi ea ratio vires, &
auctoritatem apud Regem inue-
niat, in ludibrium recidere arcana
magnum Principum, quibus, le-
gem vnā ſubire victoriæ, ſummum
fundamentum a deſt Imperij: præ-
ſertim, cum hoſtis, turbata pace, nõ

alio

*ſitanis
Regem
enſatiat*

*Vanam
corū ſen-
tentiam
eſſe oſten-
dit Alb.*

alio iuris se præsidio defendat. Nec
 crederet sapientissimus Rex, ijs un-
 qua lædi famam, quæ regnantibus
 profint, solidamque potentiam in-
 ducant.

*Parat
 bellum
 Antoni^o*

14

Huic consilio acquies-
 cens Antonius, Gubernatorum spre-
 ta sententia, eos desertores pro-
 nuntiat ultima exempla meritos.
 De reliquo securus, animum ad bel-
 li instantis curas vertit intentus;
 quò victum nulla iura protegerent;
 victor ea daret, & quæ vellet ad-
 mitteret. Didaco Menesio inter Lu-
 sitanos belli artibus claro militare
 tradit imperium. Cum verò exter-
 na morarentur auxilia, strenuusq;
 hostis vrgeret, seruos Mauritanos,
 & Æthiopes, quorum vrbs multitu-
 dine abundabat, donatos libertate
 suos milites fecit, & arma distribuit
 Plures etiam sanguine Iudaico in-
 fectos Christi equitum ornauit in-
 signibus; ex quo dedecore compa-
 rauit grandem in vius belli pecu-
 niam, & grauiorem inuidiam, pa-
 lam

lam nobilium Ordine indignationem fundente; præsertim eiusdem religionis sodalibus, quibus multum dignitatis Regis auaritia detraxerat. Hinc nobiles Lusitani infensi, non eum Principem, sed sordidum tyrannum, tantaque indignum fortunæ æstimantes, ad Philippum non occultè vertere. Antonius enim natura mitis, quando instabat ultinia regni necessitas, & malorum praua consilia, cepit infugientes, & suspectos sequi: vulgique prævalente multitudine nobilium agmina in vincula coniciebantur. Albanus omnium, quæ in urbe agerentur, crebris transfugijs gnarus, admoto Setubali exercitu, præconem misit ad Franciscum Malcarenniam, oppidi deditioem, aut passuros esse extrema, minitans. Is cum Didaco Botellio disensisse consilio, non audens ob arrogantiam militum palam deditioem leges inire, stationes portæ de industria segniter agebat, ut Albanus irrumperet. Nec cuncta-

388 *Ferdinandi Toletani Vita*

*Alb. Se-
subalem
capit.*

tus miles, ubi de prodicione cōstitit, inuassit oppidum, & belli iure diripuit. Albanus, ducum voluntate se dedendi comperta, liberos ire concessit, morte etiam militi denuntiata, si in Philippum pro Antonio arma rursus induerent. Hoc relicto presidio, turrim validam ad portus fauces, quas Tagus maria influens latissimas pandit, frangit, & litori imminenti inuadit. Ingens erat propugnaculum in saxo prominente constructum: huius radices à Meridie, & Occidente Tagus alluit; cætera abrupta sunt, aut manu excisa. Ascensus non arduus nimis est, qua spectat Orientem, sed multa herba vestitus, sentibus, & vario virgultorum genere clausus asperum iter reddit maximè armatis. Hoc presidium omni instructo bello firmatum non ante dedituros se Præfæcti minabantur, quam sentiret Dux ruina suorum, Lusitanos inexpugnabilem tenere munitionem; nec tamen virtutem, Lusitanam

tanam alienis adiuuentis egere.
 Comperta obstinatione, Albanus *Et pro-*
 Prospero Columnæ rem conficiē. *pugnacis*
 eam cum Italici cohortibus, & tor- *lum ma-*
 mentis commisit. Sed ubi à litore *vis.*
 tormentafulminare, à mari classem
 admoueri sensere nauarchi Lusita-
 ni, panes, quas insignis magnitudi-
 nis obiecerant portui, incunctanter
 deditere victori. Horum inopinata
 deditio traxit etiam Mēdum Mot-
 tam, vt traderet arcem, vita omni-
 bus cum libertate, & impedimentis
 concessa. Auditis conditionibus,
 quas Columna posuerat, indigna-
 tus Albanus parabat eius acta rescin-
 dere, animium quidem offensus,
 quod non omiserint ante verbera-
 tionem ferociam. Deinde prima
 ex ira collectus, rata habere se dixit,
 ne legati famæ præponeret opinio-
 nem suam, quam tamen ille reue-
 rentius tractare debuisset. Munita
 turri presidio, classem recepit in *Classem-*
 portus. Tritemes erant sex, & tri- *que in*
 ginta, variæ formæ, & magnitudi- *portus*
 nis cipit.

nis, naues quadraginta, & tres. Legionibus in eis Hispanæ vehabantur sub Francisco Valentia, Rhoderico Zapata, & Martino Argoto tribunis. Summe præerat Sanctæ Crucis Marchio clarus artibus belli, sed fortuna maris illustrior. Antonius, nondum Setubalis clade nuntiata, Bimiosii Comitem iusserat auxilia laborantibus ferre. Hic instructis onerarijs nauibus, ingentem multitudinem ætatis omnis tarda classe vehabat. Enim verò mirabilis fuit Luitanorum obstinatio cæca, certatim conscendentium naues; quasi iam ad sepulturam terra deficeret. Senes inuvalidi, pueri, matronæ, virgines, sine consilio, & mente effusi ruebant ad litus clamitantes, & quid sperarent, quid ve timerent, incerti. Verum ante alios religiosorum hominum temeritas, & furor notabantur. Claustris enim effractis, velut amnes aucta aquarum pleni, raptis victisque molibus ex arctis faucibus in campos cum strage

ge erumpunt infani, sublimes equis
 per urbem volitabant. Alius manu
 Christi patientis effigiem; alius Lu-
 sitani Regis insignia; plerique ve-
 xilla, & causam libertatis scriptam;
 nonnulli quoque habitum daræ pœ-
 nitentiæ gestabant: omnes nudos
 enses vibrantes, pietatis signis, ra-
 biam, furoremque miscebant, in-
 cendentes turbas, quæ eos velut cœ-
 litus demissos nuntios sequeban-
 tur. Populus disiectus, audax, pau-
 dus, Antonij nomen, Deum, Supe-
 rosque, & humana iura ciebat. An-
 tonius pravis adulationibus clausus
 & intractus aduersum amicorum
 blanda venena, recreatus vulgi stu-
 dio, tanquam eo vno posse ingre-
 ti Albano resistere, tantam inertiam
 hauserat ex fiducia virium, vt igna-
 rus omnium, quæ propè cohærens
 hostis ageret, auxilia, post res tran-
 factas, summa in pace disposeret.

15 At postquam cladis *Acie pe-*
 geminatae fama peruasit, rabie in- *tant Lu-*
 sana perciti Lusitani, raptis armis, *sitanife-*
 ante *roces.*

ante palatium constiteret, aciem, extremaque pro Rege, & libertate poscentes. Antonius in se iam colligens animum, iam spargens in diversa consilia, tandem constitit in contemplatione suæ fortunæ, obversante oculos multiplici horro-
Antoni^o *ad dedi-* *tionē in-* *clinat.* *Albani Ducis nota vir-* *tus, & gloria; potentia Catholici* *Regis; nobilitatis defectio; & ipse* *vulgi fauor, è cuius leuitate pende-* *bat, curas instantius onerabat gna-* *ro, quam leuis auræ motui pateant* *instabiles amores vulgi, & studia* *discordiæ. Iam autem non spernē-* *dam regni partem ab hoste teneri;* *Serubalem, & portus munitionem* *captam fama celerius: hinc a mari* *classem, inde à terra exercitum pre-* *mere; cui augendo opes etiam per* *annos Philippo abunde suppeterent* *tot regna, & opulentæ vrbes. Sibi* *præter Vlisiponem quid reliquum?* *Et eam, quantacumque sit, vnã* *urbem esse, longæ, & foelici paci,* *negotiationi assuetam, non vt quõ-* *dam*

dam usu bellorum horrentē. Nunc
 verò adesse tempus, quo rebus per-
 ditis non arduam medicinam ad-
 beret, superbia deposita. Sic regni
 onere, & inuidia solutum, honesta,
 & beata tranquillitate fruiturum.
 Eadem amici; quibus sensum veri-
 tatis non ademerat cæca cupiditas;
 eadem suadebat necessitas immi-
 nens. Hos inter cogitationum sæ-
 uos fluctus pectus conuellentē An-
 tonium, cum flexum ad meliora
 sensissent Bimiosi Comes, & Guar-
 diensis Antistes, acerrimi in flagitia
 viri, & odij in Casteilanos auctores,
 cōfirmāuere graui, & oratione falla-
 ce: *Cur metu, & inconstantia muliebri*
spes tantas ante aciem omitteret? Dig-
nos Maiestate, quam inuasisset, resu-
meret animos, quibus se haud degene-
rem sobolem Lusitania Regum ostende-
ret. Nullam causam esse timoris: imbel-
lem, & collectitium Albani militem;
Ducem, quantus ille sit, vnum homi-
nem esse, & hunc senio confectum, non
equo vehi posse, non exercere munia, nō

Eum Bī
miosius,
& Guar
diensis
confir-
mant.

594 *Ferdinandi Toletani Vita*

Suis met consilijs stare, nimia senectute
fessa mente, & inani corpore. Famam
autem contra viros fortes telum esse le-
uissimum; eamque non semel fuisse me-
dacem. Sed vicit ille Germanias: nimi-
rum eo exercitus armatus robore, quod
multos per annos Caesar, & alij clari du-
ces assiduo labore, & sua disciplina for-
mauerant: nondum tamen expertum
esse, quando alia vicerit. Lusitanorum
arma, & nesciam vinci virtutem. Eã-
dem esse suis ciuibus merentem, vnã vo-
luntatem, & gaudium, Regem in acies,
extremaque fortuna comitari; eius fas-
tigiũ, salutem, gloriam per vulnera,
cadisq; tueri. Ille modo suorum ima-
ginibus repetitis, honestam potius in-
mortem; quã impudendam vitæ condi-
tionem incurreret; vt è Lusitaniæ Rege
fieret Philippi captiuus. At verò tole-
rabilem fore seruitutem, si donaret secu-
ritatem, & vitam. Sed quis adeo insa-
na mentis crederet, daturum eã Philip-
pum, per quæ ipsi non liceat esse secu-
rum? Falli, qui suadeant, Regem posse
tanto se credere a muli arbitrio; nam cri-

*men Maiestatis est, regnum possedisse,
 vel amasse. Itaque cum nullum nisi ex-
 tremum caperet sine summa discordia,
 falsa sub clementiae imagine esse calen-
 dum. Vnius tantum Ducis Calabriae,
 ceterorum omissa, oculis fortunam ob-
 duceret; qui regno à Ferdinando exutus,
 inops, & captiuus in arce consenuit.
 Huius saltem exemplo miserando ad-
 monitus, armis crederet, viris que vlti-
 ma pro fide passuris: aut iam fugam, &
 exilium magis esse securum. His ac ta-
 libus versato animo, Antonius om-
 nia seua pati, aut regni securitatem
 obtinere constituit. Quam fiducia,
 & alacritatem non parum euexit
 Riarij Cardinalis Apostolici legati
 in Hispanias aduentus. Is in manda-
 tis attulerat, vt inniteretur, quanta
 vi posset, ne Catholicus Lusitaniã
 armis inuaderet. Sed quamuis Ro-
 manae Sedi obsequentissimus Rex,
 certus sui iuris, & potentiae, timens-
 que ne legatus nouos ciceret fluctus,
 redderetque letiores in arma ciues,
 Lusitaniã fines ingredi vetuit.*

*Cascaem
oppug-
nat Alb.*

16 Interea Albanus, alijs
sententijs damnatis, statuit obtine-
re Cascaem, vt maris possessioni, &
securitati consuleret. Munitum cas-
tellum est situm in Artabro promon-
torio, quòd à Tagi ostio excurrans
In mare vasto cornu, se ad Occiden-
tem extendit. Ergo ex Antonio
Castrio, Cascais Domino cognita
loci natura, militem recepit in clas-
sem: directo què in Hirenopolin cur-
su, postquam Lusitanos vidit huic
oppido tegendo signa vertisse, ver-
sis triremium proris, quanta potuit
celeritate, litus, quod Verus dicunt
incolæ, inuasit. Et quamuis iugum
asperum, & circumiecti scopuli hos-
tibus imminebant obsessi, tormen-
tis classe euibratis, excensionem ce-
leriter fecit. Miratus vetus miles,
qui in Germania, & Belgio sub
Duce meruerat, eius aulae assi-
duus, tantam illi adesse fiduciam,
vt vix stationem armatorum
globo firmasset, proprius accen-
dens, & modico risu diffusus

*Excen-
sionè fa-
cit nimia
fiducia.*

Gratulor, inquit, & gestio, quod te ad
iuuenilem etatem redactum videam.
Quis enim nunc agnoscat, bone senex,
antiqui Albani prudentiam? An hic ti-
bi videtur dignus cunctatore Fabio des-
census? Albanus delectatus militari
facetia, respondit: Amice, dum Bel-
gium, aut Germania nos tenuit, valido
cum hoste temporum, & occasionum
gnaro res erat: nunc autem, bone miles,
quid timeam, cum ordines vix duces
agnoscant, nedum occasiones vincendi?
Sed etiam ubi non multum belli inter-
sit, aliquid donandum est famæ, & maiora
reseruanda virtuti. Hęc dicens, simul
naue descendit, & quadrato agmi-
ne, quod antea in pyramidis formã
extenderat, hostem sequi festinans,
manum validam iaculatorum im-
misit, vt colle Lusitanos agmina
impetentes exigenterent. Hi, quamuis
ascensus arduus erat, ignavia hostiũ
freti, & virtute sua, iugum dato im-
petu superant. Iamque Albanus, in
plana educto agmine, incompofi-
tos, turbatosque fudisset, ni Dida-

*Fundit
Lusitanos.*

cus Menesius Imperator egregiè
functus munere, Cascaem reduxif-
set, nouis copijs obiectis. Indè in-
structos rursus Lusitanos, & animis
frementes educit, tentaturus fortu-
næ vices, an secunda virtutis cap-
tis adesset. At milites aciem non au-
dentes conferere, missilibus pulsi,
frustra retinente Menesio intra mu-
nimenta se claudunt. Albanus con-
trà, expositis tormentis, & munien-
di instrumento, verberationem in-
constantè aggreditur: & direpto
oppido, arcem, quam Menesius ip-
se tenebat, arcta lorica præcingit.

*Capitulum
pidum.*

Sequuta die Albanus per præconē
denuntiavit obsecris, ni protinus de-
ditionem facerent, in crastinum ex-
trema esse passuros. Illi ante dileri-
men feroces, in acie supplices, igna-
uissimi cuiusque vicio inaccessa as-
timantes munimenta sua, præco-
nem telis iaciatum remissè, pro
libertate, & fide se esse meritorios
iaciantes. Albanus ira accensus, ob-
circumfaciens implacabilis irenuè

Formēta admonit, ut turus gentium
 iura violata. Menesius ubi ruere
 moenia conspexit, scelere, & discrimine attonitus, non lapsos oratione
 ne reficere, non turbatos ad signa
 componere, non saltem deditione
 properata occurrere clementiæ vi-
 ctoris: sed solida superbia dedigna-
 tus precari, quem timebat, tempus
 dedit militi, ut portis patefactis, ad-
 mitterent tribunum Ludovicum;
 qui pulsus sine cæde Lusitanis, duas
 Castellanos cohortes induxit.
 Albanus multitudini ignoscens, Di-
 dacum Menesium, & Henricum Pe-
 reiram præfectum arcis plecti capi-
 te iussit. Tam iustæ ac moderatæ
 severitatis exemplum non modo
 velandæ furentes non exterruit, ve-
 rum præcipites in extremâ rabiem
 effudit. Mercatores externos velut
 hostes in vrbe trucidabant. Senatus
 legem iussit, vrbe omnes alienige-
 nas exire. Horum ædes afflictae, &
 expilatae sunt humanitatis, & hos-
 pitij iure pessumdato. Pars opum

Et arcē.

Iubet
 Præfe-
 ctos ple-
 ctī capi-
 te.

redacta in vsus belli, plurimæ vulgi cupiditati, & furori cesserunt. Antonius, indè hoste accerrimo, hinc sæuiori adulationis malo petitus, in metum, & suspicionem prauis consilijs inductus, Præfectum clasis Georgium Mascarenniam rapi in vincula iussit, virum innocentem, & bonis artibus clarum. Post hæc indurato animo, certus magna victoria nobilitari, vel pugna, decem armatorum millia secum rapiens, occursum Duci processit. Sed cum intolerabilis æstus, & simul fames sitisque Lusitanos talium laborum inexpertos vrgerent, relictis vexillis, in urbem ea festinatione ac metu refugere, vt etiam territus, & amens Antonius cogitaret, Ducem cum mille, & quingentis inuadere, strenuâ morte gaudens tot parata exilia, & imminetia fata præuertere. Amicorum tamen precibus in mentem restitutus, urbem ingressus est; vbi non aliter eum insana multitudo excepit, quam si a victoria

ria

Armatos ciues in aciem rapit Anton.

ria rediret. Intimi amicorum sibi,
 & Regi suo parantes exitium, eius
 aures vanissimis ludibrijs imple-
 bant, vim Lusitanorum, fidem, &
 obsequium, celsam virtutem Regis
 Gallica, & Britannica auxilia ea alle-
 uatione attollentes, vt eadem,
 quæ falsa dicerent, sentire videren-
 tur. An quia immodicæ cupiditates
 cogunt his assensum dare, quibus
 spes pertinax hæsit: an quia ad eò est
 potens, & dulcis adulatio, vt nullo
 metu, aut clade dedisci valeat, cum
 se pectoribus aulicorum infuderit.

17 Collecto in vna castra
 exercitu, S. Ioannis arci classem ad-
 moueri, & è flumine tormenta di-
 rigi iussit Albanus. Ipse, è diuersa
 parte viginti erectis machinis, me-
 gna quatiebat maiori arte, & nisu,
 quam effectum. Arx enim munitissi-
 ma natura loci, validis operibus ma-
 nu positis cingitur, & tunc frequens
 præsidium armorum tenebat. As-
 census est in præceps, & murus lato
 aggeri incumbens ictibus telorum
 im

*S. Ioan-
 nis arcē
 Alb. ag-
 greditur.*

imperius: inexpugnabile certè munimentum, si vllum satis magnum habet alta formido. Eius oppugnationem è tumulo imminente Antonius prospectabat latus, quod Ducem circa arcis moenia diu hæsurrum crediderat: inque annum sequentem tracto bello, facilem se ostendebat occasio, Gallia, & Britannica auxilia iungendi. Nec deerant Biniolus Comes, & Guardianis Antistes animum iuuenis solita adulatione implicare: qui vt erat sanè celsus, & fortis magnis cogitationibus, cum rerum experientia, & fortunæ sensus abessent, sublimia, & ardua ampledebatur, spei facile indulgens: quod naturæ mortalium vitium claros etiam viros, in multisque probatos traxit in præcep̄s. At Senatus vr̄bis, reipublicæ timēs, misit ad Regem legatos enuntiantes; ni tueri ipse vr̄bem, aut prælio certare auderet, iam rebus publicis consulturum esse Senatū. Tam absolata denuntiatione perculsus

Antonius, suas, hostiumque vires
 emensus, non inuitus ad pacis bona
 respexit. Sed Bimiosius, & Guar-
 diensis, quibus nulla spes aderat nisi
 in p̄fecto scelere, tunc t̄uiores
 amico, cum se fidos magis, & pro
 eo morituros ostenderent, salubri
 destinatione infelicē auertere Prin-
 cipem; cui nec bonis suis vti licuit,
 nec aliena mala vitare. Omnes ge-
 rendum esse bellum censebant;
 acies, & arma fremere; in adēdum
 intra castra Albanum: nemo tamen
 incorrere pericula; non expedire ar-
 ma, non stipendia numerare; nullus
 denique artes, & belli disciplinam
 auerat, Didaco Menesio sublato.
 Senatui ergo ex consilijs intimis Bi-
 miosij respondit Antonius; sibi fore
 curæ patriæ salutem; vitium tamen
 facere discrimen, extra cons̄tiam
 esse, & sani hominis mentem. expe-
 ctarent, donec à Gallia, & Britan-
 nia classes, quæ nuntiabantur esse
 armate, confluere: tunc iusta acie
 fatoque deleri posse Castellanos,
 aut

aut pelli. Cum tamē ita esset visum illi Ordini venerando, cuius monitis Rex instrui deberet, daturum strenuè operam, ut elapso quarto die Augusti, clade Sebastiani Regis in fausto, in campo Lusitana signa fulgerent. Ille verò muneri suo satisfaciens, pecunias, & alimenta expediret, quibus militum numerum augere posset, & tueri conscriptum. Hæc Bimiosius, & Guardiēsis mirè probabant; dignam esse Regis Lusitani mentem, non vrbe, non castris, sed campo, & acie Maiestatem suam, libertatem civium, & maiorum gloriam defendere. Tot inter sævas adulationes vnum consilium fidele non abstulit cœlestis Providentia. Didacus Carcamus clarus origine, & à multis aulicorum vitijs integer, cubilis regij Præfectus longè diversus erat, & Bimiosio infensus ob morum, & naturæ discordiam. Is extra ambitionem positus, verus domini amator, eum constanter admonuit, clementiæ Regis, &

Ducis fidei se crederet, omiffa regni fpe vana, quæ cæcum in exitum dulci errore trahebat: In-
 zueretur difcrimen vndique circumf-
 rans; exercitum adefle victorem, & in-
 victum ducem; bello penates concuti,
 longe stare, & incerta auxilia fociorū:
 fibi fido, & vera ferenti crederet, qui
 nulla cupiditate ductus, mallet priuati
 Antonij, dum incolumis, efle amicus,
 & famulus, quam Regis perituri, &
 pro eo mori, quam cum illo cadere. Cæ-
 teros non amore in Principem, fed cupi-
 ditate, & fpe infinita rapi, clariffima
 obtinendi in republica munia. Nunc
 adefle tempus, quo poffet res nondum pe-
 nitus amiffas, fed ruentes fufcinere; fi
 mallet priuatus, & fœlix vita, & opi-
 bus frui, quam magnam ad ruinam vti
 regia fortuna. Se aditurum Albanum,
 qui à Rege fuo in mandatis habebat,
 etiam in vltimo difcordiæ articulo pa-
 cem quauis honefta conditione perficere.
 Nullum captis obftare pudorem, nihil
 fame excufandum; fi omni fpe deftitu-
 tus, & proditus, furum fcelus feque-
 retur

Didacus
 Carca-
 mus fua
 det Anto-
 nio, vt
 honeftâ
 conditio-
 nem pa-
 cis ad-
 mittat.

retur inuitus; si etiam instructus Lusitaniæ viridus cederet Philippi summæ potentie, non maiori virtuti. Ita prorsus inter gloriae suæ titulos numeratum, & fuisse se Regem. & elegisse vivere priuatum non ut vitæ sed ut patriæ consuleret. Nec grauem ei fore fortunã, intra quam tot annos contentus egisset. Insignem etiam inde sequi admirationem, quæ subiret mortalium animas, Regem quondam, iam modicis circumscriptum opibus, tam dispari fortuna composita, eius calamitatem equo animo amplecti.

*Didacũ
mittit
ad Alb.
Antonij*

18

Blandus erat Antonius, & natura mitis, ac tunc perfusus lachrymis, vera docuisse confessus, Didacũ arctè amplexatus, eum cum fidei litteris ad Ducem, inconsultis Bimlosio, & Guardiensi, misit. Didacus strenuè sanctus munere, datis Antonij litteris, pacem, & concordiam orauit, modesta oratione ostendens, quantum reipublicæ, & securitatis interesset, volentes, & deditos Lusitanos accipere,

non

non armis victos, & coactos, rebel-
 luros certè, si a rem sui memo-
 riam vis Castellanos, & illata cla-
 des relinqueret. Albanus, etsi ad e-
 promotis odijs, pacem non funda-
 tam armis damnabat, ne tamen Re-
 gis voluntati videretur obistere,
 per humane respondit; se incredi-
 bili gaudio esse affectum, cognita
 tam prudentis animi, ac benè de se,
 & Rege sperantis sententia; quæ sa-
 lutem patriæ, Antonio securitatem
 cum laude foelicitatèq; diuturna
 attulisset. Daturum operam, re cum
 Philippo transacta, ne illum poenite-
 ret, clementiam Regis, Ducisq;ue
 intercessionem elegisse. Hæc in spe-
 ciem læta; sed quæ instantius rape-
 rent iuuenem ignarum, quantum
 leuis verborum sonus a solido po-
 tentiæ ablit. Etenim epistolæ solu-
 to vinculo, ubi se non Celsitudinis,
 non Excellentiæ saltem sed infetio-
 re Dominationis titulo compella-
 tum vidit, ira, & pudore exæstuans,
litteris abiectis, dixit; non defutu-

*Antonio
 indura-
 tur quod
 nomine
 Celsitu-
 dinis e-
 non com-
 pellat
 Alb.*

ros Lusitanis animos, quibus patriam urbem libertatemque defenderent; vel saltem, ut decebat viros fortes, morituros ante seruitium; cum nihil locus esset, nisi per dedecus, & ludibria consulendi miserandæ vitæ. Albanus, quia mitigandam esse querelam, non iniquè censuit, vel quia timuit Regis iram, cui securâ possessio regni gratior erat laude victoriæ, dedit rursus officiosas litteras, quibus Antonio merito cum honore appellato, mitteret legatos repositabat. Verû iam sorti sue penitus affixus Anton. salubris cōsiliij impatiēs, & irarû plenus respondit: *Nuntiate Albano, Reges, etsi afflictos, supremos esse dominos; Duces seruos Regum, etsi fœlices: victorias autē Numinis cœlestis providentia, non humano arbitrio disponi. Quod verò ad me attinet, non recusaturum in acie Regem cadere, aut vincere, utrique sorti paratum: nostræ enim dignitatis est, constanter pati pro ciuibus, quemcumque scerbum casum tulerit anceps bel-*

li fortuna; ut vindex Regum omnium,
 aut exemplum, mihi Lusitania Impe-
 rium celsa cum laude confirmem; aut
 ludibria Maiestatis redimam facili vi-
 tæ iactura. Non pauci nimiam Ducis
 arrogātiā, & seueritatem censue-
 re; quā iuuenem infelicem, & im-
 modica virtute elatum traxit ad ir-
 reuocabile exitium, Philippus etiam
 post victoriam non tacitus fertur in
 dignationem habuisse, & facti exe-
 gisse rationem. At multis iam expe-
 rimentis edoctus erat Albanus, rem
 cum imbellibus, & discordantibus
 gerere: nec excidium vrbis adorna-
 bat, leuem profecto gloriam post
 Romam, caput Orbis, victam, &
 seruatam: non inhiabat prædæ, aut
 ciuium sanguini, quibus victor pe-
 percit: hæc tamen monstrare vo-
 luit, forsan suum beneficium esse
 non hostis ignauiam. Sed Anto-
 nium eo titulo honoris compella-
 uit, quo ante affectatum regnum
 contentus erat; & quo ipse fuit vsus
 in compellatione Imperatoris His-

Dux in-
eufatur.

Defendit
tur.

610 *Ferdinandi Toletani Vita*

pani. An erravit Dux, quod non etiam confessione sua fecerit Regem? Andebuit maiorem ab scelere redditum, & superiorem agnoscere, quem ut proditorem maleficum armis insequeretur? Quem regno, cuius erat latro, pellere ardebat, & poenas flagitij videre pendentem, regiam huic venerationem adscriberet? Si verò Antonius Duci tribuisset Excellentiae titulum, merito postularer, non æquali honore satisfactum sibi. Amori autem, & studio Lusitanorum plaudere, irritum duxit satis gnarus, ingrata esse liberis beneficia, si ea pretium servitutis statuas. Præterea Lusitanos nonit supra cæteros mortales sui Imperij, & in Castellanos odij tenaces non benevolētia regendos, sed acrimetu domandos, adempta potestate novandi tumultus. Viri enim sunt amantes patriæ, & despicientes reliquos contentione virtutis. Iam, si intercedit odium, & assiduus dolor urget, ac dividit, amor con-

tenire non potest, nec eo deficiente, viri fortes in spontanea seruitute durare. Superest ergo ut timeant, si velit Rex esse securus. Hoc Ducis consilium quā nimium verum fuerit, præsens videt ætas, & cogit dolor fateri; cum Lusitani cervicibus excusso iugo, Regem acclamauere Brigantiæ Ducem. Amotis enim à Comite Oliuario præsidij, non ultra disskulere meditatū scelus, quā immunitatem facti conciperent. Nunc fruitur regno rebellis; nec secura possessione contentus, terminos nostros inuadit, & minatur; ferro flammis que populatus agros, vrbes etiam tentat, & munita castella; rationem scilicet reddens Albani consilij. Hic pacis commercio abscisso, ad oppugnationem arcis versus, strenuè Tristanum Vegam in deditiōnem compulit. Is enim suis rebus, & Antonij diffidens, vius ministerio foeminae, quæ, à Duce venia obtenta, in arcem venerat filiam quaeritura, litteris admonuit

*Deditur
 arx S.
 Ioannis
 Ducis.*

Albanum, si daretur securitatis fides, protinus se in castra venturum. Ea accepta, in colloquium egressus presentem Deum iurat, se arcem traditurum, si quatuor aureorum millium censum, quem Antonius designauerat, Philippus dignaretur concedere. Albanus, præter libertatem nihil se daturum esse, respondit, infensus, quia præconem à se missum contumeliose, & superbe reiecerat. Tristanus Deum Coelumque testari, nulla mandata Ducis sibi esse delata; & eam extitisse causam, cur arcem decreuisset defendere; non quod ferocia animi, & obstinatione maligna credidisset, tanti exercitus, & Imperatoris manus effugere; sed ut virtute digna militari viro mereretur etiam hostis fauorem. Vocato ergo præcone, & cognito, fateri vera Lusitanum, (nam ille exemplo ante Cascais moenia præconis sauciati ter-ritus, non erat ausus accedere)

præ-

præconem iussit affici capitali supplicio; ne auderet rursus alius claris viris pericula mendacijs virgere. Tritano concessit opes, omni honore seruato. Petrum etiam Babbâ arcis Capifici præfectum submo-
Et arce Capifici.
 uit Tritani deditio: educis namq; præsidarijs, refugit in urbem ad Antonium. Albanus, vtraque arce Castellano munita præsidio, classem recepit in portus interiorem suam; qui leni aquarum tractu tam capax magnarum nauium efficitur, quantum immensa vndarum moles stagnat, quinque passuum millia Tago diffuso.

19 Hinc non delectior Antonius, sed rabie, & vltima desperatione flagrantior, vbi extrema instare, cadendumque aut vincendum esse cognouit, vrbis iuuentutem armari curabat. Verum iam multorum ciuium damnata fide, quorum plures iam metus acer, Senatus auctoritas, & leuitas ingenita

multitudini auerterat, portarum
stationes, excubias, classisque tute-
lam sacerdotibus, & religiosis viris
attribuit. Etenim sacerdotes diui-
nis institutis dicati ceteros dementia
anteibant, multi credentes, plerique
simulantes credere, patriæ, Deo
que obsequium præstare, si manus
sacrificijs, & hostijs cœlestibus as-
suetas humano cruore temerarent.
Iam populum ad sacrificia preces-
que vocatum concionibus in arma
ciebant, versis templis Diuorum pe-
netralibus in profanos ritus castro-
rum. Adeò violentus furit, rapitque
insanus amor patriæ, vt religiosos
viros trahat in certamina, & acies,
quas alioqui infandas, & sacrilegas
esse non dubitarent. Ab his stimula-
tus Antonius, magna cum ciuium
turba, & seruorum legione nume-
rosa contendit ad Bethlehemiticum
fanum; vbi sine consilio, &
mente fortunam expectabat, sui, re-
rumque pariter ignarus, & trepi-
dus,

dū. Cum belli ad famam accitus
 Sfortia Vrsinus impiger dextra iu-
 uenis, & militiae artibus, clarus Ro-
 ma deuenit, ingens tali in rerum ar-
 ticulo additamentum Lusitanis. Is,
 visa turbati exercitus facie, nullam-
 que formam esse castrorum, ea pro-
 tinus in arduum prope urbem lo-
 cum mouit, Alcantara amne muni-
 tum. Itaque eadem die Antonius in
 destinatum collem castra erexit, &
 fanum Bethlehemiticum nullo hos-
 te obuio tenuit Albanus: tempusq;
 ciuibus salutē consulendi daturus,
 uenia scelerum à Rege donata pro-
 mulgari iussa, fani propugnaculum
 in litore constructum aggreditur.
 Quo celeriter capto, se dedente mi-
 lite, castra Lusitanis castris appli-
 cuit. Alcātara intercedebat amnis,
 qui torrens, & illisus incurrens al-
 tam deprimit fossam, vtriusque ri-
 pis alluione aquarum exesit. Con-
 templatū Dux loci difficultates, &
 si daretur tempus, in accessum arte
 reddi posse cognoscens, die Apосто

*Sfortia
 Vrsinus
 venit ad
 Lusita-
 nos,*

*Docetq;
 munien-
 di castra
 rationē.*

lo Bartholomæo sacrata speculaturus iterum ipse procedens, mirè lætus, & securus est factus, visa ignorantia hostium. Quamvis enim rationem muniendi ostendebat Vrsinus, eius fide ut externi, arte ut ignota, damnatis, cuncta gerebantur Bimiosij consilio, magnifice iactantis palam, non alijs munimentis Lusitanos, quam pectorum iuucto robore, & armis esse tuendos. Albanus, diebus decem expectando consumptis, non ultra cunctandum ratus, in tentorium conuocat duces, iubetque ante lucem instructas copias habere. Sanctæ Crucis Marchioni imperat, ubi signum, quod inter vtramque conuenerat, acciperet, classem hostis invaderet: Alabes, ut machinis in locum arduum erectis, Lusitanorum castra quateret. Mille quoque scloperarios naualibus copijs adiunxit. Cæteris ad curanda corpora dimissis, paucos admodum retinuit armatos, qui Lusitanis noctem vigilem facerent, haud

Et Alb. statuit inuadere

haud dubiè minus strenuè discrimē
 aditus, nimio humore capitis in-
 somnis artus nervosque relaxante.
 Deindè partitus munia ducibus of-
 fendit aditus, quae irrumpendam
 quae insequendus hostis esset. Ad
 ultimum Regis voluntatem graui
 oratione significans, per Deum præ-
 sentem iurare coegit non inuitos,
 obstituros etiam ferro, ne miles iras
 manusque urbis præda, & ciuium
 sanguine imbrefer. Dimissis alta-
 iam nocte ducibus, cum Ferdinan-
 dus, & Auila, alijque eius aulae assi-
 doi super mensas differentes, inter-
 monem reuocassent Albani fida-
 ciam quæ de salute urbis, non de
 victoria obtinenda curaret: Cur, in-
 quit ille, amici, de victoria sollicitus
 agam, quam fugio per arces, & litora
 amœnas pugnas circumferens? Verum
 si desideratis confidentiæ nostræ ratio-
 nem, luce crastina copiam eius omni-
 bus dabo. Interea sit satis agnoscere, ab
 eo imperari, qui nunquam duxit vos in
 victo-

Fiducia
 Ducis,

viſtorie diſcrimen. Equidem ignoro, quo fato, quo ve inſtinſtu vincendi, tempora, ſitus, occaſiones, diſcordias hoſtium, metus, animoſque habuiſſe in conſilij poteſtate crediderim, dum ſubit cogitatio adeo inter ſe pugnantium motuum & effectum. Sæpius adhortantibus ducibus, aciem poſcente milite, pura vndique planicie camporū, conſtantius quam non timere vilius videretur, diſcrimen, quod oculos latebat, reſuſauit. Cum arduum, temerarium, & extremum deſperationis credebatur eſſe, per ardua loca, obſtantibus natura, & arte, inſequutus hoſtem ſuæ viſtorie terminos, modumque præſcripſit. An ardua, & difficilia, vt ſuæ æqualia virtuti, cæteris contemptis, elegiſſe credamus. An verius, ea ardua fuiſſe, quæ ad manum poſita cæteri mortales cenſebant; ea autem plana, quæ inaccessa humilior ſapientia cogitaret. Iam certè inducor
cre-

credere, Diuinam Prouidentiam, sicut cætera mortalium occulto lapsu dispensat, ita arcano Numine instruxit pectus Albani, quem statuerat fidei propugnaculum, virtuti Hispanæ magistrum.

20 Nondum pura luce, Albanus thoracem indutus conscendit equum, & procedens ad milites, tanta alacritate suorum pectora impleuit, vt effusis vocibus salutantes Ducem, prælium, & victoriam ardentem flagitarent. Castris, & impedimentis iusto dato præsidio, exire copias iubet. Primam duxit aciem cum Italis legionibus Prosper, & Auila antecedens cum duobus Hispanorum millibus. Mediam cum reliquis Hispanis Albanus ipse curabat, Germano pedite admixto. Hanc in sex agmina distribuit eo consilio, vt auxilia strenuè laborantibus daret, & per inæqualia loca ordines inoffensi conscenderent. Leuum cornu cum equitibus tegebat Ferdinandus, ducens ipse leuiter ar-

*Castra
Lusitanorum
inueniunt*

ma:

matos. Marchio Sanctæ Crucis na-
 nes à dextro, longo ordine extendit
 velut regens alterum cornu, inten-
 tus, & paratus Lusitanam classem
 inuadere. Subsidia equitum graue
 aginē firmabat. Antonius primum
 credens, velitationibus, & vanis
 terroribus, vt antea, illum quoque
 diem esse trahēdum, securus è val-
 lo prospectabat ingredientēs acies.
 Vbi eas admoueri sensit, turbatus
 animo, conuocabat in arma Lusita-
 nos; & iam Guardiēsis monitus,
 cum manu ciuium valida in castra
 peruenerat. Albanus sui non potēs,
 dolore recrudescente reruorum,
 equo depositus, tumalum editiorē
 conscendit, vnde ex sella æstima-
 ret oculis rerum omnium faciem.
 Dato pugnae signo tubarum tympa-
 norumque sonitu, Prosperum cum
 Italis, & aliquot Germanorum co-
 hortibus recta ad pontem ire; Fer-
 dinandum cum maiori equitum
 parte, & Auilam cum duobus His-
 panorum millibus, circuitu longio-

*Antonius
 vocat in
 arma
 Lusita-
 nos.*

*Auidior
 glorie
 Prosper
 infelici-
 ter pug-
 nat.*

vi, qua humilior interfluentis am-
 nis ripa ascensum dabat; vniuersos
 iussit, ita cursum regere, vt simul
 vna Lusitanos inuaderent. Sed Pros-
 per gloriam præripiendi audior in-
 currens, nam expeditum, & breue
 ingressus iter, per pontem suas legio-
 nes immisit: quo in loco Antonius
 cum delecta manu sublimis equo;
 nec inferior animo constiterat. Et
 pontem aggeribus transuersis, do-
 mumque frumentariam anne scin-
 ctam egregiè munierat Vrsinus, cui
 cetera Comitum Bimiosij insana fidu-
 cia. Iraque strenuè à Lusitanis ex-
 ceptus, & male mulctatus, aliquan-
 tulum educens aciem, auxit hostiū
 vires; qui è domo frumentaria Ita-
 los destinatis lacerantes ictibus, &
 erecti in spem omnis victoriæ, eos
 turbare ceperunt. Nec stetit motæ
 acies, ni Prosper scopulo emi-
 nenti occupato, inde domum ex-
 pugnasset multo cum hostium san-
 guine. Et Albanus Prosperi indigna-
 tus audacia, negare auxilia decreue-
 rat,

rat, donec frequētia funera eius arrogantiā satis punitam haberent. Sed Prosper, occupata domo, vnde hostis ex transuerso tela vibrabat, directā in aduersos acie, trans pontem legiones emisit. Fortunam sentiens Antonius, mori certus, aut vincere, detecto capite, armis, voce, manu cōspicius nullum streuū militis, & Ducis officium, aut pericula omisit. Et tandiū sustinuit ingruētes Italos, donec Ferdinandus, & Auila, rectē moderato cursu, geminum Lusitanis incussere terrorem. Quos intuens Albanus exequuos imperia, velut cura instanti, antequam inuassissent hostium castra, solutus, permulcens dextra faciem, & versus ad custodes corporis: *Vicinus, inquit, milites; iam triumphū parate securi.* Deinde tanquam media in pace agens, superuacuos sermones cepit inserere. Nec vana fuit eius meditatio: nam primo impetu fugatis Lusitanis, victores tenere castra: & Marchio, accepto

*Prosper
Ferdin.
& Auila.*

*Fugit
Antonius*

signo, hostium naues inuasit, ac-
 cepit. Non paucas mercibus onus-
 tas, & litorale suburbium deprada-
 tus miles, magnas opes cōgelsit. An-
 tonius, desperatis rebus, cum Bimio
 fio, Guardiensi, & Emmanuele Lu-
 sitano, per mediam fugiens urbem,
 pretiosissima aulae gaza præmissa,
 & solutis, qui vinculis attineban-
 tur, Sacabenem contendit: vbi oc-
 cultus medicatus est vulneri, quod
 in capite Hispanus eques ex ijs vnus
 quibus Antonij captiuitatem aut
 cædem commiserat Albanus, infli-
 xit. Victores ingens, & opulentum
 suburbium ingressi, in prædam spar-
 si sunt, etiam vrbi minitantes exci-
 dium. Cùm Ferdinandus, & Pe-
 trus Toletani, cum agmine nobi-
 lium, turbatis ac pauentibus similes
 cæperunt militem cogere, maiorē
 hostium vim superuenisse, & iam in
 castris à custodibus pugnari nuntiā-
 tes. Hac arte versis animis ad præ-
 sentiora discrimina, auertere ma-
 nus

*Ab vr-
 bis præ-
 da duces
 auertit
 militem*

nus urbis excidio. At ubi se frustra-
 tos ducum ingenio sensere, novas
 prædandi artes auaritia monstra-
 te, in subiectos pagos, villasque stre-
 nuè discurrunt, in quas belli immi-
 nentis pestem fugientes Lusitani
 pretiosissimas merces, & ornamen-
 ta contulerant. Vnum tamen dam-
 num cætera longè antecit, quod
 nulla industria aut opibus potuit Re-
 gi restitui. Phalerae erant adamantibus
 rare magnitudinis, & lapillis
 eximij candoris excoltae: in quibus
 Emmanuel Rex Orientalibus expo-
 lijs congestis, filijs eas tradiderat in
 partem regiae fortunæ. Interim Al-
 banus ducum stipatus agmine, vr-
 bem a se victam, & conseruatam in-
 trauit, geminatis laudibus armo-
 ram, & clementiæ insignis. Sacris
 ædibus, virisque religiosis, & sacer-
 dotibus, etiam planè nocentibus,
 abunde seruatus est honos. Nec in-
 quemquam post aciem sæuitum, ni-
 si quos ciues ipsi ad mortem repe-
 te-

*Alb. vr-
 bem le-
 rus ingre-
 ditur.*

tebant, scelerato sanguine commu-
 ne expiaturi flagitium. Auxit enim
 lætitiã, & dignationem victoriæ
 aduentus Indicæ classis; quæ, ven-
 tis, & fortuna conspirantibus, Cas-
 cai applicuit, auro, & mercibus pres-
 sa. Sex talentum milia summam
 excessisse comperio: ex quibus mil-
 le pertinebant ad Regem: & ea pe-
 cunia in publicas relata tabulas, Al-
 banus militi stipendia diuisit. Delin-
 dè versus ad ciuiles curas, adactis
 Lusitanis in verba Philippi, è Sena-
 tu, & publicis officijs mouit, quos
 Antonius eo in gradu locauerat, &
 quos eius partibus flagrantius stu-
 diuisse cognouit. Privilegia vrbi cõ-
 firmavit lætus, & maiora præsen-
 tem Regem concessurum esse pro-
 misit. Has per amoris artes deuincti
 Lusitani cum magnos ludos ad vi-
 ctoriã celebrandã instruerent,
 Dux obstitit dicens, non eos cele-
 brandos ob cladem victorię ciuilib;
 sed expectarent Regis aduentum,
 cum quo lætitiæ, & gaudij veræ

Classis
 Indicæ
 accessus.

*Solicitu
do Regis*

causæ concurrerent. At Rex non sine sollicitudine agebat, quæ nã fortuna haberet exercitum; nulli enim post Setubalem captum à Duce nuntij venerant. Non tamen passi sunt æmuli, sine examine Albani facta transire. Quid nimirum silentium indicaret, nisi in Regem obstinatum odium, & Maiestatis, quã nec ore tenus verebatur, contemptum? An Dux benè animatus in Principem, non foelicitatis suæ cursum per momenta nuntiaret, ut læta, & prospera cū amato divideret? Hæc etiam sancta lex necessitudinis tenet amicos, leuissima quæque, & sæpius inutilia scribere, quæ voluptatem adferant, & absentis solatium. Profectò indicium esse alienatæ mentis a Principe, cui se maiora contulisse, quam acceperat, sui nimis æstimator iactaret. Cur denique nō alligaret decumbentem, & curis oneratum Regem nuntio iam captæ, vel peractæ victoriæ? Inter hæc incertus nuntius allatus in-

*Negotia
rores for
san victo
riã detu
lerit ad
Regem*

uidiam, & criminationem accendit. Negotiatores forsan per nauigantes Tagum, visa expugnatione classis, & exercitus pugnantis audito fremitu, eandem in vtraque parte fortunam adesse credentes, nauigio celeriter acto, Pacem Iuliam intrauerant, audita, & visa nuntiantes. Vnde comperto, acie fuisse certatum, subiit timor, rem infelicitèr gestam, nec fuisse Albanum omni ex parte victorem: multa que sæua, & eius viri claritudine indigna fundebant apud Regis aures. Ast alij extra virtutis odium positi, melius sperandum esse censebant: velle nimitum Ducem non partem, sed lætitiã omnem Principi, quem amaret, ostendere. Quod si victorias singulas referēs, frequētes litteras mitteret, pro superbissimis æstimatas esse; quasi ostentans singula munia, attollere dignationem ambitiosus intenderet. Hæc enim est hominis vani, & avari conditio, frequenter cadere, quæ semel liberaliter dona-

re debuisset. Non eius conditionis res esse Albani, ut tantæ gloriæ dux minima quæq; annumeraret, & inter virtutum suarum laudes agnosceret. Philippus quidem asserens optimum illud, aut necessarium fore, quod decerneret Albanus, dignum Principe fecit documentum; ne eius de constantia, & fide dubitare crederetur, quem cæteris præesse voluisset. Dum hoc sollicitudinum motu fluctuans Regis aula turbatur Ferdinandus Toletanus Marchionis Veladæ frater, & Albani propinquus, pars nuntiusque victoriæ ad Regem, tunc inijs grauis morbi tentatum malacritate fusus per custodes irrupit: datisque Albani cedicillis, quibus cuncta ex ordine referebat, eius silentiū excusauit, quod ei fuisset in pretio monere simul, vitam, & foelicem urbem posse ingredi Regem, de obsequio Lusitanorum, & beneuolentia securum.

*Venit tã
dē à Du
ce nan-
tius.*

*Rex acri
morbo
occupa-
tius.*

tuis gaudij vsuras fortuna reposeit!
 Nec Principes quanto maximo
 fruantur Imperio, diuinæ constitu-
 tionis euasere præcepta; quæ vna
 mortalium regens vices, pœnas at-
 que munera æquata lance dispen-
 sat. Etenim dum strepebat aula ala-
 critatis affectu multiplici, Regis va-
 letudo cæpit ingrauescere, & medi-
 ci desperare salutem. Eius extremo
 discrimine nuntiato, in lætæ gau-
 dia conuersa, & in tumulum trium-
 phi meditatio mutata clarum docu-
 mentum aperuere, quam parum in-
 ter sit summam fortunam, & extre-
 mam: quas ni tenuis vmbra diuide-
 ret, committerent sese; & planè in-
 tueremur, vnum idem iter calami-
 tofos, & lætos ad datas vitæ metas
 percurrere. Igitur desperata salute
 Regis, nec tantæ mali fama compres-
 sa, quæ non Lusitaniam modò, sed
 Belgium, & Europæ extrema per-
 uasit, sentiens iure Albanus, quan-
 tam cladem coelum minaretur re-

bus humanis, sollicitus, & anxius vsque ad decimum Septembris diem in castris habuit exercitum, vrbi imminens, cuius securitati nequibat providere nisi armatus. Et Antonius, occasione arrepta, iam exiguo factus strenuus (id enim boni afferunt mala, edoceri lapsos, quid stabilem securitatem ademerit) rumores per regnum spargens, quatuor millia iunxit agrestium. Cum his Conimbriam petens, ibique instructus copijs, & duobus armatorum millibus auctus, contēdit Aucirum; admissusque ab amicis, eam urbem expugnat, & crudeliter diripit. Cuius opib⁹ rursus auctus, & fama, manu prædonum sibi iuncta, munitur eius tractus oppida, adhuc spei inhærens, è Britannia magna auxilia ad futura, quæ officiosius Regina promiserat. Sed illa tunc maximè voluptatibus dedita, illecebrisque amorum implicata Antonium illudit atrox semper, & falsa, Albanus
vrbi

*Inde Antonius ad
dax.*

*Aucirum
diripit.*

urbium rerum capiti, ex quo vno cuncta pendebant, data securitate, ad maritimas vrbes, quæ nomen Antonij retinebant, misit naues armatas. Sed illæ, Vlisiponis, & Antonij fortuna cognita, non inuitæ admiserunt sacramentum Catholici. Tandem nuntijs referentibus, Philippum in salubritatem restitui, Albanus Sanctium Auilam cum quatuor peditum millibus, & equitibus quadringentis iubet persequi Antonium, eumque capere, aut regno depellere. Sed maximè debilitato peditum agmine, multis fuga, pluribus contraigio sublatis, adiecit Didaci Cordubensis legionem. Ipse cum reliquo exercitu tenebat urbem, quæ pars validior Lusitanix esset, & melior. Antonium verò profugum, & sedes incertas mutantem, facillè ab egregio duce vincendum esse cognouit: eum enim sex millia sequebantur, filius, & latrocinij apta manus, non pugnx. Non tamen euasit malignæ famæ rymorem; trahere voluit.

Alb. classem mittit ad domandas litorales vrbes Lusitanix.

Et Sanctium, ut premeret Antonij vestigia.

Antonio donasse Alb. fugam aliqui censuerunt.

se bellum, non finire, Antonio, quem valuisse opprimere, fuga concessa, ut sibi Regis animum vindictâ necessitate retineret, non ignarus ex periculis reipublicæ auctoritatem, & dignationem militaribus viris accrescere. Verùm gestarum à Duce rerum gloria, tot acies fusæ, tantum claritudinis domi bellique partum, ipsa ætas, & morum gravitas ab hac suspicione vindicant eos innocentiam. Semper enim vsui meliora, & læta rebus publicis consilia mouit. Iam alij, nec extra consilium, arbitrantur, Antonij fugam noluisse persequi, ne victoria sua à Rege deformatetur tristi severitatis exemplo. Plura etiam in eum iactabat miles ob ademptam prædam urbem, cui inhiabat, infensus. Hinc iurgia in Lusitanos exorta, & quaesita occasio sæviendi. Sed brevi Ducis gravi edicto sunt compressi tumultus: adeoque modestè egere milites, ut Lusitanos incessentes probris, non armis sequi, non in

cre:

crepare maledictis auderent, id enim à Duce erat vetitum, ne temeritas verborum transfret ad gladios. Ex qua modestia militum grauior contentio reerudit, inferentibus iam vulneca, & cædes Lusitanis. Albanus suorum promptis iris, & exitioribus occurrens, armatis cohortibus vlarum capitibus in septis, noctem secoram reddidit, & diem se uero edicto composuit: tantaque industria continuit frementium militum manus, tanta ciuibus tribuit, vt omnia penes Lusitanos viderentur esse, præter iara victoriae. Hinc rursus subit amor, inuidiam, quâ Dux flagrabat adhuc, arguere; quod mediam per urbem Antonium insequi non iussisset armatos. At eam Rex intactam ante omnia seruare præceperat; & Albanus nouerat, non aliter posse æterna Lusitanorum odia finiri. Ergo si armatus miles urbem intraret, dùm Antonij vestigia rimatur, certè domus inuade-

uaderet, & facta ab vno licentia, ca-
 teri diretes ædes affligerent. Sed Aui-
 la Conimbricæ sine cantatione re-
 ceptus, Aucirum, (quam urbem
 olim Lauarim dictam fama tradit)
 signa conuertit. Antonius videns
 spem suam strenuo ab hoste premi,
 tot aduersis territus fugere patriam
 cogitabat. Deinde à Guardiensi, &
 Bimioho firmatus animo spes ultra
 promouit: & eas auxere nuntij,
 Oportentes ciues imperata factu-
 ros, omnemque trans Darium re-
 gionem in fide manere constantē.
 Igitur Oportum veniens, magnus-
 que popularium acclamationibus
 more regio sub aurea umbella ex-
 ceptus, calamitatibus extremis effe-
 ratum animum, ad diripiendas eo-
 rum domus, quos monstrabant ci-
 ues aduersos extitisse, conuertit.
 Multorum ergo direptis opibus, &
 occupatis nauibus, quidquid ruinis
 urbis egestum, aut ab aula Lusita-
 norum Regum extractum tuorum
 fidis.

*Auilam
 strenuè
 fugiens
 Oportū
 venit
 Antoni*

fidissimis tradidit, vt in aliquem portum Galliaē deferrent. Interea Sanctius Auila, pullo sui fama Antonio, cum lachrymis, & lætitia Lauari exceptus, fugientem instituit sequi.

22 Antonius enim ciui-
bus diffidens, & militi gnarus quan-
ta illos acerbitate irriteret, & quā-
tum his leuitatis inesset, Durij ri-
pam, vrbe relicta, tenuit: eoq̄ue
munimento Auilaē insequentis cur-
sum remorās, comitum fidissimos
ad contrahenda auxilia iubet ire:
ipse cum exercitu aggeres instrui
curabat. Et Durius magna aquarum
mole se inuehens, rapidus, & illius
aspeitate coercentium rapium in-
currit. Auila non territus naturæ
minis, & aggeris super instructi, An-
tonio Serano mandauit impigrè ra-
tes exquirere; quas, ne hostis illis
potiretur, incolæ solerter abscon-
derant. Verùm adspirante eadem
Albanifortuna, quæ aditum in Sa-

*Durij ri-
pase mu-
nit,*

*Auila ad
traijciē-
dum ra-
tes qua-
rit.*

*Insignis
Castella
ni mili-
tis faci-
tus.*

xoniam monstravit, Masarellij pis-
catores Antonio ob incensam pa-
triam infensi, rates aliquot obtule-
re Serano. Is fiducia plenus, eas cum
manu streua conscendens, riparum
scrutatus sinus, vt naues conspexit
hostium, timens, ne fugientes spes
suas illuderent, armatas rates in in-
sidijs locauit: depositaque veste, se-
se gurgitibus, & ancipiti casui per-
misit, simulans ducum faultam fu-
gere. Vt videre nudum Lusitani,
misericordia tacti recipiunt, nulla
suspicione hausta, pro gloria posse
viros fortes inuadere, quod metuē-
tem, & ignauium aggredi pro vita
credebant. Seranus à iactatione fir-
minis parumper recreatus, subito
insurgens vnum vel alterum pugio-
ne confecit: reliqui piscatores in
aquis, aut in proximas rates dedere
se saltu. Tunc insidiæ cohortæ tur-
bata occupare nauigia. Sic mora
vnius die, quinquaginta fermè ra-
tes sunt iunctæ; quas protinus San-

*Aulla
annem
superat.*

cius

Cuius cum delectis mouit in litus.
 Hac audacia Lusitani territi, quam-
 uis multum numero, & loco præ-
 stabant, cæperant deserere inauspi-
 cata vexilla. Desperatione, & rabie
 ultimo in dedecore, & ruina con-
 uulsus Antonius, intesto capite, ut
 melius posset agnosci, & Regis in-
 tuentis vultus timentibus pudorem
 offerret, sese obiecit, qua expedi-
 tum iter monstrauerat fugam; per
 decora maiorum obtectans, per la-
 chrymas vbertim emanantes orans,
 ne Rege suo, & commilitone hosti-
 bus dedito, illa ornamenta patriæ,
 illa clarissima pristinae virtutis lumina
 extinguerent. Respicerent hos-
 tium paucitatem, non robore, sed in-
 sania ferocem: saxis illos posse oppri-
 mi, si modo Lusitani deuoluerent.

Nunc nunc (insistit clamitans) amici
 & ciues mei, Alxubarro & campos ad-
 picite; illos testes meorum glorie appel-
 lo. Iam etiam cuncta hic essent familia,
 nisi plures hic Lusitani, præ altis am-

Metu
 Lusitan-
 ni turbã-
 tur.

Antonius
 suos frus-
 tra ora-
 tione cõ-
 firmas.

nis,

nis, & iugum asperum pro nobis con-
 tra hostem stare. Sed vice versa rerum,
 rara Castellavorum signa, & cohortes
 malè securis ratibus, & metu impul-
 sas horrescitis. Non munitissima que
 habemus, castra vos protegunt, non ar-
 ma defendunt, nec iugum asperum etiã
 inermibus, & expeditis inaccessum iu-
 vat. Non agnosco vos ciues. An hic vi-
 dere me credam Lusitanos, qui modò
 audacia armati ingenita que patrie vir-
 tute, tot fudere immanes Barbarorum
 acies, tot munitissimas dedere vrbes ex-
 cidio? Sed cur indignatur animus; quid
 fortium virorum oneramus fata? De-
 prececur potius clementiam Numinis
 qua accensa forsan iris hanc mentè Lu-
 sitanis indidit adempto lumine, ne de-
 ferti Regis scelus, ignauiam hostium,
 viresque suas inueniant. Conuertite
 ora, & acies, commilitones mei; è præ-
 donum manibus vestra viscera eripite;
 succurreite labenti patrie, quã insanus
 Castellavorum furor excindit. At ma-
 gis impleat animos misericordie. capar-
ces

ces tristissima Regis vestri imago. Vasta
 patere mihi exilia intueor, seuumque
 mare apertum mea fortuna naufragijs.
 Excipiet nauigantem non crudelis tem-
 pestas. Hauriat Oceanus Regis infelicis
 exuias. An mutans ego exilia, per Or-
 bem circum actus alterius limen vene-
 rabor egenus, & supplex, qui memine-
 rim fuisse Regem vestrum? Vel potius
 vnus ego hostem, quem formidatis in-
 currens, aut me præcipitem ferens in-
 gurgites, claro exitu obscuram vitam
 finiam, mihi ipsi probatus, vobis exem-
 plum. Ergo iam ite alacres eius occupa-
 te gratiam, cui donatis hodie victoriam
 vsaltem hanc in morte Regi vestro glo-
 riam paretis, ciuibus salutem, & inco-
 lunitatē morte sua dedisse. Quod enim
 ad me pertinet, transactum est; vestris
 autem in manibus Lusitanæ gloriæ cō-
 sulere. Hæc aded quassia, & deficienti
 re voce lachrymarum plenus asse-
 ruit, vt omnium gemitum expres-
 serit, & vocem, cum Rege esse mo-
 rituros. Sed vbi, superato amne, &
 iugo,

Fugiunt
 Lusita-
 ni.

iugo, Auila stationes irrupit, elapso milite, Antonius fixus atque hæres dubitabat, an vna morte euaderet tot sæua iussa fortunæ. Bimiosius, & Guardiensus, alijque exilio parati comites instantius orare cæperunt; si odisset infelicem vitam, tot saltem viris fortibus eius extrema sequutis, & quocumque iret sequuturis constanter vellet parcere; ne minem namque saluum esse posse, nec velle, Rege extincto: daret se mari, & ventis naufragum: Gallias, Britanniam, Orbem in tyrannicatum nomen ciceret, cuius nimia potentia formidolosa: & grauis erat finitimis Regibus: seruatet se patriæ, cui miseræ hoc vnum decus, & specimen regis stirpis fortuna reliquerat. His ac talibus erectus, & firmatus Antonius cum paucis fugæ comitibus Viannam petit; conscensaque celeriter naue, cursum direxit in Galliam. Sed atra tempestate iactatus, in litore Viannæ expositus,

pis;

piscatoria veste personam, quam
 induerat, Maiestatis obtexit. Fer-
 tur etiã equites ad eum cõprehen-
 dendũ in missos ipsum prope Min-
 nium rogasse Antonium, an vidis-
 set fugientes Lusitanos; & respon-
 disse iam vela dedisse in altum, &
 credi immerfos vi tempestatis insa-
 nã. Adeo sub umbra exigua tutior
 latuit, quem regia fortuna prodide-
 rat. Tandem à Lusitanis monitus,
 quanta industria equites missi rima-
 rentur eius vestigia, & aditus, cre-
 dere se malens sæuo mari, quam
 terris, frementis Austri flatu citus
 defertur in Gallias: ubi multo cum
 favore à Regina exceptus animum
 paulisper recreavit à tanta maris, &
 fortunæ procella. Auila, cum nul-
 lum fugæ Antonij vestigium exta-
 ret, Oportensium rebus non sine
 clade merita compositis, omnem
 regionem, quæ Darium inter, &
 Minium amnes inclytos iacet,
 aegit in verba Catholici. Iam cun-

*Latet
 sub pis-
 catoria
 veste se-
 curus
 Antonius*

*In Gal-
 lias tan-
 dem na-
 uigat*

et a Lusitania parebat, & insulæ in
 quas victoriæ certa fama pervasle-
 rat, præter aliquot Castheridum,
 rumorum vanitate turbatas. Non
 post multum Indiæ Præfecti, & mi-
 lites iuravere in verba Philippi. Hæc
 etsi videantur extra operis metas
 posita, eò audentius retuli, quod
 victoriam Ducis vsque ad solis or-
 tum extendant.

Rex in 23 Sed Philippus ingres-
Lustra surus Lusitaniam, rarum voluit præ-
niâ Vil- mittere severitatis exemplum; cu-
laffannè ius representatione victos in amo-
mittit, rem, & obsequium novi Principis
qui Du trahi male credebat. Itaque Fran-
cis, militi Villafannem ex Senatu re-
tumque gion misit, qui militum ducumque
acta cog- scelera inquireret. In publico Duci
nosceret servatus est honor; nec quidquam
 cum palam rogarum, aut dictum.
 Verum per Hispanias divisus est ru-
 mor, qui etiam castra turbavit: &
 fama, non ex vanitate occulta ri-
 mantium, sed ex intimorum eius
 aula

aulæ conscientia emanauit in vul-
 gus, ipsi Daci factorum rationem
 exigunt, & quod indignius erat, pecu-
 niæ. Albanus ut erat animi constan-
 tia aduersus sæna, & tristia firma-
 tus, premens alte dolorem, Villa-
 fannem cum honore habuit, cum
 etiam vocans in belli consilia; quæ
 extra ius ciuile lōgè posita non per-
 tinebant ad rogatum hominem: an
 ut fiduciam ostenderet, & securita-
 tem; an quod timeret inuidiam,
 quam ex ingenti gloria æqualem
 reportauerat, tam prauo, quam in-
 ueterato aulicis more. Tumida
 namque, & vana ingenia claris ar-
 tibus parua virorum militarium or-
 namenta oculis synceris intueri nō
 possunt: nec aliam laudem cæca, &
 corrupta mente agnoscunt, præter
 eam sordidam, quam inter delicias
 & assentationem aulæ extra pericu-
 la, factaque virorum addiscunt. At
 postquam mandata Regis in Du-
 cem Villafannes ostendit; ille pri-

*Rationē
factorū
obvult
reddere
Alb.*

mūm statuerat Magni sequi exem-
plum: deinde vulgare sibi credens,
& inferius, quod alius, etiā Magnus
fecisset, nihil tā graui cōtumelia de-
pressus, vtens sua libertate, & mēte
reipōdit: Non alij mortaliū se redditu
vtilis facti rationem, nisi presenti Regi, cui
vni diuinæ providentiæ arcano natus
esset inferior; cū quo de meritorum digni-
tate, & gratia non deiectus contenderet.
Ei liberaliter annumeraturum esse pe-
cunias, quas maiori in pretio habuisset
Rex, quam Ducis optimè semper meriti-
ti famam. Victoris deinde suas, labo-
res exactos, & vitam septuaginta an-
norum in bellis consumptam redditu-
rum; quibus, si aliquid deesset summa,
abunde compensandum esse credebat. Si
tamen hæc leuia essent, & vilia Regis
animo, se habere antiquas opes à maio-
ribus traditas, sed assiduis bellis acci-
sas; quod vnum satis amplum retulisset
premiū ex tam diuturna militia,
& sui Regis obsequio. Ad vltimum
duos filios vades prædesque fore, qui
secum

secum omne discrimen bellum instre-
 nuè tulerant, dum per aetatem, aut Re-
 gis licuit imperium; alter iam matu-
 ram ad aetatem prouectus non exigua
 pars fuisset, v. Philippi Imperium au-
 geretur. Lustrania deuicta. Si vltra re-
 posceret auarus, tenuem iam senis ani-
 mam crudelis exigeret. At miles dolo-
 re, & metu concitus primum mina-
 ci vultu, deindè truci fremitu, ar-
 mis, minisque deterrebat ministros
 Villafannis; & ni continuo is quaes-
 tione excessisset, ad vulnera, & ex-
 tremum sanguinem voces temera-
 riæ transirent. Incendit etiam supra
 modum animos, egitque penè in
 vltima dolentes ab altero exercitu
 missus nuntius in castra. Quereban-
 tur hi Thedaldum aduenisse è Gal-
 leciæ Senatu, qui militum ducum-
 que scelera publicis scriptis config-
 nata referret; vnde Philippus libera-
 liter impertiretur victoribus poenas
 virtuti præmia negaret. His in des-
 perationem lapsi quoque duces, vi-

Exerci-
 tus sedi-
 tione tur-
 batur.

646 *Ferdinandi Tolerani Vita*

cem suam damnabant, & victo-
 riam, quæ eos infames, inopes, &
 nocentes fecerat. Signiferi, &
 plerique centurionum applicuerat
 se militum causæ: cumque ex me-
 ritarum recordatione, & maiore
 doloris sentia in iras ardentius rape-
 rentur, palam per castra, & urbem
 de Rege querebatur, coelum intue-
 tes, & obtestantes Superos; eam gra-
 tiam a Principe esse redditam, ut mi-
 lites, civisque suos, de se optime
 meritos, exercitum victorem, tot
 coeli terrarumque iniurias perpel-
 sum, per ludibria, & sæuissimam
 contumeliam affligerent. Viles ergo,
 dicebant, esse captus victoria nostra
 Et quinquaginta dierum momento bre-
 vi Lusitania perdomita, quantum à
 Minio amne ad fauces Gaditanas se
 extendit ingens plaga terrarum: quod
 Rex iter cum suo aulicorum molli ag-
 mine non tam celeriter percurreisset,
 quam nos victoria confecimus. Jam fa-
 nem quoque, Et aestum torridis in Be-
 turis

curie campis pertulimus: opulētas, &
 inimicas vrbes intrauimus, armati qui
 dem, & inopes, eas seruauius tamen;
 spes nostras affliximus, ut moderatio
 nostra integrum, felixque regnum ser-
 uaret, quod inuaderet Rex, & simul po-
 pularentur nostrae auctores inuidia.
 Haec sunt in Regem nostra flagitia; haec
 nos circumstant scelera; haec fortibus
 fidiisque uiris homines pudende assen-
 tationis obijciunt; quorum turpi otio
 honores, opes, quies, & securitas nos-
 tris armis, uulneribus, & cruore pa-
 rantur. Tutius est ergo, & necessarium
 magis ad gloriam, esse assentationis ar-
 tifices, quam opera belli ardua tractare.
 Has voces, & doloris intimi affe-
 ctus intendebat mætitia Ducis; ac-
 cendebant tribunorum erumpen-
 tes iræ, & centurionum fusa teme-
 ritas. At in otio sapientes, & rerum
 momenta librantes aliter, ac in cas-
 tris miles, differebant: hi Regis cōs-
 tantiam, & iustitiæ amorem attol-
 lere; cui vnum meritum satisfacere-
 ret, innocentia suorum. Non apud

Hi Re-
 gis men-
 tem lau-
 dant.

eum gratiam, non obsequij necessi-
tatem, aut victoriæ meritum tueri
malefacta ducum. Sic foelicem, &
diuturnam mansuram republi-
cam, in qua parerent arma togato,
& maior esset æquitatis cura, quam
regni. Alij Regis auaritiam, diffi-
dentiam animi, seueritatemque im-
portunam arguebant. Cur enim
tanta gloriæ ducem tam vili vrge-
ret infamia? Cur supplicij victo-
rem, & innocentem exercitum pre-
meret? Malè consuli aliorum inno-
centiæ poena bonorum: hinc enim
non minuitur malorum audacia;
horum amor, & recti cura dissolui-
tur. Si namque ex recte factis, re-
rumque lato cursu intersit nullum
bonos malosque discrimen, ille foe-
licior erit, qui, dum licet, gaudia
præcipiat. An minores duces, Regi
non esse, in quos eam seueritatem
ostenderet? In Albano autem suspi-
cionis quid esset, aut criminis, quod
tantam meruisset iram, & obli-
uionem rerum cum summa laude ges-
serunt?

*Hi ar-
guant.*

tarum? An si etiam subtraxisset stipendia militi, decens erat Principi exemplum, reum se auaritiæ, & ingratiitudinis facere, vt ciuem peculatus argueret? Albanus autem securus causæ suæ, innocentiam non laborabat ostendere, nec se obiectare militum vocibus: an quod iniuriam suam vlcisci lætabatur communi sententiæ: an quia timuit, ne extremæ senectuti imponeret labem, si ducis inueterata auctoritas vilis forentibus esset. Certè ipse id suadentibus respondit, non adeò se inimicum esse Hispanis, suoque militi, vt sustineret eos noxios facere vltimo facinore, in ducem forsan assurgentibus irarum fluctibus: nec ad eam violentiam venisse tumultum, vt deberet ipse cum periculo suæ auctoritatis occurrere. Non tamen euassit famam, ea seditione gaudere, cuius etsi non auctor, tamen causa erat.

*Menit
à Villa-
janne
Rex ibet
Ducē se-
ditiosos
punire.*

discordia militum, & Ducis alto si-
lentio, non ausus ultra exequi im-
peria, Regem admonuit, nec Du-
cem mandatis stare, nec militum
consternationem blandæ medici-
næ capacem: minari quoque urbi,
& sibi exitium, ni prorsus abste-
ret causa: veniret ipse, & tumultuā-
tes suo aspectu terreret. His indig-
natus Rex citos nuntios ad Alba-
num expeditiuit iubens, auctori-
tatem inueteratam interponeret, cæ-
siſque ferocissimis militum, scete-
ros ad imperia cogeret; vel saltem
ne Imperator irreuerentia sua, &
contumacia vires, & audaciam fu-
rentibus adderet. Albanus, doloris
causas altius repetitis: *Integrum se de*
tam indignis criminacionibus esse, res-
pondit: nunquam ardenti in pectore ad
gloriam obtinuisse sedem aut vitiam;
quod angustie opulente quondam do-
mus ostenderent. Seditiōibus, & capi-
ditariis militum semper obstitisse cōs-
tantiis, quam expedire videret, or cle-

Respon-
det Alb.

men.

mentie fama. Non sibi malefacta pla-
 cere, nec deesse vim animo ut errorum
 pœnas exigeret. Caterum iustis quere-
 lis, doloris que erumpentis affectibus ne-
 mo plus obijsteret. Satis pœnarum esse,
 egenos, viles, miseros post diuitem, &
 latam Regi victoriã ingemere: æquum
 enim fuerit, cum nullum virtutis præ-
 mium calamitosis occurrat, eos saltem
 lachrymis se suis saturare. Militem in
 obsequio manere, eandem illis mentem
 esse, & duci, periclitari in acie, extre-
 mum sanguinem fundere, Regis nomen,
 & Imperium labore infatigabili exten-
 dere. Nihil extra verba peccatum: ni-
 hil in præsens conducere seueritatis exē-
 plum, bellum tunc maximè Antonio
 per Britanniam, & Gallias renouante;
 erectis que Lusitanis, an ciuitum indul-
 geret errori, inde validum argumen-
 tum illaturis, an sibi sperare benè lice-
 ret. Quod autem ad se pertineat, iam op-
 tate pecunia, quam non abstulisset, exa-
 ctorem, dum veniam tandem faceret,
 ut humanarum sollicitudinum vacuus
 quieto, & beato in otio vacans diuinis
 rebus

rebus membra fatigata deponeret. Tur-
 batus, & exæltuans Philippus ira sen-
 sibus victis, taciturnitatem abru-
 pit; intuensque adstantes aulicos:
Par est inquit, superbia, & arrogantia
Albani rara virtuti, & fidei. Ceterum
sustinendo, & indulgendo vincam eius
terribile ingenium. Præstat enim tam fi-
dum strenuumque hominem conseruare
republicæ. Habeat illa à me hoc pul-
cherrimum donum; & Reges exemplū,
quantum eorum fortunæ intersit affe-
ctus animi à ratione meritorum sepo-
nere. Itaque rursus datis litteris mi-
rioris sententiæ, iussit quoque Vil-
lafannem, & Tedaldum excedere
quæstione suscepta. Albanus autem
vbi Vlisiponem ingressus est Rex,
quamuis meritus ei honor est habi-
tus, enixius repetiuit veniam disce-
dendi à publicis negotijs, & vrbe;
quæ tanto munita præside non in-
digebat hominis priuati aucterita-
te, & consilio. Philippus longo re-
rum vsu in omnia compositus, eum
blādè alloquutus, vltro cōfessus est:

*Indigna-
 tur Rex.*

*Veniam
 disceden-
 di petit
 Alb.*

Ante exercitum se, & reliquos custodes dimissurum, quam vnum Albanum, cuius sapientia, & fides armis, & terroribus præstantior erat: nec aliter se posse habere securum, nisi eum virum simul periclitari cognosceret. His ergo Albanus cum se capi, & inimicorum augeri invidiam penetraret, causatus valetudinem, quæ atrox membra fatiscentia secabat, domi se continere, rarus in aulam gemenisque venire, nec nisi evocatus, & iussus dabat sententiæ copiam; cui locum non esse inter æmulorum aperta odia, & conditam Regis iram inuenerat. Hunc tandem celebraturum comitia Lusitanis Tomarim sequutus, summis & intimis consilijs interfuit: & tanquam extremum diem sibi prædicens, codicillum tradidit Regi; cuius excogitata præcepta si audita fuissent, nunquam defecisset Lusitania. Sed hæc omittimus, quia plurimo in odio versantur: & dolor festinantius rapit.

*Multò
cum honore
Rex negat.*

*Alb. Du
cis obit?**Anno
1582*

25. Hæc enim inter rara
 obsequia fortunæ, solidam Hispa-
 norum gloriam, & Lusitania deui-
 cta, India in obsequium redacta,
 navalique prælio Antonio victo,
 foelix potentia summæ confortium
 Ferdinandus tot curarum motibus
 diuisus, victorijs, gloria, ætateque
 oneratus Tomari vita decessit (an-
 nus eret sæculi octuagesimus secun-
 dus, ætatis septuagesimus quartus)
 magno cum bonorum luxu, & de-
 siderio Philippi, cuius inter ample-
 xus vltimum spiritum fudit. Sed
 iam prope morte captus, suæ liber-
 tatis retinens, & iniuriæ memor,
 dextra apprehensa Regis: *Hæc tibi,*
inquit, mandata extrema pro innocen-
tia nostra velut testamento seposui. Cre-
de, Domine, saltem morituro: semper
meis utilitatibus præposui tuas: tua-
rum opum fui parcus, mearum libera-
lis, quortes interesset commune disci-
men; non fauori aut gratiæ, sed virtuti,
& merito publicas belli, & pacis ho-
nores, & ministeria concessi: amavi te
conf

constanter, fideliter monui, offendi non-
 nunquam; id cuius vitij fuerit, consen-
 sus posteritatis statuat, iam odio finito.
 De cetero Deus Op. videat, cui pure,
 & religiosè animam deuixi, nunc
 reddo. Iam Rex diuturne floreas, & va-
 leas. His dictis, totam mentem in
 diuina collegit, quæ vocata coeles-
 tes in sedes caducam gloriam cum
 æterna mutauit, blâde spiritu emis-
 so. Eius funus, ingenti pompa cir-
 cumlata, per virtutes ipsius, & victo-
 rias, Ferdinando filio procurante,
 celebratum est primo in gremio vi-
 ctoria. Deindè odoribus refertum
 corpus Albam delatum, & in tem-
 plo D. Leonardi depositum. Anto-
 nius nepos in Salmantinum tem-
 plum D. Stephani translatum maio-
 rum tumulo magnificentissimè
 condidit. At eius animi laudes, in-
 clytaeque famam non vna; non
 Orbis capit, non parent mortalita-
 tis legi, non iniuria temporum ef-
 fractæ iacent. Etenim in militari ho-
 mo genitus longè tamè euexit ve-

.tera suorum, & presentia Hispania
 nostræ trophæa; cuius arma, & in-
 uictum nomen per Romanam Or-
 bem inuictus ipse diffudit. Probatum
 ante omnes fuit Carolo V. Cæsari;
 cuius recta, & æqualis æstimatio
 adoleuit ex vtriusque virtutibus.
 Quod si eius in dubijs constantem
 moram, in aduersis sapientiam, in
 lætis moderatorem, tot denique
 militiæ experimenta, & artes con-
 ferre velis, anteinit Maximum Ro-
 manorum Fabium, quem toties
 cunctando vicit, & superavit audē-
 do, quoties deleuit hostes, & fudit.
 Si gestarum rerum claritudinem,
 bellorum varietatem, exercitus dis-
 ciplinam, illam in rebus arduis secu-
 ritatem, in molendis industriam,
 in efficiendis virtutem, in deditos
 fidem, in obstinatos terrorem, in
 Deum Superosque pietatem, om-
 nia denique animi bona, & artes
 inspicias, celebratis omnis memo-
 riæ Regibus, & imperatoribus equū-
 dus est, ni malit ipse præcellere. Sed

video eius claritudini malignè
æqualitatem esse adstruam cum
illo infelicissimo, strenuo quidem,
& pio Momoransio equitum Gal-
liæ Magistro, cuius hac etiam tem-
pestate eadem bonorum sensus in-
doluit. Dissimile tamen esse fate-
tur auctor inuidiæ; quo ipse præ-
uertit fidem suam, implicans erro-
ribus fabulam. Huic enim maxi-
mum laborum fructum contigisse
testatur, rarò vincere, sæpe vinci, ad
vltimum cædi pro patria, & religio-
ne pugnando. Albanum contra ar-
matum velut fatali numine bella an-
te inuasisse victorem, quam faceret
periculum virium; adeòque secu-
rum iniuisse prælia, adeò destinatio-
nis fugæ certum, ut futura quoque
prædiceret. Arma primum in Hispa-
nia aduersus Gallos exercuit, dein-
de in Africam mouit. Sequutus in
Italiam post bellum Tunetanum
Cælares, vnus se Principis, ducum
que sententijs opposuit, illam Ma-
siliensem expeditionem detestatus.

Germanias postea exterruit, inuenta noua arte vincendi sine sanguine, & vulnere armorum. Postquam vires immensas fudit, mox singulos inuectus, vniuersos domuit, capto Saxone Duce Septem viro, quem opimum suæ dextræ expolium obtulit ad Cæsaris pedes. Italiam rursus premens armatus, Gallorum potentia fracta, Carafarum artes illustravit. Nam victorias aduersus Ecclesiæ signa partas ei adscribi, ingratum fore reputauit viro, qui, cum Romanam Urbem potuisset eruere, conseruare elegit etiam cum fame discrimine, æquè pius, ac fortis affectus, quantum veræ gloriæ interesset, post deuictam hostem, ne pietate quidem superari. Belgium deinde cum exercitu ingressus, decussis rebellionis capitibus, arma in Germaniam mouens, & Belgas exules, plures victorias habuit, quam acies vidit. Vltimum fidei, & laudi imposuit cumulum suo Regi adiunctam Lusitaniam: ad quod munus liceas

pijs mentibus credere, cœlestē pro-
uidentiam seruasse, & eo præstito,
quasi omnigloria Impleta, eripuisset
rebus humanis. At cum artibus mi-
litia tot ac tantis præditus esset hic
Fabius, nō facile agnosces, an pacis
ornamentis clarior extiterit, cum
tot per annos difficilem sui Regis
gratiam tenuerit eodem vestigio,
aduersus inimicorum odia, & fla-
grantem lucis inuidiam: quæ mala,
nisi adsit sapientia, & moderatio su-
pra humanam, euertunt lubrica in
aula altissimam quamcumque for-
tunam. Iam autem si formam habi-
tumue corporis, quod tantam cepit
animam, velis agnoscere; fuit
mixta elegantia decens; securus fir-
musque incessus, & statura iuste pro-
cera: vultus, & frontis terribilis ma-
iestas, non sine temperamento lepo-
ris, & gratia: in iuuentute viuidam
alacritatem accedebant micantium
oculorum fulgor; & amabat risum:
in senectute seueritatem demissa su-
percillia intendere. Quæ cum ita

sint, negari tamen non debet pro
 morem fuisse in asperiora remedia,
 caedes representando, & exilia; sed
 quæ utilia reipublicæ aduerteret, &
 necessaria communi salutis. Igitur
 Philippus eius laudes clausit, post
 mortem finita invidia dicens: *Tunc*
verese expertum maiori documento,
quam vellet, qualia essent inania dona
fortuna; quæ tantas opes atque regna
tribuerat, ut maiora repeteret,
creptooptimo, fortissimo,
mo, & fidissimo
Duce.

FINIS.

L. *Loia Guido, ni Cythera.*

Nura ya de Amathus celebrada

Con funetal, y passa de manera,

Que no quiere gozar del claro cielo,

Por verse con Adonisen el suelo,

21 **A** este ama, deste no se parte,

Con el en frescas sombras se holgaua,

Y su diuina forma con el arte,

Y trage polidissimo augmentaua.

Por cuestas, y por llano, y qualqer parte

Tias el en aquel trage siempre andaua.

Que la Diosa Diana, y por los cerros

Echaua liebres, y azomaua perros.

ES aueracion, no ha...

Porque essa edad, con esse rostro raro,

Que a Venus ha mouido, no podria

Mouer los ojos, y animos furiosos

De puercos, de leones tigres, ofios.

Los fuertes jaualics, y valientes,

De furibundo rayo estan armados

En los colmillos, y rezoros dientes,

Con impetu, y con yra denodados.

Las bestias acometen, y las gentes

Los leones, de mi muy defamados.

La causa de aquel odio la pregunta,

Diziendo ansi, responde a la pregunta:

Directe

Signl.

Est. 10

Tab. 1

0.5. Num 15A

Ferdinandus
Toleti
Vita

4563

3831